

POROČILO O RAZVOJU 2018

Ljubljana, april 2018
Urad RS za makroekonomske analize in razvoj

Kazalo vsebine

Povzetek	5
Glavne ugotovitve in priporočila	5
Pregled izhodiščnega stanja po strateških usmeritvah SRS	6
Uvodna pojasnila	8
1 Visoko produktivno gospodarstvo, ki ustvarja dodano vrednost za vse.....	9
1.1 Gospodarska stabilnost	9
1.2 Konkurenčen in družbeno odgovoren podjetniški in raziskovalni sektor	14
1.2.1 Konkurenčnost podjetniškega sektorja	15
1.2.2 Raziskovalna, inovacijska in digitalna sposobnost	19
2 Učenje za in skozi vse življenje	23
2.1 Znanje in spretnosti za kakovostno življenje in delo	23
2.2 Kultura in jezik kot temeljna dejavnika nacionalne identitete	25
3 Vključujoča, zdrava, varna in odgovorna družba	28
3.1 Dostojno življenje za vse	28
3.1.1 Vpliv materialnih pogojev	28
3.1.2 Vpliv demografskih sprememb	30
3.2 Vključujoč trg dela in kakovostna delovna mesta	33
3.3 Zdravo in aktivno življenje	36
4 Ohranjeno zdravo naravno okolje	39
4.1 Nizkoogljično krožno gospodarstvo	39
4.2 Trajnostno upravljanje naravnih virov	43
5 Visoka stopnja sodelovanja, usposobljenosti in učinkovitosti upravljanja	49
5.1 Učinkovito upravljanje in kakovostne javne storitve	49
5.1.1 Delovanje javne uprave in zagotavljanje javnih storitev	50
5.1.2 Vpliv javnih institucij na delovanje gospodarstva in poslovnega sektorja	52
5.2 Zaupanja vreden pravni sistem	54
5.3 Varna in globalno odgovorna Slovenija	56
5.3.1 Varnost	56
5.3.2 Globalna odgovornost	57
Priloga – Kazalniki razvoja Slovenije	59
1 Visoko produktivno gospodarstvo, ki ustvarja dodano vrednost za vse	60
1.1 Bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči	61
1.2 Dolg sektorja država	62
1.3 Realna rast bruto domačega proizvoda	63
1.4 Javnofinančno ravnotežje	64
1.5 Tekoči račun plačilne bilance in neto finančna pozicija do tujine	65
1.6 Razvitost finančnega sistema	66
1.7 Regionalne razlike v BDP na prebivalca	67
1.8 Indeks razvojne ogroženosti	68
1.9 Produktivnost	69
1.10 Evropski inovacijski indeks	70
1.11 Indeks digitalnega gospodarstva in družbe	71
1.12 Izvozni tržni delež	72
1.13 Stroški dela na enoto proizvoda	73
1.14 Izvoz visokotehnoloških proizvodov in na znanju temelječih storitev	74
1.15 Neposredne tuje investicije	75
1.16 Izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost in število raziskovalcev	76
1.17 Inovacijska aktivnost podjetij	77
1.18 Intelektualna lastnina	78
1.19 Okoljska odgovornost organizacij	79
2 Učenje za in skozi vse življenje	80
2.1 Delež prebivalstva s terciarno izobrazbo	81

2.2 Vključenost v vseživljenjsko učenje	82
2.3 Rezultati pri branju, matematiki in naravoslovju (PISA)	83
2.4 Vpis v srednješolsko in terciarno izobraževanje	84
2.5 Diplomanti terciarnega izobraževanja	85
2.6 Izdatki za izobraževanje	86
2.7 Obisk kulturnih prireditev	87
2.8 Delež kulturnih prireditev, izvedenih na gostovanjih v tujini	88
3 Visoko produktivno gospodarstvo, ki ustvarja dodano vrednost za vse	89
3.1 Stopnja tveganja socialne izključenosti	90
3.2 Neenakosti porazdelitve dohodka	91
3.3 Izkušnje diskriminacije	92
3.4 Mediana ekvivalentnega razpoložljivega dohodka	93
3.5 Zadovoljstvo z življenjem	94
3.6 Izdatki za socialno zaščito	95
3.7 Stopnja stanovanjske prikraščenosti	96
3.8 Stopnja preobremenjenosti s stanovanjskimi stroški	97
3.9 Stopnja materialne prikraščenosti	98
3.10 Stopnja delovne aktivnosti	99
3.11 Stopnja tveganja revščine delovno aktivnih oseb	100
3.12 Brezposelnost in dolgotrajna brezposelnost	101
3.13 Mladi, ki niso niti zaposleni, niti vključeni v izobraževanje	102
3.14 Prekarne in začasne zaposlitve	103
3.15 Bolniška odsotnost	104
3.16 Poškodbe pri delu in težave v zdravju zaradi dela	105
3.17 Leta zdravega življenja	106
3.18 Indeks enakosti spolov	107
3.19 Preprečljiva umrljivost	108
3.20 Izdatki za zdravstvo	109
3.21 Izdatki za dolgotrajno oskrbo	110
3.22 Čezmerna hranjenost in debelost pri odraslih	111
3.23 Pričakovano trajanje življenja	112
3.24 Neplačano prostovoljsko delo	113
4 Ohranjeno zdravo naravno okolje	114
4.1 Snovna produktivnost	115
4.2 Delež obnovljivih virov v končni rabi energije	116
4.3 Emisijska produktivnost	117
4.4 Energetska učinkovitost	118
4.5 Promet po načinu prevoza	119
4.6 Odpadki	120
4.7 Okoljski davki	121
4.8 Kmetijska zemljišča v uporabi	122
4.9 Kakovost vodotokov	123
4.10 Ekološki odtis	124
4.11 Kakovost zraka	125
4.12 Intenzivnost kmetovanja	126
4.13 Intenzivnost poseka lesa	127
4.14 Funkcionalno degradirana območja	128
5 Visoka stopnja sodelovanja, usposobljenosti in učinkovitosti upravljanja	129
5.1 Zaupanje v institucije	130
5.2 Izvršna zmogljivost	131
5.3 Indeks vladavine prava	132
5.4 Predvideni čas reševanja civilnih pravnih in gospodarskih zadev	133
5.5 Indeks zaznave korupcije	134
5.6 Delež gospodinjstev, ki so poročale o težavah s kriminalom, vandalizmom ali nasiljem v svojem bivalnem okolju	135
5.7 Globalni indeks miru	136
5.8 Izdatki za uradno razvojno pomoč	137
Literatura in viri	138
Seznam uporabljenih kratic	145

Kazalo slik

Slika 1: Osrednji cilj in strateške usmeritve Strategije razvoja Slovenije 2030	8
Slika 2: Struktura rasti BDP, Slovenija	10
Slika 3: Bevereedgeva krivulja, Slovenija	11
Slika 4: Letni prirast kreditov domačim nebančnim sektorjem in delež terjatev z zamudo nad 90 dni, Slovenija	12
Slika 5: Saldo in strukturni saldo sektorja država, Slovenija	12
Slika 6: Sprememba prihodkov in izdatkov sektorja država v različnih obdobjih, Slovenija	13
Slika 7: Produktivnost (dodana vrednost na zaposlenega) menjalnega in nemenjalnega sektorja	15
Slika 8: Stroški dela na enoto proizvoda (levo) in tržni delež Slovenije na tujih trgih (desno)	16
Slika 9: Delež izvoza dodane vrednosti v celotni dodani vrednosti posameznih skupin dejavnosti	17
Slika 10: Domača dodana vrednost vsebovana v tujem izvozu kot delež domačega izvoza (vpetost v GVV naprej)	17
Slika 11: Inovacijska uspešnost Slovenije po podpodročjih EI v primerjavi z EU (2010=100)	19
Slika 12: Vlaganja v razvojno-raziskovalno dejavnost, Slovenija	20
Slika 13: Delež delovno aktivnih prebivalcev (25–34 let) s terciarno izobrazbo, ki so zaposleni v poklicih, za katere te izobrazbe ne potrebujejo, 2016	24
Slika 14: Vključenost odraslih prebivalcev (25–64 let) v vseživljenjsko učenje, po izobrazbi (levo) in po starosti (desno), 2016, v %	25
Slika 15: Število naslovov izdanih knjig (del), prva izdaja in ponatisi	26
Slika 16: Realna rast razpoložljivega dohodka na člana gospodinjstva v izbranih dohodkovnih razredih	29
Slika 17: Scenariji gibanja delovno sposobnega, aktivnega in delovno aktivnega prebivalstva	31
Slika 18: Delež začasnih zaposlitev med mladimi (15–24 let)	34
Slika 19: Rast BDP v povezavi z rastjo rabe energije, snovi in vode ter izpusti toplogrednih plinov	39
Slika 20: Domača poraba snovi ¹ in relativna snovna produktivnost, Slovenija	40
Slika 21: Energetska produktivnost Slovenije in njenih predelovalnih dejavnosti ter delež rabe energije cestnega prometa v končni rabi energije	41
Slika 22: Izpusti toplogrednih plinov in emisijska produktivnost	42
Slika 23: Delež železniškega v skupnem potniškem prometu, v potniških kilometrih	42
Slika 24: Nastali odpadki, brez mineralnih, na enoto BDP, 2014	43
Slika 25: Ekološki odtis	44
Slika 26: Biokapaciteta in struktura, 2014	44
Slika 27: Delež zavarovanih območij, 2016	45
Slika 28: Stopnja samooskrbe z osnovnimi kmetijskimi proizvodi, Slovenija	46
Slika 29: Vodna produktivnost, 2015 oz. zadnji podatek	47
Slika 30: Število dni s preseženo dnevno mejno koncentracijo 50 µg PM10/m ³	47
Slika 31: Dejanska raba tal po regijah, 2017	48
Slika 32: Funkcionalno degradirana območja po regijah, 2017	48
Slika 33: Kazalniki učinkovitosti države za Slovenijo po IMD (levo) in WEF (desno)	50
Slika 34: Indeks izvršne zmogljivosti, 2017	51
Slika 35: Glavne ovire za poslovanje podjetij v Sloveniji (anketa WEF)	52
Slika 36: Sredstva v upravljanju DUTB	53
Slika 37: Kazalniki učinkovitosti sodstva v Sloveniji po WEF	55

Kazalo tabel

Tabela 1: Delež sredstev za okolje in energijo v celotnih državnih proračunskih sredstvih za RRD	20
Tabela 2: Deleži posameznih vrst dohodkov v I., III. in V. kvartilnem razredu v razpoložljivem dohodku	29
Tabela 3: Dolgoročne projekcije javnih izdatkov povezanih s staranjem	32

Kazalo okvirjev

Okvir 1: Družbena odgovornost organizacij	18
Okvir 2: Kakovost zaposlitve – koncepti in merjenje	34

Povzetek

Glavne ugotovitve in priporočila

Letošnje Poročilo o razvoju prinaša pregled izhodiščnega stanja na področju strateških usmeritev Strategije razvoja Slovenije 2030, ki jo je Vlada RS sprejela konec leta 2017. Osrednji cilj Strategije (SRS) je zagotoviti kakovostno življenje za vse z uresničevanjem naslednjih strateških usmeritev: (i) visoko produktivno gospodarstvo, ki ustvarja dodano vrednost za vse, (ii) učenje za in skozi vse življenje, (iii) vključujoča, zdrava, varna in odgovorna družba, (iv) ohranjeno zdravo naravno okolje ter (v) visoka stopnja sodelovanja, usposobljenosti in učinkovitosti upravljanja.

Pozitivni premiki v preteklih letih

Slovenija se je v preteklih letih vrnila na pot razvojnega dohitevanja, ki je potekalo v smeri vključujoče družbe, narejeni so bili tudi premiki glede zmanjšanja obremenjevanja okolja. Z ukrepi za stabilizacijo gospodarskih razmer, krepitvijo gospodarskega cikla in izboljšanjem konkurenčnosti se je v 2016 začel zmanjševati v krizi močno povečan zaostanek v gospodarski razvitosti za povprečjem EU. Z okrevanjem gospodarstva se je povrnila tudi rast dohodkov prebivalstva, tveganje socialne izključenosti, ki je v mednarodnem merilu relativno nizko, pa se je do leta 2016 zmanjšalo na raven iz leta 2008. Okrevanje je zajelo večino gospodarskih dejavnosti in regij, položaj na trgu dela pa se je začel izboljševati večini starostnih in izobrazbenih skupin prebivalstva, kar kaže na razvoj v smeri vključujoče družbe. Posamezni premiki so bili narejeni tudi glede zmanjšanja vpliva gospodarskih dejavnosti na okolje, pri čemer je bila počasnejša rast rabe virov in izpustov v primerjavi z gospodarsko rastjo poleg ukrepov tudi posledica vremenskih in konjunktturnih dejavnikov. S krepitvijo gospodarske aktivnosti pa se je že nakazalo povečevanje obremenjevanja okolja.

Ključni razvojni izzivi

Na nekaterih področjih pa so gibanja precej odstopala od načel vzdržnega razvoja in predstavljajo tveganje za uresničitev osrednjega cilja SRS. Relativno nizka rast produktivnosti in počasno prilagajanje demografskim spremembam ogrožata vzdržnost in stabilnost gospodarskega razvoja ter posledično izboljšanje življenjskega standarda in blaginje prebivalstva. Z vidika zagotavljanja vključujoče družbe izstopajo predvsem visoka segmentacija na trgu dela za mlade ter relativno nizka družbena, ekonomska in socialna vključenost starejših. Trajnost razvoja z vidika okolja pa ogrožajo predvsem visoke in rastoče emisije TGP iz prometa, prekinjeno povečevanje deleža obnovljivih virov energije ter netrajnostna raba prostora.

Priporočila razvojnih politik

Za doseganje osrednjega cilja SRS je ključno zagotoviti večjo trajnost razvoja z uravnoteženostjo njegove gospodarske, socialne in okoljske komponente. Razvojne politike morajo biti prednostno usmerjene v:

- **pospešitev rasti produktivnosti** za gospodarski napredek in dvig življenjskega standarda prebivalstva. Ključna je okrepitev dolgoročnih dejavnikov produktivnosti zlasti z (i) vlaganji v raziskave in razvoj, ki bodo omogočala kakovostno raziskovalno delo ter dolgoročnost ukrepov za povečanje inovacij in pospešitev digitalizacije gospodarstva in družbe ter (ii) s hitrejšim prilagajanjem izobraževanja in usposabljanja potrebam trga dela in tehnološkim spremembam.
- **prilagoditev demografskim spremembam** za zagotovitev dostojnega življenja za vse in dolgoročno vzdržnost javnih financ. Poudarek mora biti na (i) reformah sistemov socialne zaščite, (ii) okrepitvi vseživljenjskega učenja, (iii) spodbujanju zdravega načina življenja ter (iv) prilagoditvi delovnega in življenjskega okolja.
- **prehod v nizkoogljično krožno gospodarstvo** za zmanjšanje obremenjevanja okolja in povečanje konkurenčnosti gospodarstva. To zahteva spremembo današnjih načinov proizvodnje in potrošnje v bolj trajnostne oblike, zlasti z (i) bolj trajnostnim in učinkovitejšim izkoriščanjem naravnih virov, (ii) bolj trajnostno mobilnostjo ter (iii) z izobraževanjem in ozaveščanjem prebivalstva o nujnih spremembah v smeri trajnosti.
- **dvig učinkovitosti delovanja države in njenih institucij** za podporo in spodbujanje razvoja z (i) izboljšanjem strateškega upravljanja javnih institucij, (ii) izboljšanjem zakonodajnega in poslovnega okolja ter (iii) s prestrukturiranjem javnofinančnih prihodkov in izdatkov, tako da bodo upoštevani razvojni izzivi, še zlasti tisti povezani z vplivi demografskih sprememb.

Pregled izhodiščnega stanja po strateških usmeritvah SRS

Visoko produktivno gospodarstvo, ki ustvarja dodano vrednost za vse

Gospodarska razvitost Slovenije precej zaostaja za povprečjem EU, trenutne gospodarske razmere in kratkoročni obeti za rast pa so dobri. Vrzel v gospodarski razvitosti, ki izhaja iz nižje produktivnosti v primerjavi s povprečjem EU, se je po poglobitvi v krizi začela zmanjševati šele leta 2016 in je še precej višja kot pred začetkom krize. Trenutna gospodarska gibanja so ugodna, gospodarska aktivnost se od leta 2014 ob rastočem povpraševanju in izboljšani konkurenčnosti pospešeno krepi, izboljšali sta se tudi v krizi porušeni stabilnosti bančnega in javnofinančnega sistema. V zadnjem obdobju se občutneje povečuje investicijska aktivnost podjetij, ki je ključna za okrepitev rasti produktivnosti. Ta je bila v prvih pokriznih letih nizka, s krepitvijo gospodarskega cikla in izboljšanjem nekaterih strukturnih dejavnikov (zmanjšanje zadolženosti podjetij, boljša alokacija proizvodnih virov, povečanje neposrednih tujih investicij) pa se postopno krepi. V daljšem časovnem obdobju se je izboljšala tudi sestava izvoza in povečala vključenost podjetij v globalne verige vrednosti. Na področju raziskav in razvoja, inovacij ter digitalizacije, ki so ključni dolgoročni dejavniki rasti produktivnosti, pa so bili premiki v zadnjih letih skromni. To pomembno omejuje potencial za trajnejši dvig produktivnosti in s tem možnosti za korenitejše izboljšanje življenjskega standarda prebivalstva. Razlike v gospodarski razvitosti med regijami so v mednarodnem merilu relativno majhne in se v krizi niso povečale. Glede na slovensko povprečje so večinoma razvojno bolj ogrožene regije severovzhodne Slovenije.

Učenje za in skozi vse življenje

Dosežena raven izobrazbe prebivalstva je relativno visoka in se povečuje, vendar vsa znanja in spretnosti niso dovolj prilagojena trenutnim in bodočim potrebam gospodarstva in družbe. Ob dolgoletni dobri dostopnosti izobraževalnega sistema je vključenost mladih v izobraževanje visoka. To se odraža tudi na izobrazbeni strukturi prebivalstva z relativno visokim deležem srednje in terciarno izobraženih. V preteklih letih se je precej izboljšala pismenost mladih (matematična, bralna in naravoslovna), ki je v mednarodni primerjavi visoka. Ob tem pa se struktura vpisanih v izobraževanje le počasi prilagaja spremembam na trgu dela, zato prihaja do določenih razhajanj med ponudbo in povpraševanjem po delovni sili. Zagotavljanje zadostnega obsega ustrezno usposobljene delovne sile postaja zaradi demografskih sprememb (zmanjševanje števila mladih) in v zadnjih letih povečanega odseljevanja v tujino vse večji izziv tudi v luči zelenega prehoda v visoko produktivno gospodarstvo. Nekatera neskladja obstajajo tudi med znanjem in spretnostmi delovno aktivnih prebivalcev ter zahtevami dela, ki ga opravljajo. Poleg tega so besedilne, matematične in digitalne spretnosti pri starejših in nizko izobraženih razmeroma slabe. Tu ima pomembno vlogo tudi vseživljenjsko učenje, v katerega se za zdaj vključuje premajhen delež odraslih.

Vključujoča, zdrava, varna in odgovorna družba

Socialna vključenost in participacija v družbi sta relativno visoki, izziv pa še zlasti v luči demografskih sprememb predstavlja izboljšanje položaja starejših ter zdravstvenega stanja prebivalstva. Z okrevanjem gospodarstva se je izboljšal tudi materialni položaj prebivalstva. Tveganje socialne izključenosti in dohodkovna neenakost prebivalstva, ki sta se v krizi poslabšali, se od leta 2015 izboljšujeta, na obeh področjih Slovenija ostaja precej uspešnejša od povprečja EU. Ugodni rezultati in izboljšanje v zadnjih letih je prisotno tudi na področju enakosti spolov, participacije v družbi in glede diskriminacije. Vse to kaže na razvoj v smeri vključujoče družbe. Vendar pa se na trgu dela ohranjajo precejšnje neenakosti, ki se kažejo v relativno visokem deležu prekarne in začasnih zaposlitev, zlasti pri mladih. Ohranja se tudi relativno nizka stopnja delovne aktivnosti starejših in visoka stopnja tveganja revščine starejših žensk, kar povečuje tveganje za njihovo socialno izključenost. Za starejše je značilna tudi nizka participacija v družbi in večja izpostavljenost diskriminaciji. Področje zdravja zaznamujejo pozitivni premiki, vendar v Sloveniji bistveno manjši del življenja preživimo zdravi kot v povprečju v EU.

Na kakovost življenja vse pomembneje vpliva sposobnost prilagoditve na demografske spremembe, ki so v Sloveniji zelo intenzivne. Čeprav je dostopnost do javnih storitev, z izjemo dolgotrajne oskrbe, razmeroma dobra, hitro staranje slovenske družbe vse bolj vpliva na vzdržnost sistemov socialne zaščite in s tem na njihovo sposobnost za zagotavljanje dostojnih pokojnin ter kakovostnih storitev zdravstva in dolgotrajne oskrbe. Poleg tega demografske spremembe preko manjše ponudbe delovne

sile vplivajo tudi na potencial za nadaljnji razvoj gospodarstva in višji življenjski standard prebivalstva.

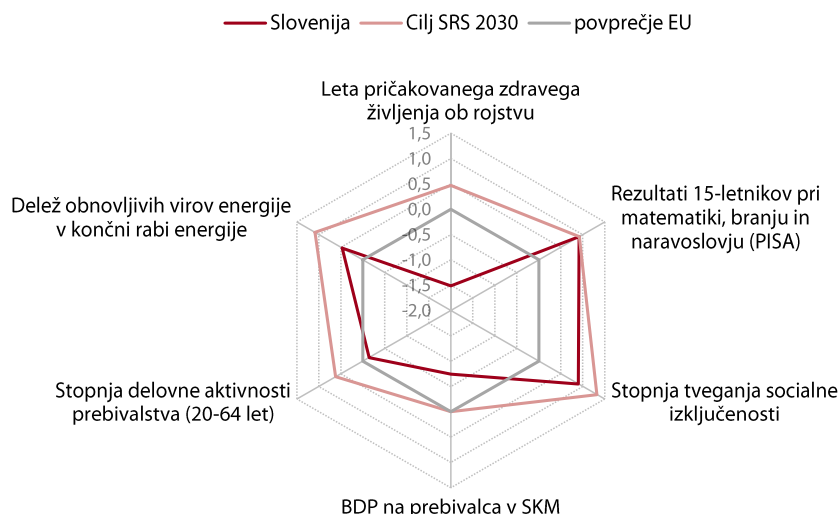
Ohranjeno zdravo naravno okolje

Naravno okolje Slovenije omogoča visoko kakovost življenja, z gospodarskimi dejavnostmi pa ga prekomerno obremenjujemo. Naravno okolje je ob veliki gozdnatosti in vodnatosti ter zmerni intenzivnosti kmetovanja relativno dobro ohranjeno. Izjema je prevelika onesnaženost zraka (s prašnimi delci in ozonom), kažejo pa se tudi negativne posledice netrajnostnega ravnanja s prostorom (velik obseg funkcionalno degradiranih območij ter širitev gospodarskih dejavnosti na kmetijska in gozdna zemljišča). Vpliv gospodarskih dejavnosti na okolje, merjen s kazalniki rabe virov in izpustov na enoto bruto domačega proizvoda, pa je relativno visok. Od začetka krize se je nekoliko zmanjšal, vendar lahko to le deloma pripišemo trajnostnim ukrepom za izboljšanje učinkovitosti, saj je bilo deloma tudi posledica vremenskih razmer in manjše gradbene aktivnosti. S hitrejšo gospodarsko rastjo se je tako začela povečevati tudi raba naravnih virov, problematična je predvsem visoka raba energije v prometu, ki še vedno ustvari precej več izpustov na enoto bruto domačega proizvoda od povprečja EU. Izpusti TGP so glavni povzročitelj relativno visokega ekološkega odtisa Slovenije, ki bolj kot v evropskem povprečju presega njeno biološko zmogljivost. Pri tem Slovenija na enoto proizvoda ustvari večjo količino odpadkov, ravnanje z njimi pa se je v zadnjih letih precej izboljšalo. Z vidika manjšega obremenjevanja okolja je ugodna tudi relativno visoka raba obnovljivih virov energije, ki pa se že vrsto let ne povečuje.

Visoka stopnja sodelovanja, usposobljenosti in učinkovitosti upravljanja

Delovanje javnega sektorja je premalo učinkovito in ne zagotavlja spodbudnega podpornega okolja za podjetja, izboljšalo pa se je delovanje pravosodnega sistema. Nizko institucionalno konkurenčnost zaznamujejo premalo učinkovito upravljanje javnega sektorja, dolgotrajni upravni in sodni postopki, visoko breme državne regulacije, premalo spodbudno poslovno okolje ter visoka stopnja zaznave korupcije, na kar kažejo uvrstitve Slovenije na mednarodnih lestvicah konkurenčnosti. Razpršenost in šibka povezanost organov javnega sektorja otežujeta sodelovanje med sektorji ter med različnimi ravnmi upravljanja in povečujeta stroške delovanja. V zadnjih letih se je izboljšalo delovanje pravosodnega sistema. Število nerešenih zadev je upadlo, povprečni čas reševanja zadev pa se je skrajšal, kar kaže na boljšo učinkovitost sodnega sistema, razpoložljivi kazalniki kažejo tudi dvig kakovosti. Kljub temu zaupanje v javne institucije in pravno državo ostaja nizko. Mednarodne primerjave kažejo tudi na potrebo po nadaljnjem izboljšanju korporativnega upravljanja podjetij v državni lasti in hitrejšem umiku države iz strateških naložb.

Slika: Cilji SRS 2030 na ravni strateških usmeritev, standardizirane vrednosti kazalnikov

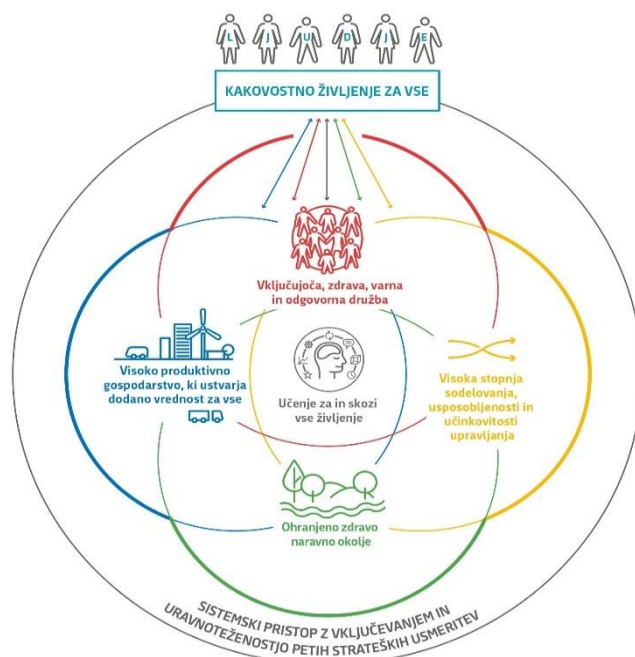
Vir: Preračun UMAR na osnovi podatkov Eurostat in OECD, 2017 in 2018. Opombe: Podatki za Slovenijo in EU se nanašajo na leto 2016, za leta pričakovanega zdravega življenja in kazalnik PISA pa na leto 2015. Vrednosti kazalnikov so za potrebe grafičnega prikaza standardizirane z uporabo tehtane sredine in tehtanega standardnega odklona držav EU28. Za kazalnika Leta pričakovanega zdravega življenja ob rojstvu in Rezultati 15-letnikov pri matematiki, branju in naravoslovju, ki sta sestavljena iz več podkazalnikov, je skupna vrednost izračunana kot aritmetična sredina standardiziranih vrednosti podkazalnikov. Cilj SRS za kazalnik Rezultati 15-letnikov pri matematiki, branju in naravoslovju (PISA) je ohranitev uvrstitve v zgornjo četrtino držav EU, v katero se je Slovenija uvrstila po zadnji meritvi leta 2015. Pri stopnji tveganja socialne izključenosti preseganje povprečja EU pomeni, da je v Sloveniji stopnja nižja kot v povprečju EU.

Uvodna pojasnila

Poročilo o razvoju je dokument, s katerim spremljamo uresničevanje Strategije razvoja Slovenije. Letošnje Poročilo predstavlja izhodiščno stanje za spremljanje uresničevanja Strategije razvoja Slovenije 2030, ki jo je Vlada RS sprejela 7. decembra 2017. Ta v osrednjem cilju stremi k zagotavljanju kakovostnega življenja za vse z uravnoteženim gospodarskim, družbenim in okoljskim razvojem, ki ustvarja pogoje in priložnosti za sedanje in prihodnje rodove. Osnovna struktura Poročila sledi petim strateškim usmeritvam, ki jih je Strategija opredelila kot ključne za zagotavljanje kakovostnega življenja (glavna poglavja Poročila): (i) visoko produktivno gospodarstvo, ki ustvarja dodano vrednost za vse, (ii) učenje za in skozi vse življenje, (iii) vključujoča, zdrava, varna in odgovorna družba, (iv) ohranjeno zdravo naravno okolje ter (v) visoka stopnja sodelovanja, usposobljenosti in učinkovitosti upravljanja. Strategija je določila tudi dvanajst razvojnih ciljev in jih opredelila kot medsebojno povezana in soodvisna področja, ključna za uresničitev strateških usmeritev. Uresničevanje razvojnih ciljev se v Poročilu spremlja v okviru tistih strateških usmeritev (podpoglavja Poročila), s katerimi se vsebina razvojnega cilja najbolj povezuje (gl. Strategija razvoja Slovenije 2030, Slika 6), čeprav lahko posamezni razvojni cilji prispevajo k uresničevanju več strateških usmeritev.

V prilogi Poročila so podrobneje predstavljeni kazalniki za spremljanje uresničevanja Strategije. Tridesetim kazalnikom uspešnosti, za katere je Strategija določila ciljne vrednosti za leto 2030, so dodani kazalniki spremljanja, ki prinašajo podrobnejši pregled gibanj na posameznih področjih. Kazalniki predstavljajo glavno analitično osnovo Poročila, ki jo dopolnjuje pregled drugih podatkov, študij in raziskovalnih poročil, zlasti na področjih, kjer ni na voljo ustreznih mednarodno in časovno primerljivih kazalnikov (npr. zaradi specifične vsebine). V poročilu so uporabljeni podatkovni viri, objavljeni do 31. 3. 2018.

Slika 1: Osrednji cilj in strateške usmeritve Strategije razvoja Slovenije 2030

Vir: Strategija razvoja Slovenije 2030, 2017.

1 Visoko produktivno gospodarstvo, ki ustvarja dodano vrednost za vse

Z ukrepi za stabilizacijo gospodarskih razmer, postopno krepitvijo gospodarskega cikla in izboljšanjem konkurenčnosti se je v letu 2016 začel zmanjševati v krizi povečan gospodarski zaostanek Slovenije za povprečjem EU. Ta je večinoma posledica relativno nizke produktivnosti slovenskega gospodarstva, ki od padca v krizi vztraja na ravni okoli petino pod povprečjem EU. Do pospešitve rasti produktivnosti na raven, ki omogoča hitrejšo dohitevanje razvitejših držav, je prišlo šele leta 2017. Ob pozitivnem vplivu cikličnih dejavnikov (krepitev povpraševanja) so se v zadnjih letih izboljšali tudi nekateri strukturni dejavniki rasti produktivnosti (manjša zadolženost podjetij, izboljšana alokacija proizvodnih dejavnikov, povečani prilivi neposrednih tujih investicij). V daljšem časovnem obdobju se je izboljšala tudi sestava izvoza in precej povečala vključenost podjetij v globalne verige vrednosti. Na področju raziskav in razvoja, inovacij ter digitalizacije, ki so ključni dolgoročni dejavniki rasti produktivnosti, pa so bili premiki v zadnjih letih skromni. To pomembno omejuje potencial za trajnejšo pospešitev rasti produktivnosti in s tem možnosti za dvig življenjskega standarda prebivalstva.

1.1 Gospodarska stabilnost

Gospodarska stabilnost (razvojni cilj 5): Vsebina cilja je zagotoviti gospodarsko stabilnost, ki je ključni predpogoji za zmanjšanje razvojnega zaostanka za razvitejšimi državami in povečanje kakovosti življenja za vse. Gospodarska stabilnost temelji na uspešno delujoči ekonomiji predvsem ob ohranjanju ključnih makroekonomskih ravnovesij. Za njeno doseganje oziroma ohranjanje je ključno ustrezno odzivanje ekonomskih politik v celotnem gospodarskem ciklu, zagotavljanje dolgoročne vzdržnosti javnih financ, oblikovanje stabilnega in konkurenčnega finančnega sektorja ter enakomeren regionalni razvoj. SRS 2030 v povezavi z gospodarsko stabilnostjo posebej izpostavlja še konkurenčnost in inovativnost ter trajnostne in vključujoče vidike gospodarskega razvoja. Ti so podrobneje obravnavani v drugih razvojnih ciljeh SRS, in sicer v cilju 6 (konkurenčnost in inovativnost), 3 in 7 (vključujoči razvoj) ter 8 in 9 (trajnostni razvoj).

Kazalniki uspešnosti SRS 2030 za razvojni cilj 5:

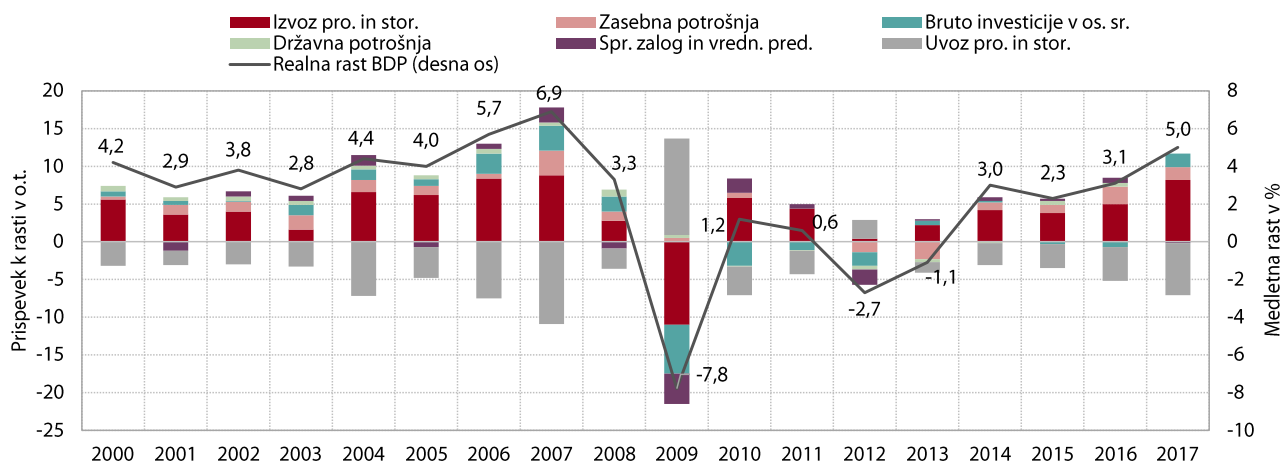
	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
BDP na prebivalca (v SKM), indeks EU=100	83 (2016)	100 (2016)	100
Dolg državnega sektorja, v % BDP	73,6 (2017)	81,6 (2017)	60

Relativno visoka vrzel v gospodarski razvitosti Slovenije glede na povprečje EU se je šele v letu 2016 začela zmanjševati. Zaostanek v gospodarski razvitosti, merjeni z bruto domačim proizvodom na prebivalca v standardih kupne moči, se je v času krize povečal za 8 o. t., do manjšega izboljšanja je prišlo šele v letu 2016. K povečanju vrzeli po letu 2008 je prispevalo predvsem večje zmanjšanje zaposlenosti v Sloveniji kot v povprečju EU. Raven zaposlenosti sicer še ostaja višja kot v povprečju EU, a se je to presežanje v zadnjih letih zmanjšalo. Vrzel v produktivnosti se je v krizi poglobila relativno manj, vendar pa je sama raven produktivnosti še znatno pod povprečjem EU (gl. poglavje 1.2) in je zato ključno področje, ki ga je treba okrepiti za hitrejšo razvojno dohitevanje slovenskega gospodarstva.

Gospodarske razmere se po recesiji z dvojnimi dnom izboljšujejo od leta 2014, bruto domači proizvod pa je šele v začetku leta 2017 dosegel predkrizno raven. Gospodarska rast v Sloveniji je od leta 2014 ponovno presegala povprečje evrskega območja, v primerjavi z večino novih članic EU pa je bila še vedno nižja, z izjemo leta 2017, ko je znašala 5 %, kar je največ po letu 2007. Tuje povpraševanje s hkratnim izboljšanjem konkurenčnosti izvoznikov (gl. poglavje 1.2) in njihovo ugodno panožno strukturo je zlasti po letu 2013 omogočilo razmeroma visoko rast izvoza. V domačem okolju se je v tem obdobju znatno zmanjšala negotovost, k čemur so pomembno prispevali ukrepi ekonomske politike, zlasti sanacija bančnega sistema in postopno izpolnjevanje zavez na fiskalnem področju, kar je izboljšalo percepcijo Slovenije na finančnih trgih. Gospodarska rast je tako vedno bolj široko osnovana. Glavni dejavnik gospodarske rasti ostaja izvoz. Vedno večji je tudi prispevek domače potrošnje. Potrošnja gospodinjstev raste že od konca leta 2013, spodbujajo jo ugodna gibanja na trgu dela in visoko zaupanje potrošnikov. Predvsem v letu 2017 pa so se vidneje povečale tudi investicije v osnovna sredstva, ki so v predhodnih letih precej nihale zlasti zaradi dinamike črpanja EU sredstev ob izteku prejšnje finančne perspektive. Investicije v opremo in stroje sicer

rastejo že od leta 2014, sredi leta 2016 so začele oživljati tudi investicije v stanovanja, ki so se v krizi zmanjšale za skoraj 60 %.

Slika 2: Struktura rasti BDP, Slovenija

Vir: SI-STAT podatkovni portal – nacionalni računi, 2018.

Po močnem padcu v krizi se je zaposlenost v zadnjih letih občutno povečala, rast plač pa tudi zaradi strukturnih razlogov ostaja zmerna¹. K hitremu odboju zaposlenosti navzgor je v ugodnih konjunkturalnih razmerah prispevalo zaposlovanje v skoraj vseh dejavnostih. Ob tem rast plač ostaja zmerna, podobno kot drugod v EU², kljub visoki rasti gospodarske aktivnosti, boljšim poslovnim rezultatom in zniževanju brezposelnosti v zadnjem obdobju. To povezujemo z manjšo prilagoditvijo plač v krizi, odsotnostjo večjih cenovnih pritiskov, zmerno rastjo produktivnosti in relativno večjim zaposlovanjem v dejavnostih z relativno nizko ravni plač. Rast plač je nižja tudi zaradi povečanega deleža začasnih zaposlitev in zaposlitev za krajši čas ter ponovno zaposlovanje dolgotrajno brezposelnih, ki vstopajo na trg dela z nižjimi plačami kot pred izgubo zaposlitve.

Slovensko gospodarstvo se z ugodnimi gibanji po nekaterih kazalnikih nahaja že visoko v pozitivni fazi gospodarskega cikla. To kaže pozitivna proizvodna vrzel, zlasti se krepí prispevek dela in skupne faktorske produktivnosti, ki sta nad oziroma blizu predkriznim ravnom. Znatno nižji pa je še vedno prispevek kapitala zaradi upada investicij. Potencialna rast BDP je bila v 2017 tako za 1 o. t. nižja od predkriznih rasti. Glede na spremenljivost proizvodne vrzeli, ki je zaradi načina izračuna razmeroma nestabilen makroekonomski kazalnik³, smo za kakovostnejšo opredelitev sedanjega cikličnega položaja gospodarstva to oceno dopolnili s pregledom drugih kazalnikov. Ti na določenih segmentih kažejo, da so se pozitivna gibanja šele začela krepiti, na nekaterih področjih so trendi že izrazitejši, vendar po naši oceni še ostajajo v vzdržnih okvirih.

Finančno cenovni kazalniki dosegajo skromne stopnje rasti, v nasprotju z letoma 2006 in 2007, ko je bila gospodarska rast znatno nad potencialno in so gibanja na teh področjih privedla do porušanja makroekonomskih ravnotežij, ki so zmanjšala odpornost gospodarstva na morebitne šoke in so se po izbruhu finančne krize še poglobila. Kreditna aktivnost bank, zlasti obseg posojil podjetjem, se je šele v 2017 prenehala zmanjševati, inflacija pa se v okolju zgodovinsko nizkih obrestnih mer giblje med 1 in 2 %. Zadolženost podjetij pri bankah, ki je ob začetku krize dosegla svoj vrh, se je znižala na raven pred pospešitvijo leta 2005, močno se je izboljšala tudi sposobnost podjetij za odplačevanje dolgov. Tudi tekoči račun plačilne bilance oziroma varčevalno-investicijska vrzel, ki je bila v predkriznem obdobju globoko negativna, je zaradi nizke ravni investicij⁴ in obsežnega razdolževanja poslovnih bank v tujini že od leta 2012 v presežku in dosega rekordne vrednosti (6,4 % leta 2017).

Na nekaterih segmentih pa se gibanja, značilna za pozitivni del gospodarskega cikla, občutneje krepijo, na primer na trgu nepremičnin, pri nekaterih kazalnikih pomanjkanja delovne sile in pri izkoriščenosti proizvodnih kapacitet. Ta gibanja, z izjemo zadnjih, večinoma še ne nakazujejo presejanja dolgoletnih povprečij oziroma niso na ravni, ki bi destabilizirale gospodarstvo. Zlasti na trgu dela na razpoložljivost delovne sile, poleg konjunkturalnih, vedno bolj vplivajo demografski in strukturni dejavniki (gl. poglavje 3.3). Delovne sile tako v nekaterih

¹ Med strukturnimi razlogi za zmerno rast plač je relativno nizka rast produktivnosti. V svoji težnji za ohranjanjem konkurenčnosti si podjetja prizadevajo, da rast plač ne preseže rasti produktivnosti. Poleg tega je z okrevanjem gospodarske aktivnosti v zadnjih letih ponovno povečano zaposlovanje delavcev z relativno nizkimi bruto plačami, kar vpliva na (počasnejši) tempo rasti povprečne plače.

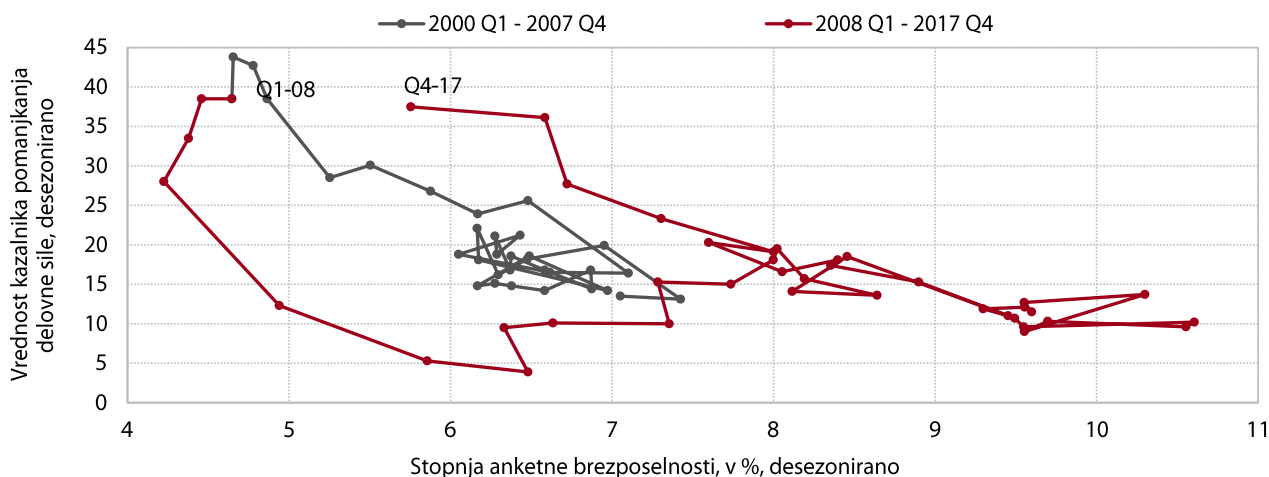
² Labour Market and Wage Developments in Europe 2017 (EK), 2017.

³ Ekonomski izzivi 2016 (UMAR), 2016.

⁴ Skupne investicije so bile zaradi globokega upada v začetnih letih krize (2009–2012) leta 2017 za skoraj 40 % nižje kot v povprečju leta 2008.

dejavnostih že primanjkuje. Tudi ujemanje ponudbe in povpraševanja po delovni sili, ki trenutno participira na trgu dela, ostaja manjše kot pred krizo (premik Beveridgeeve krivulje v desno). Prav tako se nekateri kazalniki razpoložljivosti potencialne delovne sile približujejo precej nizkim ravnam. Izkoriščenost proizvodnih zmogljivosti v predelovalnih in storitvenih dejavnostih pa je na zgodovinsko najvišjih ravneh, kar vpliva na rast investicij v stroje in opremo, ki pa še vedno zaostajajo za predkrizno ravno za dobrih 20 %.

Slika 3: Beveridgeeva krivulja, Slovenija

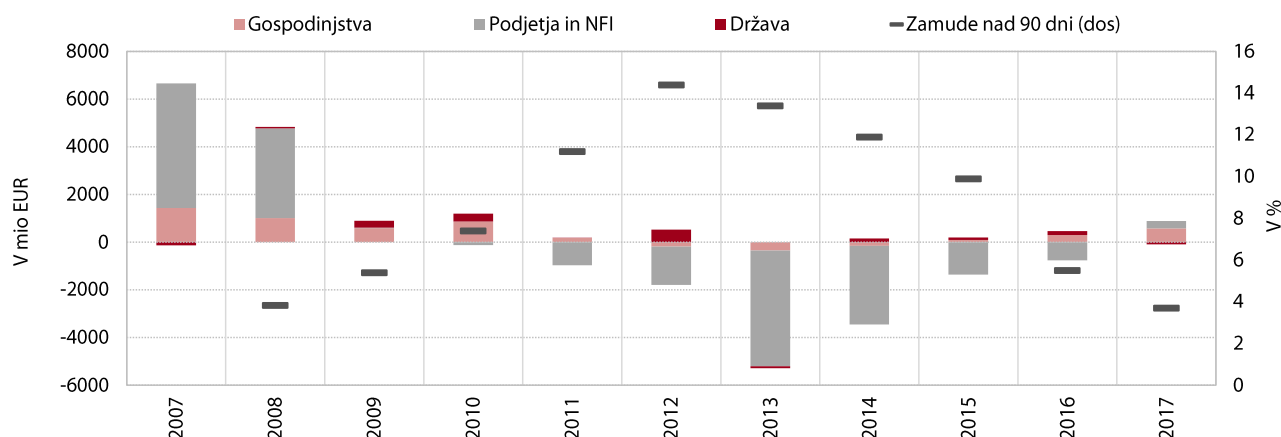
Vir: Eurostat Portal Page – European and national indicators for short-term analysis - Business and consumer surveys, 2018; preračuni UMAR.

Razmere v bančnem sistemu so se po letu 2013 znatno izboljšale. K temu je ključno prispevala obsežna dokapitalizacija bank konec leta 2013 in prenos velikega dela slabih posojil z bank na DUTB. Kakovost bančne aktive se je tako močno izboljšala glede na leto 2013, ugodne gospodarske razmere pa tudi vplivajo na izboljšanje bonitetnih ocen kreditojemalcev. Tudi poslovni rezultati bank so se v zadnjih letih občutno izboljšali, je pa to predvsem posledica sproščanja rezervacij in oslabitev. Neto obrestni prihodki bank se še vedno krčijo, čeprav v letu 2017 počasneje kot v predhodnih letih. Stabilnejše razmere v bankah dodatno podpira uvedba in krepitev makrobonitetnega nadzora⁵, ki ocenjuje sistemska tveganja za finančno stabilnost ter sprejema potrebne ukrepe za njihovo preprečevanje oz. omejevanje. Banke so z obsežnim razdolževanjem tudi močno zmanjšale izpostavljenost do tujine (16 mrd. EUR od leta 2008). Vendar pa med vlogami nebančnega sektorja, ki so glavni vir financiranja bank, ob nizkih depozitnih obrestnih merah rastejo le vloge čez noč, kar povečuje ročnostno neusklajenost bančnih virov in naložb. Skupna kreditna aktivnost se je v 2017 povečala prvič po letu 2010. Čeprav so krediti gospodinjstvom v tem rasli že tretje leto zapored, pa so se po obsegu prevladujoči krediti podjetjem povečali prvič po šestih letih zmanjševanja. Bančni viri še naprej ostajajo pomemben del financiranja podjetij, ki zato ostajajo občutljiva v primeru morebitne zaostritve finančnih razmer, to pa bi lahko povratno vplivalo tudi na kakovost bančnih bilanc. Vendar pa v primerjavi s predkriznimi leti podjetja, ob ugodnih poslovnih rezultatih v zadnjih letih, za financiranje tekoče proizvodnje in investicij vedno bolj koristijo tudi lastne vire sredstev⁶. Nekoliko se je okrepil tudi obseg financiranja z izdajami dolžniških vrednostnih papirjev, a je še naprej razmeroma skromen.

⁵ Uveden leta 2013 z Zakonom o makrobonitetnem nadzoru finančnega sistema (Ur.l. RS 100/2013).

⁶ V obdobju 2014–2017 se je obseg vlog nefinančnih družb povečal za približno polovico, na 6,4 mrd EUR.

Slika 4: Letni prirast kreditov domačim nebančnim sektorjem in delež terjatev z zamudo nad 90 dni, Slovenija

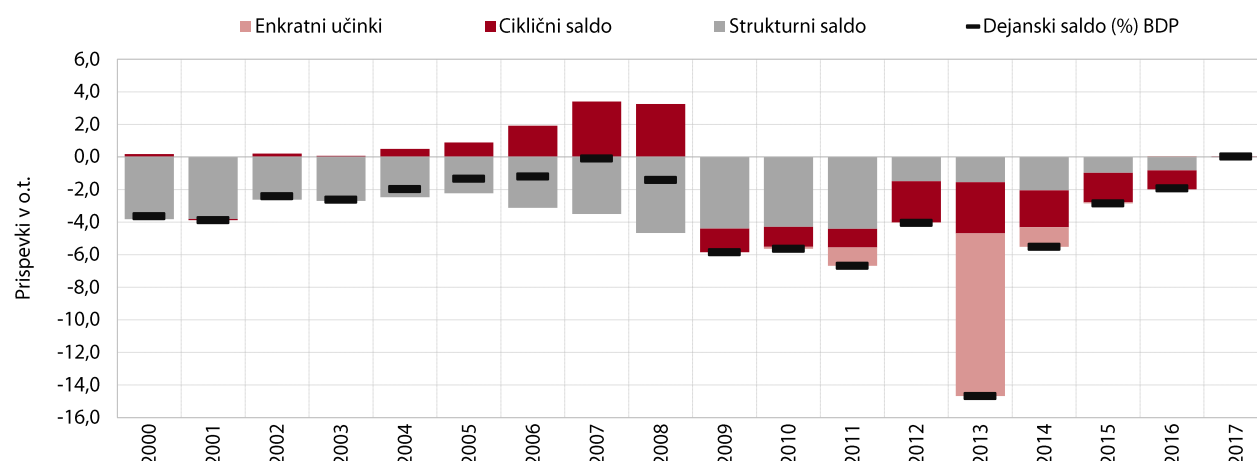

Vir: BS, preračuni UMAR.

Finančni sistem je po kazalnikih razvitosti še daleč pod povprečjem EU. Skupna bilančna vsota bank, ki je znatno nižja kot v povprečju EU, se je pod vplivom povečanja skupnega obsega kreditov prvič po šestih letih povečala šele leta 2017. V drugih segmentih finančnega sistema je zaostanek najmanjši na področju zavarovalništva, ob tem, da so bile zavarovalnice tudi najmanj prizadet segment finančnega sektorja v finančni krizi. Sicer tu izstopa predvsem zaostanek na področju življenjskih zavarovanj. Trg kapitala ostaja še naprej slabo razvit, večino tržne kapitalizacije vrednostnih papirjev, ki kotirajo na Ljubljanski borzi predstavljajo državne obveznice, število delnic na Ljubljanski borzi in njihova tržna kapitalizacija pa je skromna in tudi nižja kot pred krizo.

Javnofinančni saldo se je v zadnjih letih izrazilo izboljšal. Zniževanje javnofinančnega primanjkljaja je potekalo vztrajno po letu 2013, ko je bil primanjkljaj tudi pod vplivom enkratnih dejavnikov najvišji, v 2017 pa je bil saldo izravnal. Na to je vplivalo izboljšanje makroekonomskih razmer po stabilizaciji bančnega sektorja in povrnitvi domačega in mednarodnega zaupanja ter sprejetje ukrepov za povečanje prihodkov in zadrževanje izdatkov. V celotnem obdobju od začetka gospodarske krize je k zadrževanju skupnih izdatkov pomembno prispevalo tudi občutno znižanje fleksibilnih izdatkov, t. j. investicij in subvencij⁷. Poleg cikličnega dela primanjkljaja se je od leta 2012 znižal tudi njegov strukturni del, ki se je lani po oceni UMAR prav tako nahajal blizu izravnane položaja in s tem na najnižji ravni doslej.

Slika 5: Saldo in strukturni saldo sektorja država, Slovenija

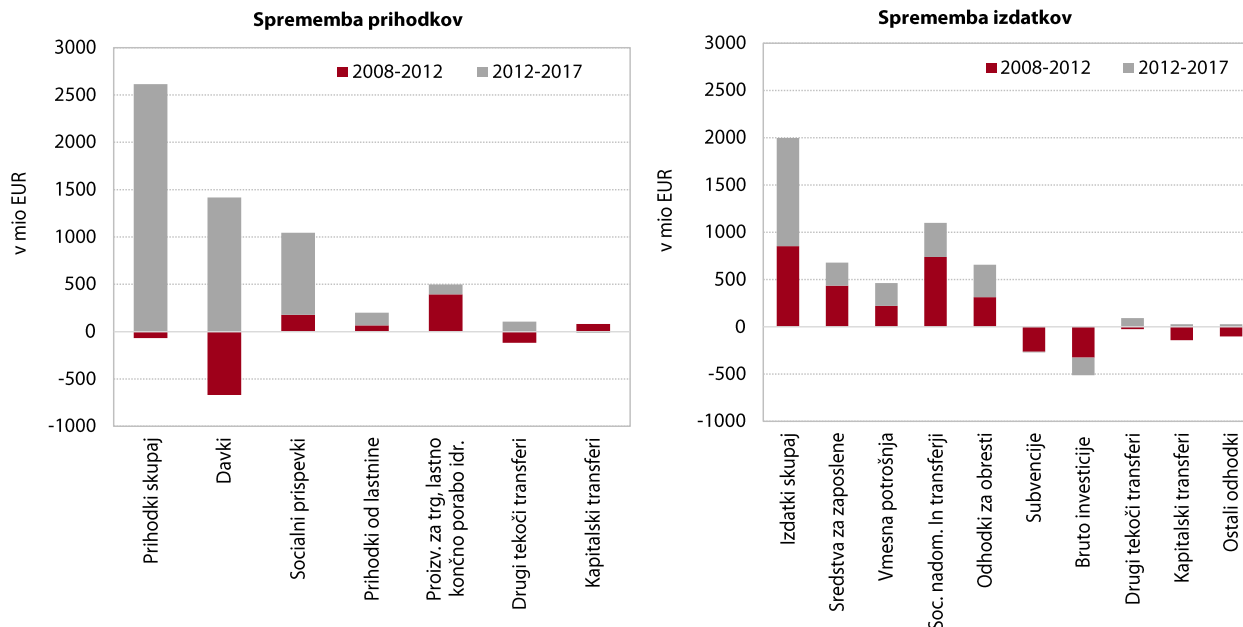
Vir: SI-STAT podatkovni portal – nacionalni računi – računi države – temeljni agregati sektorja država, 2018.

Po visoki rasti do leta 2015 se je dolg sektorja država glede na BDP šele v letu 2016 prvič znižal, ostaja pa na visoki ravni. Dolg sektorja država je od leta 2008 do leta 2015 zelo hitro naraščal (z 21,8 % BDP na 82,6 % BDP), v zadnjih dveh letih pa se znižuje in je v letu 2017 znašal 73,6 % BDP. K temu je prispevalo izboljšanje primarnega salda (presežek), prav tako je pozitiven tudi prispevek gospodarske rasti, ki je v zadnjih dveh letih presegel negativni učinek izdatkov za obresti k oblikovanju dolga, s čimer je bil odpravljen neugoden »učinek snežne

⁷ Leta 2017 so bile investicije in subvencije za 783, 5 mio EUR nižje kot leta 2008, povečanje v vmesnem obdobju (2013 in 2014) je povezano predvsem z zaključkom črpanja sredstev EU iz predhodne finančne perspektive.

kepe» (gl. kazalnik 1.2). Zniževanje odplačil dolga v zadnjih letih pa je tudi odraz aktivnega upravljanja z javnim dolgom v ugodnih pogojih zadolževanja, s čimer se je podaljšala tudi povprečna ročnost dolga do dospelja. Kljub temu pa njegova raven ostaja visoka in omejuje fiskalni prostor za ukrepanje ob morebitnih šokih, na srednji in dolgi rok pa bo njegova vzdržnost brez sprememb politik pod pritiskom rasti izdatkov, povezanih s staranjem prebivalstva.

Slika 6: Sprememba prihodkov in izdatkov sektorja država v različnih obdobjih, Slovenija

Vir: SI-STAT podatkovni portal – nacionalni računi – računi države – temeljni agregati sektorja država, 2018. Opomba: Stolpci prikazujejo razliko v višini prihodkov oziroma izdatkov (v EUR) leta 2017 v primerjavi z letom 2008, razdeljeno na dve obdobji.

Boljše gospodarske razmere in močnejši vplivi demografskih sprememb v srednjeročnem obdobju zahtevajo prilagoditev ukrepov za nadaljnje vzdržno izboljšanje javnofinančnega salda in znižanje dolga. Sprejeti proračunski dokumenti za leti 2018 in 2019 predvidevajo sprostitev še nekaterih varčevalnih ukrepov, s čimer bo večina finančno pomembnejših ukrepov za zajezitev rasti odhodkov v zadnjih letih postopno odpravljena. Zmožnosti dosedanjega osrednjega vodila konsolidacije, ki je preko postopnega sproščanja varčevalnih ukrepov zagotavljalo zaostajanje rasti izdatkov za prihodki, bodo s tem izčrpane. Ob dosedANJI veliki teži zadrževanja ali zmanjševanja nekaterih fleksibilnih izdatkov v procesu konsolidacije, zlasti investicij⁸, so v prihodnjih letih možnosti za njihovo nadaljnje zadrževanje omejene. Nadaljnje vzdržno izboljšanje javnofinančnega položaja v razmerah, ko je Slovenija po večini ocen stanja gospodarskega cikla prešla v območje pozitivne proizvodne vrzeli⁹, bo tako zahtevalo oblikovanje nadomestnih sistemskih ukrepov. Te bi lahko oblikovali s prestrukturiranjem prihodkov in izdatkov, ki bi sledili postavljenim prioritetam, ter z racionalizacijami izdatkov na podlagi podrobnih pregledov. Ukrepi bodo morali upoštevati tudi demografska gibanja in njihove vplive na sisteme socialne zaščite, za katere tudi zadnje projekcije javnih izdatkov povezanih s staranjem EK (gl. tudi poglavje 3.1.2), kažejo, da dolgoročno niso vzdržno naravnani.

Na javnofinančna gibanja vplivajo tudi širše zasnovani ukrepi ekonomske politike. Med njimi je zlasti pomembno upravljanje z državnim premoženjem, ki vpliva na njegovo donosnost in zmanjšuje tveganja dokapitalizacij z javnimi sredstvi. Prav tako je koordiniran izbor ukrepov pomemben za povečanje dolgoročne gospodarske rasti in s tem zagotavljanje vira rasti javnofinančnih prihodkov. Za Slovenijo so v tem pogledu ključni zlasti krepitev inovacijskih sposobnosti, učinkovit institucionalni okvir za delovanje zasebnega sektorja, ustrezno prilagajanje izobraževalnega sistema, zagotavljanje usposobljene delovne sile idr. (gl. poglavja 1.2, 2.1 in 5.1).

Gospodarske razmere v regijah so se, podobno kot na ravni celotnega gospodarstva, po letu 2008 izrazito poslabšale, po letu 2013 pa se izboljšujejo. Regionalne razlike, ki v Sloveniji v mednarodni primerjavi niso velike, so se v krizi še zmanjšale, saj se je gospodarska aktivnost relativno bolj zmanjšala v razvitejših regijah, ki tudi ustvarijo največji delež BDP. K večjemu upadu v teh regijah je najverjetneje prispevala struktura dejavnosti, ki so bile relativno bolj izpostavljene šokom iz domačega in tujega okolja.

⁸ Investicije sektorja država so v letu 2017 dosegle najnižjo nominalno raven v zadnjih desetih letih, glede na BDP pa je bila njihova raven najnižja doslej, 2,9 % BDP.

⁹ To v skladu z zahtevami Pakta za stabilnost in rast pomeni zniževanje strukturnega salda za najmanj 0,6 o. t. letno, v primeru, da pozitivna proizvodna vrzel preseže 1,5 % potencialnega BDP, pa izboljšanje strukturnega salda za 1 o. t.

K rasti dodane vrednosti na zaposlenega v posameznih regijah so prispevali tudi začasni ukrepi endogene regionalne politike¹⁰. Rast v območjih začasni ukrepov je bila večinoma višja kot v slovenskem povprečju tako v gospodarskih družbah, kot pri samostojnih podjetnikih, na kar pa je vplivalo tudi nadpovprečno zmanjšanje števila zaposlenih in propad slabih podjetij v teh območjih. K boljšim rezultatom so prispevala tudi evropska sredstva kohezijske politike¹¹, ki bodo pomembna razvojna sredstva tudi v zdajšnjem programskem obdobju¹². Dolgoročneje učinke ukrepov v vseh programih razvojnih podpor bo mogoče bolj realno oceniti šele po zaključku njihovega izvajanja.

Najvišje indekse razvojne ogroženosti imajo večinoma regije severovzhodne Slovenije. Sintezni indeks razvojne ogroženosti (IRO)¹³ je najvišji v pomurski regiji, najnižji pa v osrednjeslovenski. Vrednost IRO se je v primerjavi z letom 2014, ko so bili narejeni prvi izračuni¹⁴ za celotno programsko obdobje 2014–2020, zmanjšala v koroški regiji, pa tudi podravske, goriške in savinjske. V večini preostalih regij se je povečala, najbolj v posavski, kar je povezano predvsem s poslabšanjem na področju investicij, razpoložljivega dohodka, brezposelnosti mladih in deleža varovanih območij¹⁵.

1.2 Konkurenčen in družbeno odgovoren podjetniški in raziskovalni sektor

Konkurenčen in družbeno odgovoren podjetniški in raziskovalni sektor (razvojni cilj 6): Vsebina cilja je povečati konkurenčnost gospodarstva z ustvarjanjem izdelkov in storitev z visoko dodano vrednostjo ter okrepiti družbeno odgovornost podjetij in raziskovalnih organizacij. Ustvarjanje visoke dodane vrednosti bo podprto z inovacijami, bazičnim in aplikativnim raziskovanjem, spodbujanjem ustvarjalnosti ter z izkoriščanjem digitalnih potencialov in vseh priložnosti, ki jih prinaša četrta industrijska revolucija. Poleg tega SRS 2030 kot pomemben dejavnik za dvig dodane vrednosti navaja internacionalizacijo podjetij in raziskovalnih institucij ter zagotavljanje spodbudnega in predvidljivega okolja za poslovanje in investicije z upoštevanjem posebnosti majhnih podjetij. Za uresničitev cilja so pomembni tudi ustrezni človeški viri, ki so v SRS obravnavani v razvojnem cilju 2.

Kazalniki uspešnosti SRS 2030 za razvojni cilj 6:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Produktivnost dela, indeks EU=100	81 (2016)	100 (2016)	95
Evropski inovacijski indeks, indeks EU 2010=100, t. j. uvrstitev v skupino držav vodilnih inovatorov	98 (2016)	102 (2016)	>120
Indeks digitalnega gospodarstva in družbe, uvrstitev med državami EU	17. mesto (skupaj v 2017) 7. – 23. mesto (po petih komponentah)	-	uvrstitev v prvo tretjino držav EU po vseh petih komponentah indeksa

¹⁰ Zaradi visoke brezposelnosti je bil najprej sprejet interventni razvojni zakon za Pomurje (izplačila do konca leta 2015), nato pa so bili za Pokolpje, Maribor z okolico ter območje občin Hrastnik, Radeče in Trbovlje (HRT) uvedeni začasni ukrepi razvojne podpore.

¹¹ Do konca leta 2015 je bilo iz proračuna RS upravičencem izplačanih 4,3 mrd EUR, največ pomurski regiji, okoli 4 tisoč EUR na prebivalca.

¹² Po oceni EK prispevajo kohezijska sredstva k rasti BDP pri največjih prejemnikih med 4 in 6 o. t. Euro investiranih kohezijskih sredstev v obdobju 2007–2014 naj bi k BDP dodatno prispeval 2,7 EUR do leta 2023 (Ex post evaluation of the ERDF and Cohesion Fund 2007–13 (EK), 2016).

¹³ IRO je kazalnik za spremljanje regionalnega razvoja sestavljen iz kazalnikov: bruto domači proizvod na prebivalca, bruto dodana vrednost na zaposlenega, bruto investicije v osnovna sredstva v BDP, stopnja registrirane brezposelnosti mladih (15–29 let), stopnja delovne aktivnosti (20–64 let), prebivalstvo s terciarno izobrazbo (25–64 let), bruto domači izdatki za RRD v BDP, delež sekundarno prečiščene odpadne vode, površina varovanih območij, ocenjena škoda zaradi naravnih nesreč v BDP, stopnja registrirane brezposelnosti, indeks staranja prebivalstva, razpoložljivi dohodek na prebivalca, poseljenost. Na osnovi IRO so regije razvrščene po stopnji razvitosti za programsko obdobje 2014–2020 (Pravilnik, 2014).

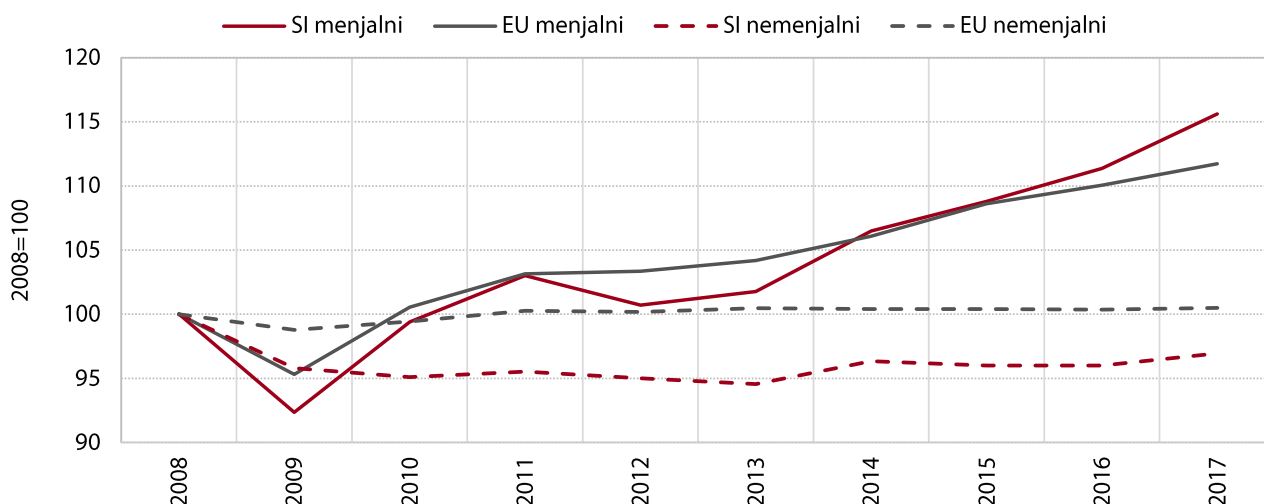
¹⁴ IRO je bil v regionalno politiko uveden, ker je BDP na prebivalca kot kazalnik razvoja preozek za spremljanje večdimenzionalnosti regionalnega razvoja.

¹⁵ Varovana območja vključujejo zavarovana območja narave, območja Natura 2000 in območja, ki izpolnjujejo pogoje za območja Natura 2000.

1.2.1 Konkurenčnost podjetniškega sektorja

Glavni vzvod za dolgoročno izboljšanje konkurenčnosti podjetniškega sektorja je dvig produktivnosti, ki je v Sloveniji za okoli petino nižja kot v povprečju v EU. BDP na zaposlenega, ki je merilo produktivnosti na ravni celotne ekonomije, je od leta 2014 do leta 2016 enak 81 % povprečja EU (upoštevaje razlike v kupni moči med državami). To je 2 o. t. višje od dna v krizi in 3 o. t. pod vrednostjo, doseženo pred začetkom krize. Rast produktivnosti v prvih letih gospodarskega okrevanja po krizi je bila šibka in ni omogočala hitrejšega zmanjševanja zaostanka za razvitejšimi državami. Pri tem obstajajo precejšnje razlike med menjalnim in nemenjalnim delom gospodarstva. Produktivnost menjalnega sektorja se je v obdobju 2009–2015 povečevala s podobnim tempom kot v povprečju v EU, od takrat pa nekoliko hitreje in je bila leta 2017 za okoli 15 % višja od ravni pred krizo. Rast produktivnosti nemenjalnega sektorja pa je zaostajala za gibanji v EU in je bila v 2017 še nižja kot pred krizo. Za predkrizno ravnojo je zaostajala večina dejavnosti nemenjalnega sektorja.

Slika 7: Produktivnost (dodana vrednost na zaposlenega) menjalnega in nemenjalnega sektorja

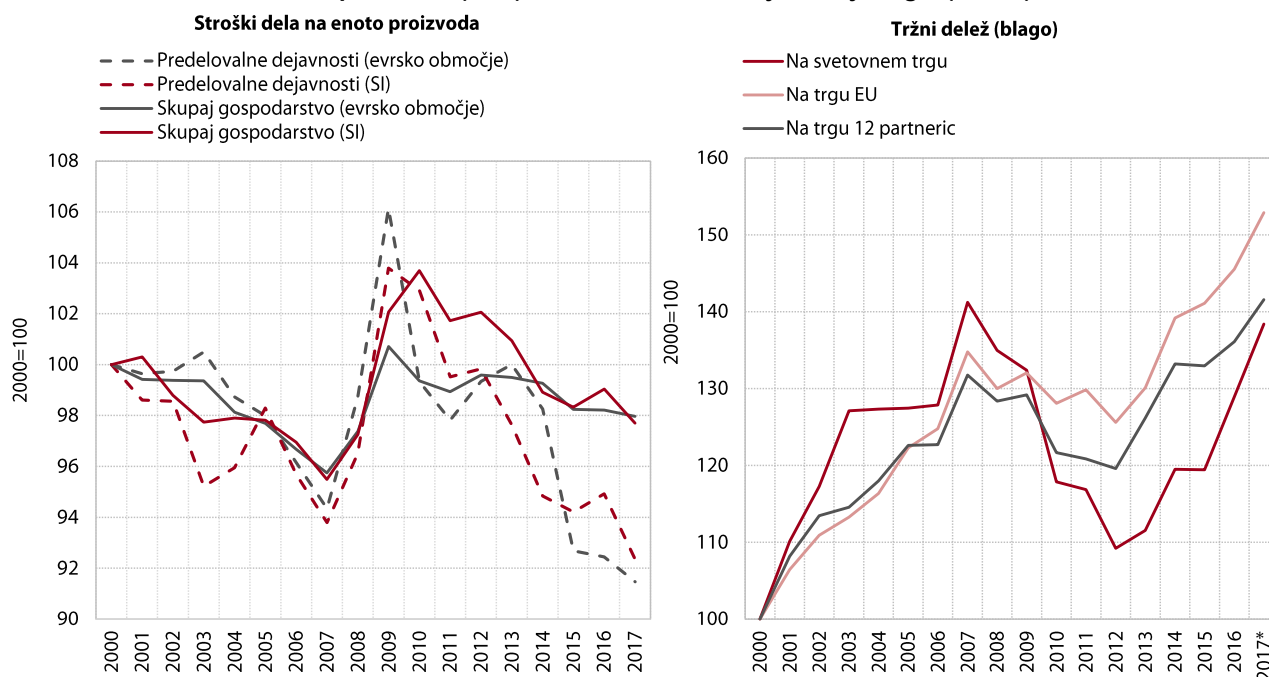
Vir: Eurostat Portal Page – Economy and finance, 2018; preračuni UMAR. Opomba: Menjalni sektor vključuje dejavnosti: kmetijstvo (A), industrija (B–E), trgovina, promet in gostinstvo (G–I) ter informacijsko-komunikacijske dejavnosti (J).

Gibanje produktivnosti po krizi so zaznamovali ciklični in nekateri strukturni dejavniki, katerih vpliv se z leti postopno zmanjšuje. Okrevanje povpraševanja je bilo v pokriznem obdobju precej neenakomerno. Potem ko se je tuje povpraševanje po visokem padcu med krizo v naslednjih letih hitro povečevalo, je bilo okrevanje domačega povpraševanja počasno in šibko, vidneje se je začelo krepiti šele z letom 2016, kar delno pojasnjuje tudi precejšnje razlike v rasti produktivnosti med menjalnim in nemenjalnim delom gospodarstva. Poleg cikličnega vpliva povpraševanja so na rast produktivnosti deloma pa tudi na razlike med menjalnim in nemenjalnim sektorjem vplivali tudi nekateri strukturni dejavniki, povezani zlasti s poslabšano razporeditvijo proizvodnih faktorjev¹⁶ in visokim zadolževanjem podjetij pred letom 2008. Ugodne gospodarske razmere in visoka dostopnost do finančnih virov pred krizo so namreč omogočale preživetje tudi slabše delujočim in nizko produktivnim podjetjem, pa tudi vlaganje novega kapitala v manj produktivne namene. Poleg tega so bila ob izbruhu krize številna podjetja prezadolžena. V krizi so bili ti deli gospodarstva relativno bolj prizadeti, kar je poglobilo padec produktivnosti in tudi upočasnilo okrevanje produktivnosti. Vpliv omenjenih cikličnih in strukturnih dejavnikov se postopoma zmanjšuje, rast produktivnosti je v letu 2017 ponovno vidneje preseгла povprečno v EU. Trenutno ugodnejša gibanja pa še ne zadoščajo za trajnejši dvig produktivnosti, s katerim bi se zmanjšal zaostanek za evropskim povprečjem, kar je tudi eden od ciljev SRS. Izziv za doseganje zastavljenega cilja je predvsem izboljšanje dolgoročnih dejavnikov rasti dodane vrednosti, povezanih z znanjem, inovacijami, razvojno-raziskovalno dejavnostjo, digitalizacijo in institucionalno učinkovitostjo (več o teh dejavnikih v poglavjih 1.2.2, 2 in 5), na kratek rok pa tudi kapitalskega poglobljanja.

Stroškovni dejavniki imajo zadnja leta ugoden vpliv na konkurenčni položaj gospodarstva, zlasti menjalnega sektorja. Stroški dela na enoto proizvoda so se ob izbruhu krize povečali bolj kot v povprečju v evrskem območju. Po večletnem relativno hitrejšem zniževanju pa se po letu 2014 ponovno gibljejo dokaj skladno z evrskim območjem. Ugodna gibanja izhajajo predvsem iz menjalnega sektorja, še posebej iz predelovalnih dejavnosti, kjer krepitev produktivnosti omogoča nadaljnje zmanjševanje stroškov dela na enoto proizvoda. Gibanja v menjalnem sektorju so v zadnjem obdobju za Slovenijo ugodna tudi v primerjavi z vzhodnoevropskimi konkurentkami, ki imajo sicer nižje stroške dela na enoto proizvoda, a se ti po letu 2015 v večini teh držav hitro povečujejo (gl. kazalnik 1.13).

¹⁶ Ekonomski izzivi 2017 (UMAR), 2017.

Slika 8: Stroški dela na enoto proizvoda (levo) in tržni delež Slovenije na tujih trgih (desno)

Vir: SURS, Eurostat, UN Comtrade, WIW, WTO, 2018; preračuni UMAR. Opomba: * Začasni podatek.

Okrepljena produktivnost in izboljšana stroškovna konkurenčnost menjalnega sektorja sta ugodno vplivali na izvozne rezultate. Ob izvozu, ki se je ob rastočem tujem povpraševanju krepil večino pokriznega obdobja, se je po letu 2012 zvišal tudi tržni delež slovenskih izvoznikov blaga, kar kaže na njihov izboljšan konkurenčni položaj na tujih trgih. Rast tržnega deleža blagovnega izvoza na svetovnem trgu je bila v obdobju 2013–2016 v zgornji tretjini držav EU, vendar pa zaradi globljega padca v krizi za razliko od skupine novih članic EU še ni presegla predkrizne ravni. Slovenija je od leta 2013 izboljšala položaj na večini posameznih tradicionalnih izvoznih trgov, skupni tržni delež na trgu najpomembnejših trgovinskih partneric pa je presegel predkrizno raven. Hkrati je bila visoka rast dosežena tudi na nekaterih za slovenski izvoz manj pomembnih trgih. To kaže na postopno povečevanje regionalne razpršenosti izvoza, ki je glede na visoko usmerjenost izvoza na nekaj trgov EU, zaželena. Čeprav visoka osredotočenost na nekaj trgov v razmerah njihove relativno visoke rasti pozitivno vpliva na rast agregatnega tržnega deleža in izvoza (strukturni učinek), pa je v obdobju večjega padca povpraševanja na teh trgih (kot med zadnjo krizo) vpliv takšne izvozne strukture na rast negativen¹⁷. Zadnja leta hitro narašča tudi izvoz storitev, tržni delež na trgu EU pa so od leta 2010¹⁸ povečali le izvozniki transportnih, gradbenih in IKT storitev¹⁹.

V sestavi blagovnega izvoza se je povečal delež tehnološko zahtevnejših proizvodov, v izvozu storitev pa delež na znanju temelječih storitev. Gre za proizvode in storitve, ki temeljijo na večji uporabi raziskovalnega dela in znanja in s katerimi gospodarstvo praviloma ustvarja višjo dodano vrednost. Delež visokotehnološko zahtevnih proizvodov po hitri rasti pred in med krizo zadnja leta dosega okoli petino blagovnega izvoza in je višji kot v povprečju v EU ter na podobni ravni kot v tistih vzhodnoevropskih državah, ki imajo relativno visok delež teh proizvodov v izvozu²⁰. Slovenija v primerjavi s povprečjem EU sicer bolj izstopa po visokem deležu srednje tehnološko zahtevnih proizvodov, ki pa se je od krize nekoliko znižal in je precej nižji kot v omenjenih vzhodnoevropskih državah, ki v tej skupini proizvodov izvažajo več vozil in njihovih rezervnih delov ter strojev. V sestavi izvoza storitev prevladujejo potovanja in transportne storitve, hitro pa se povečuje delež na znanju temelječih storitev, ki je sicer še precej nižji kot v povprečju v EU (gl. kazalnik 1.14).

Ob visoki rasti izvoza sta se zunanjetrgovinska internacionalizacija slovenskega gospodarstva in njegova vključenost v globalne verige vrednosti precej povečali. Internacionalizacija bodisi preko zunanjetrgovinskih tokov (izvoz, uvoz) ali preko vključevanja v globalne verige vrednosti je pomemben dejavnik zvišanja dodane vrednosti in konkurenčnosti, saj omogoča prenos tehnologij in znanj ter zmanjševanje stroškov. Slovenija sodi med majhna odprta gospodarstva z nadpovprečnim in hitro rastočim deležem izvoza glede na BDP. Potem ko se je hitrost

¹⁷ V obdobju 2008–2012 je k povprečnemu letnemu padcu tržnega deleža učinek začetne geografske strukture prispeval okoli 60 %, k povprečni letni rasti v obdobju 2013–2016 pa približno petino oz. samo v letu 2016 okoli 70 %.

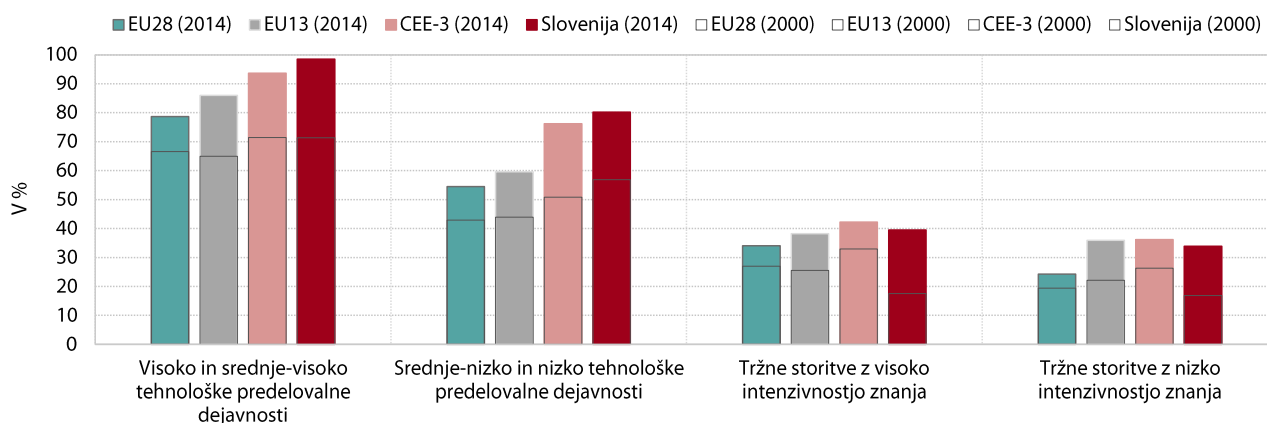
¹⁸ Podatki so na voljo za obdobje 2010–2016.

¹⁹ Upoštevane so dejavnosti s pomembnejšimi deleži v sestavi izvoza storitev.

²⁰ Češka, Slovaška, Madžarska.

zunanjetrgovinskega povezovanja v prvih letih po začetku krize zmanjšala, je bila Slovenija v obdobju 2013–2016 po rasti deleža izvoza glede na BDP med prvimi šestimi državami EU in pred večino novih članic. Zunanjetrgovinska povezanost je visoka tudi, če za merilo uporabimo izvoz dodane vrednosti kot delež celotne dodane vrednosti. To velja predvsem za predelovalne dejavnosti, a je bil v analiziranem obdobju velik napredek narejen tudi glede izvoza dodane vrednosti storitev. Hitro se povečuje tudi vključenost v globalne verige vrednosti (GVV), zlasti vpetost domače dodane vrednosti v tuj izvoz (vpetost v GVV naprej), ki je bila po zadnjih podatkih za leto 2014 nad povprečjem EU in držav novih članic EU, leta 2000 pa je za obema skupinama držav nekoliko zaostajala. Delež tuje dodane vrednosti v domačem izvozu, ki kaže vpetost v GVV nazaj, pa je višji od povprečja EU in nižji kot v povprečju v novih članicah EU.

Slika 9: Delež izvoza dodane vrednosti v celotni dodani vrednosti posameznih skupin dejavnosti

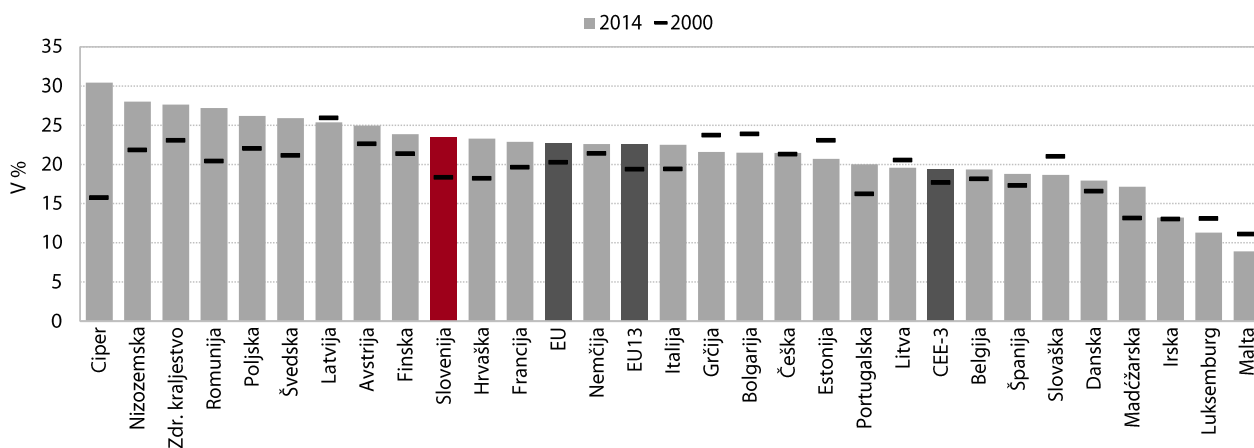

Vir: Izračuni UMAR na osnovi baze podatkov WIOD (izdaja 2016).

Opombe: EU13 vključuje nove članice EU, ki so se povezavi priključile po letu 2004. CEE-3 vključuje Madžarsko, Češko in Slovaško.

Legenda: Visoko in srednje-visoko tehnološke predelovalne dejavnosti zajemajo kemične in farmacevtske izdelke (razdelka 20 in 21 po klasifikaciji ISIC Rev.4), stroje in opremo (26, 27 in 28) ter transportno opremo (29 in 30) (OECD STI Scoreboard, 2015). Tržne storitve vključujejo razdelke 45-82 po klasifikaciji ISIC Rev.4, pri čemer tržne storitve z visoko intenzivnostjo znanja vključujejo IKT storitve (razdelki 58-63), finančne in zavarovalniške (razdelki 64-66) ter profesionalne, znanstvene in tehnične storitve (razdelki 69-75). Preostale tržne storitve so opredeljene kot tržne storitve z nizko intenzivnostjo znanja (OECD STI Outlook, 2014).

Slika 10: Domača dodana vrednost vsebovana v tujem izvozu kot delež domačega izvoza (vpetost v GVV naprej)

Vir: Izračuni UMAR na osnovi baze podatkov WIOD (izdaja 2016).

Opombe: GVV – globalne verige vrednosti. EU13 vključuje nove članice EU, ki so se povezavi priključile po letu 2004. CEE-3 vključuje Madžarsko, Češko in Slovaško.

Tradicionalno nizke neposredne tuje investicije (NTI) v Slovenijo se od leta 2014 hitreje povečujejo. Vhodne NTI kot eden od načinov povezovanja podjetij z mednarodnim okoljem in možnost za izboljšanje učinkovitosti poslovanja so v Sloveniji med najnižjimi v EU (gl. kazalnik 1.15). Ob splošnem povečanju investicij v svetu v pokriznem obdobju so se od leta 2014 povečali tudi prilivi NTI v Slovenijo. Poleg ugodnih gospodarskih razmer v mednarodnem okolju so na izboljšanje vplivali tudi številni domači dejavniki: (i) pospešitev privatizacije in večje odprodaje lastniških deležev v slovenskih podjetjih, (ii) izboljšanje gospodarske situacije in poslovnih pričakovanj v Sloveniji, (iii) izboljšan odnos vlade do NTI ter (iv) relativno ugodnejše razmere na trgu dela in stroškovna gibanja v primerjavi z nekaterimi drugimi novimi članicami EU, v katerih so že dosegli izjemno nizke stopnje brezposelnosti (pomanjkanje delovne sile), v zadnjem obdobju pa jim hitro naraščajo tudi stroški dela na enoto proizvoda. Še vedno pa Slovenija ni uspela izboljšati nekaterih pomembnih elementov poslovnega okolja, ki jih merijo mednarodne institucije (Svetovna banka, WEF, IMD) s pomočjo anket med gospodarstveniki, na področju davkov in davčne

zakonodaje, dolgotrajnosti postopkov in delovne zakonodaje (gl. poglavje 5.1), kar lahko vpliva na odločitve za vstop na slovenski trg.

Z gospodarskim okrevanjem se je okrepil delež prebivalstva, ki začenja podjetniško pot, povečalo se je tudi število hitro rastočih podjetij. Podjetniška aktivnost je pomemben dejavnik dolgoročne rasti produktivnosti, saj predstavlja potencial za prenos znanj in inovacij v prakso, hkrati pa so podjetniki tudi najpomembnejši akterji v pretvarjanju novih idej v tržno uspešne inovacije. Število nastajajočih in novih podjetij (zgodnja podjetniška aktivnost) se v Sloveniji od leta 2012 ponovno povečuje in je bilo v letih 2016–2017 precej višje kot v predkriznem letu 2007, prvič od krize pa tudi vidneje nad povprečjem držav EU²¹. Sprva se je povečevalo predvsem zaradi nuje, v zadnjih dveh letih pa so na večje število odločitev za podjetništvo vplivale zlasti zaznane poslovne priložnosti, kar lahko predstavlja ugodno izhodišče za nadaljnjo rast in razvoj teh podjetij. V Sloveniji se je v zadnjih letih okrepilo tudi zagonsko podjetništvo z inovativnimi proizvodi in storitvami predvsem na podlagi digitalnih tehnologij, ki imajo velik potencial za rast. Od leta 2015 se krepi tudi število hitro rastočih podjetij²², ki pa je v mednarodnem merilu še nizko. Njihovo število se najhitreje povečuje v dejavnostih menjalnega sektorja, le v predelovalnih dejavnostih pa je delež hitrorastočih podjetij nekoliko nad evropskim povprečjem.

Okoljska odgovornost kot ena od oblik družbeno odgovornih praks podjetij je na podobni ravni kot v povprečju v EU. Uvajanje različnih oblik družbeno odgovornih praks se vse bolj uveljavlja kot eden od pomembnih instrumentov, ki spodbujajo trajnostno proizvodnjo in potrošnjo, hkrati pa prispeva tudi k izboljšanju konkurenčnih prednosti podjetij. V Sloveniji je spodbujanje družbene odgovornosti podjetij in drugih organizacij razpršeno med različne institucije, za spremljanje napredka na tem področju pa bi bilo treba vzpostaviti ustrezne in mednarodno primerljive podatkovne osnove. Te so najbolj razvite za področje okoljske odgovornosti podjetij, ki je eden od segmentov družbene odgovornosti (gl. Okvir 1). Razširjenost različnih okoljskih spričeval, s katerimi se izkazuje okoljska odgovornost organizacij (gl. kazalnik 1.19), je v Sloveniji podobna kot v povprečju v EU, v najuspešnejših državah na tem področju pa je tudi več kot dvakrat višja kot v Sloveniji.

Okvir 1: Družbena odgovornost organizacij

Družbena odgovornost organizacij postaja vse pomembnejši dejavnik uspešnosti in trajnostnega razvoja držav. Koncept družbene odgovornosti vključuje več vidikov delovanja podjetij in drugih organizacij, kot so skrb za zaposlene, spodbujanje varstva človekovih pravic in temeljnih svoboščin, varstvo okolja ter dejavnosti preprečevanja korupcije. Države uporabljajo različne pristope k oblikovanju, implementaciji in razvoju koncepta družbene odgovornosti. Na splošno se njihovi pristopi razlikujejo po tem, ali družbeno odgovornost obravnavajo v širšem ali ožjem pomenu. Širši pomen obsega pojmovanje splošne odgovornosti organizacij do naravnega in družbenega okolja. Ožji pomen pa obsega odgovornost do deležnikov (kupcev, poslovnih partnerjev, interesnih skupin, delničarjev ipd.). Ker ima trajnostno in družbeno odgovorna poslovna praksa pomemben vpliv na družbo, gospodarstvo in okolje, je družbena odgovornost organizacij v zadnjem desetletju postala pomemben element v programih nacionalne in mednarodne politike držav EU (npr. Strategija EU2020, Izvajanje partnerstva za rast in delovna mesta, 2006, Obnovljena strategija EU za družbeno odgovornost v podjetjih 2011–2014) (Močnik et al, 2017).

V Sloveniji je v odsotnosti strateškega nacionalnega okvira za to področje spodbujanje družbene odgovornosti razpršeno med številnimi deležniki. Slovenija sodi v manjšo skupino držav EU, ki nimajo uradno sprejete nacionalne strategije družbene odgovornosti. Kljub temu pa pregled dogajanja na tem področju kaže na veliko angažiranost različnih deležnikov in paleto različnih aktivnosti, ki jih izvajajo (npr. Inštitut za razvoj družbene odgovornosti, Sekcija za spodbujanje družbene odgovornosti, Ekvilib inštitut, Slovensko društvo Združenih narodov za trajnostni razvoj). Od standardov družbene odgovornosti se v Sloveniji uporabljajo predvsem ISO 26000, SA8000 (oba za družbeno odgovornost), ISO 14001 (sistem ravnanja z okoljem) in OHSAS 18001 (sistem ocenjevanja poklicnega zdravja in varnosti zaposlenih). Nekatera večja podjetja poročajo o trajnostnem razvoju po mednarodno primerljivih smernicah GRI (Global Reporting Initiative), ki so svetovno najbolj razširjen okvir poročanja o ekonomskem, družbenem in okoljskem vplivu organizacij. Poleg tega se podeljujejo tudi številne nagrade in priznanja za dosežen napredek na področju odgovornosti organizacij do družbe in naravnega okolja. Nekatere inštitucije so razvile tudi različne produkte za spodbujanje družbene odgovornosti, kot sta npr. certifikata Družini prijazno podjetje in Družbeno odgovorno podjetje (Inštitut Ekvilib).

Podatkovne osnove, ki bi omogočale sistematično spremljanje napredka pri uvajanju družbene odgovornosti, so še skope. Podatkovno bolje so pokriti posamezni vidiki družbene odgovornosti, kot je na primer področje ravnanja podjetij z okoljem (gl. kazalnik 1.19). Za celotno področje družbene odgovornosti pa še ni na voljo ustreznih kazalnikov spremljanja napredka v Sloveniji in v mednarodnem merilu. Posamezne raziskave, ki proučujejo družbeno odgovornost podjetij, sicer ugotavljajo, da velika podjetja bolj načrtovano in ciljno usmerjajo aktivnosti na

²¹ Na osnovi GEM (Global Entrepreneurship Monitor) (GERA, 2018). Povprečje EU združuje države EU, ki so vključene v projekt GEM.

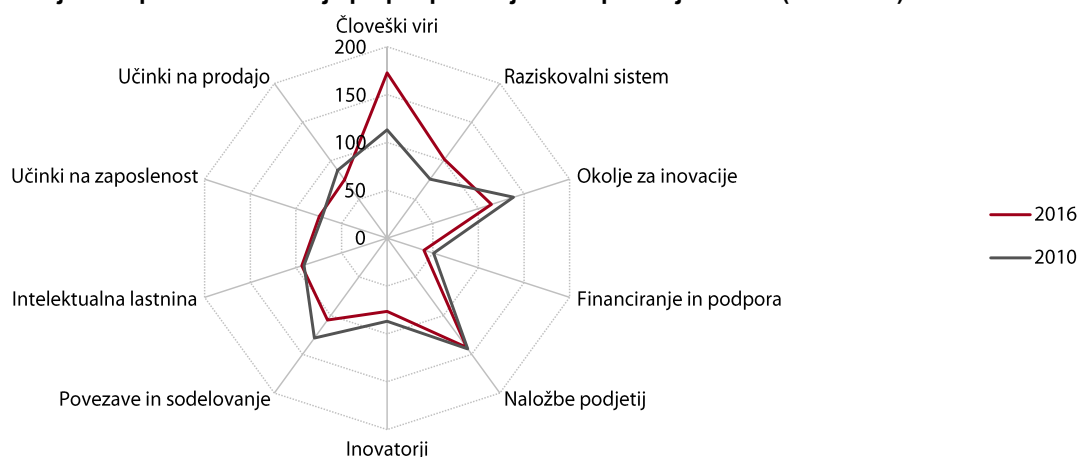
²² Podjetja z vsaj 10-odstotno rastjo števila zaposlenih v treh letih.

področju družbene odgovornosti kot manjša. Vendar pa se tudi raziskave o družbeni odgovornosti podjetij večinoma osredotočajo pretežno na velika podjetja (Močnik et al, 2017).

1.2.2 Raziskovalna, inovacijska in digitalna sposobnost

Slovenija v obdobju 2010—2016 ni zmanjšala zaostanka za povprečjem EU glede učinkovitosti inovacijskega sistema. Zmogljivost držav za doseganje višje produktivnosti in konkurenčnosti se odraža preko učinkovitosti nacionalnih inovacijskih sistemov, kar na sintezni način odraža evropski inovacijski indeks (EII) preko spremljanja gibanj v državah EU na področjih okolja za inoviranje, vlaganj v raziskave in inovacije, inovacijske aktivnosti podjetij in učinkov inoviranja. Slovenija je leta 2016 od 27 kazalnikov vključenih v EII dosegala boljši rezultat od povprečja EU zlasti pri človeških virih in vlaganjih podjetij v raziskave in razvoj, zaostanek za povprečjem EU in njegovo poglobljanje je beležila zlasti pri financiranju in podpori javnega sektorja za inovacije ter pri vplivih inovacij na prodajo (gl. kazalnik 1.10). Slabosti inovacijskega sistema se kažejo tudi v nezadostnem sodelovanju med akterji in neusklajenosti politik na različnih področjih. Vse to ovira doseganje skupnega cilja Strategije razvoja 2030, to pa je uvrstitev v skupino vodilnih inovatorov po vrednosti EII.

Slika 11: Inovacijska uspešnost Slovenije po podpodročjih EII v primerjavi z EU (2010=100)

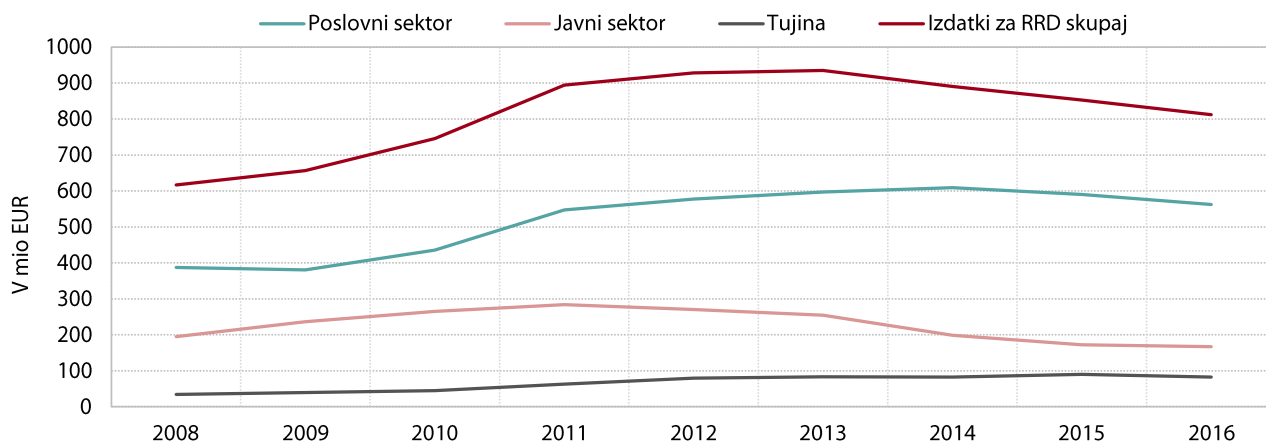
Vir: European Innovation Scoreboard 2017, 2017.

Vlaganja v raziskovalno-razvojno dejavnost (RRD) so relativno visoka, so se pa v zadnjih letih precej zmanjšala. Od začetka krize je vlaganja v RRD najbolj povečal poslovni sektor v cilju krepitve rasti in konkurenčnosti podjetij. Deloma so k takšnim gibanjem pripomogla višja sredstva za RRD iz strukturnih skladov, ki so zahtevala sofinanciranje s strani podjetij, pozitiven pa je bil tudi vpliv davčne olajšave²³. Od leta 2015 se naložbe poslovnega sektorja v RRD znižujejo, medtem ko so se v javnem sektorju začele krčiti že po letu 2011 in so se do leta 2016 znižale za okoli 115 mio. evrov. Slovenija je imela leta 2015 med članicami EU najnižji delež javnih sredstev v skupnih vlaganjih v RRD (okoli 20 %). V inovacijsko najbolj uspešnih državah je delež javnega sektorja v skupnih naložbah v RRD za okoli 10 o. t. višji kot v Sloveniji. Javno financiranje RRD omogoča temeljne raziskave in razvoj človeškega kapitala, kar je podlaga za prebojne inovacije v sodelovanju s podjetji²⁴. Hkrati je zagotavljanje stabilnega okolja za RRD v javnih raziskovalnih institucijah ključno za ustvarjanje novih znanj, ki so pogoj za njihovo mednarodno sodelovanje in ohranjanje stika s hitrim napredkom znanstveno-tehnološkega razvoja.

²³ Po povečanju stopnje davčne olajšave za vlaganja v RRD od leta 2012 na 100 % se je število zavezancev, ki so uveljavljala davčno olajšavo, povečalo od 515 v 2011 na 757 v 2015. Leta 2016 je njihovo število znatno upadlo, na 630. Vendar je pri tem znesek davčnega potroška, ki predstavlja izgubo prihodkov iz naslova davka od dohodkov pravnih oseb zaradi te olajšave v letih 2015 in 2016 po oceni MF ostal na približno enakem nivoju.

²⁴ The economic rationale for public R&D funding and its impact, 2017.

Slika 12: Vlaganja v razvojno-raziskovalno dejavnost, Slovenija

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Raziskovanje, razvoj, inovacije, 2018.

Delež proračunskih sredstev za vlaganja v RRD za okoljsko-energetske namene je v mednarodnem merilu relativno visok, prav tako kot delež podjetij, ki uvajajo ekoinovacije. Delež proračunskih sredstev za RRD za okoljske in energetske namene je višji kot v povprečju v EU, v dinamiki pa sledijo nihanjem javnih izdatkov za RRD. Slovenija za razliko od EU namenja večji delež proračunskih sredstev za okoljske raziskave kot za raziskave na področju energije. Zavedanje o pomenu neokrnjenega okolja je v Sloveniji visoko²⁵, na področju energije pa je v prihodnje pričakovati naraščanje potrebe po energetskih raziskavah v cilju povečanja energetske učinkovitosti (gl. kazalnika 4.2 in 4.4). Bolj celovit vpogled v inovacijsko uspešnost držav na področju okolja je razviden iz ekoinovacijskega indeksa²⁶, po katerem je Slovenija v 2016 presegla povprečje EU. Tudi po podatkih raziskave o inovacijski dejavnosti Slovenija glede ekoinovacij dosega dobre rezultate in se uvršča med tri vodilne članice EU. V obdobju 2012–2014 je med inovacijsko aktivnimi podjetji ekoinovacije uvedlo preko 60 % podjetij, ki so kot poslovni interes zanje izpostavila izboljšanje ugleda podjetja, znižanje stroškov energije, vode ali materialov ter okoljske predpise. Priložnosti dinamičnega globalnega trga okoljskih tehnologij so še velike²⁷, kar je velik izziv za raziskovalno-inovacijsko dejavnost javnega in podjetniškega sektorja ter njuno večje sodelovanje. K še večji uporabi ekoinovacij in okoljskih tehnologij pri vseh akterjih lahko pripomore tudi učinkovito izvajanje politike zelenih javnih naročil na podlagi nove pobude EU²⁸.

Tabela 1: Delež sredstev* za okolje in energijo v celotnih državnih proračunskih sredstvih za RRD

V %	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Slovenija									
Okolje	3,51	2,27	3,27	3,36	2,98	3,10	3,30	6,21	4,99
Energija	1,11	1,58	1,99	3,59	2,79	2,90	3,08	2,63	2,97
EU									
Okolje	2,87	2,80	2,69	2,62	2,62	2,54	2,48	2,68	2,35
Energija	3,75	3,64	3,88	3,88	3,84	4,27	4,07	4,11	4,00

Vir: Eurostat Portal Page – Science and Technology – Research and Development, 2018; SURS, 2017.

Opomba: * V skladu z mednarodno metodologijo OECD (priručnik Frascati) gre za finančna sredstva, ki jih država nameni za izvajanje RRD znotraj države ter v tujini, ne glede na sektor izvajanja (OECD, 2015).

Napredek na področju človeških virov za RRD predstavlja solidne temelje za krepitev inovacijske sposobnosti, kljub določenim pomanjkljivostim. Število raziskovalcev²⁹ je v desetletju 2006–2016 naraščalo nekoliko hitreje kot v EU, njihova struktura pa se je spreminjala v korist naravoslovno tehničnih ved³⁰, kjer je bilo leta

²⁵ Območja Nature 2000 in še treh naravovarstvenih območij skupaj obsegajo okoli 60 % površine Slovenije (Natura 2000 v številkah, 2017).

²⁶ Eko-inovacijski indeks je sestavljen iz 16 kazalnikov na petih področjih: inputi za ekoinovacije, aktivnosti na področju ekoinovacij, rezultati ekoinovacij, učinkovitost uporabe virov ter družbeno-ekonomski vplivi (več o tem v Eco-Innovation Scoreboard 2016, 2017).

²⁷ V obdobju 1980–2005 so zeleni patenti na področju okoljskih tehnologij predstavljali približno 5 %, leta 2015 pa že 10 % vseh patentiranih izumov na svetu (Haščič and Migotto, 2015).

²⁸ Evropska komisija je leta 2017 sprejela novo pobudo za učinkovitejše in bolj trajnostno izvajanje javnega naročanja, ki bi poenostavila in pospešila te postopke z uporabo digitalne tehnologije (Pobuda za povečanje učinka javnih naložb z učinkovitim in profesionalnim javnim naročanjem, 2017).

²⁹ Izraženo v ekvivalentu polnega delovnega časa. Če ni navedeno drugače, gre za raziskovalke in raziskovalce skupaj.

³⁰ Vključeni so tudi raziskovalci medicine in kmetijstva.

2015 zaposlenih okoli 88 % vseh raziskovalcev, kar je med članicami EU eden najvišjih deležev. Precej slabši je napredek Slovenije glede strukture raziskovalcev po spolu, saj se je delež raziskovalk v tem obdobju le malo povečal. Poslovni sektor je v obdobju 2006–2016 skoraj podvojil skupno število raziskovalcev, v javnem sektorju (državni in visokošolski) pa je število ostalo nespremenjeno, ob zmanjšanju v državnem sektorju. Delež raziskovalcev v poslovnem sektorju že od 2011 predstavlja več kot polovico vseh raziskovalcev (2016: 55,3 %), kar je pozitiven korak v smeri povečanja inovacijske sposobnosti gospodarstva. Takšne spremembe v strukturi raziskovalcev so značilne za vse inovacijsko najbolj uspešne članice EU, ki so v obdobju 2006–2016 hkrati povečale tudi število raziskovalcev v javnem sektorju. Ob hitri rasti števila novih doktorjev znanosti v obdobju 2010–2016³¹ in kriznih ukrepih, ki so znatno zmanjšali njihove možnosti zaposlovanja v javnem sektorju, je nujno kadrom z novimi znanji čim prej omogočiti vključitev v raziskovalno-razvojni proces.

Število patentov v Sloveniji kot tudi v EU je od začetka krize naraščalo počasneje kot druge oblike zaščite intelektualne lastnine. Slovenija je povečala zaostanek za povprečjem EU glede patentov, pri modelih Skupnosti ga zmanjšuje, pri znamkah EU pa je dosegla povprečje EU (gl. kazalnik 1.18). Pomen različnih tipov zaščite intelektualne lastnine (patenti, blagovne in storitvene znamke, modeli) se postopoma spreminja zaradi hitrih tehnoloških sprememb, ki povečujejo pritisk na podjetja, da čim hitreje vstopijo na trg z novimi proizvodi in storitvami. Prevladujoča vloga storitev, kjer se za zaščito intelektualne lastnine v večji meri uporabljajo blagovne in storitvene znamke prav tako vpliva na manjšo privlačnost patentov, še posebej ob odsotnosti unitarnega evropskega patenta, ki bi skrajšal in pocenil postopke za pridobitev patenta na ozemlju celotne EU z eno samo prijavo.

Inovacijska aktivnost slovenskih podjetij je v obdobju 2010–2014 stagnirala. Velika in srednje velika podjetja v Sloveniji, tako v predelovalnih kot v storitvenih dejavnostih, so v obdobju 2012–2014³² dosegala višje stopnje inovacijske aktivnosti kot v povprečju EU. Problem so mala podjetja, kjer je inovacijsko aktivnih manj kot 40 %, njihov delež še pada³³ (gl. kazalnik 1.17). Razkorak med stopnjo inovacijske aktivnosti v velikih in malih podjetjih je v Sloveniji znatno višji kot v inovacijsko bolj uspešnih državah, kar je lahko tudi posledica ustrežnejših instrumentov za spodbujanje inovacijske aktivnosti v malih podjetjih v teh državah. Mala podjetja se tam pogosteje vključujejo v inovacijske procese večjih podjetij, kar lahko prispeva h krepitvi inovacijske aktivnosti obojih (npr. partnerstva na določenem področju, grozdi, kompetenčni centri itd.). Poleg tega so vlaganja v neoprijemljivi kapital, ki pospešujejo uvajanje inovacij, v Sloveniji znatno nižja kot v povprečju EU³⁴.

Odziv na izzive digitalne transformacije je počasen, digitalna zrelost slovenskih podjetij pa je šibka. V obdobju 2014–2017 se uvrstitev Slovenije na 17. mesto indeksa digitalizacije gospodarstva in družbe (DESI) ni izboljšala. Neuravnotežen razvoj na petih glavnih področjih DESI (gl. kazalnik 1.11) zavira sinergije med njimi. Viden napredek je dosežen pri uporabi sodobnih tehnologij za digitalizacijo procesov v podjetjih, manjši napredek pri digitalnih javnih storitvah, stagnacija pa pri človeškem kapitalu in poveztivosti ter povečanje zaostanka glede uporabe interneta. Pri nekaterih kazalnikih digitalizacije, ki niso vključeni v DESI, se Slovenija uvršča okoli 5. mesta med državami OECD, kot npr. po rasti števila robotov glede na dodano vrednost v predelovalni industriji; deležu velikih podjetij, ki uporabljajo analizo velikih baz podatkov³⁵. Pomanjkljivosti se odražajo zlasti pri deležu IKT podjetij, ki vlagajo v RRD (leta 2015 je s 13 % uvrščena na rep držav EU), nizki ravni ali odsotnosti digitalnih veščin pri 40 % delovne sile ter nizkem deležu vlaganj v IKT v BDP (2015: 2 %), kar povečuje tveganje za še večji zaostanek Slovenije. Manj kot 20 % podjetij je digitalno zrelih, okoli 40 % pa razvija digitalne potenciale³⁶. Kot ključni dejavniki za izboljšanje stanja so izpostavljeni: ustrezno razumevanje digitalne preobrazbe³⁷, kadri, hitrost eksperimentiranja novih rešitev in organizacijska struktura v podjetjih, ki v večji meri upošteva digitalizacijo v strategiji razvoja podjetja³⁸.

Spodbujanje sodelovanja med raziskovalno-razvojno sfero in poslovnim sektorjem vpliva na izboljšanje učinkovitosti inovacijskega sistema šele na daljši rok. V obdobju 2009–2014 je Slovenija preko sofinanciranja z evropskimi in javnimi sredstvi podprla sodelovanje med poslovnim sektorjem in javnimi raziskovalnimi institucijami s ciljem povečanja dodane vrednosti in izboljšanja blaginje. Instrumenti so bili z javnimi sredstvi sofinancirani 3-4 leta (npr. kompetenčni centri, centri odličnosti, razvojni centri), kar ni omogočilo podpore izvedbi celotnega inovacijskega procesa od ideje do uvajanja novih proizvodov na trg, ki traja dlje časa. Po drugi strani se podpora usposabljanju mladih raziskovalcev izvaja že dolgo časa in daje dobre rezultate. Vendar obseg financiranja tega instrumenta od leta 2011 pada in zmanjšuje možnosti pridobivanja znanj na področjih bodočega tehnološkega in

³¹ Skupno število novih doktorjev znanosti v tem obdobju je znašalo 4.600, od tega v naravoslovju in tehniki okoli 46 % vseh.

³² Zadnji razpoložljivi podatki.

³³ Raziskava o inovacijski aktivnosti na podlagi metodologije OECD za inovacijsko dejavnost (priročnik Oslo), ne vključuje podjetij z manj kot 10 zaposlenimi. Podatki o inovacijski aktivnosti zato ne zajamejo teh podjetij niti start-up podjetij, ki večinoma nastanejo zaradi inovacij na področju visoko-tehnoloških rešitev ter poslovnih modelov.

³⁴ Leta 2016 28 % delež v skupnih investicijah; EU 38 % (Science, Research and Innovation Performance of the EU 2018, 2018).

³⁵ OECD STI Scoreboard, 2017.

³⁶ Raziskava je bila opravljena na vzorcu 213 srednje velikih in velikih podjetij.

³⁷ Ne gre samo za uvajanje novih tehnologij, pač pa predvsem za njihovo učinkovito integracijo v vse poslovne procese.

³⁸ Erjavec in dr., 2018.

družbenega razvoja. Ukinjeno je bilo financiranje instrumenta mladi raziskovalec iz poslovnega sektorja, ki je omogočalo hitrejši prenos raziskovalnih dosežkov v poslovni sektor ter večjo usklajenost raziskav s potrebami podjetij. V okviru finančne perspektive za obdobje 2014–2020 je črpanje sredstev strukturnih skladov za podporo raziskovalni in inovacijskih aktivnosti pogojeno z umestitvijo projektov na prednostna področja Strategije pametne specializacije Slovenije³⁹. Na njeni podlagi so bila leta 2016 vzpostavljena strateška razvojno-inovacijska partnerstva (SRIP) na devetih prednostnih področjih razvoja⁴⁰, ki bi lahko v prihodnje prispevala h krepitvi inovacijske sposobnosti in učinkovitosti inovacijskega sistema. SRIPi predstavljajo nov mehanizem dolgoročne podpore javno-zasebnim partnerstvom pri vzpostavljanju verig vrednosti in organiziranju celovite podpore raziskovalni in inovacijski dejavnosti za doseganje mednarodne konkurenčnosti.

³⁹ Slovenska strategija pametne specializacije S4, 2015.

⁴⁰ Pametna mesta in skupnosti, Pametne stavbe in dom z lesno verigo, Mreže za prehod v krožno gospodarstvo, Trajnostna pridelava hrane, Trajnostni turizem, Tovarne prihodnosti, Zdravje – medicina, Mobilnost in Razvoj materialov kot produktov. Zaradi vsesplošnega pomena je digitalizacija horizontalno integrirana v delovanje vseh SRIPov.

2 Učenje za in skozi vse življenje

V Sloveniji je ob dolgoletni visoki dostopnosti vključenost mladih v izobraževanje visoka, kar se odraža tudi na izobrazbeni strukturi prebivalstva z relativno visokim deležem srednje in terciarno izobraženih. V preteklih letih se je precej izboljšala tudi pismenost mladih (matematična, bralna in naravoslovna), ki je v mednarodni primerjavi visoka. Ob tem pa se struktura vpisanih v izobraževanje le počasi prilagaja spremembam na trgu dela, zato prihaja do določenih razhajanj med ponudbo in povpraševanjem po delovni sili. Zagotavljanje zadostnega obsega ustrezno usposobljene delovne sile postaja zaradi demografskih sprememb (zmanjševanje števila mladih) in v zadnjih letih povečanega odseljevanja v tujino vse večji izziv tudi v luči zelenega prehoda v visoko produktivno gospodarstvo. Nekatera neskladja obstajajo tudi med znanjem in spretnostmi delovno aktivnih prebivalcev ter zahtevami dela, ki ga opravljajo. Poleg tega so besedilne, matematične in digitalne spretnosti pri starejših in nizko izobraženih razmeroma slabe. Tu ima pomembno vlogo tudi vseživljenjsko učenje, v katerega se za zdaj vključuje premajhen delež odraslih.

2.1 Znanje in spretnosti za kakovostno življenje in delo

Znanje in spretnosti za kakovostno življenje in delo (razvojni cilj 2): Vsebina cilja je spodbujanje kakovostnega in dostopnega učenja za in skozi vse življenje za doseganje večje konkurenčnosti gospodarstva in družbene blaginje. Uresničevanje cilja bo podprto s spodbujanjem vseživljenjskega učenja pri vseh prebivalcih, spodbujanjem nizko izobraženih in drugih prikrajšanih skupin odraslih k vključitvi v izobraževanje, izboljšanjem funkcionalne pismenosti mladih in odraslih, zagotavljanjem učinkovitosti in kakovosti izobraževanja, povezovanjem izobraževalnega sistema z gospodarstvom in spretnosti za izboljšanje zaposljivosti posameznika. Uresničitev cilja je pomembna za zdravo in aktivno življenje, ki je v SRS obravnavano v razvojnem cilju 1, in za konkurenčnost gospodarstva, ki je obravnavana v razvojnem cilju 6.

Kazalniki uspešnosti SRS 2030 za razvojni cilj 2:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Vključenost v vseživljenjsko učenje, v %	11,6 (2016)	10,8 (2016)	19
Delež prebivalcev s terciarno izobrazbo, v %	30,7 (2016)	30,7 (2016)	35
PISA rezultati, uvrstitev	Uvrstitev v zgornjo četrtino držav EU (2015)		Ohraniti uvrstitev v zgornjo četrtino držav EU

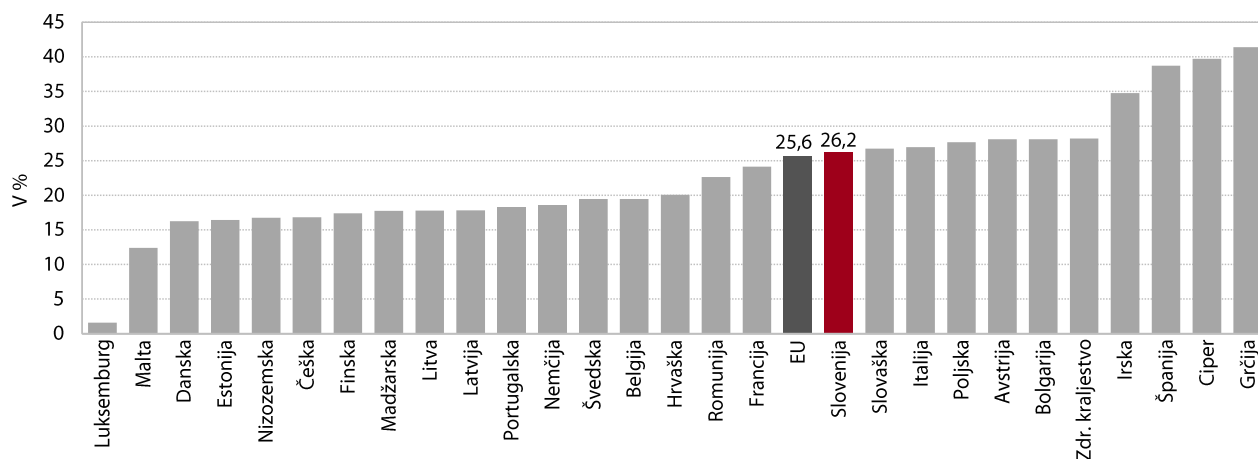
Vključenost v izobraževanje in izobrazbena struktura prebivalstva sta v Sloveniji relativno visoka, kljub temu je med ponudbo in povpraševanjem po kadrih določeno razhajanje. Vključenost mladih v srednješolsko in terciarno izobraževanje je že več let višja od povprečja EU. Prav tako je delež mladih (20-24 let) z vsaj srednješolsko izobrazbo, ki naj bi posamezniku omogočila uspešno delovanje v družbi, že vrsto let z okoli 90 % višji kot v EU. Ob prehajanju mlajših, bolje izobraženih starostnih skupin, v višje starostne skupine se povečuje tudi delež odraslih (25-64 let) z vsaj srednješolsko izobrazbo, ki je leta 2017 znašal 87,3 % (EU: 76,9 %). Z dolgoletno visoko vključenostjo v terciarno izobraževanje se prav tako povečuje delež terciarno izobraženih, ki je enak kot v povprečju v EU (30,7 %). S tem se krepí človeški kapital države, zaradi prepočasnega spreminjanja strukture vpisa in demografskih sprememb (zmanjševanje generacij mladih) pa Slovenija s tem ne zadosti v celoti potrebam poslovnega sektorja. Povpraševanje poslovnega sektorja je večje od ponudbe zlasti pri kadrih s srednjo poklicno izobrazbo, s terciarno izobrazbo pa s področja sociale in zdravstva ter naravoslovja in tehnike. Ob demografskih spremembah (manjše število mladih) ter pričakovanih bodočih večjih potrebah poslovnega sektorja in družbe pa se utegne v prihodnje povečati predvsem problem zagotavljanja dovolj velikega števila diplomantov. Možnosti za zagotavljanje zadostnega obsega terciarno izobraženih omejuje tudi premajhna učinkovitost študija, ki se kaže v nizki prehodnosti študentov iz prvega v drugi letnik ter v nizkem razmerju med številom diplomantov in vpisanih. Razpoložljivost ustrezno izobražene delovne sile zmanjšujejo tudi neto odselitve in dnevne migracije slovenskih državljanov v tujino.

Kazalniki kakovosti izobraževanja kažejo v zadnjih letih pozitivne premike. Rezultati na področju bralne in matematične pismenosti mladih, ki je posredni pokazatelj kakovosti izobraževanja, so bili po podatkih raziskave PISA v preteklosti razmeroma slabi. Po zadnji raziskavi iz leta 2015 pa so se precej izboljšali in bili pri bralni, matematični in naravoslovni pismenosti boljši od povprečja EU (gl. kazalnik 2.3). Z vidika vključevanja v družbo in delo pa težave lahko predstavlja slaba pismenost mladih z nižjim socio-ekonomskim statusom (podatki raziskave

PIRLS⁴¹ in PISA). Pokazatelj kakovosti izobraževanja (formalnega in neformalnega) so tudi besedilne, matematične in digitalne spretnosti odraslih, ki so nizke zlasti pri manj izobraženih in starejših. Po podatkih The Global Competitiveness Report 2017–2018 se Slovenija po kakovosti izobraževanja na lestvici držav EU že več let uvršča okoli sredine.

Obstajajo tudi nekatera neskladja med znanjem in spretnostmi delovno aktivnih prebivalcev ter zahtevami dela, ki ga opravljajo. Med *delovno aktivnimi* prebivalci jih ima dobra četrtina neustrezno raven izobrazbe glede na delovna mesta, ki jih zasedajo. Delež prenizko izobraženih se sicer zmanjšuje, vendar pa se povečuje delež tistih, ki imajo glede na zahteve delovnega mesta previsoko izobrazbo. Poleg tega zaposlenim manjkajo nekatera znanja in spretnosti, kot so socialne in verbalne spretnosti, sposobnost logičnega sklepanja in veščine, ki so povezane z načinom dela, na primer sodelovanje, prilagodljivost, vestnost, samostojnost⁴². Neskladja v znanju in spretnostih so prisotna tudi pri *mladih*, ki prehajajo iz šolanja v zaposlitev. Delež mladih (25–34 let) s srednješolsko izobrazbo, ki so zaposleni v poklicih, za katere imajo prenizko ali previsoko raven izobrazbe, se sicer zmanjšuje, a je leta 2016 znašal dobro četrtino. Delež mladih s terciarno izobrazbo, ki so zaposleni v poklicih, za katere te izobrazbe ne rabijo, pa se povečuje. Neskladja v znanju in spretnostih so povezana s strukturo povpraševanja ob okrevanju trga dela, z demografskimi spremembami in preteklo strukturo vpisa v srednješolsko in terciarno izobraževanje, ki je bila premalo prilagojena potrebam trga dela (gl. kazalnika 2.4 in 2.5). V zadnjih letih se odzivnost izobraževanja na potrebe poslovnega sektorja povečuje⁴³, kar bi lahko zmanjšalo neskladja v znanju in spretnostih. Še vedno pa ni vzpostavljen sistem dolgoročnega spremljanja potreb po znanju in spretnostih, prav tako država nima strategije privabljanja ustreznih kadrov iz tujine.

Slika 13: Delež delovno aktivnih prebivalcev (25–34 let) s terciarno izobrazbo, ki so zaposleni v poklicih, za katere te izobrazbe ne potrebujejo, 2016

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions, 2018; preračuni UMAR.

Vključenost odraslih (25-64 let) v vseživljenjsko učenje je nekoliko nad evropskim povprečjem, vendar se ne povečuje. Prenizka je zlasti z vidika uspešnega delovanja posameznika v družbi in prilagajanja družbe na globalne trende (digitalizacija, staranje prebivalstva ipd.). Izstopa predvsem v primerjavi z EU podpovprečna vključenost nizko izobraženih in starejših v vseživljenjsko učenje, ki se v zadnjih letih ne povečuje. Leta 2017 so se začeli izvajati nekateri ukrepi⁴⁴, ki naj bi spodbudili vseživljenjsko izobraževanje odraslih, pozitivno pa naj bi vplivalo tudi izvajanje Zakona o izobraževanju odraslih⁴⁵, ki je bil sprejet leta 2018. Vključenost delovno aktivnih prebivalcev v vseživljenjsko učenje v večini dejavnosti zasebnega sektorja zaostaja za dejavnostmi javnega sektorja, kar zavira izboljšanje konkurenčnosti podjetij, podaljševanje delovne aktivnosti in zmanjšanje neskladij v znanju in spretnostih. Na premajhna vlaganja podjetij v izobraževanje zaposlenih opozarjajo tudi podatki WEF⁴⁶, po katerih se Slovenija na lestvici držav EU uvršča na 17. mesto. Ti podatki kažejo tudi na nizko pripravljenost zaposlenih za učenje.

⁴¹ Mednarodna raziskava bralne pismenosti, ki se izvaja med učenci četrtega razreda osnovne šole.

⁴² OECD Skills for jobs database, 2017.

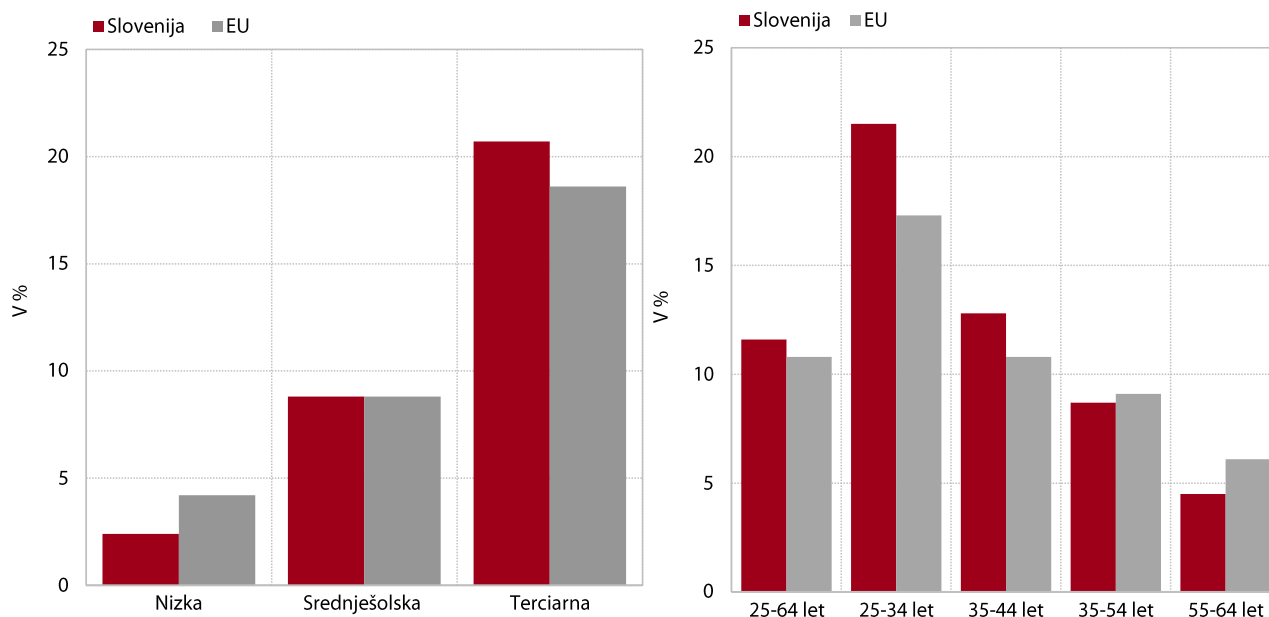
⁴³ Z ukrepi v srednjem poklicnem in strokovnem izobraževanju, ki obsegajo uvedbo vajeništva v šolskem letu 2017/2018, štipendije za deficitarne poklice in usposabljanje učiteljev v podjetjih. V terciarnem izobraževanju pa z ukrepom pridobivanja praktičnih izkušenj v podjetjih, prehodom s programske na institucionalno akreditacijo visokošolskih zavodov, sistemom spremljanja zaposljivosti diplomantov (v izgradnji), v načrtu je uvedba upoštevanja zaposljivosti diplomantov pri financiranju visokošolskih zavodov.

⁴⁴ Program »Sofinanciranje izobraževanja in usposabljanja za dvig izobrazbene ravni in pridobivanje poklicnih kompetenc 2016–2018, ukrep Celovita podpora podjetjem za aktivno staranje delovne sile (ASI).

⁴⁵ Nov Zakon o izobraževanju odraslih naj bi z ureditvijo javne službe na področju izobraževanja odraslih in mreže izvajalcev javne službe prispeval k vzpostavitvi stabilnega in predvidljivega finančnega okolja in s tem na vključenost odraslih v vseživljenjsko učenje.

⁴⁶ The Global Competitiveness Index, Historical dataset 2007–2017 (WEF), 2017.

Slika 14: Vključenost odraslih prebivalcev (25–64 let) v vseživljenjsko učenje, po izobrazbi (levo) in po starosti (desno), 2016, v %

Vir: Eurostat Portal Page – Education and training, 2018.

2.2 Kultura in jezik kot temeljna dejavnika nacionalne identitete

Kultura in jezik kot temeljna dejavnika nacionalne identitete (razvojni cilj 4): Vsebina cilja je ohranjati in razvijati nacionalno kulturo in slovenski jezik kot dejavnika nacionalne identitete, prepoznavnosti države ter družbenega in gospodarskega napredka. Uresničevanje cilja bo podprto s spodbujanjem udeležbe v kulturi, razvijanjem in ohranjanjem kulture ter kulturne dediščine, krepitevijo sodelovanja med gospodarstvom in kulturo, spodbujanjem ustvarjalnosti in ustvarjalnih industrij. Poleg tega SRS 2030 kot pomemben dejavnik za ohranjanje in razvoj slovenskega jezika ter dostopnost kulture navaja digitalizacijo, za povečanje prepoznavnosti države pa mednarodno kulturno sodelovanje. Kulturno udejstvovanje prispeva k razvoju funkcionalne pismenosti, ki je obravnavana v razvojnem cilju 2 in uresničevanju zdravega in aktivnega življenja, ki je v SRS obravnavano v razvojnem cilju 1.

Kazalniki uspešnosti za razvojni cilj 4:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Obisk kulturnih prireditev, število na prebivalca	6,0 (2016)	Ni podatka	8
Delež kulturnih prireditev, izvedenih na gostovanjih v tujini, v %	2,7 (2016)	Ni podatka	3,5
Odprto dostopni jezikovni viri in orodja, število	79 (2017)	Ni podatka	153

Vplivi kulture in jezika na nacionalno identiteto, prepoznavnost države ter družbeni in gospodarski napredek so medsebojno prepleteni, zelo kompleksni in običajno dolgoročni, kar omejuje možnosti za celovito vsakoletno spremljanje uresničevanja tega razvojnega cilja SRS. Kultura in jezik prispevata k prepoznavanju naše samobitnosti in odprtosti družbe, k razvoju ustvarjalnosti, k inovativnosti in sodelovanju in sta tako pomembna dejavnika gospodarskega in regionalnega razvoja⁴⁷. Kultura vključuje številne elemente, kot so jezik, običaji in navade, tradicija, način komuniciranja, ter je način življenja, razmišljanja in obnašanja. To kaže na veliko kompleksnost in medsebojno prepletenost njenih vplivov, ki jih ni mogoče celovito oceniti zgolj z analizo posameznih statističnih kazalnikov. Številni podatki, ki so na voljo s področja kulture, tako omogočajo predvsem analizo gibanj na posameznih segmentih kulture, ki jih analiziramo v nadaljevanju.

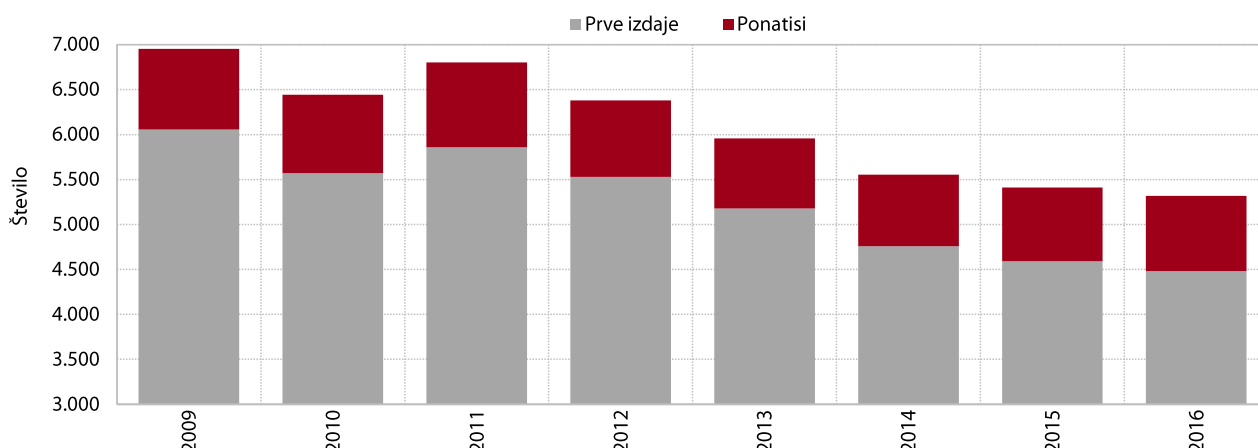
⁴⁷ Strategija razvoja Slovenije 2030, 2017.

Ponudba kulturne produkcije je dobra v vsej Sloveniji, nadpovprečno pa v okviru EU izstopa Ljubljana.

Ponudba kulturnih prireditev je dobra, fizična dostopnost kulturnih ustanov je primerljiva s povprečjem EU, Ljubljana pa se v mednarodni primerjavi evropskih mest uvršča visoko glede kulturnega utripa⁴⁸. Ob tem pa je delež gostovanj prireditev v tujini nizek, kar je lahko posredni pokazatelj kakovosti kulturne produkcije. Na področju kulturne dediščine možnost za spodbujanje ekonomskega potenciala predstavlja Evropsko leto kulturne dediščine 2018⁴⁹. Stanje na področju likovne ustvarjalnosti pa bi se v prihodnje lahko izboljšalo z leta 2017 uvedenim umetniškim deležem za razstavljenih likovna in intermedijska dela v novih ali obnovljenih javnih zgradbah⁵⁰. Kakovostnejša domača kulturna produkcija bi lahko spodbudila tudi večji obisk iz tujine in s tem okrepila ekonomski pomen kulture.

Gibanja na področju knjige in splošnih knjižnic so razmeroma neugodna. Število izdanih knjig in brošur se od leta 2012 zmanjšuje. Število izdanih naslovov slovenskega leposlovja, ki lahko prispeva k nacionalni kulturni zavesti, je v obdobju 2009–2016 nihalo, njegov delež med vsem izdanim leposlovjem pa je znašal dobro polovico. Povprečno število prodanih knjig na prebivalca se ne povečuje, čeprav je bilo v zadnjih letih sprejetih več ukrepov za večanje dostopnosti in prodaje (kakovostnih) knjig⁵¹. Na založniško dejavnost in prepoznavnost slovenskih avtorjev v tujini bi lahko ugodno vplival izbor Slovenije za častno članico Mednarodnega knjižnega sejma v Frankfurtu leta 2022, dogodek pa odpira tudi priložnosti za izkoriščanje kulturno turističnega potenciala. Včlanjenost prebivalcev v splošne knjižnice, ki imajo pomembno vlogo pri spodbujanju bralnih aktivnosti, se zmanjšuje, člani pa si v povprečju izposodijo več knjižničnega gradiva kot pred nekaj leti.

Slika 15: Število naslovov izdanih knjig (del), prva izdaja in ponatise

Vir: NUK, 2017.

Trend digitalizacije vpliva tudi na področje slovenskega jezika in kulturne dediščine. Digitalizacija omogoča dostopnost, ohranjanje in razvoj slovenskega jezika. V zvezi z omogočanjem dostopa do slovarskih informacij čim širšemu krogu uporabnikov je pomembna pridobitev portal Fran⁵², ki beleži hitro rast števila iskanj. Krepijo se tudi dejavnosti NUK, povezane s shranjevanjem spletnih mest zaradi trajnega ohranjanja slovenske kulturne dediščine na svetovnem spletu. Pomembno dopolnitev klasičnim knjižnicam predstavlja digitalna knjižnica Slovenije (D-LIB.SI)⁵³. Obseg digitalizacije knjižničnega gradiva je bil leta 2016 manjši od načrtovanega, število oddaljenih dostopov do portala pa med največjimi do sedaj.

Izdatki države za kulturo in delež delovno aktivnih so v mednarodni primerjavi visoki. Izdatki države za kulturo se že več let realno znižujejo, zlasti zaradi precejšnjega zmanjšanja investicij. Leta 2016 so predstavljali 1,0 % BDP⁵⁴ in so bili po podatkih za leto 2015 višji od povprečja EU (0,6 % BDP). Celovitih podatkov o zasebnih sredstvih za kulturo ni, tista, za katera so na voljo podatki (izkoriščenost davčnih olajšav za dohodke pravnih subjektov in

⁴⁸ Po kulturnem utripu se na lestvici 36. mest podobne velikosti v EU uvršča na četrto mesto (The Cultural and Creative Cities Monitor, 2017).

⁴⁹ Srakar, 2018.

⁵⁰ Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o uresničevanju javnega interesa za kulturo (ZUJIK-G) iz leta 2017 je uvedel umetniški delež v javnih investicijskih projektih v višini 1 % oz. 1,25 % (odvisno od velikosti investicije) za likovna in intermedijska dela v javni zgradbi – novi javni investiciji lai zgradbi.

⁵¹ Ti ukrepi so: uvedba enotne cene knjige, nacionalna kampanja Rastem s knjigo, vzpostavitev spletnega knjižnega portala Bližji knjigi in portal Revije. Povprečno število prodanih knjig na prebivalca je leta 2016 znašalo 2,8.

⁵² Portal Fran združuje slovarje, slovenistične jezikovne vire in portale, ki so nastali ali nastajajo na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša, ter slovarje, ki so v okviru dela na tem inštitutu dobili digitalno obliko. Omogoča tudi iskanje po drugih izbranih slovenskih jezikovnih korpusih.

⁵³ Digitalna knjižnica Slovenije je knjižnica na spletu, v njeni ponudbi so zajeti besedila, slike in multimedija.

⁵⁴ Po metodologiji Cofog. Zajeti so izdatki za kulturne storitve (0,3 % BDP) ter radio, televizijo in založništvo (0,7 % BDP). Vključena je tudi RTV naročnina.

dohodninske donacije), pa so nizka in ne pomagajo organizacijam k bistveno boljšemu finančnemu stanju⁵⁵. Delež delovno aktivnih v kulturi se je od začetka krize povečal in je v mednarodni primerjavi visok⁵⁶. Število delovno aktivnih se je najbolj povečalo v uprizoritvenih in vizualnih umetnostih, precej pa se je zmanjšalo v knjigi in tisku. Pri tem je za kulturne dejavnosti značilen visok delež samozaposlenih, leta 2016 je znašal slabo tretjino vseh delovno aktivnih v kulturi.

⁵⁵ Srakar, 2018.

⁵⁶ Po podatkih Ankete o delovni sili je leta 2015 v Sloveniji znašal 3,5 % (EU: 2,9 %).

3 Vključujoča, zdrava, varna in odgovorna družba

Socialna vključenost, participacija v družbenem življenju in enakost med spoloma se v zadnjih letih izboljšujejo, kar kaže na razvoj v smeri vključujoče družbe. Čeprav so se materialni pogoji za življenje izboljšali večini skupin prebivalstva (glede na starost, izobrazbo ipd.), izziv ostaja povečanje socialne vključenosti starejših, kjer je tveganje revščine visoko predvsem pri ženskah. Z vidika dolgožive družbe je pomembno predvsem povečanje delovne aktivnosti in družbene participacije starejših. Za izboljšanje položaja mladih pa je ob večji vključenosti na trg dela izziv zlasti zmanjšanje segmentacije na trgu dela, ki v največji meri prizadene mlade in lahko vpliva tudi na njihove odločitve o oblikovanju družine in iskanju zaposlitve v tujini. V prihodnje bodo na možnosti za zagotavljanje dostojnega življenja pomembno vplivale tudi demografske spremembe, ki vse bolj zmanjšujejo ponudbo delovne sile in s tem možnosti hitrejšega gospodarskega razvoja, zaradi rastočih javnih izdatkov povezanih s staranjem prebivalstva pa zahtevajo tudi prilagoditve sistemov socialne zaščite. Izboljšuje se tudi zdravstveno stanje prebivalstva, število pričakovanih let zdravega življenja pa je še relativno nizko. Napredek na tem področju je odvisen predvsem od uspešnosti zdravstvenega sistema na področju izboljšanja življenjskega sloga ter pri zmanjševanju neenakosti v zdravju in skrajšanju čakalnih vrst.

3.1 Dostojno življenje za vse

Dostojno življenje za vse (razvojni cilj 3): Vsebina cilja je zagotavljanje dostojnega življenja za vse generacije. Za uresničitev cilja je treba zagotavljati primerno raven dohodka za dostojno življenje z zagotavljanjem možnosti za delovno aktivnost posameznika in ciljno usmerjenimi socialnimi transferi, ki zmanjšujejo tveganja socialne izključenosti, z oblikovanjem vzdržnih sistemov socialne zaščite, z izboljševanjem kakovosti bivalnega okolja, s krepitvijo sodelovanja in solidarnosti ter z odpravljanjem vseh oblik diskriminacije. Demografske spremembe zahtevajo prilagajanje družbe in sistemov socialne zaščite. Uresničevanje cilja dostojno življenje je povezano z uresničevanjem razvojnih ciljev zdravo in aktivno življenje (razvojni cilj 1), konkurenčen in družbeno odgovoren podjetniški in raziskovalni sektor (razvojni cilj 6), vključujoč trg dela in kakovostna delovna mesta (razvojni cilj 7) ter trajnostno in učinkovito upravljanje z naravnimi viri (razvojni cilj 9).

Kazalniki uspešnosti za razvojni cilj 3:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Stopnja tveganja socialne izključenosti, v %	18,4 (2016)	23,5 (2016)	< 16
Neenakost porazdelitve dohodka, razmerje kvintilnih razredov (80/20)	3,6 (2016)	5,1 (2016)	< 3,5
Izkušnje diskriminacije, v %	13 (2015)	21 (2015)	< 10

3.1.1 Vpliv materialnih pogojev

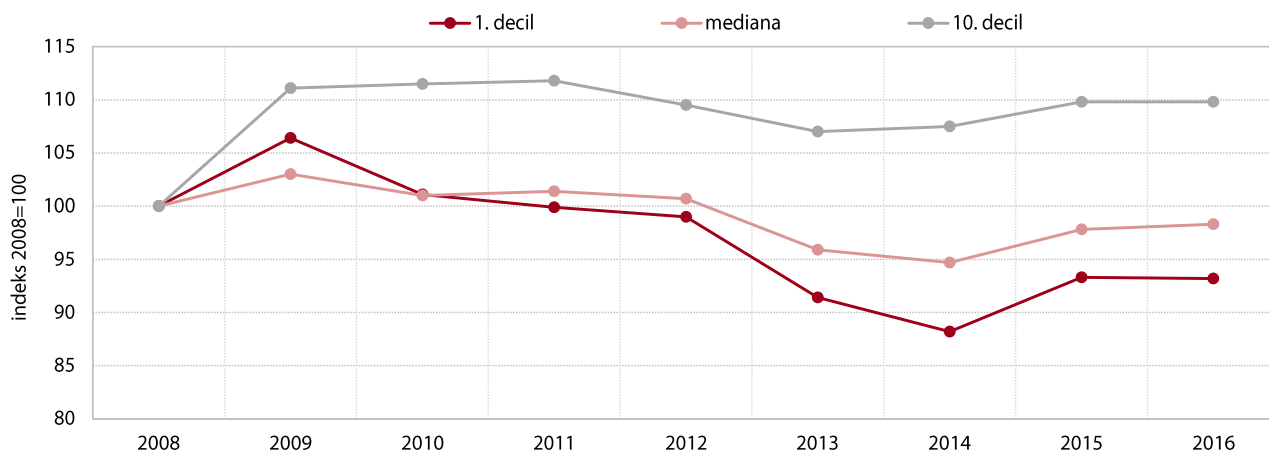
Stopnja tveganja socialne izključenosti se v zadnjih letih znižuje in je bila leta 2016 na podobni ravni kot pred krizo. Med tremi elementi socialne izključenosti sta bili leta 2016 glede na leto 2008 višji še stopnja tveganja revščine in nizka delovna intenzivnost v gospodinjstvih, težka materialna prikrajšanost pa je bila nižja (gl. kazalnik 3.1). Znižanje tveganja socialne izključenosti v zadnjih dveh letih je povezano z izboljšanjem razmer na trgu dela ob ponovni gospodarski rasti, delnim sproščanjem varčevalnih ukrepov na področju socialnih transferov in ponovno uvedbo štipendiranja mladoletnih dijakov. Kljub zmanjšanju v zadnjih letih je bilo leta 2016 tveganju socialne izključenosti izpostavljenih 371 tisoč oseb, problematično je predvsem relativno visoko tveganje revščine za starejše ženske.

Bruto prilagojen razpoložljiv dohodek in dejanska individualna potrošnja v zadnjih letih ponovno naraščata.

To je povezano z izboljševanjem razmer na trgu dela kot posledica krepitve gospodarske aktivnosti. Gospodarska kriza je dohodke gospodinjstev bolj znižala v nižjih kot pa v višjih dohodkovnih razredih, v obdobju gospodarske rasti (po letu 2013) pa se dohodki v nižjih dohodkovnih razredih povečujejo hitreje kot v višjih. To je po naši oceni povezano z dejstvom, da je kriza nadpovprečno prizadela dejavnosti, ki zaposlujejo nizko izobraženo delovno silo. Med letoma 2008 in 2013 se je tako delež dohodka prvega kvintilnega razreda zmanjšal, predvsem zaradi zmanjšanja dohodkov iz zaposlitve, saj je kriza najbolj zmanjšala delovno aktivnost nizko izobraženih in začasno zaposlenih (nizke plače). V prvem kvintilu je posledično prišlo do povečanja socialnih prejemkov (delovanje

avtomatičnih stabilizatorjev) in dohodkov iz samozaposlitve, kar je povezano tudi s povečanjem števila samozaposlenih iz nuje in spodbujanjem samozaposlovanja brezposelnih v okviru programov aktivne politike zaposlovanja. Po letu 2013 pa se dohodki petine oseb z najnižjimi dohodki povečujejo hitreje kot v drugih dohodkovnih razredih, na kar po naši oceni vpliva predvsem rast zaposlenosti nizko izobraženih, torej tistih, ki so v krizi najpogostejše ostali brez zaposlitve. Posledično tudi potrošnja gospodinjstev z nižjimi dohodki narašča hitreje kot gospodinjstev z višjimi dohodki. Bruto prilagojeni razpoložljivi dohodek na prebivalca je leta 2015 (zadnji razpoložljiv podatek) znašal 78,2 % povprečja EU, njegov zaostanek za evropskim povprečjem je bil večji kot pred desetimi leti. Podobno velja tudi za dejansko individualno potrošnjo na prebivalca (v standardih kupne moči), ki je leta 2016 dosegala 78,4 %. Po obeh kazalnikih pa se je zaostanek za povprečjem EU od začetka krize povečal manj kot po BDP na prebivalca (gl. kazalnik 1.1).

Slika 16: Realna rast razpoložljivega dohodka na člana gospodinjstva v izbranih dohodkovnih razredih

Vir: SI-STAT podatkovni portal, 2018; preračuni UMAR. Opomba: Podatki za posamezno leto se nanašajo na dohodke preteklega leta.

Tabela 2: Deleži posameznih vrst dohodkov v I., III. in V. kvintilnem razredu v razpoložljivem dohodku, Slovenija

V %	2008			2016		
	Prvi kvintilni razred	Tretji kvintilni razred	Peti kvintilni razred	Prvi kvintilni razred	Tretji kvintilni razred	Peti kvintilni razred
Dohodek iz zaposlitve	5,6	18,8	37,9	4,8	19,1	38,2
Dohodek iz samozaposlitve	11,8	14,8	40,7	15,0	15,6	33,8
Pokojnine z dodatki	16,8	18,6	25,6	14,3	18,9	26,5
Družinski prejemki	21,4	18,9	16,6	24,7	21,7	12,3
Socialni prejemki	25,5	19,7	14,8	28,0	18,6	16,0
Drugi dohodki	8,9	19,7	35,1	5,6	12,7	58,0
Ekvivalentni razpoložljivi dohodek	10,0	18,6	33,5	9,5	18,7	34,0

Vir: SURS, SILC. Opomba: Drugi dohodki so npr. dohodek iz kapitala, razlika med prejetimi in danimi transferji med gospodinjstvi, dohodki otrok, davek na premoženje, razlika med doplačili in vračili dohodnine.

Dohodkovne neenakosti so v Sloveniji zelo nizke, premoženjske pa skoraj na ravni evrskega območja. Dohodkovne neenakosti so se v zadnjih petnajstih letih nekoliko povečale, vendar so med najnižjimi v EU, na kar močno vpliva visoka progresivnost obdavčitve dohodkov (gl. kazalnik 3.2). Po podatkih ankete ECB se je Slovenija leta 2014 po porazdelitvi bruto premoženja uvrščala rahlo pod povprečje evrskega območja. Podobno sliko kaže tudi delež bruto premoženja najbogatejših 20 % gospodinjstev, ki znaša 62,3 % (v evrskem območju 65,0 %). Najrevnejša petina gospodinjstev pa razpolaga z 0,5 % premoženja.

Dostopnost do zdravstvenih storitev, ki vpliva na kakovost življenja, zmanjšujejo naraščajoče čakalne dobe. Za sistem financiranja zdravstva v Sloveniji so značilna relativno nizka neposredna plačila (gl. kazalnik 3.20)⁵⁷, ki so pri nas bistveno pod povprečjem EU. Zaradi tega se tudi gospodinjstva z najnižjimi dohodki ne soočajo z ogrožajoče visokimi izdatki za zdravje⁵⁸. Vendar pa so se razlike v potrošnji za zdravje v zadnjem desetletju v Sloveniji močno povečale, še zlasti med krizo in v obdobju od 2012 do 2015, ko so hitro naraščale čakalne dobe. Slednje lahko vodi tudi do neenakosti v zdravju, ker si samoplačniške storitve lahko financirajo predvsem tisti z višjimi dohodki⁵⁹. Velik problem čakalnih dob potrjuje tudi kazalnik nezadovoljenih potreb po zdravljenju, teh je v povezavi s finančnimi

⁵⁷ Po priporočilih SZO so neposredni izdatki iz žepa še sprejemljivi, dokler ne dosegajo deleža okoli 15 % izdatkov za zdravje, v Sloveniji so leta 2016 znašali 12,6 %.

⁵⁸ Ministrstvo za zdravje, WHO, Evropski observatorij za zdravstvene sisteme, 2015.

⁵⁹ Zver, E. in Srakar, A., 2018.

razlogi v Sloveniji relativno malo, zelo visoke pa so zaradi čakalnih dob⁶⁰. V letih 2016 in 2017 so bili zato sprejeti ukrepi za obvladovanje čakalnih dob⁶¹.

Zagotavljanje storitev dolgotrajne oskrbe postaja vse večji izziv. Število prejemnikov dolgotrajne oskrbe se že vrsto let povečuje in je v letu 2015 presegalo 61 tisoč oseb. Nekaj več kot tretjina je bilo prejemnikov oskrbe v inštitucijah, preostali so bili prejemniki oskrbe na domu⁶². Po vključenosti celotne populacije v dolgotrajno oskrbo Slovenija presega povprečje 23-ih držav OECD⁶³, povečuje pa se zaostanek po vključenosti populacije nad 65 let (2015: SI: 11,6 %; OECD 18: 13,0 %). Najmanj razvito je področje oskrbe na domu, kjer imamo tudi največji zaostanek po deležu vključenih v starosti nad 65 let⁶⁴. Neustrezno urejena dolgotrajna oskrba povečuje breme družin in pritiske na koriščenje zdravstvenih storitev ter kaže na potrebo po čimprejšnji sistemski ureditvi dolgotrajne oskrbe.

Dohodkovni položaj posameznika v vseh starostnih obdobjih tudi v Sloveniji vpliva na dostopnost do izobraževanja, ki je sicer relativno dobra. Vključenost otrok v predšolsko varstvo in vzgojo je v Sloveniji višja kot v povprečju EU, kar prispeva k visoki zaposlenosti žensk za polni delovni čas. Čeprav je vključenost otrok iz nižjih dohodkovnih razredov manjša kot v višjih, pa je razlika pri nas manjša kot v povprečju EU, kar kaže na relativno dobro dostopnost. Podobno velja tudi za vključenost otrok v podaljšano bivanje in/ali druge oblike organiziranega varstva. Najnižji dohodkovni razred ima več težav pri plačevanju stroškov otroškega varstva kot v povprečju EU⁶⁵. Učenci in dijaki iz družin z nižjim socio-ekonomskim položajem dosegajo v šoli slabše rezultate pri branju, matematiki in naravoslovju (gl. kazalnik 2.3) in so pogosteje vpisani v poklicno izobraževanje, kar zmanjšuje možnosti za njihovo socialno mobilnost. Vključenost nizko izobraženih (nižji dohodki) v vseživljenjsko učenje je precej nižja od vključenosti oseb s terciarno izobrazbo oz. višjimi dohodki, kar dodatno omejuje njihovo zaposljivost.

Kulturno udejstvovanje posameznika in njegova telesna aktivnost sta precej povezana z dohodkovnim položajem. Osebe z najnižjimi dohodki najredkeje obiskujejo kulturne prireditve in se najmanj ukvarjajo z ljubiteljskimi kulturnimi dejavnostmi. Manj se ukvarjajo tudi s športom ali telesno vadbo, ki vpliva na splošno počutje in zdravstveno stanje posameznika⁶⁶, razlika med najnižjim in najvišjim dohodkovnim razredom je v Sloveniji večja kot v povprečju EU, med letoma 2012 in 2016 pa se ni bistveno zmanjšala.

Na dostojno življenje lahko vpliva tudi izpostavljenost različnim oblikam diskriminacije, ki je v Sloveniji relativno nizka. Diskriminacija predstavlja kršenje pravice do enakega obravnavanja na področjih, kot so zaposlovanje, izobraževanje, dostop do dobrin ipd. določeni osebi ali skupini zaradi narodnostne pripadnosti, rase, barve kože, spola, spolne usmerjenosti, vere, starosti, invalidnosti, izobrazbe, družbenega položaja in drugih osebnih okoliščin. Dolgotrajna izpostavljenost različnim oblikam diskriminacije ima negativne učinke na diskriminirano osebo ali skupino, saj lahko vodi do njihove socialne izključenosti, in ima negativne učinke tudi na ekonomskem področju⁶⁷. Delež ljudi, ki je doživel eno izmed oblik diskriminacije, se je v Sloveniji obdobju 2008–2015 znižal in je nižji kot v drugih državah (gl. kazalnik 3.3). Vendar pa se je v obdobju 2012–2015 povečala diskriminacija zaradi starosti (nad 55 let), kar je z vidika pričakovanih prihodnjih trendov zaradi staranja prebivalstva zaskrbljujoče. Kot skrajno obliko diskriminacije lahko obravnavamo tudi nasilje nad ženskami, ki je po podatkih vseevropske raziskave o nasilju nad ženskami, v Sloveniji pod povprečjem EU.

3.2.2 Vpliv demografskih sprememb

V prihodnje bodo na možnosti za zagotavljanje dostojnega življenja pomembno vplivale demografske spremembe, ki so v Sloveniji zelo intenzivne. Pričakovano trajanje življenja se povišuje, delež starejših narašča, število rojstev stagnira, število neto priselitev pa je razmeroma majhno. Po letu 2011 se tako število prebivalcev, ki

⁶⁰ Po anketi EHIS je bilo v letu 2014 v celotni populaciji zaradi čakalnih dob kar 19,6 % nezadovoljenih potreb, kar je približno ustrezalo tudi razpoložljivim podatkom o številu vseh čakajočih. V letu 2017 je vlada sprejela posebni program skrajševanja čakalnih dob, ki se nadaljuje tudi v letu 2018. Število vseh čakajočih se je od 1. 1. 2017 do 1. 1. 2018 povečalo za 1,6 % (od 229.814 na 233.475), v tem nad dopustno mejo s 40.648 na 58.887 čakajočih (Nacionalni inštitut za varovanje zdravja, 2018).

⁶¹ Za izboljšanje dostopnosti na nekaterih programih je vlada v letu 2016 namenila dodatna namenska sredstva v okviru Enkratnega dodatnega programa (7,9 mio. EUR); v letih 2017 in 2018 pa je poleg tega v teku tudi Posebni vladni projekt za skrajševanje čakalnih dob ter povečanje kakovosti zdravstvene obravnave.

⁶² Te osebe prejemajo storitve v domačem okolju (21.600) ali samo denarne prejemke (16.600). Dejansko število prejemnikov denarnih dodatkov je sicer bistveno večje (več kot 41.000), toda pri končnem številu prejemnikov se upošteva pravilo dvojnega štetja: prejemnik, ki prejema hkrati storitev in denarni dodatek, se šteje samo pri eni storitvi.

⁶³ Leta 2015 je v Sloveniji znašal 3,0 % (OECD: 2,5 %) (OECD Stat, 2018). Za Slovenijo je k prejemnikom dolgotrajne oskrbe prišteta tudi ocena patronažnega varstva (več v Nagode et al., 2014).

⁶⁴ Delež prejemnikov oskrbe na domu v starosti 65 let in več je v 2015 znašal 58,8 % (OECD16: 66,8 %) (Heath et al., 2017).

⁶⁵ V Sloveniji (2016) ima velike težave pri plačevanju teh stroškov 17 % gospodinjstev in stroškov formalnega izobraževanja (učeniki, knjige, šolske potrebščine ipd.). v prvem kvartilnem razredu (EU: 11 %) in 7 % gospodinjstev v četrtem kvartilnem razredu (EU: 3 %).

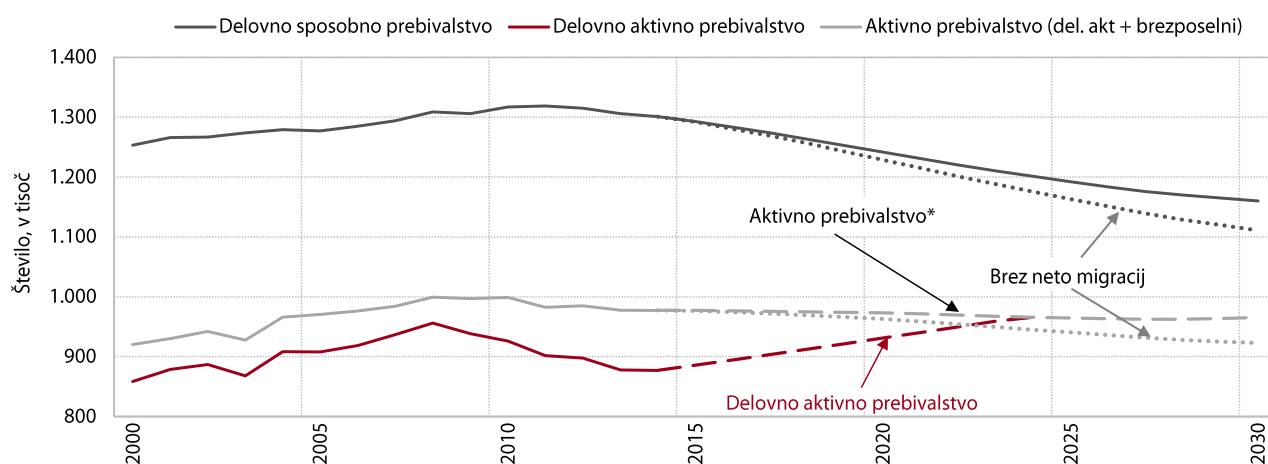
⁶⁶ S športnimi aktivnostmi ali telesno vadbo se ukvarja 36 % oseb v prvem kvartilu in 59 % oseb v četrtem kvartilu.

⁶⁷ Kogovšek, N. in Petković, B., 2007.

spadajo v najbolj aktivno skupino prebivalstva (20–64 let), zmanjšuje⁶⁸. V prihodnjih letih se bo intenzivnost demografskih sprememb še okrepila. Zadnje projekcije prebivalstva iz leta 2015 za Slovenijo napovedujejo, da se bo koeficient starostne odvisnosti prebivalstva do leta 2030 povečal za 20 o. t. in znašal 79,6, kar pomeni da bo od 100 prebivalcev v starosti 20–64 let odvisnih okoli 80 otrok, mladih in starejših.

Demografske spremembe zmanjšujejo ponudbo delovne sile, kar lahko v prihodnosti postane omejitveni dejavnik za gospodarski razvoj. Ob naraščanju povpraševanja po delovni sili se delodajalci v zadnjih letih že vse pogostejše srečujejo s težavami pri iskanju ustrezne delovne sile, ki se bodo v prihodnjih letih še povečevale. Ob ohranjanju skromnih migracij namreč tudi večja delovna aktivnost mladih in starejših ne bo zadostovala za pokritje vseh potreb po delovni sili. Zmanjševanje števila prebivalstva v starosti 20–64 let bi tako lahko ob nespremenjenih politikah trga dela in upokojitvenih pogojih v prihodnjih desetih letih postalo omejitveni dejavnik za rast in razvoj gospodarstva. Simulacije predpostavk demografskih gibanj kažejo, da bi se – brez neto priseljevanja tuje delovne sile – število delovno sposobnih, ki ga danes opredeljujemo s starostno skupino 20–64 let, zmanjšalo celo, če bi delovno sposobne prebivalce opredelili kot starostno skupino 20–85 let.

Slika 17: Scenariji gibanja delovno sposobnega, aktivnega in delovno aktivnega prebivalstva

Vir: Eurostat – ESSPOP2015; preračuni UMAR.

Opomba: *Simulacija izhaja iz projekcije prebivalstva ESSPOP2015. Za simulacijo gibanja aktivnega prebivalstva pa se predpostavlja naslednje: i) nadaljevanje trenda naraščanja deleža visoko izobraženih, ii) izenačitev (nižje) stopnje aktivnosti žensk s (višjo) stopnjo aktivnosti moških do leta 2030 in iii) povečanje stopnje aktivnosti starejših za 20 o. t. do leta 2030. Za podrobnejši opis metodologije gl. Peschner in Fotakis (2013, 2015).

Staranje prebivalstva ob nespremenjenih politikah in sistemih vodi do težav pri zagotavljanju stabilnega financiranja izdatkov socialne zaščite. Projekcije izdatkov povezanih s staranjem prebivalstva iz februarja 2018, ki jih pripravlja Evropska komisija v sodelovanju s članicami, kažejo za večino držav EU še večje povečanje izdatkov povezanih s staranjem do leta 2060 v primerjavi s projekcijami iz leta 2015. Za Slovenijo je slika podobna kot v letu 2015, in sicer izstopa po zelo visokem povečanju celotnih izdatkov povezanih s staranjem – do leta 2060 za 6,9 o. t. BDP in do leta 2070 za 6,3 o. t. Dolgoročne projekcije tako ponovno opozarjajo, da je ob predpostavki nespremenjenih politik že samo učinek staranja na javnofinančne izdatke zelo močan in bistveno večji kot v povprečju v EU. Slovenija med državami EU najbolj izstopa po napovedanem visokem povečanju izdatkov za pokojnine, povprečje EU pa presegamo tudi po rasti izdatkov za zdravstvo, izobraževanje in brezposelnost. Razlog so sedanji sistemi in politike ter demografska slika Slovenije, saj se bodo približno do leta 2050 upokojevale številčnejše generacije, ki bodo ob podaljševanju trajanja življenja tudi dlje časa preživele v upokojitvi (ob sedanjih upokojitvenih pogojih). Hkrati bodo na trg dela vstopale manj številčne generacije, kar bo zelo poslabšalo razmerje med številom upokojencev in zavarovancev, ki se poslabšuje že od leta 2012. Še večji pritisk na dolgoročno vzdržnost javnih financ bi pomenila potencialno še višja rast javnih izdatkov za zdravstvo in dolgotrajno oskrbo ob dodatnem upoštevanju zaradi ne-demografskih dejavnikov (tvegani scenarij).

⁶⁸ Leta 2016 jih je bilo za skoraj 40 tisoč manj kot leta 2011.

Tabela 3: Dolgoročne projekcije javnih izdatkov povezanih s staranjem

	Delež v BDP, v %							Sprememba v o. t. BDP 2016–2070		
	2016	2020	2030	2040	2050	2060	2070	Slovenija	EU	EUs
Referenčni scenarij AWG⁶⁹										
Skupaj	21,9	22,1	23,9	26,6	28,8	28,8	28,3	6,3	1,7	2,1
Pokojnine	10,9	11,0	12,0	14,2	15,6	15,2	14,9	3,9	-0,2	0,2
Zdravstvo*	5,6	5,8	6,3	6,7	6,8	6,8	6,7	1,0	0,9	0,9
Dolgotrajna oskrba**	0,9	1,0	1,1	1,4	1,7	1,8	1,8	0,9	1,2	1,1
Izobraževanje	4,0	4,0	4,2	4,1	4,5	4,7	4,6	0,6	0,0	-0,1
Nadomestila brezposelnim	0,4	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	-0,1	-0,2	-0,2
Tvegani scenarij AWG⁷⁰										
Zdravstvo	5,6	6,0	6,7	7,3	7,6	7,7	7,6	2,0	1,6	1,8
Dolgotrajna oskrba	0,9	1,0	1,4	2,1	2,9	3,7	4,4	3,5	2,7	3,1

Vir: The 2018 Ageing Report: Economic and budgetary projections for the EU Member States (EK), Delovna verzija, marec 2018.

Opombe: EU – tehtano povprečje; EUs – navadno aritmetično povprečje; * Javni izdatki za zdravstvo po metodologiji SHA, vendar brez izdatkov za dolgotrajno zdravstveno oskrbo in vključno z izdatki za investicije po metodologiji COFOG. ** Celotni javni izdatki za dolgotrajno oskrbo po metodologiji SHA (brez izdatkov za invalidnine, ki so bile vključene v prejšnjih projekcijah AWG).

Rast izdatkov za pokojnine je bila v zadnjih letih zmerna, izziva pa sta zagotavljanje vzdržnosti financiranja sistema in zagotavljanje dostojnih pokojnin. Nov pokojninski zakon (ZPIZ-2), ki je začel veljati leta 2013, je začasno upočasnil naraščanje števila starostnih upokojencev⁷¹, zmanjšuje pa se število drugih vrst upokojencev. Poleg tega je k umirjeni rasti izdatkov v zadnjih letih prispevala zamrznitev rednega zakonskega usklajevanja pokojnin. Kljub nekajletni umirjeni rasti, ostaja transfer iz državnega proračuna v blagajno ZPIZ še vedno visok⁷², kar kaže na kratkoročne probleme financiranja pokojnin. Dolgoročne projekcije pokojninskih izdatkov pa kažejo, da se bodo izdatki za pokojnine glede na BDP čez nekaj let spet začeli povečevati, saj bo hitreje naraščalo število starejših od 65 let, hkrati pa se bo hitro slabšalo razmerje med številom delovno aktivnih in upokojenih. Za to je nujno treba informirati prebivalce Slovenije o posledicah staranja, o pravicah iz obveznega zavarovanja ter spodbuditi zasebna varčevanja za starost. V prihodnosti bo čedalje večji problem predstavljalo zagotavljanje dostojne ravni pokojnin. Čeprav ni enotne definicije dostojne pokojnine, strokovnjaki OECD ocenjujejo, da primerno višino dohodka predstavlja pokojnina v višini okoli 70 % dohodka, ki ga je posameznik prejemal v času pred upokojitvijo⁷³, ob upoštevanju minimalnih pravic posameznikov z nizkimi dohodki. V Sloveniji pa to razmerje v primeru posameznika s povprečno plačo in dopolnjenimi 40 leti pokojninske dobe znaša 58,8 % za moške in 65,4 % za ženske.

⁶⁹ Referenčni scenarij pri izdatkih za zdravstvo upošteva predvsem učinke staranja, predpostavko, da polovico dodatnih let življenja preživimo zdravi, ter preko predpostavke o relativno nižji dohodkovni elastičnosti povpraševanja po zdravstvenih storitvah (1,1, ki se znižuje proti 1,0 do konca obdobja) le v manjši meri tudi učinek tehnološkega napredka.

⁷⁰ Tvegani scenarij pri izdatkih za zdravstvo upošteva poleg učinka staranja in predpostavke, da polovico dodatnih let življenja preživimo zdravi, še dohodkovno elastičnost v višini 1,4 (znižuje se proti 1,0 do konca obdobja) in s tem v večji meri pritisk tehnološkega napredka. Pri izdatkih za dolgotrajno oskrbo je poleg demografskih sprememb upoštevana predpostavka o konvergenci v stroških in v pokritosti s storitvami dolgotrajne oskrbe do povprečja EU v letu 2070.

⁷¹ Ocenjujemo, da se je rast števila upokojencev upočasnila zaradi učinka (sprejemanja) reforme, ko se je pred sprejetjem ZPIZ-2 in v letu po njem njihovo število precej povečalo. V prihodnjih letih bi se ta učinek upočasnjene rasti postopno zmanjševal, saj bodo v pokoj začeli odhajati tisti, ki so se jim z novim zakonom zaostriili pogoji in so morali upokojitev odložiti. Zato lahko tudi pričakujemo, da se bo upokojitvena starost novih upokojencev postopno povečevala.

⁷² Transfer iz državnega proračuna v pokojninsko blagajno je leta 2017 znašal 1.163 mio. EUR.

⁷³ Antolin, P., 2011.

3.2 Vključujoč trg dela in kakovostna delovna mesta

Vključujoč trg dela in kakovostna delovna mesta (razvojni cilj 7): Vsebina cilja je oblikovanje vključujočega trga dela, ki bo zagotavljal kakovostna delovna mesta z visoko dodano vrednostjo (gl. tudi cilj 6). Z uveljavljanjem koncepta vzdržnega delovnega življenja in prilagajanjem delovnih mest demografskim spremembam se bo lahko povečala delovna aktivnost starejših delavcev in izboljšalo njihovo zdravje. Izboljševanje sistema varne prožnosti in spodbujanje zaposlovanja obeh spolov v spolno netipičnih poklicih pa bo prispevalo k večji participaciji podpovprečno zastopanih skupin na trgu dela.

Kazalniki uspešnosti za razvojni cilj 7:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Stopnja delovne aktivnosti (20-64 let), v %	70,1 (2016)	71,1 (2016)	> 75
Stopnja tveganja revščine delovno aktivnih oseb, v %	6,1 (2016)	9,6 (2016)	< 5

Po zaostitvi v krizi se razmere na trgu dela v zadnjih letih izboljšujejo, a nekatere skupine ostajajo skromno zastopane na trgu dela. Na močan obrat na trgu dela je vplivalo pospešeno okrevanje gospodarske aktivnosti z ustvarjanjem novih delovnih mest, zlasti v dejavnostih z relativno visoko dodano vrednostjo. Od 2013 se po večletni stagnaciji povečuje tudi vključevanje⁷⁴ na trg dela. Nanj so se ob boljših zaposlitvenih možnostih ponovno začeli vključevati tisti, ki jih je dolgotrajno nizko povpraševanje po delu odvrnilo od iskanja zaposlitve⁷⁵. Na izboljšanje razmer kaže tudi stopnja delovne aktivnosti, ki je v drugem četrtletju 2017 prvič po krizi presegla povprečje EU (gl. kazalnik 3.10). Kljub izboljšanju razmer pa izziv ostaja vključevanje podpovprečno zastopanih skupin prebivalstva na trg dela, kot so stari in nizko izobraženi. Pereč ostaja tudi problem dolgotrajne brezposelnosti, saj je vsaka druga brezposelna oseba v brezposelnosti več kot leto dni.

Participacija mlajših in starejših na trgu dela se je v zadnjih letih povečala, na kar poleg večje gospodarske aktivnosti vplivajo tudi demografska gibanja in ukrepi. Zlasti mladi so bili tisti, ki jih je kriza nadpovprečno prizadela⁷⁶, na kar je poleg splošno nizkega povpraševanja po delu vplivala njihova velika izpostavljenost začasnim oblikam zaposlitve (delo za določen čas in študentsko delo⁷⁷). Od leta 2013 se delovna aktivnost mladih povečuje, kar povezujemo z večjim povpraševanjem po študentskem delu, z nekoliko večjo usmerjenostjo aktivne politike zaposlovanja na mlade in z demografskimi gibanji⁷⁸. Mladi so sicer v Sloveniji nadpovprečno vključeni v srednješolsko in terciarno izobraževanje (gl. poglavje 2.1), posledično je delež tistih, ki niso niti zaposleni, niti niso vključeni v izobraževanje, relativno nizek (gl. kazalnik 3.13). Tudi stopnja delovne aktivnosti starejših (55-64) se po letu 2013 hitro povečuje, na kar vplivajo demografska gibanja in leta 2013 sprejeta pokojninska reforma, ki postopno povečuje zahtevano upokojitveno starost. Kljub naraščanju pa delovna aktivnost starejših ostaja med najnižjimi v EU, kar je v veliki meri posledica relativno zgodnjega upokojevanja, ki zmanjšuje dolgoročno vzdržnost pokojninskega sistema.

Kljub nekaterim ukrepom segmentacija trga dela ostaja problem. Za segmentiran trg dela je značilen razkorak med delavci v rednih, zaščitanih, bolje plačanih delovnih mestih in med prekarnimi⁷⁹ oziroma netipičnimi, manj varovanimi, slabše plačanimi oblikami dela⁸⁰, z manjšo možnostjo tranzicije v varnejšo obliko zaposlitve. Posledice visoke segmentiranosti so lahko povečane neenakosti med delavci, povečana volatilnost zaposlovanja in odpuščanja, zmanjšane spodbude za vlaganje v delavce s strani podjetij in zmanjšana motivacija za opravljanje

⁷⁴ Stopnja participacije (oz. stopnja aktivnosti) v starostni skupini 20-64 let, ki izraža delež delovno aktivnih in brezposelnih v prebivalstvu, se je od drugega četrtletja 2013 do drugega četrtletja 2017 povišala za 3,5 o. t. na 78,4 %.

⁷⁵ Po raziskovanju Aktivno in neaktivno prebivalstvo (ADS) so to neaktivne osebe, ki so sicer pripravljene sprejeti delo, vendar dela ne iščejo. Njihovo število se je v prvih treh četrtletjih lani v primerjavi z enakim obdobjem 2013 zmanjšalo za tretjino.

⁷⁶ V obdobju 2008–2013 se je njihova stopnja delovne aktivnosti najbolj znižala, stopnja brezposelnosti pa najbolj povišala.

⁷⁷ Obseg študentskega dela se je v obdobju 2008–2013 zmanjšal za 35,7 %. Na to bi lahko poleg manjšega povpraševanja po delu vplivalo tudi povišanje koncesijske dajatve sredi leta 2012 in omejevanje študentskega dela v dejavnostih javnih storitev. Do drugega četrtletja 2017 pa se je obseg študentskega dela povečal in bil glede na enako četrtletje 2013 večji za 39,1 %.

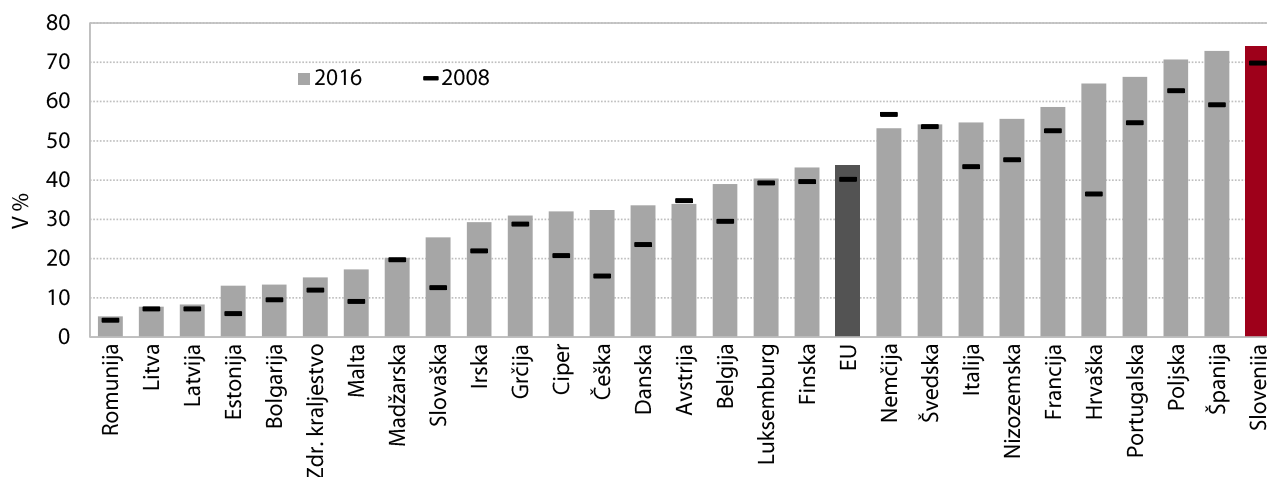
⁷⁸ Demografska gibanja se kažejo preko zmanjševanja števila mladih (15-24 let), po podatkih ADS za 15,5 tisoč (7,1 %) v obdobju od drugega četrtletja 2013 do enakega četrtletja v 2017. To poleg povečanja števila mladih delovno aktivnih (za 13,7 tisoč oz. 24,2 % v enakem obdobju) zvišuje njihovo stopnjo delovne aktivnosti (za 8,7 o. t. na 34,4 %).

⁷⁹ Pojem prekarne zaposlitve sicer ni poenoten, a ga Eurostat in Evropska komisija opredelujeta kot zaposlitve z nizkimi plačami (nižje kot dve tretjini mediane urnega plačila) in ki hkrati niso zaposlitve za nedoločen čas s polnim delovnim časom.

⁸⁰ Analiza EK (2017) je za Slovenijo pokazala, da tudi po izločitvi nekaterih dejavnikov, kot so starost, izobrazba, dejavnost in poklic, zaposleni v začasnih oblikah dela prejmejo za okoli 10 % nižjo plačo kot zaposleni v rednih oblikah dela.

dela. Segmentiran trg dela pa je tudi dovzeten za negativne šoke⁸¹. Na pogostost uporabe začasnih zaposlitve med drugim vplivajo možnost uporabe takšnih zaposlitev, togost predpisov o odpušcanju in negotovost povpraševanja. Čeprav so bile v 2013 sprejete zakonske spremembe, ki so povečale verjetnost zaposlovanja za nedoločen čas⁸², ostaja delež začasnih zaposlitev še naprej visok in nad povprečjem EU, še posebej med mladimi, pri katerih je najvišji v EU. Na to pomembno vpliva obstoj študentskega dela, ki je najbolj fleksibilna oblika dela v Sloveniji. Precej nad povprečjem EU je tudi delež prekarnih zaposlitev (gl. kazalnik 3.14). Prekarni položaj mladih skupaj z neugodnimi razmerami na področju stanovanjske politike lahko vpliva na odločitve mladih o emigraciji⁸³ in tudi na odločitve o oblikovanju družine.

Slika 18: Delež začasnih zaposlitev med mladimi (15-24 let)

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions, 2018.

Zaposlitvene možnosti dolgotrajno brezposelnih se povečujejo, stopnja dolgotrajne brezposelnosti pa se je znižala na raven povprečja EU. Osebe, ki so v brezposelnosti dlje časa, tvegajo izgubo ter zastarelost znanja in veščin, kar zmanjšuje njihove možnosti za zaposlitev. To lahko pripelje do morebitnega prehoda v neaktivnost, kar je tudi z vidika demografskih izzivov Slovenije neugodno. Dolgotrajna brezposelnost je zaradi dlje časa trajajočega skromnega povpraševanja po delu naraščala v obdobju 2009–2014. Ob začetku okrevanja gospodarske aktivnosti se je položaj sprva izboljšal samo za brezposelne s krajšim trajanjem brezposelnosti, zadnjih nekaj let pa visoka rast zaposlenosti in nekateri ukrepi aktivne politike zaposlovanja vplivajo tudi na zmanjševanje števila dolgotrajno brezposelnih. Stopnja dolgotrajne brezposelnosti se je v drugem četrtletju 2017 tudi izenačila s povprečjem EU, od katerega je bila v času krize višja (gl. kazalnik 3.10). Kljub temu pa delež dolgotrajno brezposelnih v celotni brezposelnosti ostaja visok (51,3 %), kar zahteva dodatne ukrepe na področju aktivacije in usposabljanja, s katerimi bi dolgotrajno brezposelnim povečali njihovo zaposljivost. Prav tako je treba razvijati in pogosteje uporabljati ukrepe, ki preprečujejo prehod v dolgotrajno brezposelnost.

Slovenija za programe aktivne politike zaposlovanja namenja relativno malo sredstev, čeprav bi lahko s tem povečala vključenost ranljivih skupin. Za izboljševanje varne prožnosti je smiselno povečati obseg sredstev za programe aktivne politike zaposlovanja in zagotoviti večjo pokritost brezposelnih z nadomestili. Pri oblikovanju sistema varne prožnosti pa mora več pozornosti namenjati tudi oblikovanju ustreznih spodbud za delo⁸⁴. Slovenija namreč sodi med države z visoko pastjo brezposelnosti v začetni fazi brezposelnosti⁸⁵, ki se je v zadnjih desetih letih povečala in zmanjšuje interes posameznika za zaposlitev.

Okvir 2: Kakovost zaposlitve – koncepti in merjenje

Kakovost zaposlitve je večdimenzionalni koncept. Njegovo merjenje se še postopno razvija, zato časovne serije še niso na razpolago. V nadaljevanju sta predstavljena večdimenzionalna koncepta merjenja, ki sta ju razvila OECD in

⁸¹ Lepage-Sauquier, 2013.

⁸² Vodopivec in drugi (2016) na primer ugotavljajo, da se je takoj po reformi verjetnost prehoda iz zaposlitve za določen čas v zaposlitev za nedoločen čas pri istem delodajalcu za moške do 30 let z nizko izobrazbo povečala za 28,2 %.

⁸³ Mladi prekarni in emigracija v času krize: predstave, realnosti, rasti, 2013.

⁸⁴ Nadomestila za brezposelnost in socialni transferi lahko v kombinaciji z visoko obdavčitvijo dohodka z davki odvrtačajo posameznika od zaposlitve.

⁸⁵ Past brezposelnosti prikazuje razliko v neto dohodkih osebe ob njenem prehodu iz brezposelnosti v zaposlenost, ki nastane zaradi višjih davkov in socialnih prispevkov ter nižjih pripadajočih socialnih transferjev v zaposlitvi glede na dohodke in višje pripadajoče socialne transferje med brezposelnostjo.

Eurofound, in podajata vrednosti ter uvrstitev Slovenije v primerjavi z drugimi državami, ter kazalniki, ki jih je razvil Eurostat.

OECD⁸⁶ meri kakovost zaposlitve s pomočjo treh razsežnosti kakovosti zaposlitve, ki so naslednje:

- a) **Kakovost plačila za delo**, ki obravnava dva vidika: (i) višina plačila, ki neposredno vpliva na materialno blaginjo, in (ii) porazdelitev plačil, ki je prav tako pomembna za blaginjo (merjeno z Gini koeficientom).
- b) **Varnost na trgu dela**, ki zajema vidik ekonomske varnosti, ta pa vključuje verjetnost izgube zaposlitve in stroške za zaposlenega. Razsežnosti sta merjeni: (i) z verjetnostjo izgube zaposlitve (prehoda v brezposelnost) in trajanja brezposelnosti in (ii) s stopnjo javnega zavarovanja za primer brezposelnosti (pokritost z nadomestili za brezposelnost in njihova višina).
- c) **Kakovost delovnega okolja**, ki zajema neekonomski vidik kakovosti zaposlitve, in zajema naravo in vsebino dela, organizacijo delovnega časa in odnose na delovnem mestu. Kakovost delovnega okolja se meri s prisotnostjo obremenitev pri delu, zajema pa kombinacijo visokih zahtev na delovnem mestu in omejenih sredstev za delo.

Eurofound je v šesti raziskavi o delovnih pogojih kakovost zaposlitve opredelil in meril s sedmimi indeksi, ki merijo kakovost na naslednjih področjih: (i) fizično okolje, (ii) intenzivnost dela, (iii) kakovost delovnega časa, (iv) socialno okolje, (v) znanje in odločanje, (vi) možnosti izobraževanja in napredovanja ter (vii) plačilo.

Eurofound z metodo razvrščanja v skupine (cluster analizo) iz prej omenjenih razsežnosti oblikuje naslednje skupine zaposlitev:

- a) **Dobro plačane in zahtevne zaposlitve**, ki jih označujejo kompleksna in zahtevna delovna mesta, kjer so posamezniki pri delu avtonomni in se lahko sami odločajo o metodah in hitrosti dela. Hkrati imajo dobre možnosti za izobraževanje in usposabljanje in napredovanje. Slabosti teh zaposlitev pa so slabša kakovost delovnega časa in visoka intenzivnost dela.
- b) **Nemotene tekoče zaposlitve**, za katere je značilna nizka intenzivnost dela in visoka kakovost delovnega časa, saj pogosto delajo manj kot 48 ur tedensko, socialno okolje na delovnem mestu pa je dobro. Raven plač, znanj in avtonomnosti pri delu pa je manjša kot pri drugih skupinah.
- c) **Fizično aktivne zaposlitve**, za katere je značilno tveganje v fizičnem okolju (hrup, temperatura...). Kakovost delovnega časa je povprečna, čeprav je pogosto izmensko delo in atipično delo; socialno okolje je dobro.
- d) **Zaposlitve pod pritiskom**, kjer v negativnem pomenu izstopa socialno okolje z visokim deležem zlorab pri delu (pogosto zmerjanje zaposlenih), visoka je tudi intenzivnost dela, kakovost delovnega časa pa je slaba (pogosto nočno in izmensko delo, delo ob koncih tedna). Hkrati so plače, znanja in avtonomnost odločanja pri delu visoki.
- e) **Zaposlitve slabe kakovosti**, za katere je značilna nizka uvrstitev po plačah, možnostih za napredovanje, znanju in avtonomnosti odločanja, povprečna kakovost delovnega časa in delovna intenzivnost pa sta nekoliko boljši od zaposlitev pod pritiskom.

Eurostat med kazalnike kakovosti zaposlitve uvršča tiste, ki merijo eno dimenzijo, kot na primer: delo ob vikendih, daljši delovni čas v glavni zaposlitvi, tedensko število delovnih ur, delež zaposlenih preko agencij za posredovanje dela, delež prekarnih zaposlitev (slednje prikazujemo v kazalniku 3.22).

Razpoložljivi kazalniki kakovosti zaposlitev kažejo na rahlo izboljšanje v zadnjih desetih letih. Kakovost zaposlitve je koncept z več razsežnostmi, njeno merjenje pa se še postopoma razvija (gl. Okvir 2). Eurofound⁸⁷ na primer ugotavlja, da se je v večini držav izboljšal indeks fizičnega okolja in indeks kakovosti delovnega časa. Poleg tega je bila v Sloveniji v letu 2015 v primerjavi z 2010 zaznana tudi manjša delovna obremenitev in bistveno povečanje avtonomnosti posameznika pri delu in njegovih možnostih za izobraževanje. Eurofoundova analiza razvrščanja v skupine (cluster analiza) Slovenijo po deležu delovnih mest slabe kakovosti uvršča nekoliko nad povprečje EU, pri vseh ostalih skupinah pa se je leta 2015 Slovenija uvrščala okoli povprečja EU. Po merilih kakovosti zaposlitve OECD pa se Slovenija uvršča okoli povprečja v merjenje vključenih držav.

Kakovost zaposlitve lahko vpliva na zdravje, s tem pa na položaj osebe na trgu dela in na sisteme socialne zaščite. Zaposlitve, ki jih označujejo visoka raven zahtev pri delu (npr. časovni pritisk, psihična tveganja za zdravje), in jih spremlja pomanjkanje sredstev za izpolnitev delovnih obveznosti (npr. majhna delovna avtonomija in socialna opora pri delu), predstavljajo veliko tveganje za zdravje. Na fizično in duševno zdravje vplivajo tudi slabe delovne razmere in brezposelnost, kar dodatno obremenjuje zdravstveni in socialni sistem. Stopnjo delovne aktivnosti starejših, ki je v Sloveniji zelo nizka, dodatno znižujejo kronične bolezni, prekomerna telesna teža in druge tvegane oblike vedenja, kot na primer kajenje in pitje alkohola. Posledica je visoka bolniška odsotnost, ki se v zadnjih letih

⁸⁶ Povzeto po OECD: How good is your job? Measuring and assessing job Quality, 2015.

⁸⁷ Sixth European Working conditions Survey (Eurofound), 2017.

povečuje (gl. kazalnik 3.15), in manjša participacija na trgu dela. Ker v Sloveniji 38 % (EU: 25 %) vprašanih meni, da delo negativno vpliva na zdravje, in jih kar 43 %⁸⁸ meni, da ne bodo sposobni opravljati dela do svojega šestdesetega leta, so ob demografskih izzivih še posebej pomembni ukrepi za spodbujanje vzdržnega delovnega življenja.

3.3 Zdravo in aktivno življenje

Zdravo in aktivno življenje (razvojni cilj 1): Vsebina cilja je zagotavljanje kakovostnega življenja vseh generacij s spodbujanjem zdravega in aktivnega življenja skozi celotni življenjski cikel. Ob intenzivnih demografskih spremembah bo zagotavljanje kakovostnega življenja možno s prilagajanjem sistemov socialne zaščite, spodbujanjem daljše delovne aktivnosti, zagotavljanjem dostopnosti do kakovostnih zdravstvenih storitev in storitev dolgotrajne oskrbe. Ob tem je treba zagotavljati možnosti za prenos znanja med generacijami in zagotavljanje enakih možnosti in enakosti spolov tudi z omogočanjem usklajevanja dela, skrbstvenih obveznosti in prostočasnih aktivnosti v vseh življenjskih obdobjih. Za uresničitev cilja je pomembno tudi ustvarjanje razmer za dostojno življenje vseh generacij, kar obravnava razvojni cilj 3.

Kazalniki uspešnosti za razvojni cilj 1:

		Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
		Slovenija	Povprečje EU	
Leta pričakovanega zdravega življenja ob rojstvu, število let	Moški	58,5 (75,2 % pričakovanih let življenja) (2015)	62,6 (80,3 % PTŽ) (2015)	64,5 (80 % PTŽ)
	Ženske	57,7 (68,8 % pričakovanih let življenja) (2015)	63,3 (76,0 % PTŽ) (2015)	64,5 (75 % PTŽ)
Indeks enakosti spolov, indeks		68,4 (2015)	66,2 (2015)	> 75

Zdravstveno stanje prebivalstva se je v zadnjih desetih letih izboljšalo, vendar po številu zdravih let življenja še vedno precej zaostajamo za povprečjem EU. Izboljševanje osnovnih kazalnikov zdravja je značilno za vse države EU, povezano je z napredkom medicine in izboljševanjem kakovosti v zdravstvu ter z vrsto drugih dejavnikov, kot so rast dohodka, dvig izobrazbene ravni in informiranosti. Pričakovano trajanje življenja ob rojstvu se je v Sloveniji v zadnjem desetletju podaljšalo bolj kot v povprečju EU. Zaostanek se je zmanjševal tudi v številu zdravih let življenja, vendar je bil leta 2015 delež pričakovanega trajanja življenja, ki ga preživimo zdravi, še vedno precej pod povprečjem EU (gl. kazalnik 3.17). Izboljšujejo se tudi samoocene zdravja in samoocene oviranosti, tudi te pa so še vedno slabše od povprečja EU. Po kazalniku preprečenih smrti, ki je eden od kazalnikov učinkovitosti zdravstvenega sistema, dosegamo povprečje EU (gl. kazalnik 3.19), še vedno pa se slabo uvrščamo po stopnji prezgodnje umrljivosti⁸⁹, kar je povezano z razširjenostjo nezdravega življenjskega sloga.

Neenakosti v zdravju so se v Sloveniji v zadnjih desetih letih nekoliko zmanjšale. Vrzeli med visoko in nizko izobraženimi v pričakovanem trajanju življenja (PTŽ) pri 30. in 65. letu se je v obdobju 2012–2014 v primerjavi z obdobjem 2006–2008 zmanjšala, in sicer bolj pri moških, kjer se je povečalo življenjsko pričakovanje zlasti nizko izobraženih moških. Hkrati pa se pri moških ohranjajo visoke razlike v pričakovanem trajanju življenja med regijami⁹⁰. Slovenija se glede na izobrazbeno vrzel uvršča na sredino držav EU, za katere so dostopni podatki (gl. kazalnik 3.23). Tudi v pričakovanih letih zdravega življenja se je razlika med visoko in nižje izobraženimi v obdobju 2005–2014 zmanjšala, pri obeh spolih kot posledica večjega števila zdravih let nizko izobraženih in manjšega pri visoko izobraženih⁹¹. Za zmanjševanje neenakosti v zdravju je potrebno usklajeno medsektorsko delovanje, ki je usmerjeno zlasti v spodbujanje bolj zdravega načina življenja socialno šibkejših in najranljivejših skupin. Predvsem nižje izobraženi prebivalci potrebujejo dodatno pozornost in možnosti, da lahko izkoristijo svoje potenciale, aktivno prispevajo k družbi in dočakajo zdravo starost. Nadaljnje zmanjševanje neenakosti v zdravju bi pomembno prispevalo tudi k zmanjšanju pritiskov na rast izdatkov za zdravstvo in k zmanjšanju absentizma (gl. kazalnik 3.15).

Kljub izboljšanju življenjskega sloga na nekaterih področjih, se zaostanek za povprečjem EU povečuje. Delež otrok s prekomerno težo se hitro povečuje in je med najvišjimi v EU, kar je pomemben dejavnik tveganja za debelost v odraslosti in za bolezni povezane z debelostjo (gl. kazalnik 3.22). Močno pod povprečjem EU smo tudi

⁸⁸ Odstotek je v Sloveniji med največjimi v EU.

⁸⁹ Stopnja prezgodnje umrljivosti je kazalnik, s katerim prikazujemo umrljivost pred 65. letom starosti, ki je pogosto povezana z nezdravim in tveganim življenjskim slogom – smrt zaradi nezgod, posebno prometnih, zaradi kajenja in alkohola, včasih pa je tudi v dosegu ukrepov zdravstvenega varstva (zgodnje odkrivanje dejavnikov tveganja, presejalni testi za raka).

⁹⁰ Razlika med regijama s skrajnima vrednostima je pri moških 4,3 leta, pri ženskah pa 2,2 leta.

⁹¹ Kofol Bric, T., Zaletel, M., 2018.

po deležu mladih, ki vsakodnevno uživajo zelenjavo. Delež rednih kadilcev se je v zadnjih desetih letih sicer znižal, vendar v večini drugih evropskih držav upada še hitreje. Močno odstopamo tudi po visoki porabi alkohola na prebivalca, kjer se uvrščamo na peto mesto med državami EU⁹², razlika glede na povprečje EU pa se še povečuje. Tudi slaba uvrstitev po umrljivosti zaradi raka⁹³ je v veliki meri povezan s tveganim vedenjem. Za izboljšanje življenjskega sloga bi bilo nujno okrepiti preventivo in javno zdravje⁹⁴, politike za zmanjševanje tveganega vedenja in ozaveščanje posameznikov o odgovornosti za lastno zdravje. Slednje bi prispevalo tudi k večji participaciji na trgu dela.

Razširjenost težav v duševnem zdravju se je v zadnjih letih povečala. Porast težav v duševnem zdravju je značilen za vse razvite države, kar je posledica današnjega hitrega načina življenja, velikih pričakovanj do posameznika, slabega življenjskega sloga, naraščajočih neenakosti, prikrajšanosti in osamljenosti starejših. V Sloveniji se je od leta 2008 do leta 2015 izrazito povečalo število prvih obiskov otrok in mladostnikov zaradi duševnih in vedenjskih motenj. Pri starejših od 20 let se je povečalo število receptov za antidepresive, bolniške odsotnosti zaradi duševnih težav pa so bile v navedenem obdobju na tretjem mestu po pogostosti⁹⁵. Po anketi EHIS je bil v letu 2014 delež populacije, ki je imela v zadnjem letu težave z depresijo, v Sloveniji višji kot v povprečju EU (SI: 8,8 %, EU26: 7,9 %). Visoka umrljivost zaradi samomora se je v zadnjih desetih letih sicer znižala, a je še vedno med najvišjimi v EU⁹⁶. Nekoliko nižja od povprečja EU je le prevalenca demence (SI: 13,4 na 1000 oseb: EU: 15,0) vendar se bo po projekcijah do leta 2035 povečala na 21⁹⁷. V začetku leta 2018 je bila sprejeta Resolucija o nacionalnem programu duševnega zdravja 2018–2028, ki zahteva širše ukrepanje več sektorjev in politik za zmanjšanje bremena duševnih bolezni in opredeljuje prednostna področja ukrepanja. Poudarek je na premiku s pretežno bolnišničnega zdravljenja na obravnavo duševnih motenj na primarni ravni in v lokalnem okolju.

Na področju enakosti med spoloma, ki je pomemben element aktivne družbe, je Slovenija v zadnjih desetih letih napredovala in dosega dobre rezultate. Po indeksu enakosti spolov je Slovenija v zadnjih desetih letih hitro napredovala in je nad povprečjem EU na vseh šestih zajetih področjih⁹⁸ (gl. kazalnik 3.18). Velik napredek je bil narejen predvsem glede udeležbe žensk pri političnem odločanju⁹⁹, kar lahko povežemo s spremembo volilne zakonodaje (uvajanje spolnih kvot na kandidatnih listah)¹⁰⁰ in posledičnim povišanjem vrednosti indeksa na področju moči. Razlike v delovni aktivnosti in plačilu glede na spol so majhne. To je v veliki meri povezano z dobro dostopnostjo predšolske vzgoje, ustrezno ureditvijo starševskega dopusta, dobro izobraženostjo žensk in visokim deležem zaposlitev žensk za polni delovni čas¹⁰¹. Ženske so sicer na splošno bolj izobražene, vendar so manj pogosto zastopane v nekaterih bolje plačanih poklicnih skupinah in na vodstvenih delovnih mestih, njihove povprečne plače pa so tako nižje. Indeks kaže, da se razmere v zadnjih desetih letih podobno kot v drugih državah niso izboljšale v dimenziji časa, ki posredno meri možnosti usklajevanja poklicnega in družinskega življenja in delitev dela med moškimi in ženskami v gospodinjstvu. Ženske opravijo bistveno več neplačanega dela kot moški, kar otežuje njihovo usklajevanje poklicnega in družinskega življenja¹⁰².

Participacija v družbenem življenju se je v zadnjih letih povečala in je razmeroma dobra, razen pri starejših. Delež prebivalcev, ki redno opravljajo neplačano prostovoljsko delo, presega povprečje EU in se je v zadnji letih povečal (gl. kazalnik 3.24). Ob naraščanju potreb po dolgotrajni oskrbi in socialno varstvenih storitvah je smiselno spodbujati vključenost starejših kot prostovoljcev na področju zagotavljanja teh storitev, saj je na tem področju tudi zaostanek za povprečjem EU največji. Več prostovoljskega dela starejših lahko prispeva k njihovi večji vključenosti v družbo in k medgeneracijskemu sodelovanju ter k širjenju posameznikove socialne mreže, razvoju novih znanj in preprečevanju osamljenosti. V zadnjih letih se je v Sloveniji povečala tudi politična participacija, vendar ostaja manjša kot v povprečju EU. V primerjavi z EU so relativno najmanj politično aktivni mladi (18-24 let). Starejši se v manjši meri kot mlajše starostne skupine udeležujejo kulturnih prireditev in obiskujejo kulturne ali zgodovinske znamenitosti, pri vključenosti v umetniške dejavnosti pa za mlajšimi ne zaostajajo. Z vidika dolgožive družbe in

⁹² OECD Health at a glance 2017, 2017.

⁹³ Slovenija se po stopnji umrljivosti zaradi raka uvršča na tretje mesto med državami OECD. V letu 2015 je bilo v Sloveniji 243,3 smrti na 100.000 prebivalcev, v povprečju držav OECD pa 203,7 (OECD Health at a glance 2017, 2017).

⁹⁴ V nasprotju s priporočili mednarodnih inštitucij se delež izdatkov za preventivo in javno zdravje v Sloveniji v zadnjih petih letih znižuje, v letih 2003–2010 je znašal 3,7 %, v letu 2015 pa le še 2,7 % tekočih izdatkov za zdravstvo (OECD: 2,8 %). Različne študije (Sassi, F. in drugi, 2013; Cecchini, M. in drugi, 2015, OECD, 2015) ugotavljajo pozitivne učinke protialkoholne politike ter ukrepov za omejevanje porabe tobaknih izdelkov in nezdrave hrane na povečanje števila zdravih let življenja, pričakovanega trajanja življenja in zmanjšanje izdatkov za zdravstvo (več glej v Ocena učinkov nekaterih strukturnih ukrepov, UMAR, 2016).

⁹⁵ Resolucija o nacionalnem programu duševnega zdravja 2018–2028 (MZ), 2018.

⁹⁶ Slovenija 2015: 18,1 samomorov na 100.000 prebivalcev; EU28 2013: 12,1 (OECD Health at a glance, 2017).

⁹⁷ OECD Health at a glance, 2016.

⁹⁸ Indeks enakosti spolov se izračunava na osnovi 31 kazalnikov na šestih področjih: delo, denar, znanje, čas, moč, zdravje.

⁹⁹ Leta 2006 je bil delež žensk v slovenskem parlamentu 13,5 %, leta 2016 pa je znašal 35,6 %.

¹⁰⁰ Več gl. Bratuž-Ferk et al, 2017.

¹⁰¹ Več gl. Čelebič T. et al, 2017.

¹⁰² Ob tem ko ženske opravijo le pet ur tedensko manj plačanega dela, za skrbstvene obveznosti in neplačano delo v gospodinjstvu namenijo 32 ur na teden, moški pa 15 ur.

preprečevanja oviranosti pri starejših je prenizek delež starejših od 50 let, ki se redno ukvarja s športom ali telesno vadbo, in tudi zaostaja za povprečjem EU.

4 Ohranjeno zdravo naravno okolje

Večina kazalnikov o izkoriščenosti naravnih virov in obremenjevanja okolja kaže v daljšem časovnem obdobju na izboljšanje, ki pa ga bo v konjunkturi brez nadaljnjih ukrepov za učinkovitejšo rabo energije in virov težje dosegati. Po začetku krize so se pričakovano znižali poraba snovi in energije ter posledično izpusti toplogrednih plinov, ki so velika okoljska težava. Znižanja so bila dosežena tudi v razmerju do BDP, a je v Sloveniji BDP na enoto posameznih virov oz. izpustov (produktivnost virov) še vedno nižji kot v EU. Hitrejše izboljševanje omejuje predvsem večja raba energije v prometu, ki ima ob precejšnji netrajnosti naravnosti velik vpliv na okolje. Skupna raba obnovljivih virov energije ni skromna, a se zadnja leta ne povečuje, velik napredek pa je bil dosežen v ravnanju z odpadki. Naravno okolje tudi zato, ob obsežni površini zavarovanih območij, veliki gozdnosti in zmerni intenzivnosti kmetovanja, v povprečju ni prekomerno onesnaženo. V tem pa izpostavljamo dve problematiki: slabšo kakovost zraka zaradi razmeroma visoke vsebnosti prašnih delcev in ozona ter neracionalno rabo prostora, povezano tudi s po krizi manj izkoriščanimi ali opuščenimi območji.

4.1 Nizkoogljično krožno gospodarstvo

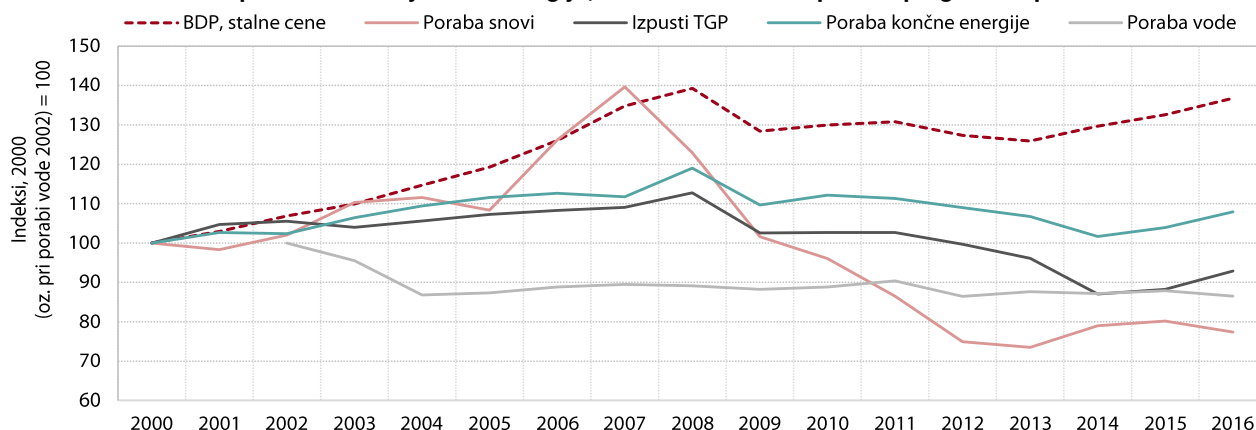
Nizkoogljično krožno gospodarstvo (razvojni cilj 8): Cilj SRS 2030 je prekiniti povezavo med gospodarsko rastjo ter rastjo rabe surovin in virov energije in s tem povezanim velikim obremenjevanjem okolja. Trajnostna rast bo dosežena predvsem s korenitimi spremembami potrošniških in proizvodnih vzorcev, v tem pa boljšega izkoristka virov in učinkovitejšega upravljanja z odpadki ter učinkovitejši rabi energije in večjim deležem obnovljivih virov energije. To bo hkrati omogočalo zmanjševanje izpustov toplogrednih plinov. Spremembe v tej smeri bodo podprte z izobraževanjem in povezovanjem, spodbujanjem okoljskih inovacij ter predvsem prenehanjem rabe fosilnih goriv. Poleg tega SRS 2030 izpostavlja nujnost sprememb v prometu v smeri hitrejšega razvoja trajnostne mobilnosti.

Kazalniki uspešnosti za razvojni cilj 8:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Snovna produktivnost, SKM/kg	1,9 (2016)	2,2 (2016)	3,5
Delež OVE v končni rabi energije , v %	21 (2016)	17 (2016)	27
Emisijska produktivnost, SKM/mio. kg CO ₂	2,9 (2015)	3,3 (2015)	Povprečje EU v 2030

Porabe ključnih naravnih virov so se od začetka krize zmanjševale bolj kot ustvarjeni BDP. Za analizo okoljske razsežnosti gospodarskega razvoja se običajno uporabljajo kazalniki, ki kažejo razmerje med gospodarsko rastjo ter porabo snovi, energije, vode in izpusti pri tem nastajajočih toplogrednih plinov. V krizi so se obsegi opazovanih virov in posledično tudi izpusti večinoma razmeroma hitro znižali. Pri tem je najbolj upadla poraba snovi, kar je posledica skrčenja gradbene aktivnosti v krizi, najmanj pa (poleg porabe vode) poraba energije, predvsem zaradi njene večje rabe v prometu. Skupno izboljšanje ni bilo posledica le boljših trajnostnih rešitev, saj se je poraba energije in snovi v konjunkturi ponovno zvišala, to pa je posledično povečalo tudi izpuste toplogrednih plinov. Poraba energije in izpusti so se sicer na rast gospodarske aktivnosti odzvali s krajšim z zamikom, kar je bila posledica zaprtja velike termoelektrarne ter milejših zim in s tem manjše potrebe po ogrevanju.

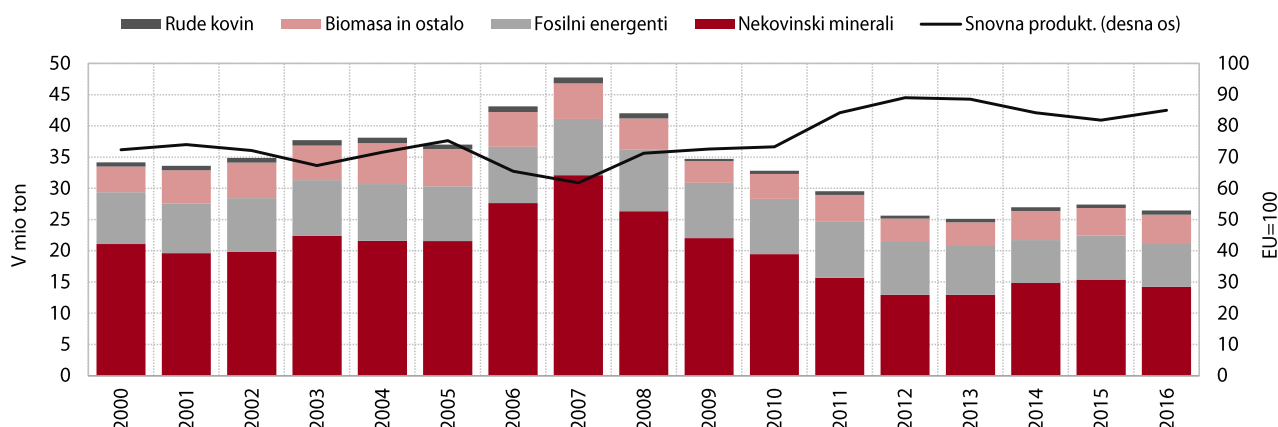
Slika 19: Rast BDP v povezavi z rastjo rabe energije, snovi in vode ter izpusti toplogrednih plinov

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Ekonomsko področje, SI-STAT podatkovni portal – Okolje; preračuni UMAR.

Poraba snovi se je od začetka krize znižala, kar je bila predvsem posledica zmanjšane gradbene aktivnosti. *Snovna produktivnost*, ki je eden osnovnih kazalnikov krožnega gospodarstva in je merjena z razmerjem med BDP ter porabljenimi surovinami in materiali, se je v obdobju 2007–2012 povečevala hitreje kot v EU. To je bilo povezano z znižano gradbeno aktivnostjo in posledično manjšo porabo nekovinskih mineralov. Nihanja v obsegu prav te gospodarske dejavnosti so imela velik vpliv na porabo snovi tudi v naslednjih letih. V letu 2016 se je snovna produktivnost povečala na 85 % povprečne v EU, kar pomeni, da je bilo v Sloveniji na enako količino porabljenega snovi ustvarjenega 15 % manj BDP kot v povprečju EU (gl. kazalnik 4.1). V strukturi porabe snovi kaže izpostaviti velik delež porabe peska, gramoza, apnenca in sadre, ki je z okoli 50–timi odstotki med višjimi v EU. Nadaljnje povečevanje snovne produktivnosti slovenskega gospodarstva pa bo ob ponovni oživitvi gradbene aktivnosti težje doseči. Pričakujemo lahko, da bo izvajanje večjih gradbenih projektov, kot na primer načrtovana gradnja železniške infrastrukture, rast snovne produktivnosti upočasnilo.

Slika 20: Domača poraba snovi¹ in relativna snovna produktivnost, Slovenija

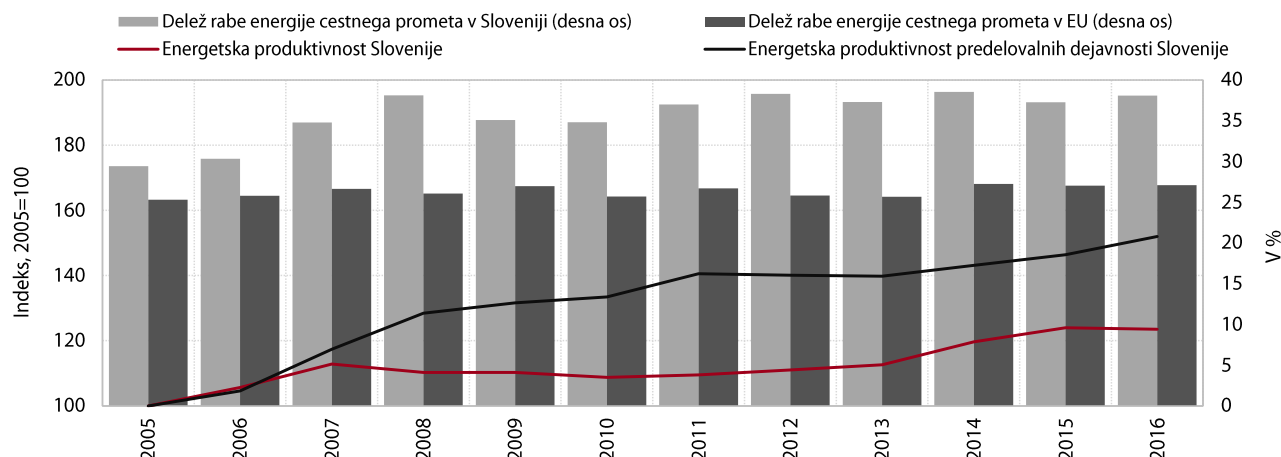
Vir: SI-STAT podatkovni portal – Okolje, 2017; Eurostat Portal Page – Environment, 2017; Eurostat Portal Page – Economy and Finance, 2017; preračuni UMAR. Opomba: 1 Domača poraba snovi je opredeljena kot izkoriščanje domačih virov, povečano za neto uvoz snovi.

Raba energije se je ob ukrepih za povečanje učinkovitosti in ugodnem vplivu nekaterih enkratnih dejavnikov precej zmanjšala. Raba energije za ogrevanje se zmanjšuje z varčnejšo rabo, boljšo izolacijo stavb, večjim izkoristkom kurilnih naprav in drugimi ukrepi za njeno večjo učinkovitost. V nekaterih letih je bilo znižanje precej povezano z nadpovprečno visokimi temperaturami v času kurilne sezone. Leta 2014 se je raba trdnih goriv znižala predvsem zaradi prenehanja obratovanja termoelektrarne na rjavi premog in zagona posodobljenega dela termoelektrarne na lignit. Pri tekočih gorivih se znižuje zlasti raba motornega bencina in kurilnega olja¹⁰³, medtem ko raba dizelskega goriva tudi zaradi povečevanja tranzitnega cestnega tovornega prometa raste. V letu 2016 je to največ prispevalo k povečanju celotne rabe energije. Prav zaradi visoke rabe v prometu se je skupna raba energije v zadnjih letih zniževala počasneje. V prihodnje se ob krepitvi gospodarske aktivnosti in krepitvi tranzitnega prometa tudi v širši regiji utegne ponovno povečati, s tem pa tudi otežiti doseganje kratkoročnih in dolgoročnih ciljev (gl. kazalnik 4.4). Z znižanjem skupne rabe energije se je v daljšem časovnem obdobju nekoliko izboljšala *energetska produktivnost*, merjena z razmerjem med BDP in celotno rabo energije, ki je v zadnjih letih za okoli petino nižja kot v povprečju EU¹⁰⁴.

¹⁰³ Manjšo rabo kurilnega olja za ogrevanje prostorov delno nadomešča raba lesa in lesnih briketov.

¹⁰⁴ Pri primerjavi v času pri izračunu kazalnika upoštevamo BDP v stalnih cenah v primerjavi s celotno rabo energije, pri primerjavi med državami oziroma z EU v posameznem letu pa BDP v standardih kupne moči (SKM).

Slika 21: Energetska produktivnost Slovenije in njenih predelovalnih dejavnosti ter delež rabe energije cestnega prometa v končni rabi energije

Vir: Eurostat Portal Page - Environment and Energy, 2017; Eurostat Portal Page - Economy and Finance, 2017; preračuni UMAR.

Delež obnovljivih virov energije, za katere so naravne danosti v Sloveniji razmeroma ugodne, je višji kot v povprečju EU, a v zadnjih letih stagnira. V Sloveniji je k rasti rabe obnovljivih virov energije (OVE) do leta 2009¹⁰⁵ največ prispevala večja raba lesa oziroma trdne biomase, pozneje pa raba sončne in geotermalne energije. V naslednjih sedmih letih pa se je delež OVE le skromno povečal, za 1 o. t., na 21 % (v EU za 5 o. t., na 17 %). Pri tem močno prevladuje raba klasičnih OVE, to je lesa in hidroenergije (gl. kazalnik 4.2). Raba lesa za ogrevanje je s stališča rabe OVE zaželena, vendar pa zlasti njegova nepravilna raba hkrati povzroča probleme z emisijami prašnih delcev. Po deležu rabe drugih OVE se Slovenija uvršča na konec držav EU, razlika pa je največja pri vetrni energiji. Pri ogrevanju se v Sloveniji zaradi velike rabe lesa ohranja dosti višji delež OVE, pri porabi elektrike je zaradi hitre rasti v EU delež že skoraj enak, izrazito pa se je v zadnjih letih zmanjšal že sicer skromen delež v prometu, ki pa v povprečju EU narašča¹⁰⁶. Za odpravo ovir pri realizaciji posameznih projektov in večjo uporabo teh virov bodo ob ugodnih naravnih pogojih, kot so velika gozdnatost, vodnatost in vetrovnost, potrebni intenzivnejši premiki.

Izpusti toplogrednih plinov, ki pomembno prispevajo k podnebnim spremembam, so se po krizi zmanjšali.

Količina izpustov toplogrednih plinov (TGP) je bila v letu 2016 po prvi oceni za okoli 18 % manjša kot v z njimi najbolj onesaženem letu 2008 (gl. kazalnik 4.3). Po zmanjšanju izpustov v energetiki, ki je bilo precej povezano z zaustavitvijo delovanja ene izmed večjih termoelektrarn, je vodilno mesto v nastanku TGP prevzel promet. Cilj do leta 2020, da se emisije iz sektorjev, ki niso vključeni v shemo trgovanja, ne bodo povečale za več kakor 4 % glede na leto 2005¹⁰⁷, je bil v prvih letih presežen. Nadaljnje doseganje bo povezano z naraščajočimi emisijami iz prometa, ki prispeva polovico vseh emisij teh sektorjev. Problematična je raba fosilnih goriv, ki je bila v preteklih letih spodbujena z višjimi subvencijami, kar je v nasprotju s cilji zmanjšanja izpustov¹⁰⁸. *Emisijska produktivnost*, merjena z razmerjem med BDP in izpusti toplogrednih plinov, zaostaja za povprečjem EU, vendar se je razkorak v zadnjih letih zmanjšal. V letu 2015 je bila v Sloveniji za okoli 13 % nižja kot v povprečju EU. Njena rast, ki je bila v obdobju gospodarske konjunktore podobna kot v povprečju EU, se je v krizi bolj upočasnila, v zadnjih letih pa pospešila. Ker so pri tem imeli precejšnjo vlogo vzroki enkratne narave, kot sta zaprtje termoelektrarne in manjše ogrevanje v toplejših zimah, bodo za doseg dolgoročnejšega izboljšanja tudi ob hitrejši gospodarski rasti potrebne izboljšave trajnejše narave.

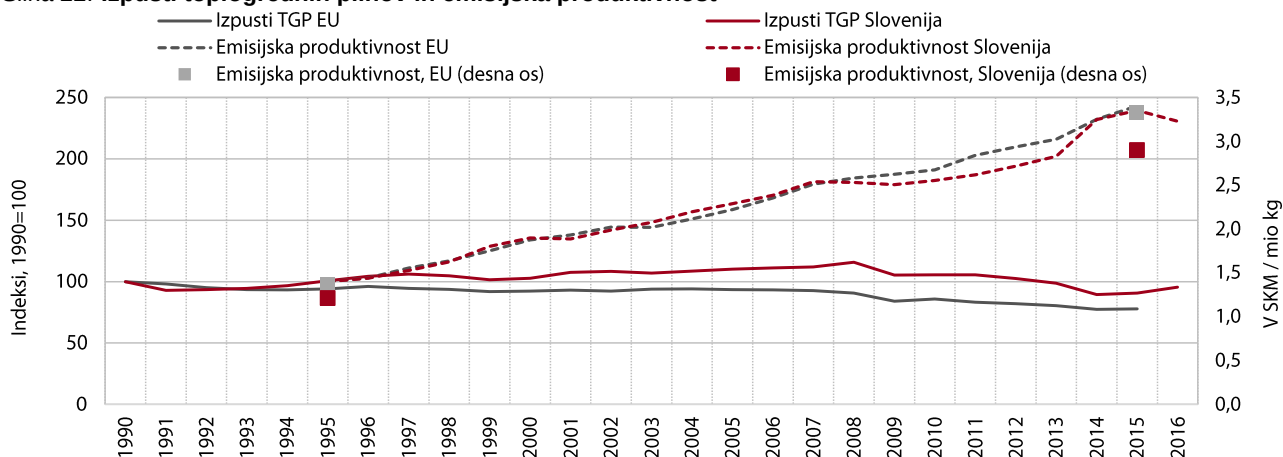
¹⁰⁵ V tem letu se je delež rabe OVE najbolj povečal, zaradi krize in upada rabe energije, pa tudi boljšega statističnega zajeta.

¹⁰⁶ V letu 2016 je znašal delež biogoriv v prometu 1,6 %, cilj za leto 2020 na ravni EU pa je 10 %.

¹⁰⁷ Odločba 406/2009/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 23. aprila 2009 o prizadevanjih držav članic za zmanjšanje emisij TGP (UL L št. 140 z dne 5. 6. 2009) in Operativni program ukrepov zmanjšanja emisij TGP do leta 2020 (Vlada RS, 2014).

¹⁰⁸ Drugo letno poročilo o izvajanju... do 2020, 2017.

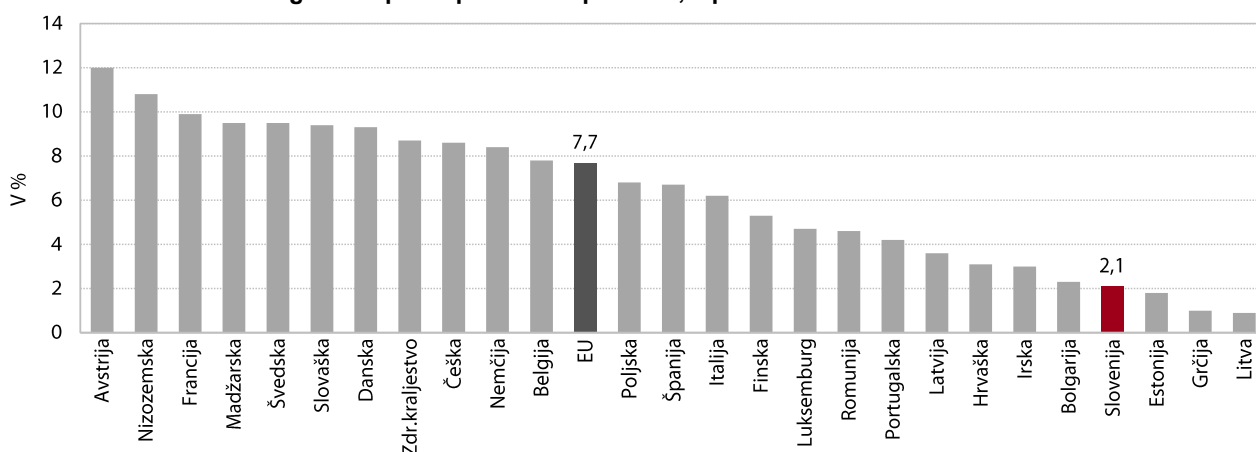
Slika 22: Izpusti toplogrednih plinov in emisijska produktivnost

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and energy, 2018; Eurostat Portal Page – Economy and Finance, 2018; preračuni UMAR. Opombi: Za leto 2016 prva ocena ARSO. Primerjava v SKM je smiselna med državami v posameznem letu, ne pa tudi v časovnem obdobju.

Obseg prometa, ki ima velik vpliv na okolje, se je po širitvah EU močno povečal, pri tem pa je težava predvsem naraščajoči cestni prevoz. Promet oblikuje sodobni način življenja, povezuje in omogoča trgovanje, vendar so njegovi škodljivi vplivi na okolje in zdravje prebivalcev precejšnji. Največ problemov izhaja iz velike in naraščajoče porabe neobnovljivih virov energije, to je fosilnih goriv. V Sloveniji se večina blaga prepelje s tovornjaki, večina potnikov pa z avtomobili, kar sta okolju manj prijazna načina prevoza. Najbolj sta razširjena tudi v drugih državah EU, a sta njuna deleža v Sloveniji nadpovprečno visoka. Delež cestnega blagovnega prometa se je sredi prejšnjega desetletja močno povečal in zadnja leta pomeni okoli štiri petine skupnega blagovnega prometa (gl. kazalnik 4.5). Obseg opravljenih prevozov slovenskih cestnih prevoznikov se je močno povečal, a predvsem z vožnjami v tujini, hkrati pa so se v Sloveniji bolj povečali prevozi tujih prevoznikov, ki jih je na slovenskih avtocestah po oceni že več kot tri četrtine. Po načinu potniškega prometa pa v Sloveniji bolj kot v EU prevladuje vožnja z osebnimi avtomobili; uporaba javnih prevoznih sredstev, predvsem železnice, je v mednarodni primerjavi precej nizka. To lahko deloma pripišemo manjši stopnji urbanizacije in večji poselitveni razpršenosti, v zadnjih letih pa vse bolj zmanjševanju frekventnosti in ukinitvam linij javnega potniškega prometa. Na to kaže tudi razmeroma visok delež prebivalcev, ki ocenjuje, da ima slabšo dostopnost do javnega prevoza¹⁰⁹. Večja razvejanost in posodobitev javnega potniškega prometa bi ob razvoju okolju prijaznejših tehnologij prispevala k celovitejšemu uveljavljanju trajnostne mobilnosti.

Slika 23: Delež železniškega v skupnem potniškem prometu, v potniških kilometrih

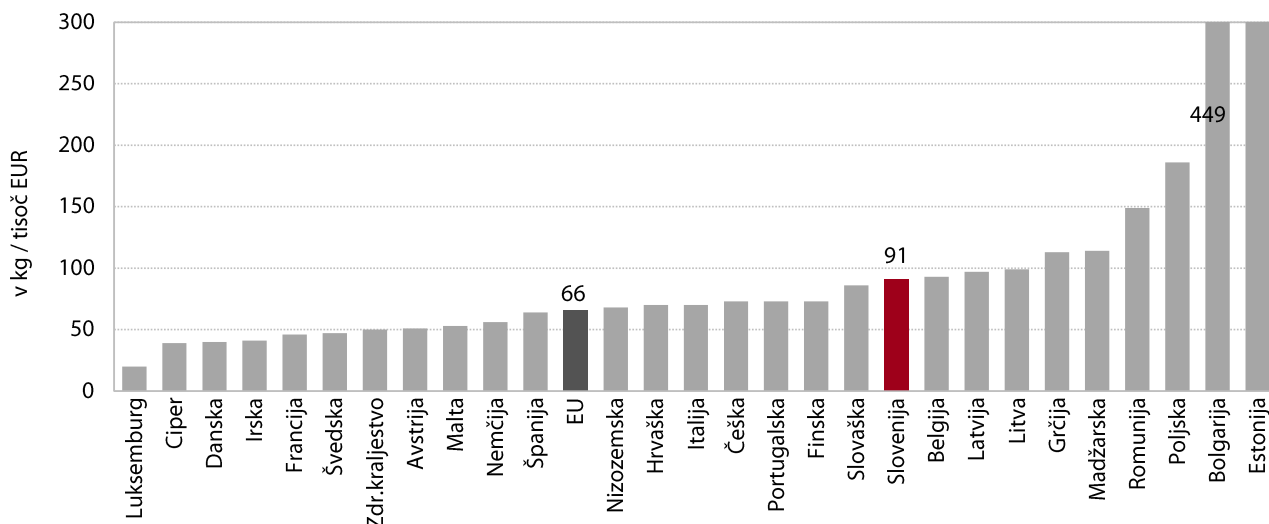
Vir: Eurostat Portal Page – Tables on EU policy, 2018. Opombi: Kazalnik se nanaša na potovanje znotraj države, ne glede na lastništvo vozila. Ciper in Malta nimata železniškega prometa.

V proizvodnih dejavnostih nastane na enoto BDP za okoli tretjino več odpadkov kot v povprečju EU, pri komunalnih odpadkih pa je bil v ravnanju z njimi dosežen napredek. V proizvodnih in storitvenih dejavnostih se je v obdobju 2012–2016 količina nastalih odpadkov povečala za petino (gl. kazalnik 4.6). Pri zelenem zmanjševanju njihovega nastajanja, tudi na enoto BDP, bo ključna večja preusmeritev proizvodnje v krožni sistem, to je v povečano uporabo za recikliranje primernih materialov. Povečuje se tudi nastajanje komunalnih odpadkov, a je v Sloveniji še vedno nekoliko nižje kot v povprečju EU. Večjo pozornost bo treba posvečati nekaterim skupinam odpadkov, ki so

¹⁰⁹ Ob tem je v Sloveniji tudi strošek prevoza v izdatkih gospodinjstev najvišji v EU.

problematici s širšega vidika, npr. nevarnim odpadkom ali odpadkom hrane¹¹⁰. Zunanjetrgovinska menjava z odpadki se povečuje, pri tem hitreje na izvozni kot uvozni strani. Neto uvoz odpadkov se je znižal na okoli dva odstotka vseh nastalih. *Ravnanje* z odpadki pa se je v zadnjih letih precej izboljšalo, tudi zaradi več novih oz. nadgrajenih regijskih centrov za odpadke¹¹¹. Vrednost skupnih investicij, pa tudi tekočih izdatkov za varstvo okolja, je bila največja ravno na področju ravnanja z odpadki. S tem se zmanjšuje odlaganje, ki je z okoljskega stališča najmanj zaželeno ravnanje¹¹², povečuje pa se predelava in v tem recikliranje, torej delovanje v smeri bolj trajnostnega razvoja. S pripravo odpadkov za ponovno uporabo se namreč povečuje učinkovitejša raba virov, zmanjšujejo izpusti toplogrednih plinov in odvisnost od uvoza surovin, hkrati pa se ustvarjajo možnosti za nova, zelena delovna mesta. K nadaljnjemu napredku na tem področju bodo prispevale tudi skupne usmeritve EU, kot npr. nedavna na področju plastike¹¹³.

Slika 24: Nastali odpadki, brez mineralnih, na enoto BDP, 2014

Vir: Eurostat Portal Page – Tables on EU Policy, 2018.

4.2 Trajnostno upravljanje naravnih virov

Trajnostno upravljanje naravnih virov (razvojni cilj 9): Cilj SRS 2030 je trajnostno varovati naravne vire in načrtovati njihovo učinkovito rabo, saj so eden ključni stebrov za zagotavljanje zdravega življenjskega prostora, pridelavo kakovostne hrane in izvajanje gospodarskih dejavnosti z visoko dodano vrednostjo. Cilj bomo dosegli s preseganjem sektorskega načina razmišljanja, ohranjanjem biotske raznovrstnosti, trajnostnim upravljanjem tal, ohranjanjem kakovostnih kmetijskih zemljišč, trajnostnim razvojem gozda ter učinkovitim upravljanjem voda. SRS 2030 ob tem prepoznava velik pomen odgovornega ravnanja s prostorom. Posebnega pomena bo učinkovito prilagajanje na podnebne spremembe in izkoriščanje priložnosti, ki jih te prinašajo.

Kazalniki uspešnosti za razvojni cilj 9:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Delež kmetijskih zemljišč v uporabi, v %	23,6 (2016)	40,6 (2015)	>24
Kakovost vodotokov, mg O₂/l	1,0 (2012)	2,2 (2012)	< 1
Ekološki odtis, gha/osebo	4,7 (2014)	4,7 (2014)	3,8

¹¹⁰ Količina odpadne hrane, ki kaže odnos potrošnikov do hrane in okolja, se v zadnjih letih povečuje. V letu 2015 je vsak prebivalec Slovenije zavrgel povprečno 73 kg hrane, to je za 14 % več kot v letu 2013. Odpadna hrana pomeni okoli 3 % celotne količine vseh odpadkov in okoli 22 % celotne količine bioloških odpadkov, ki nastanejo v Sloveniji.

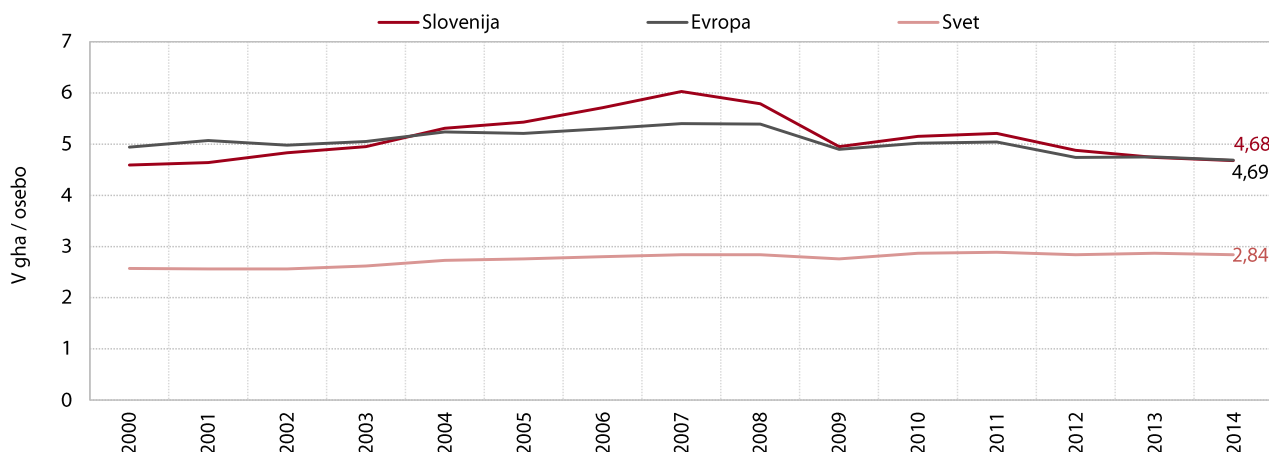
¹¹¹ V prejšnjem programskem obdobju so bili to eni izmed pomembnejših kohezijskih projektov s področja okolja.

¹¹² Odlaganje je problematično tudi zaradi izpustov toplogrednih plinov; k skupni količini izpustov prispevajo okoli 4 %.

¹¹³ V začetku leta 2018 je bila sprejeta prva strategija za plastične odpadke, s katero naj bi spremenili načine zasnove, proizvodnje, uporabe in reciklaže plastičnega proizvoda. Plastika se proizvaja v prevelikih količinah, uporablja in odlaga pa na način, ki ne izkorišča gospodarskih prednosti bolj krožnega pristopa. S pomočjo nove strategije naj bi se povečala koristnost reciklaže, omejila količina plastičnih odpadkov, ustavilo onesnaževanje z njimi ter spodbudilo naložbe in inovacije (Strategija za plastiko (EK), 2018).

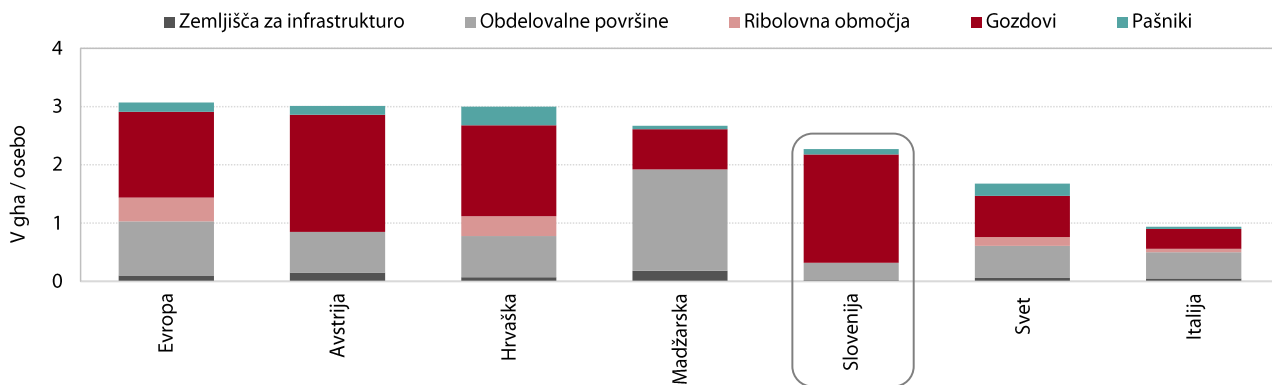
Naravo s sedanjimi proizvodnimi procesi in življenjskim slogom močno preobremenjujemo. Z dolgoročnimi spremembami načina življenja vse hitreje izkoriščamo naravne vire in pri tem povečujemo onesnaževanje. *Ekološki odtis*, ki je sintezni kazalnik okoljskega razvoja, se je v obdobju gospodarske rasti razmeroma hitro povečeval, nato pa v recesiji znižal približno na raven pred njo (gl. kazalnik 4.10). Po zadnjem izračunu za leto 2014 je znašal 4,7 gha/osebo, kar je bilo približno na ravni povprečja evropskih držav¹¹⁴. *Biološka zmogljivost narave* oz. biološke površine, ki so se sposobne regenerirati, pa so v Sloveniji v preračunu na osebo nižje kot v evropskem povprečju. Sloveniji največjo biokapaciteto prinašajo gozdovi, ki pa kljub njihovi veliki površini ne zadostujejo za absorpcijo izpustov ogljikovega dioksida, ki k ekološkemu odtisu prispevajo največ. Razlika med ekološkim odtisom in biokapaciteto, t. i. *ekološki primanjkljaj*, je s tem v Sloveniji večja kot v povprečju evropskih držav in znaša dvakrat toliko, kot je biološka zmogljivost obnavljanja njene narave. K velikosti in rasti prekoračitve ekoloških meja največ prispeva ogljični odtis, zaradi izpustov toplogrednih plinov, ki so tudi eden glavnih povzročiteljev podnebnih sprememb.

Slika 25: Ekološki odtis

Vir: National Footprint Accounts (Global Footprint Network), 2018.

Slika 26: Biokapaciteta in struktura, 2014

Vir: National Footprint Accounts (Global Footprint Network), 2018.

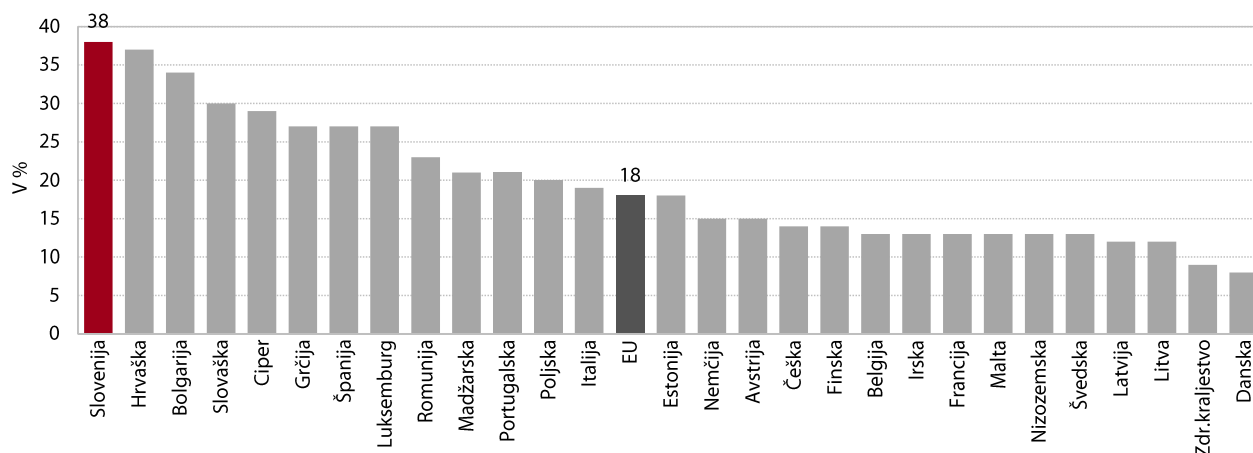
Z izjemnim bogastvom živega sveta se Slovenija uvršča v območja z največjo biotsko raznovrstnostjo v Evropi. To je najprej naravna danost, a hkrati tudi posledica varovanja rastlinskih in živalskih vrst ter premišljenega gospodarjenja z ekosistemi. Pri tem so posebnega pomena zavarovana območja z veliko biotsko in krajinsko pestrostjo ter naravnimi vrednotami. Po deležu te površine, ki je za ohranitev življenjskih prostorov ogroženih vrst ključna, je Slovenija v vrhu držav EU in ima v tem omrežju dvakrat tolikšen delež površin kot EU v povprečju. Kljub izvajanju številnih aktivnosti za ohranitev biotske raznovrstnosti pa ta tudi v Sloveniji upada, kar je predvsem posledica netrajnostnega gospodarjenja s prostorom¹¹⁵. Pri tem izstopajo problemi (i) pozidave v zvezi z neustreznim širjenjem urbanizacije, prometa in industrializacije, (ii) nedomišljenega urejanja vodotokov, večinoma v povezavi z zagotavljanjem protipoplavne varnosti in (iii) kmetijstva, ki sicer varovanim vrstam zagotavlja življenjski prostor, a ga

¹¹⁴ National Footprint Account (Global Footprint Network), 2017.

¹¹⁵ Ugotavljanje stanja biotske raznovrstnosti je precej težavno, ker je vrst in interakcij med njimi in neživim okoljem veliko. Med kazalniki, ki okvirno kažejo splošno stanje, so velikost populacij izbranih vrst ptic, indeks ptic kmetijske krajine, ohranjenost populacij divjadi in ohranjenost gozdov.

na območjih z zelo intenzivnim načinom gospodarjenja tudi krči. Izziv je v preseganju sektorskega načina razmišljanja, iskanju kompromisov med interesi s področja varovanja narave in posameznih gospodarskih dejavnosti ter v usklajenem delovanju, predvsem pri rabi tal, kar bo vodilo k večjim sinergijskim učinkom.

Slika 27: Delež zavarovanih območij, 2016

Vir: Eurostat Portal Page – Tables on EU policy, 2018.

Tla so v Sloveniji večinoma neonesnažena. Kljub splošnemu dobremu stanju tal pa izstopajo posamezna območja, ki so obremenjena z nekaterimi anorganskimi (npr. kadmij, svinec, arzen in baker) ali organskimi onesnaževali (npr. pesticidi)¹¹⁶. Na posameznih vzorčnih mestih, kjer je bila ali je še vedno povečana rudniško-topilniška ali metalurška dejavnost, so bila v raziskavah zaznana presežanja opozorilnih oz. ponekod kritičnih vrednosti za anorganska onesnaževala. Med najbolj obremenjenimi območji so Mežiška dolina, Celjska kotlina, Jesenice in Idrija. Pri tem sta za stanje okolja in zdravje ljudi najbolj problematični vsebnosti kadmija in svinca¹¹⁷. Onesnaževanje tal z organskimi onesnaževali pa je manj pereče, saj opozorilne vrednosti večinoma niso bile presežene. Na površinah z intenzivno kmetijsko pridelavo so bila ponekod zaznana manjša presežanja mejnih vrednosti za pesticide oz. njihove razgradne produkte.

Kmetijstvo, ki ima pri ravnanju s tlemi eno večjih vlog, v Sloveniji v mednarodnih primerjavi ni med intenzivnejšimi. Slovenija se uvršča med države EU z največjim deležem kmetijskih zemljišč v območjih z omejenimi možnostmi za kmetovanje in z največjim deležem travinja. Površine njiv so skromne in se še zmanjšujejo (za razporeditev po regijah gl. Slika 31). Sintezni kazalnik za ugotavljanje kakovosti tal, t. i. talno število, kaže, da je v razredu z najboljšo kakovostjo le 7 % kmetijskih zemljišč, kar okoli petina pa v dveh razredih z najslabšo kakovostjo¹¹⁸. To otežuje pridelovanje, zmanjšuje učinkovitost in hkrati narekuje razmeroma veliko usmeritev v živinorejo (gl. kazalnik 4.8). Pri tem ostajajo tla za kmetijsko pridelavo razmeroma skromno izkoriščena, čeprav v kmetijstvu potekajo precejšnje strukturne spremembe, kot so povečevanje in specializacija gospodarstev. Bilančna presežka dušika in fosforja, ki sta kazalnika obremenjevanja tal in voda s kmetijstvom, sta se v daljšem obdobju precej znižala. Povprečni hektarski pridelki so večinoma nižji od povprečnih v EU, kar sicer pomeni manjše obremenjevanje okolja, a tudi slabšo izkoriščenost tal. Posledično je samooskrba z večino osnovnih kmetijskih proizvodov, še posebej iz ekološke pridelave, razmeroma nizka¹¹⁹.

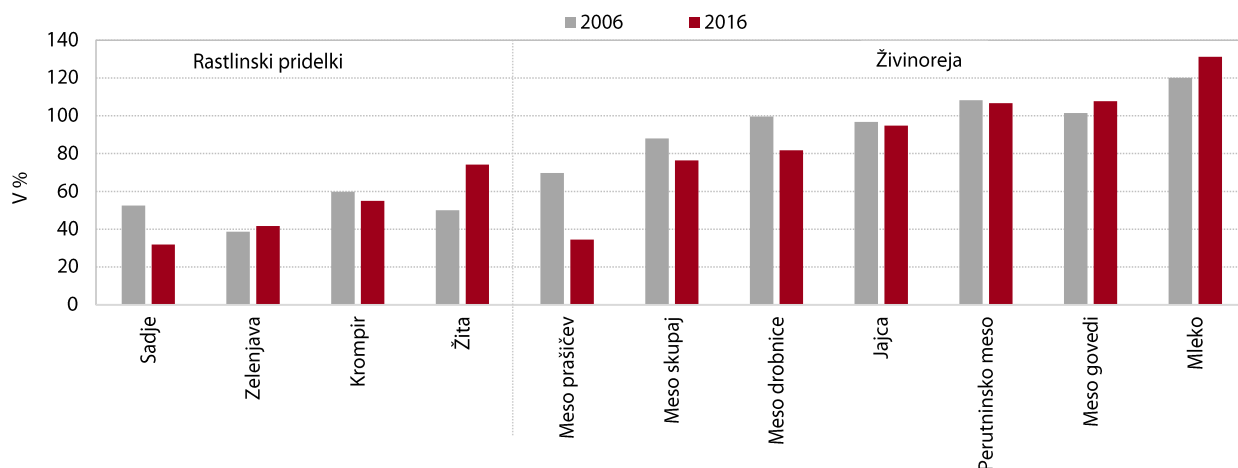
¹¹⁶ Raziskave onesnaženosti tal Slovenije v letu 2008 (BF), 2009.

¹¹⁷ Na območju Mežiške doline se od leta 2008 izvajajo ukrepi za izboljšanje stanja onesnaženih tal, kot so prekrivanje makadamskih površin z asfaltom, zamenjava onesnaženih delov tal, prekritje z neonesnaženimi tlemi in zatravitev. Vsebnost svinca se je zmanjšala pod opozorilno vrednost, a se je ponekod začela postopno povečevati. Povišane vsebnosti svinca v krvi je imelo pred sanacijo 20 % otrok, v zadnjih letih pa 10 % otrok (Poročilo o okolju v RS 2017, 2017).

¹¹⁸ Talno število kaže na sposobnost tal za kmetijsko pridelavo, pa tudi na sposobnost tal za opravljanje osnovnih okoljskih funkcij. Upoštevana je npr. globina zemlje, sposobnost zadrževanja vode in nagnjenost terena. Zemljišča so razdeljena v pet razredov (Anamarija Slabe, 2015).

¹¹⁹ Povečevanje samooskrbe oz. zagotavljanje prehranske varnosti s stabilno pridelavo varne, kakovostne in potrošniku dostopne hrane je eden izmed osnovnih strateških ciljev slovenskega kmetijstva in živilstva (Resolucija o strateških usmeritvah.... do leta 2020, 2011).

Slika 28: Stopnja samooskrbe z osnovnimi kmetijskimi proizvodi, Slovenija

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Okolje in naravni viri – Kmetijstvo in ribištvo in KIS, 2018.

Gospodarjenje z gozdovi, ki v Sloveniji pokrivajo večino površine, je trajnostno naravnano, a premalo izkoriščeno. Slovenija je ena izmed treh najbolj gozdnatih držav v evropskem prostoru, gozdovi pa njen najbolj ohranjen naravni ekosistem. To ima zelo ugoden vpliv na okolje, prevelik delež gozda pa s stališča optimalne rabe prostora kljub temu ni zaželen. Gozdnatost Slovenije se je dolgoročno povečevala, gibanja pa v prostoru niso bila enakomerna. Povečevala so se tam, kjer je bilo gozdov z vidika krajinske pestrosti in videza že sicer veliko, v predelih z intenzivnim kmetijstvom in še posebej v primestnih predelih pa so se krčili¹²⁰. Po letu 2014 je slovensko gozdarstvo močno zaznamovano s posledicami obsežnega žledoloma in po njem z velikim napadom gozdnih škodljivcev. Konec leta 2017 ga je prizadel tudi močan vetrolom, zato se bo obsežnejša sečnja za sanacijo še nadaljevala. Intenzivnost poseka lesa je sicer v Sloveniji razmeroma nizka, pri tem pa je posebej problematičen naraščajoči neto izvoz njegove najkakovostnejše kategorije (gl. kazalnik 4.13).

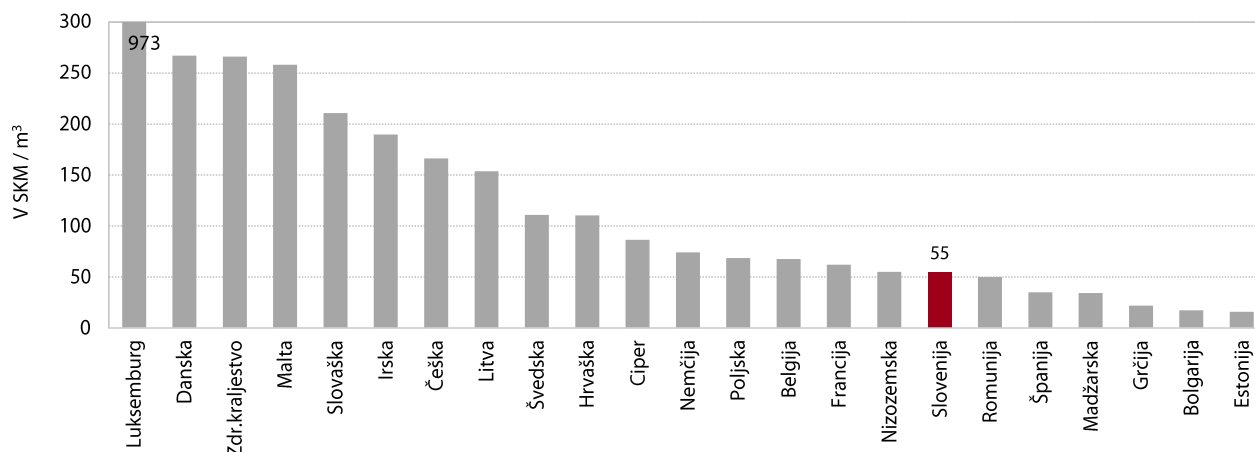
Slovenija je zelo vodnata država in večina vodnih teles je v dobrem kemijskem stanju, ekološko stanje pa v nekaterih porečjih ni zadovoljivo. V povprečju je vode dovolj; rabljena je le polovica količine, ki priteče v državo oz. pade na njeno površje, in petina podzemne vode. Skupna raba vode se dolgoročno znižuje, tudi zaradi večje racionalnosti in manjših izgub v omrežjih. Kljub temu občasno prihaja do pomanjkanja vode, kar je predvsem posledica neenakomerne razporeditve padavin in povečanega izhlapevanja. Pri tem je količina vode za namakanje v celotni bilanci rabe vode skoraj zanemarljiva, zaradi vse večjih podnebnih sprememb pa se bo povečevala. Biokemijska potreba po kisiku v rekah, ki kaže na kakovost voda, se je v Sloveniji po letu 2005 znižala na najnižjo vrednost med državami EU, zaradi vse večjega in učinkovitejšega čiščenja odpadnih voda. To kaže na veliko izboljšanje njenih kemijskih, bioloških in mikrobioloških parametrov ter na povečanje biološke raznovrstnosti vodne združbe¹²¹. Slovenske reke so razmeroma bogate s kisikom in vsebujejo malo hranil (gl. kazalnik 4.9), vendar pa za vode na območjih z intenzivnim kmetovanjem predstavljajo nevarnost gnojila in fitofarmacevtska sredstva. V obdobju 2009–2016 je imelo 96 % vodnih teles površinskih voda dobro kemijsko stanje in 59 % dobro ekološko stanje. Slednje je zaskrbljujoče predvsem v porečju Mure, kjer dobrega ekološkega stanja ne dosega velika večina vodnih teles¹²². Vodna produktivnost, merjena z ustvarjenim BDP na količino načrpane sladke vode, se dolgoročno nekoliko izboljšuje, a je v mednarodni primerjavi nizka.

¹²⁰ Resolucija o nacionalnem gozdnem programu, Ur. l. RS, št. 111/07.

¹²¹ Kemijsko stanje voda se ugotavlja glede na 45 prednostnih snovi, med katerimi so npr. atrazin, benzen, kadmij in živo srebro. Za oceno ekološkega stanja vodnih ekosistemov pa se upošteva stanje združb vodnih rastlin, alg, nevretenčarjev in rib.

¹²² Trobec, T., 2017; Kazalci okolja, ARSO, 2017; NPVO, 2017.

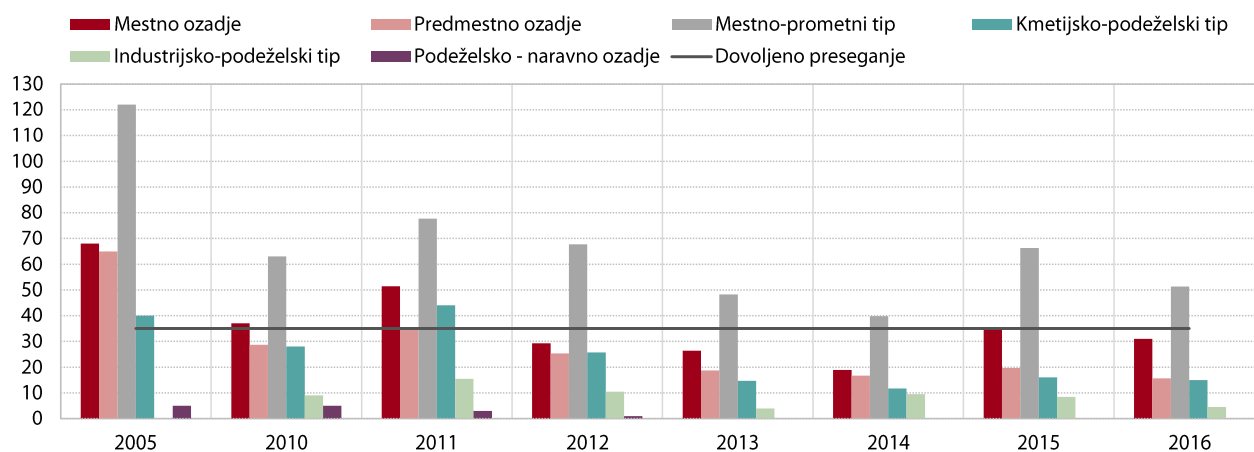
Slika 29: Vodna produktivnost, 2015 oz. zadnji podatek

Vir: Eurostat Portal Page – Tables on EU policy, 2018.

Kakovost zraka je v Sloveniji precej povezana s presežnimi koncentracijami prašnih delcev in ozona, ki se v nekaj zadnjih letih ne izboljšujejo. Koncentracija *trdnih, prašnih oz. PM delcev* nastaja predvsem zaradi kurjenja lesne biomase v individualnih kuriščih in zaradi cestnega prometa, zlasti vozil na dizelski pogon, pa tudi dejavnosti industrije in kmetijstva. Izpostavljenost urbanega prebivalstva tem delcem je kljub znižanju zlasti v zimskem času še razmeroma visoka in presega povprečje v EU (gl. kazalnik 4.11). Presežene dnevne mejne koncentracije PM₁₀ so bile največkrat izmerjene na merilnih postajah v mestih, ki so pod vplivom izpustov iz prometa, vendar pa pri tem obstaja precejšnja nejasnost o stanju na poseljenih podeželskih območjih, kjer je meritev precej manj¹²³. Lokalno je v veliki meri odvisna od kotlinske lege in prevetrenosti. K izboljšanju bi poleg večje ozaveščenosti prebivalstva največ pripomogli večja uporaba tehnološko sodobnejših kurišč in uvedba zakonodajno določenih omejitev. Zaradi velikega vpliva kakovosti zraka na zdravje prebivalstva se politika EU na tem področju zaostre¹²⁴. Drugi večji problem kakovosti zraka je v Sloveniji povezan z ozonom in njegovimi predhodnimi plini, ki pa so v največji meri posledica cestnega prometa. V Sloveniji je koncentracija ozona pod velikim vplivom čezmejnega prenosa onesnaženosti¹²⁵. Pri reševanju v preteklosti prav tako perečih problemov z *nekaterimi drugimi onesnaževali, npr. žveplovim dioksidom*, pa so bile v daljšem časovnem obdobju dosežene učinkovite rešitve¹²⁶.

Slika 30: Število dni s preseženo dnevno mejno koncentracijo 50 µg PM10/m3

Vir: ARSO, 2017.

¹²³ Prekomerna onesnaženost zraka z delci PM₁₀ predstavlja poleg okoljskega in zdravstvenega tudi pravni problem, zaradi kršitve direktive o kakovosti zunanjega zraka.

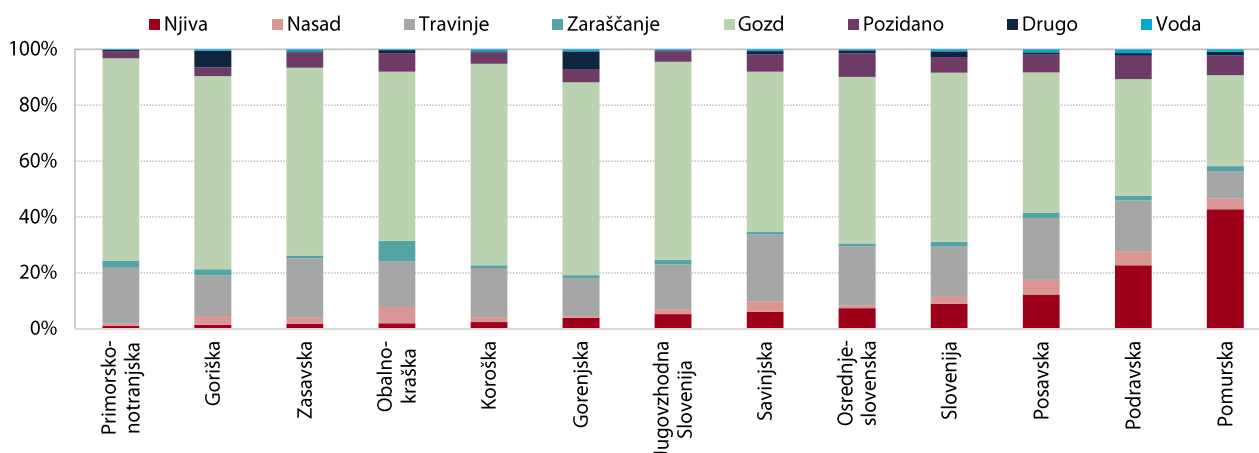
¹²⁴ Direktiva EU o nacionalnih zgornjih mejah emisij, ki je osrednji element celovitejšega programa »Čist zrak za Evropo« določa strožje omejitve za pet glavnih onesnaževal, med katerimi so tudi delci PM. Slovenija naj bi emisije PM_{2.5} v primerjavi z letom v 2005 po letu 2020 zmanjšala za 25 %, po letu 2030 pa za 70 % (v povprečju EU za 22 % in 51 %). To bo zahtevalo nove naložbe, vendar naj bi bili prihranki pri delu, zaradi manjših stroškov zdravstvene oskrbe in bolezni, nekajkrat višji.

¹²⁵ Kakovost zraka v Sloveniji v letu 2016 (ARSO), 2017.

¹²⁶ Ogrin, 2017.

Ozemlje Slovenije je neenakomerno poseljeno, značilna je velika razpršenost in veliko število majhnih naselij. Večjih mest je v Sloveniji malo; več kot 20 tisoč prebivalcev ima le sedem mest, v njih pa živi okoli četrtna vseh prebivalcev države. Stopnja urbanizacije je okoli 50-odstotna in se v zadnjem desetletju kljub usmeritvi prostorske politike v krepitev in širitev urbanih središč ni povečevala. Slovenija s tem sodi med najmanj urbanizirane države EU. Bolj kot v mestih se prebivalstvo zgoščeno naseljuje v manjših naseljih v širših mestnih območjih središč ob avtocestnem križu. To povzroča razdrobljenost prostora, prekinja zelene koridorje med naselji in zaradi nižje gostote stanovanj otežuje organizacijo javnega potniškega prometa¹²⁷. V neposredni bližini prometne infrastrukture je problem izpostavljenost prebivalcev prekomernemu hrupu. Večja poseljenost na funkcionalno urbanih območjih večjih središč povečuje potrebo po širitvi pozidanih območij zaradi gradnje stanovanjskih objektov, objektov za proizvodne in storitvene dejavnosti ter za javno gospodarsko infrastrukturo.

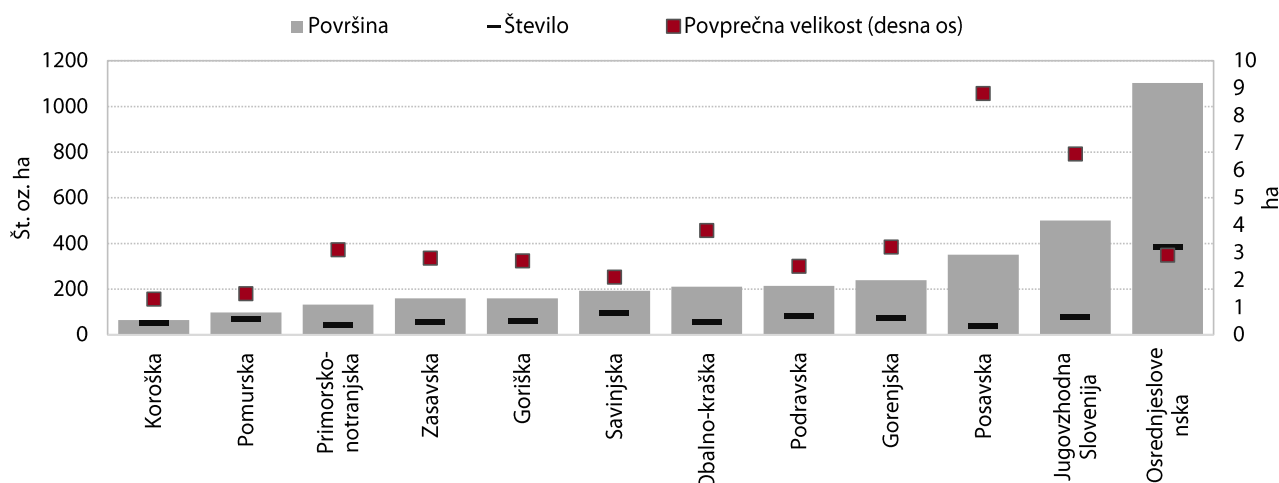
Slika 31: Dejanska raba tal po regijah, 2017

Vir: MKGP, Grafični podatki RABA za celo Slovenijo (Repe, Lampič, 2017).

Pritiski na prostor so se v obdobju hitrega gospodarskega razvoja povečali, v krizi pa so hitreje nastajala degradirana območja. V konjunkturi je prihajalo do prednostnih širitev posameznih gospodarskih dejavnosti na kmetijska in gozdna zemljišča, po letu 2010 pa so se tudi v prostoru začeli jasno kazati vplivi krize. Nekatere začete investicije niso bile dokončane, ker so bile premalo domišljene, to pa je bilo neredko v povezavi z razmeroma lahko dostopnimi evropskimi in tudi nacionalnimi sredstvi. Poleg tega je gospodarska kriza marsikje povzročila ali pospešila zapiranje posameznih podjetij. Nastala so nezadostno izkoriščena ali opuščena območja z vidnim vplivom predhodne rabe, t. i. funkcionalno degradirana območja¹²⁸ (gl. kazalnik 4.14). K zmanjšanju netrajnostne rabe prostora bi pripomogla večja uporaba že pozidanih, vendar opuščenih ali premalo uporabljenih zemljišč.

Slika 32: Funkcionalno degradirana območja po regijah, 2017

Vir: Lampič in Bobovnik, 2017; Lampič, B., Kušar, S. in Zavodnik Lamovšek, A. 2017.

¹²⁷ Poročilo o okolju, 2017.

¹²⁸ Vključena so območja, ki so večja od 0,5 ha (na območju mestnih naselij 0,2 ha). Opremljenih je devet tipov FDO: območja industrijskih in obrtnih dejavnosti, infrastrukture, kmetijske dejavnosti, obrambe, zaščite in reševanja, prehodne rabe, pridobivanja mineralnih surovin, storitvenih dejavnosti, turistične, športnorekreacijske in športne dejavnosti ter območja za bivanje.

5 Visoka stopnja sodelovanja, usposobljenosti in učinkovitosti upravljanja

Nizko institucionalno konkurenčnost Slovenije zaznamujejo premalo učinkovito upravljanje javnega sektorja, dolgotrajni upravni in sodni postopki, visoko breme državne regulacije, kljub nekaterim napredkom v zadnjem času premalo spodbudno poslovno okolje ter visoka stopnja zaznave korupcije, na kar kažejo uvrstitve Slovenije na mednarodnih lestvicah konkurenčnosti. Razpršenost in šibka povezanost organov javnega sektorja otežujeta povezovanje in sodelovanje med sektorji ter med različnimi ravni upravljanja in povečujeta stroške delovanja. Nizko je zaupanje v javne institucije in pravno državo, kar se kaže tudi v velikem številu pritožb na Evropsko sodišče za človekove pravice. Delovanje pravosodnega sistema z vidika dostopnosti in kakovosti pomembno vpliva na zaupanje v javne institucije. V zadnjih letih se je zmanjšalo število nerešenih zadev, skrajšal povprečni čas reševanja zadev, kar kaže na izboljšanje učinkovitosti sodnega sistema, razpoložljivi kazalniki kažejo tudi izboljšanje kakovosti. Slovenija je tudi ena najbolj varnih držav na svetu, kar pozitivno vpliva na kakovost življenja njenih prebivalcev, hkrati pa sodeluje v mednarodnih organizacijah ter operacijah in misijah, ki zagotavljajo stabilno mednarodno okolje in človekovo varnost. V zadnjih letih so bile sprejete številne strategije, ki naslavlajo izzive na zgoraj omenjenih področjih (javna uprava, sodstvo, mednarodne zadeve), zato je v naslednjem obdobju ključna implementacija zastavljenih ukrepov in uresničenje mednarodnih zavez.

5.1 Učinkovito upravljanje in kakovostne javne storitve

Učinkovito upravljanje in kakovostne javne storitve (razvojni cilj 12): Za doseganje cilja je potrebno učinkovito strateško upravljanje javnih institucij in oblikovanje kakovostnih javnih politik, ki se učinkovito in hitro odzivajo na spremembe. SRS 2030 kot pomembne dejavnike krepitve upravljanja javnega sektorja navaja oblikovanje k ciljem usmerjenih politik, razvijanje visoke kulture sodelovanja med državljani in institucijami in s tem krepitev zaupanja v institucije, vključevanje deležnikov v vse stopnje oblikovanja in spremljanja politik, socialni dialog in dostopnost do informacij. Pomembno je tudi oblikovanje učinkovitega (in inovativnega) upravljanja javnih sistemov in storitev, izboljšanje nadzora različnih institucionalnih in družbenih struktur ter prevzemanje odgovornosti za sprejete odločitve.

Kazalniki uspešnosti za razvojni cilj 12:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Zaupanje v javne institucije, v %	Parlament: 11 Vlada: 17 Lokalne oblasti: 43 (2017, jesenska meritev)	Parlament: 35 Vlada: 36 Lokalne oblasti: 51 (2017, jesenska meritev)	Najmanj polovica prebivalstva zaupa javnim institucijam (povprečje zadnjih treh meritev)
Izvršna zmogljivost, povprečna ocena od 1 do 10	4,7 (2016)	6,1 (2016)	Povprečje EU v letu 2030

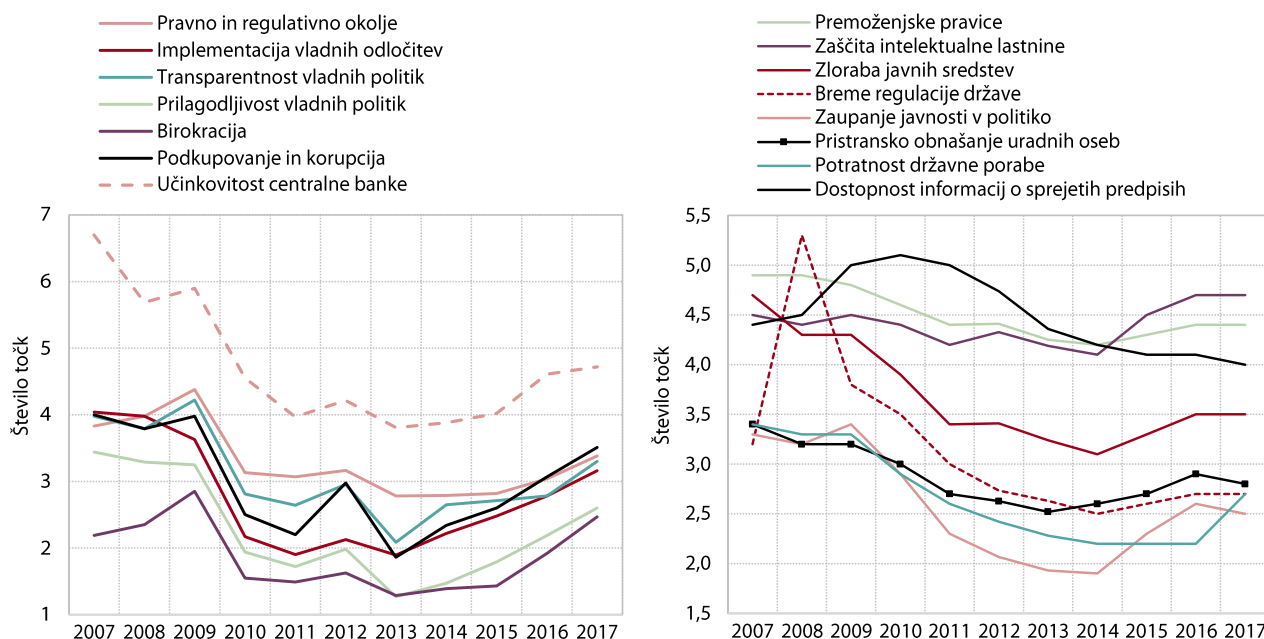
Institucionalna konkurenčnost Slovenije se počasi izboljšuje, vendar ne dosega ravni pred krizo. Mednarodni kazalniki konkurenčnosti (IMD, WEF, Svetovna banka) kažejo, da se je po začetku krize v Sloveniji v primerjavi z drugimi državami močno zmanjšala učinkovitost države, ki naj bi zagotovila ustrezno delovanje gospodarstva. Poslabšanje je bilo zaznati zlasti pri kazalnikih na področju javnih financ (gl. poglavje 1.1) in institucionalnem okvirju. Mednarodne raziskave so opozarjale na veliko nezadovoljstvo gospodarstvenikov z delovanjem javnih institucij, nizko prilagodljivostjo vladnih politik na spremenjene razmere v gospodarstvu in povečano zaznavo korupcije. Slovenija je v zadnjih treh letih na lestvicah mednarodne konkurenčnosti napredovala, kljub temu pa je uvrstitev nižja kot pred krizo, kar gre pripisati predvsem občutnemu znižanju vrednosti anketnih kazalnikov med krizo¹²⁹. Ob izboljšanju nekaterih ključnih makroekonomskih kazalnikov se je izboljšalo tudi razpoloženje gospodarstvenikov, slabo pa so ocenjena različna področja delovanja države, kot so državna regulacija, dolgotrajnost upravnih in sodnih postopkov, učinkovitost pravnega okvira in javne porabe. Še naprej med gospodarstveniki¹³⁰ in prebivalci¹³¹ ostaja zelo nizko zaupanje v delovanje najpomembnejših institucij države in politik, ki je precej nižje od povprečja EU.

¹²⁹ Na znižanje vrednosti anketnih kazalnikov je vplivalo tudi precejšnje poslabšanje razpoloženja med gospodarstveniki, ki je bilo večje kot v drugih državah.

¹³⁰ The World Competitiveness 2017 (IMD), 2017.

¹³¹ Eurobarometer Survey 88 (EK), 2017.

Slika 33: Kazalniki učinkovitosti države za Slovenijo po IMD (levo) in WEF (desno)

Vir. The World Competitiveness 2017 (IMD), 2017; The Global Competitiveness Report 2017 (WEF), 2017.

Opomba: Višje število točk je boljše, največ možnih pri IMD (levo) je 10, pri WEF (desno) je 7.

Sodelovanje javnosti pri oblikovanju predpisov in sprejemanju odločitev je nizko, udeležba na volitvah se zmanjšuje. Vključevanje javnosti je mehanizem, ki spodbuja sodelovanje vseh, ki so povezani z odločitvijo ali jih ta zanima, pri oblikovanju in sprejemanju odločitev ali dokumentov. Vključevanje je tudi priložnost za krepitev zaupanja v javne institucije, povečanje njihove transparentnosti in oblikovanje kakovostnejših in trajnejših politik. Temelje in minimalne standarde sodelovanja z različnimi javnostmi določa Resolucija o normativni dejavnosti¹³², ki je obvezujoča, a pri pripravi predlogov zakonov mnogokrat neupoštevana¹³³. Udeležba na volitvah, ki omogoča neposredno izbiranje političnih predstavnikov, je v primerjavi z drugimi državami EU relativno nizka. Na zadnjih državnozborskih volitvah je znašala 51,7 %, med državami EU pa je manjša samo na Poljskem, Litvi, Franciji in v Romuniji (udeležba na predsedniških volitvah med državami EU, kjer imajo tako ureditev, pa je najnižja med vsemi državami EU)¹³⁴.

Vpetost deležnikov v socialni dialog je v Sloveniji visoka¹³⁵. Socialni dialog predstavlja pomembno sredstvo za usklajevanje interesov delodajalcev, delojemalcev in države. Osrednje mesto dialoga predstavlja Ekonomsko-socialni svet (ESS), država pa sprejema ustrezne mehanizme, ki dialog omogočajo in krepijo. Odločitve, ki jih sprejema, so dosežene v skladu s pravili delovanja ESS in zavezujejo vse socialne partnerje¹³⁶, pogosto pa v pomembnih zadevah ni bilo možno doseči soglasja (npr. glede odziva na krizo, usklajevanja minimalne plače idr.). SRS 2030 zato predvideva krepitev sodelovanja in prevzemanja odgovornosti vseh partnerjev v socialnem dialogu, vlada pa se je v okviru zadnjega socialnega sporazuma zavezala, da bo socialne partnerje aktivneje vključevala v pripravo strateških dokumentov v okviru Evropskega semestra.

5.1.1 Delovanje javne uprave in zagotavljanje javnih storitev

Učinkovitost javne uprave, ki je pomemben dejavnik uspešnosti in konkurenčnosti države in ima pomembno vlogo pri razvoju na lokalni in državni ravni, je v Sloveniji nizka. Mednarodne primerjave kažejo, da je izvršna zmogljivost, ki meri strateško upravljanje javnih institucij, v Sloveniji zelo nizka v primerjavi z drugimi državami EU in je posledica neučinkovitosti delovanja na več področjih (analiza učinkov predpisov, strateško planiranje, sodelovanje strokovnih javnosti pri pripravi predpisov itd.). Preveč razvejana organizacijska struktura vpliva na učinkovitost zagotavljanja javnih dobrin in tudi na odgovornost, ki je razpršena in jo je težko ugotovljati¹³⁷. V letu 2015 je bila sprejeta strategija razvoja javne uprave, ki naj bi pripomogla k izboljšanju in modernizaciji delovanja

¹³² Resolucija o normativni dejavnosti, Ur. list RS, št. 92/2007.

¹³³ Vključevanje javnosti v pripravo predpisov (MJU), 2015.

¹³⁴ International Institute for Democracy and Electoral Assistance (IDEA), 2017.

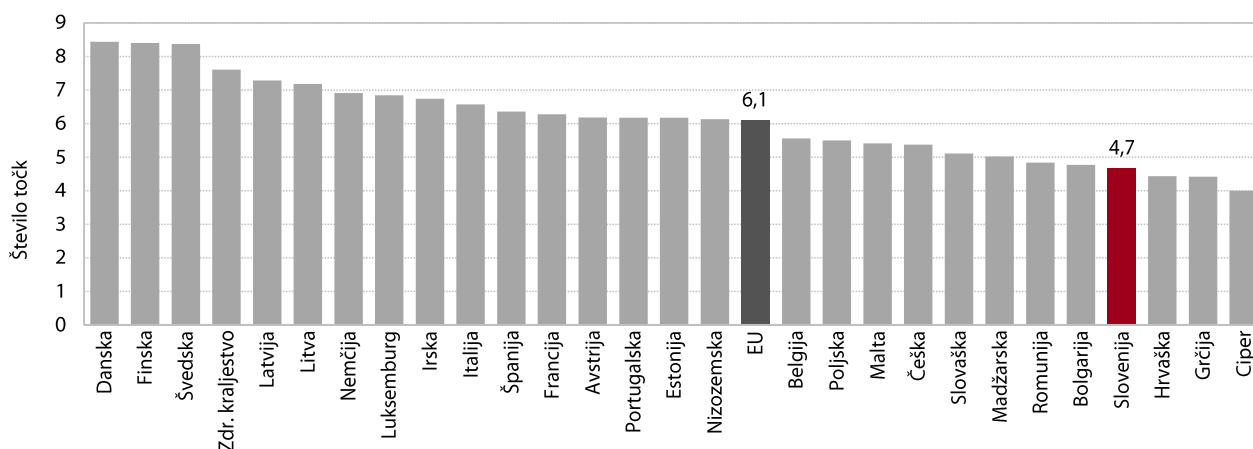
¹³⁵ Industrial relations in Europe 2014 (EK); 2015, ICTWSS database, 2015.

¹³⁶ Pravila delovanja Ekonomsko-socialnega sveta, Ur. list RS, št. 82/2007.

¹³⁷ Slovenia: Towards a strategic and efficient state (OECD), 2012.

javnega sektorja ter k boljšemu okolju za državljane in podjetja, operacionalizacijo strategije pa predstavlja v letu 2016 sprejeti dveletni akcijski načrt¹³⁸.

Slika 34: Indeks izvršne zmogljivosti, 2017

Vir: Sustainable governance indicators, 2017; preračuni UMAR.

Slovenija se po razvitosti storitev e-uprave uvršča okoli povprečja EU. Eden izmed ciljev SRS 2030 je oblikovanje prijaznih, dostopnih, preglednih in učinkovitih javnih storitev, pri tem pa e-storitve ob povečani digitalizaciji igrajo pomembno vlogo. Leta 2015 je bil posodobljen in nadgrajen portal eUprava, ki državljanom na enem mestu omogoča elektronske storitve za poslovanje z državo – od podatkov, ki jih o državljanu vodi država, do informacij glede upravnih postopkov in oddaje vlog. Različne primerjalne analize EK in OECD¹³⁹ kažejo, da Slovenija pri izkoriščanju potenciala e-storitev in digitalizacije zaostaja za vodilnimi državami EU. Evropska komisija Sloveniji priporoča pospešitev digitalizacije storitev za uporabnike (front-office) in zalednih sistemov (back-office) ter spodbujanje državljanov k večji uporabi elektronskih storitev. Veliko omejitev zaenkrat predstavlja slabo splošno poznavanje e-storitev in slabša usposobljenost uporabnikov za njihovo uporabo. Z uvedbo spletnega portala odprtih podatkov javnega sektorja leta 2016 se povečuje dostopnost do podatkov, saj se Slovenija uvršča med države, ki so v zadnjih letih naredile največji napredek na tem področju¹⁴⁰.

V sklopu uvajanja različnih ukrepov za izboljšanje delovanja javne uprave se je začelo uvajanje modelov kakovosti v organe javne uprave. Večina upravnih enot je začela kakovost preverjati z uporabo standardov kakovosti že pred več kot desetletjem, v zadnjih letih pa tudi z uporabo Skupnega ocenjevalnega okvira v javnem sektorju¹⁴¹ (CAF) in rednimi samoocenitvami s pripravo akcijskih načrtov izboljšav z ukrepi, odgovornimi osebami in roki za realizacijo. Model CAF kot sistem vodenja kakovosti se je v letu 2017 začel uvajati tudi v organih državne uprave (k samoocenjevanju je pristopilo 13 ministrstev)¹⁴².

Izvajanje programa ukrepov za odpravo administrativnih ovir in priprave boljših predpisov se nadaljuje, treba bi bilo bolj sistematično meriti učinke predpisov. Različni programi odprave administrativnih ovir se v Sloveniji sistematično izvajajo že več kot deset let, trenutni veljavni dokument pa je leta 2013 sprejeti Enotni dokument za zagotovitev boljšega zakonodajnega in poslovnega okolja. Enotni dokument se nenehno dopolnjuje z novimi ukrepi, ne glede na to pa se v zadnjih dveh letih povečuje uresničevanje začrtanih ukrepov (trenutno okoli dve tretjini vseh načrtovanih)¹⁴³. Izmed pomembnejših ukrepov sta bila uvedena t. i. MSP test, oziroma preizkus za majhna in srednje velika podjetja kot podpora pripravi predpisov in merjenju njihovega učinka na gospodarstvo, pri Banki Slovenije pa je bil vzpostavljen centralni kreditni register, ki vsebuje podatke o zadolženosti fizičnih oseb in poslovnih subjektov. V postopku uresničevanja so še nekateri ukrepi, ki bodo pomembno vplivali na poslovno okolje, npr. prenova regulacije poklicev in dejavnosti (na področju odvetništva in ureditve pogojev za vstop na trg turistične dejavnosti) in dokončanje priprave nove prostorske in gradbene zakonodaje. Še vedno pa obstajajo pomanjkljivosti

¹³⁸ Dvoletni akcijski načrt izvedbe strategije razvoja javne uprave 2015–2020 za leti 2016 in 2017, 2016. Ukrepi so na področjih učinkovite organiziranosti, učinkovite rabe kadrovske, finančne in prostorske virov, izboljšanja zakonodajnega okolja, odprtega in transparentnega delovanja, vodenja kakovosti, posodobitve inšpekcijskega nadzora in učinkovite informatike.

¹³⁹ eGovernment Benchmark 2017 (EK), 2017; Government at a glance 2017 (OECD), 2017.

¹⁴⁰ Open Data Maturity in Europe 2017 (EK), 2017.

¹⁴¹ Skupni ocenjevalni okvir v javnem sektorju je orodje za celovito obvladovanje kakovosti, razvito v javnem sektorju in za javni sektor, na podlagi modela poslovne odličnosti Evropskega sklada za upravljanje kakovosti EFQM.

¹⁴² Po podatkih EIPA je bilo konec leta 2017 v Sloveniji registriranih 81 uporabnikov modela CAF, ki so model vsaj enkrat uporabili za notranjo presojo svojega poslovanja, t. i. samoocenjevanje (European Institute for Public Administration CAF Database, 2018).

¹⁴³ 10. Poročilo o realizaciji ukrepov iz enotne zbirke ukrepov za boljšo zakonodajno in poslovno okolje ter dvig konkurenčnosti (MJU), 2018.

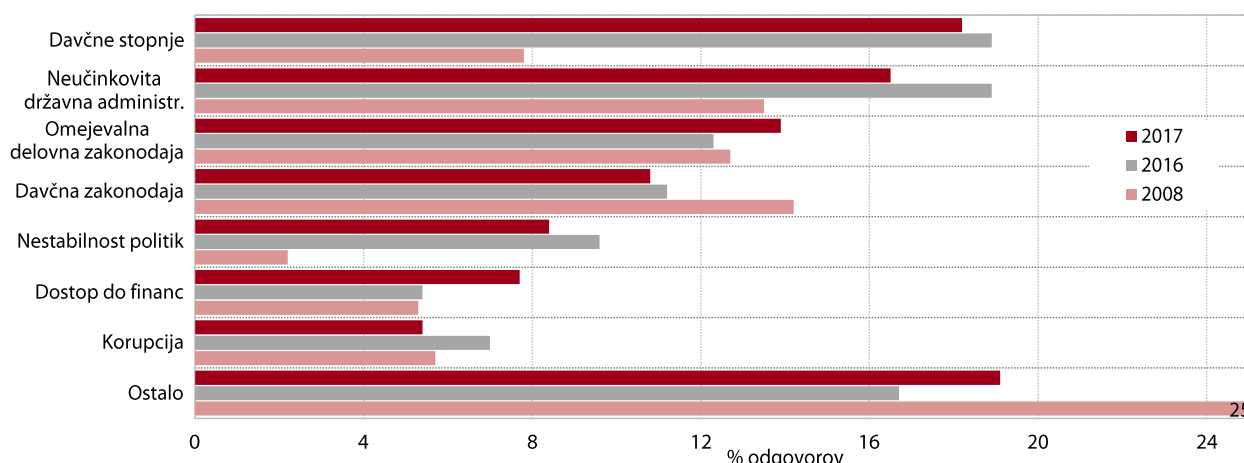
na področju analize učinkov predpisov (RIA), saj se za novo zakonodajo še ne izvaja sistematična in celovita analiza različnih učinkov predpisov na javne finance, gospodarstvo, okolje in družbo kot celoto.

5.1.2 Vpliv javnih institucij na delovanje gospodarstva in poslovnega sektorja

Učinkovitost institucionalnega okvira ter delovanja države in njenih institucij je v Sloveniji ključnega pomena za spodbudno podjetniško okolje. Država mora s svojo organiziranostjo in delovanjem med drugim podpreti večjo konkurenčnost zasebnega sektorja. Mednarodne raziskave in organizacije (WEF, IMD, Svetovna banka, Evropska komisija, OECD) Slovenijo opozarjajo na vmešavanje države v poslovanje podjetij (in počasno zmanjševanje administrativnih bremen za podjetja), neučinkovito upravljanje in odprodajo podjetij v državni lasti (vključno z izvajanjem strategije Družbe za upravljanje terjatev bank), velik problem predstavlja tudi neustrezna organiziranost in nepovezanost posameznih delov javne uprave.

Ankete med gospodarstveniki kažejo, da so glavne ovire za poslovanje v Sloveniji v zadnjih letih povezane z davki in davčno politiko. V zadnjem desetletju je bil narejen pomemben napredek za enostavnejše in hitrejšo ustanavljanje podjetij, po začetku krize pa se je pokazalo, da je bilo narejeno premalo podporni delovanju podjetij. Na izboljšanje enostavnosti poslovanja v Sloveniji so pomembno vplivale spremembe insolvenčne zakonodaje v letu 2013, ki so precej skrajšale trajanje stečajnih postopkov in izčrpavanje insolventnih dolžnikov. Raziskava WEF na podlagi anket ugotavlja, da je glavna ovira za poslovanje v Sloveniji višina davčnih stopenj (in visoki stroški dela zaradi višine socialnih prispevkov) in neustrezna davčna zakonodaja, ob tem opozarjajo, da višina davčnih stopenj zavira rast investicij. Ovira pri enostavnosti poslovanja so tudi dolgotrajni postopki, ki so povezani z javnimi storitvami, ki predvsem izvirajo iz predpisov o prostorskem načrtovanju in gradbenih dovoljenjih (in so tudi posledica dolgotrajnega usklajevanja z drugimi deležniki v postopkih) in delovna zakonodaja, ki je po mnenju gospodarstvenikov preveč omejevalna.

Slika 35: Glavne ovire za poslovanje podjetij v Sloveniji (anketa WEF)

Vir. The Global Competitiveness Report 2017 (WEF), 2017.

S Strategijo upravljanja kapitalskih naložb države¹⁴⁴ je Slovenija v letu 2015 zaokrožila zakonski in institucionalni okvir za umik države iz lastništva podjetij in boljše upravljanje podjetij v lasti države. Strategija, ki je razvrstila kapitalске naložbe v strateške, pomembne in portfeljske, naj bi Slovenskemu državnemu holdingu (SDH) in Družbi za upravljanje terjatev bank (DUTB) omogočila hitrejšo nadaljevanje privatizacije podjetij ter učinkovitejše upravljanje. SDH naj bi najkasneje do konca leta 2020 prenesel v last Republike Slovenije vse vrednostne papirje in poslovne deleže, ki so bili opredeljeni kot strateški in pomembni¹⁴⁵, po izpolnitvi vseh obveznosti do denacionalizacijskih upravičencev pa tudi vse preostale kapitalске naložbe. Delovanje DUTB je bilo z novelo Zakona o ukrepih Republike Slovenije za krepitev stabilnosti bank¹⁴⁶ v letu 2016 časovno podaljšano do konca leta 2022. Novela omogoča DUTB učinkovitejše sodelovanje v postopkih prestrukturiranja dolžnikov in financiranje podjetij s ciljem povečanja ekonomske vrednosti terjatev, vsebuje pa tudi določbe glede izboljšanja upravljanja in nadzora na DUTB, ki mora vsako leto odprodati vsaj 10 % ocenjene vrednosti pridobljenih sredstev.

Donosnost upravljanja naložb v lasti države se v zadnjih letih izboljšuje, mednarodne organizacije opozarjajo na izboljšanje korporativnega upravljanja podjetij v državni lasti. SDH kot upravljavec podjetij v državni lasti zagotavlja pogoje za aktivno upravljanje naložb v skladu z večletnim načrtom upravljanja¹⁴⁷. Konec leta

¹⁴⁴ Odlok o strategiji upravljanja kapitalskih naložb države. Ur. list RS, št. 53/2015.

¹⁴⁵ Zakon o dopolnitvi Zakona o Slovenskem odškodninskem skladu. Ur. list RS, št. 55/2017.

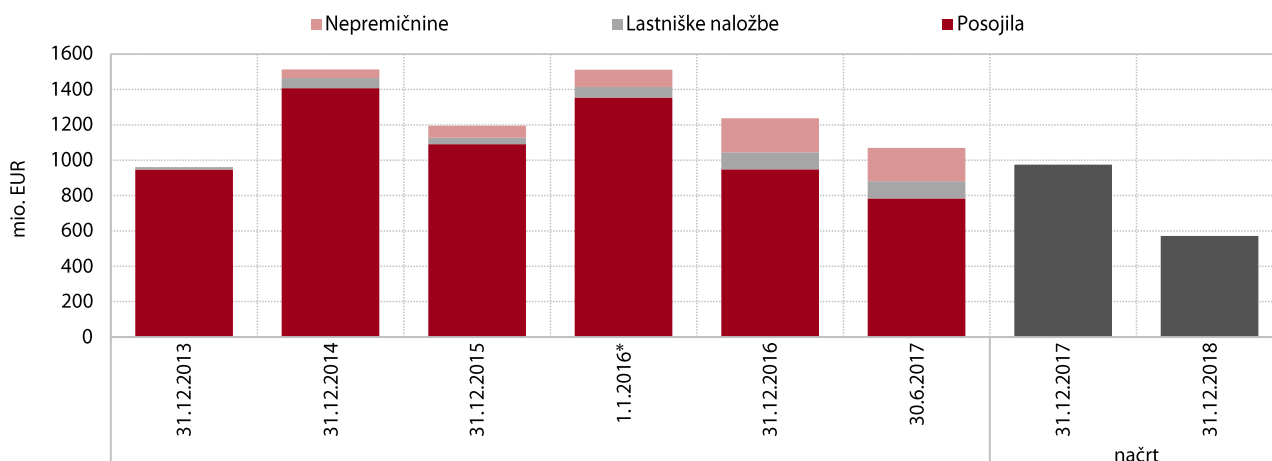
¹⁴⁶ Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o ukrepih Republike Slovenije za krepitev stabilnosti bank. Ur. list RS, št. 104/2015.

¹⁴⁷ Strategija upravljanja kapitalskih naložb in Letni načrt upravljanja kapitalskih naložb.

2016 je bila vsota knjigovodskih vrednosti lastniških deležev v upravljanju (naložbe v neposredni lasti SDH in naložbe Slovenije v upravljanju SDH) 10,45 mrd. EUR, kar je le nekoliko manj kot v prehodnih letih¹⁴⁸. Država je sicer konec leta 2016 dokapitalizirala SDH v višini 200 mio. EUR, ker zaradi prepovedi prodaje lastniških deležev v družbah, ki so opredeljene kot strateške oz. pomembne, ni zmožal poravnati svojih obveznosti, ki jih je prevzel kot pravni naslednik Slovenske odškodninske družbe iz naslova plačila denacionalizacijskih odškodnin. V času konjunkturalne in ugodnih gospodarskih razmer se je v letu 2016 povečal donos na kapital družb v upravljanju SDH na 6,0 % (2014: 1,8 %, 2015: 4,7 %) ¹⁴⁹, višji pa je tudi znesek prejetih dividend. OECD sicer opozarja, da bi morala SDH izboljšati upravljanje podjetij v javni lasti v skladu s smernicami OECD glede korporativnega upravljanja in imenovati kompetentne in profesionalne nadzorne svete¹⁵⁰. Hkrati tudi meni, da bi bilo treba obširen seznam strateških in pomembnih podjetij osredotočiti na le nekaj strateških podjetij, ki delujejo na področjih, kjer konkurenca ni možna in katerih delovanje v državnih lasti bi imelo pozitiven učinek na celotno gospodarstvo.

Umikanje države iz lastništva gospodarskih družb poteka preko DUTB in SDH. Pospešeno se je umik nadaljeval preko DUTB¹⁵¹, ki mora v skladu z delovanjem zaključiti do konca leta 2022. Sredstva v upravljanju DUTB so konec leta 2016 znašala 1,2 mrd. EUR in so se do sredine leta 2017 zmanjšala za okoli 168 mio. EUR. Največji del sredstev predstavljajo nedonosna posojila (73 % po stanju 30. 6. 2017), medtem ko nepremičnine in lastniške naložbe predstavljajo le manjši del¹⁵². Poslovna strategija DUTB 2016–2022 predvideva, da se bodo sredstva v upravljanju konec leta 2018 v primerjavi z 2016 več kot prepolovila¹⁵³, DUTB mora sicer vsako leto odprodati vsaj 10 % ocenjene vrednosti pridobljenih sredstev. Z zmanjšano dinamiko pa se je v letu 2017 nadaljevala odprodaja lastniških deležev podjetij s seznama 15 kapitalskih naložb v lasti države, ki jih upravlja SDH. Ta je v tem letu odprodal dve družbi (skupaj deset iz seznama)¹⁵⁴, v letu 2018 se načrtuje prodaja lastniškega deleža še v eni družbi, prodajni postopki v preostalih pa so bili ustavljeni. SDH, ki je v začetku leta 2018 upravljal lastniške deleže v 88 družbah, načrtuje še prodajo deležev (nekaj tudi manjšinskih) v drugih 13 družbah, med njimi v večji banki in igralnicah na srečo¹⁵⁵. Ponovni pričetek postopka prodaje največje banke v lasti države (Nova Ljubljanska banka) je odvisen od dogovora z Evropsko komisijo.

Slika 36: Sredstva v upravljanju DUTB

Vir. Polletno poročilo DUTB, 2017. Opomba: S 1. 1. 2016 se je vrednost portfelja povečala po pripojitvi Factor banke in Probanke k DUTB. S pripojitvijo je DUTB pridobila v upravljanje tudi manjši leasing portfelj, ki je vključen med posojila.

¹⁴⁸ 2013: 11,25 mrd. EUR, 2014: 11,6 mrd. EUR, 2015: 11,59 mrd. EUR.

¹⁴⁹ Ključni cilj je ustvarjanje donosa kapitalskih naložb države v višini 8 % na knjigovodsko vrednost kapitala leta 2020.

¹⁵⁰ OECD Economic Surveys: Slovenia (OECD), 2017.

¹⁵¹ Umik države iz lastništva podjetij preko DUTB poteka na tri načine, kot prodaja lastniških deležev v podjetjih, kot prodaja terjatev oziroma nedonosnih posojil podjetjem in kot prodaja nepremičnin, ki jih je DUTB dobila v procesu bančne sanacije.

¹⁵² V prvi polovici leta 2017 se vrednosti lastniških naložb in nepremičnin v upravljanju DUTB nista bistveno spremenili, medtem ko se je vrednost posojil znižala za kar 17,4%.

¹⁵³ Od ustanovitve do sredine leta 2017 je DUTB ustvaril prilive iz upravljanja sredstev v višini 1,11 mrd. EUR, od tega v letu 2016 369,2 mio. EUR, v prvi polovici leta 2017 pa 246,4 mio. EUR. DUTB je tako že v prvem polletju 2017 presegla zakonski cilj glede ustvarjenih prilivov iz prenesenih in pripojenih sredstev.

¹⁵⁴ SDH je do sedaj prodal lastniške deleže v desetih podjetjih s tega spiska (Adria Airways, Adria Airways Tehnika, Aerodrom Ljubljana, Cimos, Elan, Fotona, Helios, Nova KBM, Paloma in Žito), od tega v letu 2017 v Cimosu in Palomi.

¹⁵⁵ Med večjimi družbami so Abanka, Casino Portorož, Casino Bled, HIT.

5.2 Zaupanja vreden pravni sistem

Zaupanja vreden pravni sistem (razvojni cilj 10): Pravni sistem ima pomemben nacionalni in strateški pomen pri varstvu pravic državljanov, gospodarskega razvoja in blaginje, saj je od njega močno odvisno delovanje vseh družbenih sistemov in podsistemov. Vsebina cilja je vzpostavitev pravnega sistema, ki zagotavlja kakovosten in učinkovit pravni okvir. SRS 2030 kot pomembne dejavnike zaupanja v pravni sistem navaja varovanje človekovih pravic, temeljnih svoboščin in enakih možnosti, jasno postopkovno in materialno zakonodajo, skrb za neodvisnost ter učinkovito in transparentno delovanja sodstva in odpravljanje vzrokov za pojav korupcije.

Kazalniki uspešnosti za razvojni cilj 10:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Indeks vladavine prava, uvrstitev med državami EU	15. mesto (podatki za 21 držav EU) (2016)	-	Uvrstitev v prvo polovico med državami EU
Predvideni čas reševanja civilnih pravnih in gospodarskih zadev, število dni	277 (2015)	244 (2015)	200

Zaupanje v pravno državo in sodstvo je v Sloveniji nizko. Vladavina prava izpostavlja načelo pravne enakosti in poudarja nedotakljivost avtoritete prava in zakona. Temelj za zagotavljanje zaupanja ljudi v pravni red in spoštovanje zakonskih določil je jasna, razumljiva, pregledna in nedvoumna zakonodaja, zaupanje ljudi v pravni sistem in pravno državo pa je odvisno tudi od uresničevanja pravic v praksi, trajanja upravnih in sodnih postopkov, dostopnosti do pravnih sredstev ter od predvidljivosti in stabilnosti pravnih norm. Mednarodne primerjave kažejo na pomanjkljivosti delovanja pravne države (World Justice Project, World Bank Governance Indicators), saj se Slovenija v primerjavi z drugimi državami EU slabo uvršča na področju vladavine prava. Nezaupanje v pravno državo in sodstvo se kaže v relativno velikem številu pritožb¹⁵⁶ na Evropsko sodišče za človekove pravice (ESČP), ki je precej večje kot v drugih državah EU¹⁵⁷. Največ ugotovljenih kršitev je bilo povezanih z učinkovitim pravnim varstvom in dolgotrajnimi sodnimi postopki, v zadnjih treh letih pa so kršitve večinoma povezane s pravico do poštenega sojenja¹⁵⁸. Sodbe ESČP sicer Slovenija spoštuje in sprejema ustrezne poravnalne ukrepe, kar se odraža tudi na zmanjšanju odprtih zadev pred sodiščem v zadnjem letu¹⁵⁹. Zaupanje v sodstvo v Sloveniji ostaja relativno nizko, predvsem nizka je zaznava neodvisnosti sodišč in sodnikov med splošno javnostjo¹⁶⁰. Podobno nizko zaupanje med splošno javnostjo ugotavlja tudi raziskava zadovoljstva javnosti z delovanjem sodišč¹⁶¹, ki pa hkrati tudi navaja, da se zadovoljstvo uporabnikov z delovanjem sodišč povečuje.

Na področju pravosodja je prednostna naloga izboljšanje učinkovitosti, preglednosti in kakovosti pravosodnega sistema, s poudarkom na sodni veji oblasti. Ključni strateški dokument na tem področju je Strategija pravosodja 2020, ki določa, da naj bi se pričakovani čas rešitve pomembnejših zadev do leta 2020 skrajšal na 6 mesecev, ostalih zadev na 3 mesece. Zmanjšalo naj bi se tudi število sodnikov na 100.000 prebivalcev (na 42 sodnikov), razmerje med sodnim osebjem in sodniki pa naj bi se povišalo na 4,3. Eden izmed glavnih izzivov na tem področju je vzpostavitev predvidljivega in stabilnega pravnega okolja in sprejemanje ukrepov in zakonodaje, ki so usklajeni med sodstvom in izvršilno oblastjo. Vrhovno sodišče opozarja na povečevanje pristojnosti, kar bi, ob nadaljevanju zmanjševanja števila sodnikov v skladu z zastavljenimi cilji, lahko vplivalo na povečanje sodnih zaostankov (npr. nov družinski zakonik, ki na več področjih prenaša odločanje s centrov za socialno delo na sodišča).

Sodna statistika kaže nadaljnje povečevanje učinkovitosti sodišč. V zadnjih letih se je število nerešenih zadev na skoraj vseh sodiščih nadalje znižalo, sodišča pa so, ob zmanjševanju števila sodnikov in sodnega osebja¹⁶²,

¹⁵⁶ V obdobju po letu 1993 je bilo nesprejemljivih oziroma črtanih skoraj 95 % vseh pritožb, samo v letu 2017 pa je sodišče kot nesprejemljive zavrglo ali črtalo 1.818 zadev. (Analysis of statistics 2017, European Court of Human Rights, 2018).

¹⁵⁷ V obdobju po letu 1993 so bile kršitve ugotovljene v okoli 3,5 % vseh pritožb, kar je relativno več kot v povprečju držav EU (2,3 %) – to pomeni, da so bile kršitve ugotovljene v 329 od 353 sodb, ki so bile sprejete v postopek.

¹⁵⁸ Največ kršitev v Sloveniji je bilo med letoma 2006 in 2008, na pravico do sojenja v razumnem roku se je nanašalo 262 primerov (Violations by Article and by State, 2014, 2015, 2016, 2017).

¹⁵⁹ ESČP je leta 2014 v zadevi Ališić razsodilo, da je za poplačilo še nepoplačanih deviznih vlog v podružnicah Ljubljanske banke v Zagrebu in Sarajevu odgovorna Slovenija. Z izvršitvijo sodb se je število odprtih zadev s 1.750 (v letu 2014) znižalo na 127, število neizvršenih sodb pri ESČP pa s 309 (v letu 2015) na 49.

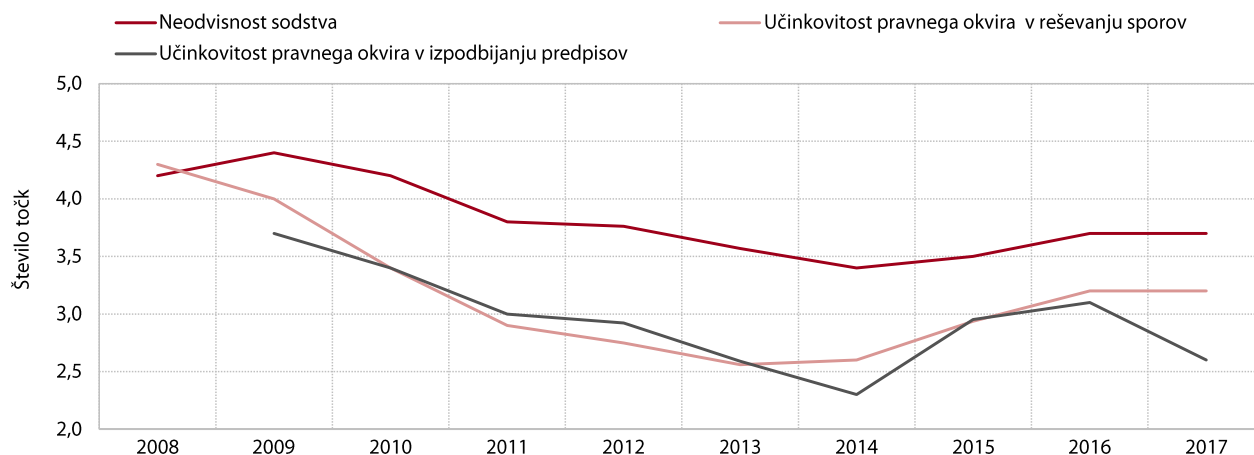
¹⁶⁰ Flash Eurobarometer 447: Perceived independence of the national justice systems in the EU among general public, 2017; Flash Eurobarometer 448: Perceived independence of the national justice systems in the EU among companies, 2017.

¹⁶¹ Otvoritev sodnega leta 2018 (Vrhovno sodišče), 2018.

¹⁶² Število sodnikov se je v obdobju 2013–2017 zmanjšalo za 77, število sodnega osebja pa za 74. Konec leta 2017 je bilo 43,1 sodnikov na 100.000 prebivalcev, razmerje med številom sodnega osebja in sodnikov pa 3,9. Za doseg cilja na tem področju bi se moralo število sodnikov zmanjšati za 20, precej pa povečati število sodnega osebja (med 220 in 230 oseb).

večinoma rešila več zadev, kot je bil pripad novih¹⁶³. Pripad zadev (predvsem pomembnejših¹⁶⁴) se zmanjšuje, kar je po oceni Vrhovnega sodišča tudi posledica zmanjšanja zahtevkov na sodišča iz špekulativnih namenov zaradi večje usklajenosti sodne prakse in pravne predvidljivosti ter zavedanja, da sodišča zadeve rešujejo učinkovito in hitro. Skrajšal se je tudi povprečni čas reševanja zadev, ki je v letu 2017 znašal 7,7 meseca za pomembne in 2,6 meseca za vse zadeve skupaj. Ob povečevanju učinkovitosti in skrajševanju postopkov je eden izmed glavnih izzivov ohranitev kakovosti delovanja sodstva in ohranitev pravic strank v postopku¹⁶⁵. V primerjavi z drugimi državami EU je pričakovano trajanje postopkov na področju pravnih civilnih in gospodarskih zadev nekoliko daljše, a se skrajšuje¹⁶⁶. Kljub spremembam insolvenčne zakonodaje, ki je postopke pred sodišči sicer skrajšala¹⁶⁷, je celotno trajanje teh postopkov še vedno precej dolgo. Te zadeve se namreč do zaključka stečajnega postopka vodijo pred sodiščem kot nerešene, pri čemer sodišče na tek postopka po izdaji sklepa o začetku stečajnega postopka nima neposrednega vpliva¹⁶⁸. Dolgotrajna sta tako predvsem stečajni postopek nad pravno osebo in postopek osebnega stečaja, ki v povprečju trajata 18,7 oz. 44,6 meseca, medtem ko so drugi postopki prenehanja podjetja precej krajši (prisilna likvidacija, poenostavljena prisilna poravnava)¹⁶⁹. To verjetno vsaj delno vpliva na oceno delovanja sodstva med gospodarstveniki (anketa WEF).

Slika 37: Kazalniki učinkovitosti sodstva v Sloveniji po WEF

Vir: The Global Competitiveness Report 2017 (WEF), 2017. Opomba: Višje število točk je boljše, največ mogočih je 7.

Kakovost slovenskega sodstva je primerljiva drugim državam EU. Kakovost sodstva v ožjem pomenu je kakovost sodnikovih izdelkov, torej sodnih odločb, v širšem smislu pa kakovost sodstva vključuje tudi zagotavljanje sodnih storitev. Po raziskavi CEPEJ¹⁷⁰ na kakovost v Sloveniji pozitivno vpliva pogosto strokovno izobraževanje sodnikov in sodnega osebja, izvajanje ankete zadovoljstva in uporaba jasnih standardov učinkovitosti. Zaostaja pa pri uporabi IKT ter komuniciranju in obveščanju strank v postopkih. Kakovost pravosodnih storitev ocenjuje tudi Svetovna banka (Doing Business), Slovenija pa se uvršča okoli povprečja EU. Kakovost dobro ocenjuje tudi raziskava zadovoljstva javnosti z delovanjem sodišč – predvsem razumljivost sodnikovega jezika in odnos ter strokovnost sodnega osebja.

Zaznava korupcije ostaja visoka. Ocena (zaznava) stopnje korupcije je v posamezni državi zlasti izraz delovanja institucij pravne države, integritete javnega sektorja in kakovosti upravljanja v javnem sektorju. Število prijav korupcije in drugih nepravilnosti je po začetku krize zelo naraslo, kar gre v veliki meri pripisati sprejeti zakonodaji¹⁷¹, vidnejšem delovanju preiskovalnih institucij (npr. Komisija za preprečevanje korupcije) in ozaveščenosti posameznikov. V letu 2017 je bil sprejet nov program za krepitev integritete in transparentnosti za obdobje 2017–2019, ki poudarja ukrepe za izboljšanje integritete institucij, javnih uslužbencev, funkcionarjev in drugih zaposlenih v javnem sektorju ter večanje stopnje transparentnosti delovanja v javnem sektorju¹⁷². Sprejeti programi in ukrepi pa še ne vplivajo na spremembo zaznave korupcije v Sloveniji, ki je med večjimi med državami EU¹⁷³, kar potrjujejo

¹⁶³ Kazalnik reševanja pripada (razmerje med obsegom rešenih in novo prispelih zadev na sodišče v obdobju zadnjih 12 mesecev, izraženo v odstotkih) je v letu 2017 znašal 103 %, kar kaže na povečanje učinkovitosti, saj sodišča rešijo več zadev, kot jih prejmejo.

¹⁶⁴ Pomembnejše so vse zadeve, ki jih rešuje vrhovno sodišče, ter zadeve na drugih sodiščih v skladu s popisom v metodoloških osnovah za izvajanje statističnih raziskovanj o poslovanju sodišč, ki ga pripravlja Ministrstvo za pravosodje.

¹⁶⁵ Otvoritev sodnega leta 2018 (Vrhovno sodišče), 2018.

¹⁶⁶ The 2017 EU Justice Scoreboard (EK), 2017.

¹⁶⁷ Postopek glede izdaje sklepa o začetku stečajnega postopka (uvedba stečaja) je leta 2015 trajal povprečno 45 dni za stečaje nad pravno osebo oz. 19 dni za osebne stečaje.

¹⁶⁸ Vključuje unovčevanje stečajne mase in poplačilo upnikov oz. potek preizkusne dobe zaradi odpusta obveznosti pri osebnem stečaju.

¹⁶⁹ Podatki za leto 2016. Letno poročilo o učinkovitosti in uspešnosti sodišč (Vrhovno sodišče), 2017.

¹⁷⁰ The 2017 EU Justice Scoreboard (EK), 2017.

¹⁷¹ Zakon o integriteti in preprečevanju korupcije. Ur. list RS, št. 69/2011.

¹⁷² Program Vlade Republike Slovenije za krepitev integritete in transparentnosti 2017–2019, 2017.

¹⁷³ Corruption Perception Index 2017 (Transparency international), 2017.

tudi kazalniki upravljanja Svetovne banke, ki merijo korupcijo¹⁷⁴. Podobno negativno mnenje prevladuje tudi med državljani Slovenije¹⁷⁵, ki vidijo korupcijo kot del poslovne kulture, še posebej izpostavljeni pa naj bi bili zaznava korupcije na področjih zdravstva in javnih naročil. Z namenom omejevanja korupcijskih tveganj na teh dveh področjih se je v zadnjem letu nadaljevalo uvajanje centralizacije javnega naročanja v zdravstvu (npr. združevanje naročanja zdravil, medicinskih pripomočkov in opreme), kjer je bilo v preteklih letih zaznane precej negospodarne porabe sredstev¹⁷⁶.

5.3 Varna in globalno odgovorna Slovenija

Varna in globalno odgovorna Slovenija (razvojni cilj 11): Vsebina cilja je soočanje Slovenije z globalnimi izzivi, kot so migracijski tokovi, terorizem, podnebne spremembe in spoštovanje človekovih pravic. SRS 2030 kot pomembne dejavnike krepite globalne odgovornosti in solidarnosti navaja zagotavljanje visoke ravni varnosti ljudi, kar vključuje tako zagotavljanje zaščite pred terorističnimi in drugimi nadnacionalnimi grožnjami (tudi kibernetiskimi) kot tudi spodbujanjem preventive in krepitev zmogljivosti za obvladovanje naravnih in drugih nesreč. Izpostavlja tudi krepitev zunanje političnega sodelovanja na dvostranski in večstranski ravni in obrambne sposobnosti. Z mednarodnimi razvojnim sodelovanjem in humanitarno pomočjo prispeva k bolj uravnoteženemu in pravičnemu globalnem razvoju ter odpravi revščine in neenakosti.

Kazalniki uspešnosti za razvojni cilj 11:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Delež oseb, ki so poročale o težavah s kriminalom, vandalizmom ali nasiljem v svojem bivalnem okolju, v %	8,5 (2016)	13,0 (2016)	< 10
Globalni indeks miru, uvrstitev med državami EU	5 (2017)	-	Ohraniti uvrstitev med najboljših deset držav na svetu in najboljših pet v EU

Slovenija je od osamosvojitve del najpomembnejših mednarodnih organizacij, ki zagotavljajo stabilno mednarodno okolje, varnost in človekove pravice. Članica Organizacije združenih narodov (OZN) je od leta 1992, hkrati pa je dejavna tudi v specializiranih agencijah in funkcionalnih komisijah OZN (Svetovna zdravstvena organizacija, Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo, Sklad Združenih narodov za otroke). Poleg tega deluje tudi v Svetu Evrope in Organizaciji za varnost in sodelovanje v Evropi. Več kot desetletje je tudi del EU, ki je naše najpomembnejše vrednotno, politično in pravno okolje. Temeljni okvir institucionalne nacionalne varnosti je poleg skupne zunanje in varnostne politike EU tudi organizacija NATO, Slovenija pa za obrambo v letu 2016 nameni 0,9 % BDP. To je manj kot namenijo v povprečju države EU in tudi manj od zavez v organizaciji NATO. Na gospodarskem področju je med muliti-lateralnimi organizacijami pomembno članstvo v Mednarodnem denarnem skladu, Svetovni trgovinski organizaciji in Organizaciji za gospodarsko sodelovanje in razvoj, ki združuje gospodarsko najrazvitejše države sveta.

Slovenija je v svetovnem merilu ena najbolj varnih in mirnih držav. To potrjuje globalni indeks miru, kjer se Slovenija uvršča med 10 najbolj mirnih držav na svetu, EU pa je najmirnejša regija. Kazalniki kažejo, da je tudi ena najbolj varnih držav, v obdobju 2012–2016 pa se je število kaznivih dejanj zmanjšalo¹⁷⁷. Leta 2016 je policija obravnavala za 26,6 % manj kaznivih dejanj od 10-letnega povprečja. Od leta 2014 se zmanjšuje delež gospodarske kriminalitete v celotni kriminaliteti, povečuje pa se delež splošne kriminalitete.

5.3.1 Varnost

Prebivalci Slovenije se v svoji državi počutijo varno. Občutek osebne ogroženosti prebivalcev v njihovem življenjskem okolju je še naprej nizek. Visok ostaja delež ljudi, ki se počutijo varne, kadar zvečer sami hodijo po svoji soseski. Osebnostno izkušnjo z vlomi ali fizičnim napadom je leta 2016 doživelo manj ljudi kot v preteklih letih, njihov delež je nižji kot v EU¹⁷⁸. Na občutek varnosti vpliva tudi zaupanje ljudi v policijo, ki se je v zadnjih dveh letih povečalo,

¹⁷⁴ World Bank Governance Indicators, 2017.

¹⁷⁵ Special Eurobarometer 470: Corruption (EK), 2017.

¹⁷⁶ Končno poročilo o izvajanju Programa ukrepov Vlade Republike Slovenije za preprečevanje korupcije za obdobje 2015–2016 – Ničelna toleranca do korupcije, 2017.

¹⁷⁷ Letno poročilo o delu policije 2016 (MNZ – Policija), 2017.

¹⁷⁸ Evropska družboslovna raziskava. Prikaz za skupino evropskih držav, prikazuje skupni povprečni rezultat izbranih držav ne glede na velikost nacionalnih vzorcev ali velikost države. Izbrane so države, katerih podatki so dostopni v danem trenutku (Belgija, Nemčija, Finska, Francija, Velika Britanija, Irska, Nizozemska, Poljska, Švedska in Slovenija).

a ostaja pod povprečjem EU¹⁷⁹. Slovenci še naprej menijo, da sta njihova neposredna sosesčina in Slovenija varen kraj za življenje. Statistični podatki kažejo, da je bila leta 2015 standardizirana stopnja umrljivosti zaradi napadov v Sloveniji nekoliko višja kot v EU (Slovenija: 0,8 oseb na 100.000 prebivalcev, EU: 0,7).

Varnost v prometu se je v zadnjih letih precej izboljšala. Standardizirana stopnja umrljivosti zaradi prometnih nesreč je po zadnjih razpoložljivih podatkih za leto 2015 višja kot v povprečju EU, saj je tega leta na 100.000 prebivalcev zaradi prometnih nesreč umrlo 7,8 oseb (EU: 5,8). Število smrti zaradi prometnih nesreč pa se je v Sloveniji v obdobju 2010–2017 znižalo bolj kot v EU in je precej nižje kot pred letom 2010¹⁸⁰. Na izboljšanje je vplivalo več dejavnikov, med drugim izboljšanje prometne infrastrukture (npr. izgradnja avtocest), varnejši avtomobili ter ukrepi prometne preventive (npr. znižanje dovoljene vsebnosti alkohola v krvi). Ob tem velja omeniti, da se skupno število prevoženih kilometrov v Sloveniji letno povečuje in je skoraj za polovico večje kot leta 2000¹⁸¹.

Med stalne vire ogrožanja v Sloveniji spadajo tudi naravne in druge nesreče. Leta 2016 je Uprava RS za zaščito in reševanje ukrepala v več kot 15.800 različnih dogodkih¹⁸², v katerih so poleg drugih služb posredovale tudi sile za zaščito, reševanje in pomoč. V zadnjih letih se število nesreč povečuje. Največ težav in intervencij med naravnimi nesrečami povzročajo poplave, močan veter in sneg. Z delovanjem centrov za obveščanje, javnimi reševalnimi službami in s pripravljenostjo drugih reševalnih služb, komisij, enot in štabov civilne zaščite se zagotavlja pravočasno ukrepanje ob nesrečah. Ključni izziv je vzpostaviti sistem, ki bi omogočal učinkovito koordinacijo in ukrepanje ter prispeval k zmanjšanju škode in drugih posledic nesreč. Pomemben dejavnik pri tem predstavljajo preventivni ukrepi, zlasti na področju načrtovanja in urejanja prostora ter varstva pred požarom in drugimi naravnimi nesrečami¹⁸³. Cilje, politiko in strategijo varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami v državi določa leta 2016 sprejet nacionalni program za obdobje 2016–2022¹⁸⁴.

Slovenija se uspešno sooča tudi z varnostnimi izzivi na mednarodni ravni. V obdobju 2010–2016 je bilo obravnavanih nekoliko več kaznivih dejanj organizirane kriminalne dejavnosti¹⁸⁵. Glede na vrsto kaznivega dejanja v organizirani kriminalni dejavnosti se je v zadnjem letu povečala neupravičena proizvodnja in promet s prepovedanimi drogami, nedovoljenimi snovmi v športu in predhodnimi sestavinami za izdelavo prepovedanih drog. V tem obdobju se je povečalo tudi število kaznivih dejanj računalniške kriminalitete, predvsem zaradi povečanja napadov na informacijski sistem (večje število prijav pravnih in fizičnih oseb v povezavi z okužbami z izsiljevalsko škodljivo kodo in prevar z elektronsko pošto)¹⁸⁶. Pomemben varnostni izziv predstavljajo migracije, saj se je število ilegalnih prehodov državne meje od leta 2010 povečalo, na kar so pomembno vplivale povečane migracije iz kriznih območij¹⁸⁷. V zadnjem letu se število ilegalnih migrantov ponovno povečuje¹⁸⁸. Zmanjšalo pa se je število kaznivih dejanj povezanih z orožjem¹⁸⁹. Na področju terorizma se Slovenija usmerja v preventivno delovanje.

5.3.2 Globalna odgovornost

Slovenija si prizadeva za povečanje globalne odgovornosti in solidarnosti¹⁹⁰. To pomeni, da se zavzema za mir in varnost, blaginjo in dostojanstvo vseh ljudi, odpravljanje revščine, okoljski in trajnostni razvoj, spoštovanje človekovih pravic ter oblikovanje miroljubnih in vključujočih družb. Ob tem je pomembno tudi dosledno izvajanje sprejetih mednarodnih obveznosti, vključno s finančnimi obveznostmi in prilagajanjem domačega pravnega reda ter izpolnjevanje mednarodnih zavez na področju podnebnih sprememb in trajnostnega razvoja (gl. poglavje 4).

Mednarodno okolje se nenehno spreminja in s tem postavlja Slovenijo pred nove izzive. Spremembe v širšem mednarodnem okolju in novi globalni trendi in izzivi (migracijski tokovi, terorizem, kibernetika varnost, podnebne spremembe, vpliv tehnološkega napredka na povezanost regij in držav) imajo pomembne posledice za Slovenijo. Izziv Slovenije ni samo vprašanje povečanja sposobnosti odzivanja in prilagajanja na nove trende in globalne izzive,

¹⁷⁹ Eurobarometer 88 (EK), 2017.

¹⁸⁰ Podatki za leto 2017 so predhodni. V Sloveniji se je število umrlih zaradi prometnih nesreč v obdobju 2010–2017 zmanjšalo za 25 % (EU 20 %) in je v letu 2017 znašalo 104.

¹⁸¹ OECD Road Safety Annual Report 2017, 2017.

¹⁸² To so: naravne in druge nesreče, nesreče v prometu, požari in eksplozije, onesnaženja, nesreče z nevarnimi snovmi, jedrski in drugi dogodki, najdbe neeksploziranih ubojnih sredstev, motnje oskrbe in poškodbe objektov ter tehnična in druga pomoč.

¹⁸³ Slovenija bo te izzive naslovila tudi s pomočjo sredstev skladov EU, in sicer zlasti preko 5. in 6. prednostne osi operativnega programa izvajanja kohezijske politike (Prilagajanje na podnebne spremembe in Boljše stanje okolja in biotske raznovrstnosti).

¹⁸⁴ Resolucija o nacionalnem programu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami v letih 2016 do 2022, Ur. list št. 75/2016.

¹⁸⁵ Leta 2010 je bilo organiziranih kriminalnih dejanj 352, 2012 524, 2015 387, 2016 393.

¹⁸⁶ Najmanj kaznivih dejanj napadov na informacijski sistem je bilo leta 2010 (76), a se je že leta 2011 število povečalo na 236. V obdobju 2012–2015 je bilo omenjenih kaznivih dejanj manj, se je pa njihovo število leta 2016 povečalo na 260, kar je največ od leta 2010 naprej.

¹⁸⁷ Prelom je bil v letu 2015, ko je bilo v okviru migrantske in begunske krize zaznati množične migracije. Policija v število ilegalnih prehodov meje ne šteje migrantov, ki so v Slovenijo vstopili v okviru množičnih migracij (okoli 360.000 oseb).

¹⁸⁸ Leta 2016 je bilo obravnavanih 1.148 ilegalnih prehodov državne meje, v letu 2017 pa se je povečalo na 1.930 ilegalnih prehodov državne meje (najpogostejše državljani Afganistana, Turčije, Kosova, Pakistana in Alžirije).

¹⁸⁹ Največ kaznivih dejanj povezanih z orožjem je bilo leta 2014 (134), leta 2016 jih je bilo 93, kar pa je še vedno več kot leta 2012, ko jih je bilo najmanj (88).

¹⁹⁰ Strategija razvoja Slovenije 2030 (SVRK), 2017.

ampak predvsem povečanje njene vloge in vpliva pri sooblikovanju teh trendov in izzivov¹⁹¹. V te namene bo Slovenija še naprej krepila svojo mrežo diplomatsko-konzularnih predstavništev in aktivnosti v mednarodnih organizacijah in drugih forumih. Z uspešno kandidaturo za članstvo v Svetu človekovih pravic za obdobje 2016–2018 je dobila priložnost okrepiti svojo vlogo v OZN, ne samo na področju spoštovanja človekovih pravic, ampak tudi na področju uveljavljanja mednarodnega miru in varnosti ter mednarodnega prava.

Članstvo v EU omogoča Sloveniji primarni vzvod za sooblikovanje politik in vzpostavljanje mehanizmov ter ukrepov, ki skladno s slovenskimi vrednotami in interesi naslavlja aktualne trende in izzive. Aktivno sodeluje pri odločanju o izvajanju Globalne strategije EU¹⁹² kot okvirja delovanja EU v mednarodnih odnosih. Slovenija dopolnjuje delovanje EU, zlasti z delovanjem v smeri poglobljanja političnih, gospodarskih, družbenih in kulturnih odnosov na območju Zahodnega Balkana, s ciljem okrepiti odpornost družb in držav na tem območju in pospešiti njihov proces približevanja članstvu v EU. Del implementacije globalne strategije so tudi ukrepi za krepitev varnosti in obrambe Unije, med katere šteje tudi stalno strukturno sodelovanje na področju varnostne in obrambne politike¹⁹³, ki ga je Svet vzpostavil decembra 2017. Petindvajset držav članic EU, med njimi Slovenija, je v tem okviru sprejelo ambiciozne zaveze, med njimi tudi o povišanju obrambnih proračunov.

Zmožnost Slovenije, da se uspešno spopada z globalnimi trendi in izzivi je odvisna tudi od reševanja temeljnih vprašanj, vezanih na obstoj, nadaljnjo integracijo in politično naravo EU. Slovenija se zavzema za poglobitev in širitev Unije. Med prioritetskimi temami za Slovenijo so krepitev demokratične legitimnosti EU¹⁹⁴, vladavina prava kot temeljno načelo držav članic EU¹⁹⁵ in ponovna vzpostavitev polnega delovanja schengenskega sistema¹⁹⁶. V EU potekajo ključne razprave o dokončanju ekonomske in monetarne unije, o prenovi skupne kmetijske politike in o naslednji finančni perspektivi. Slovenija potrebuje jasno razdelan nacionalni interes na te teme, da bi lahko sooblikovala odločitve, ki bodo vplivale na njen bodoči položaj v EU in na dobrobit njenih državljanov. Izoblikovanje in uveljavitev interesov Slovenije v EU zahtevata poglobljeno delovanje na področju zadev EU, tesnejšo koordinacijo in kadrovske okrepitve, tudi v luči predsedovanja Svetu EU, ki ga bo Slovenija ponovno prevzela v drugi polovici 2021¹⁹⁷.

Mednarodno razvojno sodelovanje in humanitarna pomoč sta pomembni sestavini globalne odgovornosti in prispevata h krepitvi dvostranskih odnosov in prepoznavnosti Slovenije v svetu. Izdatki za uradno razvojno pomoč se v zadnjih letih zvišujejo, a so še precej nižji od mednarodno sprejetih zavez. V zadnjih dveh letih je večino povečanja pomoči povezane z begunsko in migrantsko krizo¹⁹⁸. Večino pomoči sicer predstavlja večstranska pomoč v okviru podpore razvojnih politik EU. V letu 2017 je bila sprejeta Resolucija o mednarodnem razvojnem sodelovanju in humanitarni pomoči, kjer je bila potrjena zaveza, da Slovenija do leta 2030 za uradno razvojno pomoč nameni 0,33 % bruto nacionalnega dohodka, vsaj 10 % razpoložljive dvostranske uradne razvojne pomoči pa za humanitarno pomoč¹⁹⁹. Pregled mednarodnega razvojnega sodelovanja Slovenije je v letu 2017 pripravil tudi OECD, med izzivi pa je bilo navedeno osredotočenje dvostranske pomoči na le nekaj prednostnih regij in s tem povečanje učinkovitosti pomoči, boljše sodelovanje in informiranje deležnikov v Sloveniji ter sklepanje dolgoročnih partnerstev z morebitnimi dajalci pomoči²⁰⁰.

¹⁹¹ Slovenija: Varna, uspešna in v svetu spoštovana (MZZ), 2015.

¹⁹² Shared Vision, Common Action: A stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy, 2016.

¹⁹³ Implementation Plan on Security and Defence (Council of the EU), 2016.

¹⁹⁴ Lange, S., 2016.

¹⁹⁵ Tudi cilj zunanjega delovanja EU, zlasti v državah kandidatkah ter potencialnih kandidatkah za članstvo.

¹⁹⁶ Govor predsednika vlade dr. Mira Cerarja na posvetu slovenske diplomacije, 2018.

¹⁹⁷ Barbutovski, D., Bucik, M., Lange, S., mimeo, 2017.

¹⁹⁸ Poročilo Mednarodne razvojne pomoči 2016 (MZZ), 2017.

¹⁹⁹ Resolucija o mednarodnem razvojnem sodelovanju in humanitarni pomoči Republike Slovenije, Ur. list št. 54/2017.

²⁰⁰ OECD Development Cooperation Peer Reviews: Slovenia (OECD), 2017.

Priloga – Kazalniki razvoja Slovenije

1 Visoko produktivno gospodarstvo, ki ustvarja dodano vrednost za vse

Gospodarska stabilnost

- 1.1 Bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči ■ SRS 2030 KAZALNIK USPEŠNOSTI
- 1.2 Dolg sektorja država ■ SRS 2030 KAZALNIK USPEŠNOSTI
- 1.3 Realna rast bruto domačega proizvoda
- 1.4 Javnofinančno ravnotežje
- 1.5 Tekoči račun plačilne bilance in neto finančna pozicija do tujine
- 1.6 Razvitost finančnega sektorja
- 1.7 Regionalne razlike v BDP na prebivalca
- 1.8 Indeks razvojne ogroženosti

Konkurenčen ter družbeno odgovoren podjetniški in raziskovalni sektor

- 1.9 Produktivnost ■ SRS 2030 KAZALNIK USPEŠNOSTI
- 1.10 Evropski inovacijski indeks ■ SRS 2030 KAZALNIK USPEŠNOSTI
- 1.11 Indeks digitalnega gospodarstva in družbe ■ SRS 2030 KAZALNIK USPEŠNOSTI
- 1.1 Izvozni tržni delež
- 1.13 Stroški dela na enoto proizvoda
- 1.14 Izvoz visokotehnoloških proizvodov in na znanju temelječih storitev
- 1.15 Neposredne tuje investicije
- 1.16 Izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost in število raziskovalcev
- 1.17 Inovacijska aktivnost podjetij
- 1.18 Intelektualna lastnina
- 1.19 Okoljska odgovornost podjetij

1.1 Bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči

Zaostanek Slovenije za povprečjem EU po gospodarski razvitosti se je v letu 2016 prvič po letu 2008 nekoliko zmanjšal. Leta 2008 je BDP na prebivalca v SKM v Sloveniji dosegel 90 % povprečja EU. V času gospodarske krize, še zlasti leta 2009, pa je BDP v Sloveniji upadel znatno bolj kot v povprečju EU, zato se je zaostanek v gospodarski razvitosti do leta 2012 povečal na 18 o. t. Šele v letu 2016 je Slovenija s 24.100 SKM²⁰¹ svoj položaj v primerjavi s povprečjem EU izboljšala za 1 o. t. Tudi podatki o gospodarski aktivnosti v letu 2017 kažejo, da se je dohitevanje razvitejših držav lani nadaljevalo, takšen trend pa lahko pričakujemo tudi v prihodnjih letih. Dekompozicija bruto domačega proizvoda na prebivalca na produktivnost in stopnjo zaposlenosti pokaže, da je na povečevanje zaostanka relativno bolj vplival padec zaposlenosti. Stopnje zaposlenosti, ki so bile ob začetku krize precej nad evropskim povprečjem, so se od leta 2012 tako ustalile malenkost nad povprečno v EU. Čeprav se je vrzel v produktivnosti v krizi poglobila relativno manj, pa je njena raven še znatno pod povprečjem EU in opozarja na področje, ki je ključno za razvojno dohitevanje.

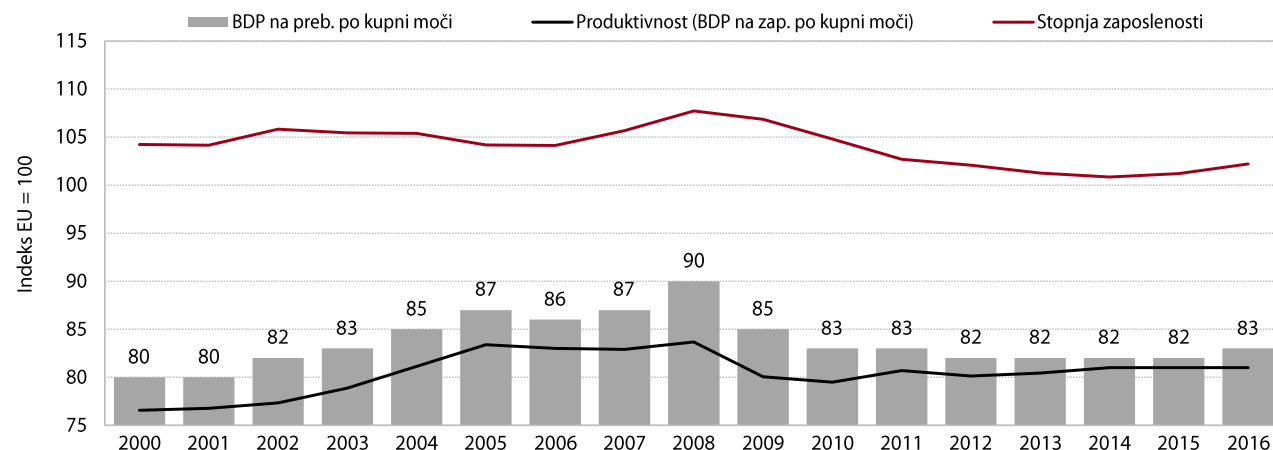
Slovenija še vedno ostaja v skupini držav, ki so od začetka krize najbolj poslabšale relativni položaj gospodarske razvitosti v EU. Bolj kot Slovenija se je od povprečja EU od leta 2008 oddaljilo samo šest držav: Grčija (25 o. t.), Ciper (22 o. t.), Finska (12 o. t.), Nizozemska (11 o. t.) ter Španija in Italija (po 9 o. t.). Zaostanek pa je zmanjšalo 14 članic, od tega deset novih, pri čemer sta Malta in Češka Slovenijo prehiteli. Razkorak v kazalniku BDP na prebivalca po kupni moči v državah EU med najmanj in najbolj razvito državo se je od leta 2000 do leta 2016 zmanjšal, in sicer z 1:8,7 (Romunija / Luksemburg) na 1 : 5,3 (Bolgarija / Luksemburg).

Tabela: BDP na prebivalca v standardih kupne moči za izbrane države (EU-28=100)

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Ciljna vrednost za 2030
Slovenija	80	87	90	85	83	83	82	82	82	82	83	100
EU-15	116	113	111	110	110	110	109	109	109	109	108	
Skandinavske države	129	125	128	126	126	126	126	125	123	123	121	
Novе članice brez Slovenije	51	60	67	66	67	68	69	70	70	71	72	

Vir: Eurostat Portal Page – Economy and Finance – Prices – Purchasing Power Parities, 2017; izračuni UMAR.

Slika: Bruto domači proizvod na prebivalca in njegovi komponenti

Vir: Eurostat Portal Page – Economy and Finance – National Accounts, 2017; izračuni UMAR.

²⁰¹ Prikaz bruto domačega proizvoda na prebivalca v standardih kupne moči omogoča primerjavo med državami očiščeno učinka razlik v splošni ravni cen med državami. Standard kupne moči (SKM) - izbor valute za izražanje rezultatov je dogovor (konvencija). V Eurostatovi primerjavi se rezultati izražajo v »valuti«, imenovani SKM. SKM je umetna, fiktivna valuta, ki je na ravni povprečja držav EU enaka enemu evru. SKM ali »EU-28 evro« je »valuta«, ki odraža povprečno raven cen v EU-28.

1.2 Dolg sektorja država

Dolg sektorja država glede na BDP se je v obdobju 2008–2015 močno povečal, po letu 2015 pa se znižuje. Zadolženost Slovenije, ki je bila do leta 2008 zelo nizka, se je v poslabšanih makroekonomskih okoliščinah močno povečala zaradi večletnega vztrajanja visokih javnofinančnih primanjkljajev in vplivov enkratnih izdatkov (pretežno dokapitalizacije bank in izplačila na podlagi sodnih odločb). Delež dolga glede na BDP se po letu 2015, ko je dosegel najvišjo raven (82,6 % BDP), znižuje pod vplivom izboljšanja primarnega salda (presežek), prav tako je pozitiven prispevek gospodarske rasti v zadnjih dveh letih presegel negativni učinek obresti k oblikovanju dolga, s čimer je bil odpravljen neugoden »učinek snežne kepe«. Dolg s 73,6 % BDP tako še vedno znatno presega mejo 60 % BDP iz Pakta za stabilnost in rast, vendar pa dinamika njegovega zniževanja v letih 2016 in 2017 ustreza pravilom Pakta, ki veljajo v prehodnem triletnem obdobju po izstopu iz postopka presežnega primanjkljaja²⁰². Slovenija je v zadnjih letih ugodne razmere na mednarodnih finančnih trgih izkoristila za predčasni odkup dolarskih obveznic, izdanih v letih 2012–2014, ko je imela omejen dostop do finančnih trgov²⁰³, in tudi za predčasno financiranje obveznosti proračuna, s katerimi si je ustvarila nekaj likvidnostnih rezerv. Aktivno upravljanje z dolgom je vplivalo tako na znižanje obresti na obstoječi dolg, z njim pa se je doseglo tudi podaljšanje povprečne ročnosti dolga do dosvetja. Implicitna obrestna mera dolga je v takšnih okoliščinah v zadnjih letih dosegla najnižje ravni (3,4 % v letu 2017). Izboljšanje fiskalnega položaja države je predstavljalo tudi pomemben dejavnik za izboljšanje bonitetnih ocen Slovenije v zadnjih letih,²⁰⁴ ki pa ostajajo slabše kot pred krizo.

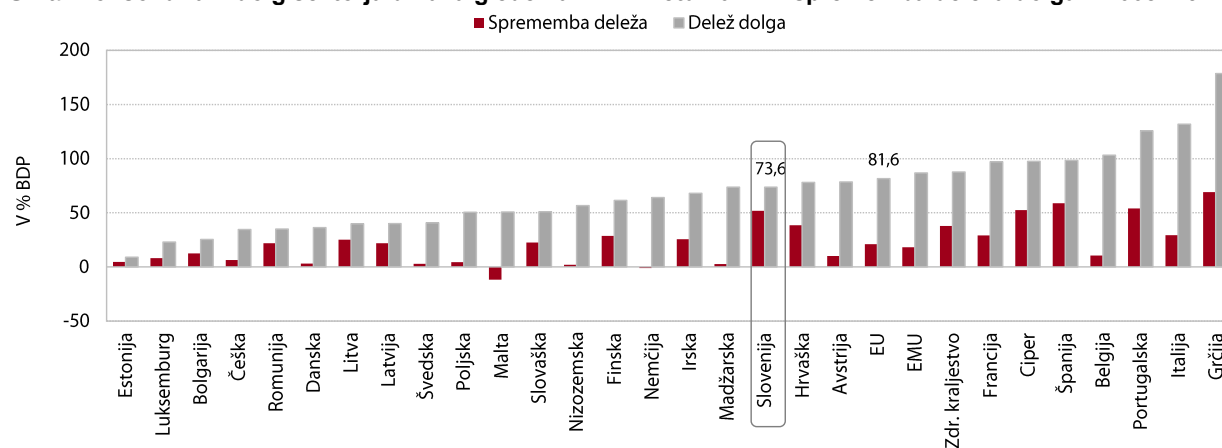
Tabela: Stanje konsolidiranega dolga sektorja država in razčlemba letne spremembe dolga, Slovenija

	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Ciljna vred. za 2030
v mrd. EUR												
Sektor država	7,7	8,3	12,5	13,9	17,2	19,4	25,5	30,2	32,1	31,8	31,9	
v % BDP												
Sektor država	26,3	21,8	34,6	38,4	46,6	53,8	70,4	80,3	82,6	78,6	73,6	60,0
v o. t.												
Sprememba dolga, od tega	-0,6	-1,0	12,8	3,7	8,3	7,1	16,6	10,0	2,2	-4,0	-4,9	
1. Primarni saldo	-0,2	0,3	4,5	4,0	4,8	2,0	12,1	2,3	-0,4	-1,1	-2,5	
2. Učinek snežne kepe	0,1	-0,6	2,3	1,6	1,3	3,1	2,3	0,7	0,7	-0,2	-2,7	
- Izdatki za obresti	1,5	1,1	1,3	1,6	1,9	2,0	2,6	3,2	3,2	3,0	2,5	
- Učinek rasti BDP	-1,0	-0,7	1,8	-0,4	-0,2	1,3	0,6	-2,0	-1,8	-2,5	-3,7	
- Učinek inflacije*	-0,4	-1,0	-0,8	0,3	-0,4	-0,2	-0,9	-0,5	-0,8	-0,7	-1,5	
3. Prilagoditev stanja in tokov**	-0,5	-0,8	5,9	-1,8	2,3	2,1	2,2	7,0	2,0	-2,8	0,3	

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Ekonomsko področje – Nacionalni računi – Računi države – Temeljni agregati sektorja država, 2018.

Opomba: * Merjeno z deflatorjem BDP. ** Sprememba deleža dolga glede na BDP, ki ni posledica primarnega salda in učinka snežne kepe (gotovina, vloge, posojila in ostalo). Nekateri izračuni se ne seštevajo zaradi zaokroževanja.

Slika: Konsolidirani dolg sektorja država glede na BDP v letu 2017 in sprememba deleža dolga v 2008–2017

Vir: za Slovenijo podatek SURS, SI-STAT podatkovni portal – Nacionalni računi – Računi države – Temeljni agregati sektorja država, 2018; za ostale države EU Eurostat Portal page – Economy and Finance – Government Statistics, 2018, 2018.

²⁰² Za Slovenijo prehodno obdobje velja za leta 2016–2018, ko se doseganje ustrezne dinamike zniževanja dolga ocenjuje na podlagi napredka pri izpolnjevanju minimalne linearne strukturne prilagoditve (EK, 2016, Annex 6). Po koncu prehodnega obdobja se mora dolg države, ki je v preventivnem delu Pakta za stabilnost in rast, zniževati za 1/20 odstopanja ravni dolga od 60 % BDP.

²⁰³ Kuponske obrestne mere teh obveznic znašajo od 5 % do 6 %. Slovenija je v letih 2016 in 2017 močno zmanjšala izpostavljenost do dolga v USD. Konec leta 2017 je nominalni znesek obveznic, denominiranih v USD, znašal 2,1 mrd. USD. Z delnimi predčasnimi odkupi teh obveznic Slovenija nadaljuje tudi v začetku leta 2018.

²⁰⁴ Izboljšanje se je nadaljevalo tudi v letu 2017, ko je Agencija Moody's oceno dvignila za dve stopnji, z Baa3 na Baa1, Standard&Poor's za eno stopnjo, z A na A+, Fitch pa v letu 2017 ocene ni spremenil (A-).

1.3 Realna rast bruto domačega proizvoda

Bruto domači proizvod je po štirih letih rasti leta 2017 presegel predkrizni vrh; rast se je v zadnjih dveh letih še okrepila, k čemer sta prispevala tako zagon rasti izvoza kot tudi višja rast domače potrošnje. Po recesiji z dvojnimi dnom se realni BDP v Sloveniji od leta 2014 povečuje, pri čemer rast postaja širše osnovana in se bliža stopnjam izpred vrha leta 2007. Glavni dejavnik rasti ostaja izvoz, katerega rast se v zadnjih letih še povečuje. To je posledica krepkejši rasti tujega povpraševanja in hkrati izboljšanja izvozne konkurenčnosti slovenskih podjetij, kar se odseva v rasti izvoznega tržnega deleža na svetovnem trgu²⁰⁵. H gospodarski rasti vse več prispeva tudi domača potrošnja: (i) do leta 2016 predvsem potrošnja gospodinjstev, katere rast je bila obujena konec leta 2013 in jo nadalje spodbujajo ugodna gibanja na trgu dela in visoko zaupanje potrošnikov, (ii) od leta 2017 pa ponovno tudi investicije v osnovna sredstva, ki se po globokem upadu v začetnih kriznih letih (2009–2012) še vedno ohranjajo na precej nižji ravni kot v predkriznem obdobju. Začetek stanovitne krepitve zasebnih investicij v stroje in opremo sicer sega v leto 2014, povezujemo pa jo predvsem z visoko izkoriščenostjo proizvodnih zmogljivosti, dobrimi poslovnimi rezultati in nižjo zadolženostjo podjetij. Sredi leta 2016 so nato oživele še stanovanjske investicije, lani pa je bila obujena tudi rast investicij v inženirske objekte²⁰⁶. Ob postopnem sproščanju varčevalnih ukrepov se je zadnje tri leta povečevala tudi državna potrošnja.

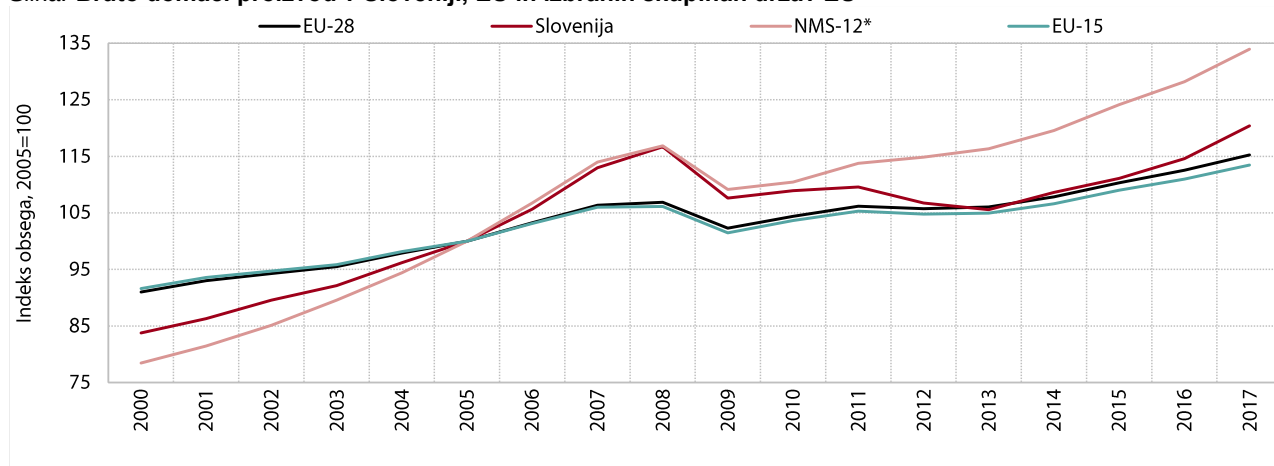
Po globljem padcu v času krize, je gospodarska rast v Sloveniji lani (5,0 %) četrto leto zapored prehitela rast v EU (2,4 %). To je predvsem posledica višje rasti slovenskega izvoza od izvoza celotne EU, kjer gospodarsko rast v zadnjih letih približno enakovredno poganjata rast izvoza in rast domače potrošnje. Slovenija je lani po gospodarski rasti prehitela tudi povprečje ostalih novih članic EU²⁰⁷, ki v povprečju stabilno rastejo že vse od leta 2010 in za katerimi še vedno občutno zaostaja po kumulativni rasti od leta 2005.

Tabela: Prispevek komponent izdatkovne strukture k spremembi bruto domačega proizvoda, Slovenija

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Realna rast BDP (desna os)	4,2	4,0	3,3	-7,8	1,2	0,6	-2,7	-1,1	3,0	2,3	3,1	5,0
Prispevek k rasti BDP, v o. t.												
Domača potrošnja skupaj	1,8	1,9	3,1	-9,7	-0,8	-0,6	-5,6	-1,9	1,6	1,7	2,7	3,7
Zasebna potrošnja	0,4	1,2	1,2	0,5	0,7	0,0	-1,4	-2,3	1,0	1,1	2,3	1,7
Državna potrošnja	0,7	0,5	0,9	0,4	-0,1	-0,1	-0,5	-0,4	-0,2	0,5	0,5	0,4
Bruto investicije v os. sredstva	0,7	0,9	2,0	-6,5	-3,2	-1,1	-1,8	0,6	0,2	-0,3	-0,7	1,8
Spremembe zalog	0,0	-0,7	-0,9	-4,0	1,9	0,6	-2,0	0,2	0,5	0,3	0,7	-0,2
Blagovni in storitveni saldo s tujino	2,3	2,1	0,2	1,9	2,0	1,3	3,0	0,8	1,4	0,6	0,5	1,3
Izvoz blaga in storitev	5,6	6,2	2,8	-11,0	5,8	4,4	0,4	2,2	4,2	3,8	5,0	8,2
Uvoz blaga in storitev	-3,2	-4,1	-2,7	12,8	-3,8	-3,1	2,5	-1,4	-2,9	-3,2	-4,5	-6,9

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Ekonomsko področje – Nacionalni računi, 2018.

Slika: Bruto domači proizvod v Sloveniji, EU in izbranih skupinah držav EU

Vir: Eurostat Portal Page – National Accounts, 2018.

Opomba: *Podatki za NMS-12 predstavljajo netehtano povprečje za države, ki so v EU vstopile leta 2014 ali kasneje, razen Slovenije, ki je prikazana ločeno.

²⁰⁵ Gl. kazalnik 1.12.

²⁰⁶ Rast investicij v inženirske objekte je bila (le) začasno obujena leta 2014, pod vplivom lokalnih volitev in zaključevanja številnih (predvsem javnih) projektov, financiranih še v sklopu evropske finančne perspektive 2007–2013 z zaključkom črpanja v letu 2015.

²⁰⁷ Držav, ki so postale članice EU leta 2014 ali kasneje.

1.4 Javnofinančno ravnotežje

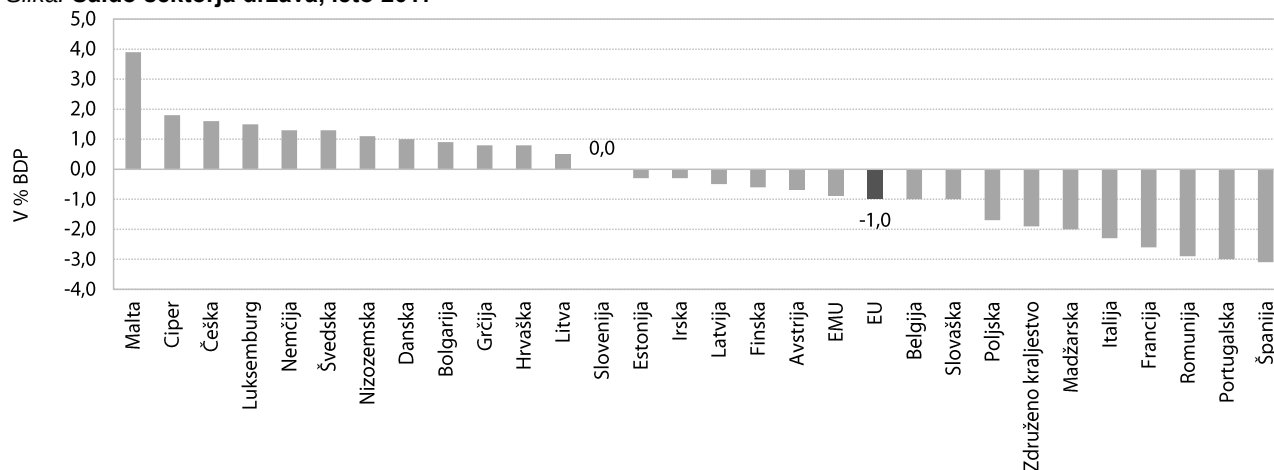
Saldo sektorja država se je v zadnjih letih izrazilo izboljšal. Zniževanje javnofinančnega primanjkljaja poteka vztrajno po letu 2013, ko je bil primanjkljaj tudi pod vplivom enkratnih dejavnikov najvišji, v 2017 pa je bil saldo izravnal. Na to je vplivalo izboljšanje makroekonomskih razmer po stabilizaciji bančnega sektorja in povrnitvi domačega in mednarodnega zaupanja, sprejetje ukrepov za povečanje prihodkov in zadrževanje izdatkov ter zmanjšani kapitalski transferji, povezani z delovanjem DUTB²⁰⁸. Med ukrepi za povečanje prihodkov po letu 2013 je bila večina trajne narave, zajemala pa je dvige stopenj nekaterih obstoječih davkov oz. vpeljavo novih, širitev osnov za vplačilo socialnih prispevkov, okrepljene pa so bile tudi aktivnosti za učinkovitejšo pobiranje davčnih obveznosti (vpeljavo davčnih blagajn). S temi ukrepi je bil delno nadomeščen tudi izpad prihodkov, do katerega je v času gospodarske krize in poslabšanega poslovanja podjetij prišlo pri davku od dohodka pravnih oseb, kjer se je od leta 2006 do leta 2016 znižala davčna stopnja²⁰⁹, kar je pripomoglo k javnofinančni konsolidaciji in zniževanju strukturnega primanjkljaja. S temi spremembami je v obdobju krize prišlo tudi do prestrukturiranja davčnih obremenitev iz kapitala na potrošnjo, efektivna obdavčitev dela pa se ni bistveno spremenila. V zadnjih dveh letih so bile sprejete nekatere rešitve za prestrukturiranje javnih dajatev, z namenom znižanja obremenitve dela in zvišanja obdavčitve kapitala²¹⁰. Na strani izdatkov je leta 2012 sprejet paket varčevalnih ukrepov v letih 2012–2014 vplival zlasti na znižanje sredstev za zaposlene ter socialnih transferjev in nadomestil, po letu 2014 pa se ti ukrepi postopoma sproščajo. Z občutnim znižanjem v celotnem obdobju 2008–2017 so k zadrževanju skupnih izdatkov pomembno prispevale investicije in subvencije²¹¹, kar opozarja na veliko težo fleksibilnih izdatkov v procesu dosedanje konsolidacije. V ugodnih pogojih financiranja in z aktivnim upravljanjem dolga se po letu 2015 znižujejo tudi stroški obresti, vendar pa je njihov delež v strukturi izdatkov zaradi povečanega dolga še vedno visok (5,8 % celotnih izdatkov v letu 2017 glede na 2,5 % v letu 2008).

Tabela: Prihodki, izdatki in saldo sektorja država, ESR–2010, Slovenija, v % BDP

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Prihodki	42,5	43,6	42,5	42,4	43,6	43,3	44,5	44,8	44,3	44,9	43,3	43,1
Izdatki	46,1	44,9	43,9	48,2	49,3	50,0	48,5	59,5	49,9	47,7	45,3	43,1
Saldo sektorja država	-3,6	-1,3	-1,4	-5,8	-5,6	-6,7	-4,0	-14,7	-5,5	-2,9	-1,9	-0,0
Primarni saldo	-1,3	0,2	-0,3	-4,5	-4,0	-4,8	-2,0	-12,1	-2,3	0,4	1,1	2,5

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Ekonomsko področje – Nacionalni računi – Računi države – Temeljni agregati sektorja država, 2018.

Slika: Saldo sektorja država, leto 2017

Vir: za Slovenijo SI-STAT podatkovni portal – Ekonomsko področje – Nacionalni računi – Računi države – Temeljni agregati sektorja država, 2018. za ostale države EU Eurostat Portal page – Economy and Finance – Government Statistics, 2018.

²⁰⁸ Vpliv delovanja DUTB kot enote sektorja država je izrazit zlasti zaradi vrednotenja odpisov terjatev in konverzij slabih posojil v lastniške deleže podjetij, ki jih ima v lasti DUTB v upravljanju, kar se izkazuje med kapitalskimi transferji, ki so bili zlasti v letu 2015 zelo visoki. V letu 2017 je bil vpliv te enote na saldo sektorja država pozitiven.

²⁰⁹ Leta 2006 je stopnja davka znašala 25 %, v letu 2010 se je znižala na 20 %, ter se nato postopno zniževala do leta 2013, ko je znašala 17 %. Leta 2017 se je stopnja davka ponovno povišala, in sicer na 19 %.

²¹⁰ Med najpomembnejšimi so bile spremembe na področju dohodnine in davka od dohodka pravnih oseb. Uveljavljena je bila sprememba dohodninske lestvice, hkrati pa se je stopnja dohodnine v 4. davčnem razredu znižala. Spremenil se je tudi prag za upravičenost do višje dodatne splošne olajšave (povišanje praga za 300 EUR) in razbremenil del plače za poslovno uspešnost do višine 70 % povprečne mesečne plače v RS (kot so 13. plača, božičnica). Pri davku od dohodka pravnih oseb je bila zvišana splošna stopnja s 17 % na 19 %.

²¹¹ Leta 2017 so bile investicije in subvencije za 783, 5 mio EUR nižje kot leta 2008, povečanje v vmesnem obdobju (2013 in 2014) je povezano predvsem z zaključkom črpanja sredstev EU iz predhodne finančne perspektive.

1.5 Tekoči račun plačilne bilance in neto finančna pozicija do tujine

Presežek na tekočem računu plačilne bilance je bil leta 2017 najvišji doslej in je znašal 2,8 mrd. EUR (6,4 % BDP). Tekoči račun, ki se je v prvih dveh letih gospodarske krize ohranjal blizu ravnovesja, od leta 2011 izkazuje presežek, ki se je v letih 2012–2017 skupaj povečal za 2,7 mrd. EUR.²¹² Presežek tekočih transakcij je posledica: (i) razdolževanja²¹³ in neto varčevanja zasebnega sektorja ter (ii) izboljšanja konkurenčnega položaja slovenskih izvoznikov in še vedno nizke ravni investicij. Presežek tekočega računa odraža tudi nižji primanjkljaj tekočih transakcij državnega sektorja, kar je predvsem posledica pozitivnih sprememb fiskalne bilance oziroma zniževanja javnofinancijskega primanjkljaja. Presežek agregatnega varčevanja nad investicijami se odraža tako v znižanju obveznosti kot tudi povečanju terjatev do tujine, zato se neto finančna pozicija Slovenije do tujine izboljšuje.

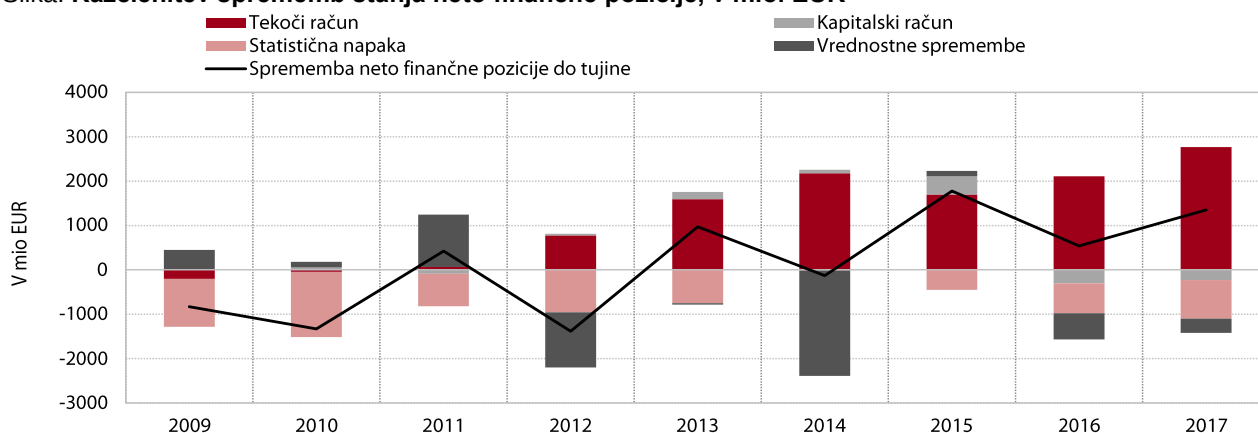
Neto finančna pozicija do tujine je po liberalizaciji kapitalskega in finančnega računa ter vstopu Slovenije v EU prešla iz presežka v primanjkljaj. V prvih letih krize (do leta 2012) se je kljub razdolževanju zasebnega sektorja močno poslabšala zaradi povečanega zadolževanja sektorja država. Od leta 2013 se postopoma izboljšuje predvsem zaradi nadaljnjega razdolževanja poslovnih bank, nižjih obveznosti države do tujih portfeljskih vlagateljev in večjih terjatev bančnega sektorja do tujine. Pri tem poslovne banke in BS povečujejo finančne investicije v vrednostne papirje tujih sektorjev, kar je posledica razmer na finančnih trgih, t. j. nizkih oz. negativnih obrestnih mer na denarnem trgu. Poleg tega BS kupuje tudi vrednostne papirje v okviru izvajanja programa APP. Obveznosti do tujine pa se v zadnjih letih povečujejo le v segmentu neposrednih naložb zaradi večjega obsega tujih neposrednih naložb v Slovenijo, ki vedno bolj presegajo vrednost slovenskih neposrednih naložb v tujino. Kljub povečanju te negativne pozicije pa je struktura celotne neto finančne pozicije do tujine s tem bolj ugodna kot v preteklih letih. V letu 2017 je Slovenija izkazovala negativno neto finančno pozicijo v višini 31,3 % BDP, kar je znotraj indikativnega praga zunanjega neravnovesja (35 % BDP). Ta prag najbolj presegajo države, ki so imele največjo dolžniško krizo (Španija, Portugalska, Ciper, Grčija in Irska).

Tabela: Stanje mednarodnih naložb Slovenije, v % BDP

	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
1 Dolžniške terjatve	39,4	67,3	77,3	71,9	74,5	72,3	72,0	72,9	72,3	84,3	84,6	81,8	78,3
2 Lastniške terjatve	2,4	12,5	22,1	17,3	20,2	20,6	19,1	20,1	19,8	20,8	24,1	23,5	21,7
3 Skupne terjatve (1+2)	41,8	79,8	99,4	89,2	94,8	92,9	91,0	93,0	92,1	105,2	108,7	105,4	99,9
4 Bruto zunanji dolg	43,1	70,4	101,5	106,4	115,2	116,2	112,9	118,8	114,9	125,7	120,1	110,9	100,4
5 Lastniške obveznosti	10,4	20,2	23,4	22,1	23,2	23,8	23,3	24,3	24,3	25,2	28,4	31,4	30,8
6 Skupne obveznosti (4+5)	53,5	90,6	124,9	128,5	138,4	140,0	136,2	143,0	139,2	150,9	148,5	142,2	131,2
7 Neto zunanji dolg/terjatve (1–4)	-3,7	-3,1	-24,2	-34,5	-40,7	-43,9	-41,0	-45,9	-42,6	-41,4	-35,4	-29,0	-22,2
8 Neto lastniški dolg/terjatve (2–5)	-8,0	-7,7	-1,3	-4,8	-2,9	-3,2	-4,2	-4,2	-4,5	-4,4	-4,3	-7,8	-9,1
9 Neto finančna pozicija (7+8)*	-11,7	-10,8	-25,5	-39,4	-43,6	-47,2	-45,2	-50,1	-47,2	-45,8	-39,8	-36,9	-31,3

Vir: Banka Slovenije, 2017; preračuni UMAR. Opomba: * negativni (pozitivni) predznak v saldu pomeni neto dolžniško (upniško) finančno pozicijo do tujine.

Slika: Razčlenitev sprememb stanja neto finančne pozicije, v mio. EUR

Vir: Banka Slovenije, 2017; preračuni UMAR.

²¹² Presežek tekočega računa plačilne bilance leta 2017 ne presega indikativne meje evropskega kazalnika zunanjega neravnovesja (tekoči račun v % BDP- triletno povprečje +6 %/-4 %).

²¹³ Pred krizo so slovenska podjetja svojo rast financirala večinoma s posojili bank, ki so se dodatno zadolževale zlasti pri tujih bankah. Po letu 2008 so banke tuja posojila začele vračati.

1.6 Razvitost finančnega sistema

Zaostanek v razvitosti finančnega sistema za povprečjem EU je visok, od začetka krize se je še poglobil, zlasti na področju trga kapitala in bančništva. Razmere v finančnem sistemu se postopoma izboljšujejo, predvsem dostopnost do virov financiranja, še naprej se izboljšuje kakovost bančne aktive (delež terjatev z zamudo nad 90 dni je bil konec leta 2017 3,7-odstoten; najvišji je bil leta 2012, 14,4 %). Vendar pa se razkorak do povprečja EU, merjen s kazalnikom bilančna vsota glede na BDP, povečuje. Po intenzivnem razdolževanju podjetij pri bankah je bil obseg kreditov podjetjem, kljub rasti leta 2017 (prvič po letu 2010), znatno nižji kot leta 2008, kar je vplivalo tudi na gibanje bilančne vsote bančnega sistema. Ta se je zmanjševala vse od leta 2010, le lani se je nekoliko povečala. Vendar pa to povečanje ni sledilo rasti BDP, zato se je vrednost kazalnika bilančne vsote glede na BDP tudi lani nadalje znižala in je bila za več kot četrtino (27,7 %) nižja kot konec leta 2008 (večje znižanje pa so beležile le še Irska, Avstrija, in Malta)²¹⁴. Znižanje skupne bilančne vsote bank po letu 2010 je bilo na naložbeni strani predvsem posledica zmanjšanja obsega kreditov nebančnim sektorjem oziroma razdolževanja podjetij, med viri financiranja pa se je drastično (za skoraj 90 %, na 2,0 mrd. EUR) zmanjšalo financiranje pri tujih bankah in tudi pri ECB (to se je začelo zmanjševati po sanaciji bančnega sistema konec leta 2013), ki so ga depoziti nebančnih sektorjev le delno nadomestili. Njihova ročnostna struktura pa je precej neugodna, saj vloge čez noč predstavljajo skoraj dve tretjini vseh depozitov nebančnih sektorjev. Največji razkorak glede na povprečje EU je na trgu kapitala, ki tudi nikoli ni imel pomembne vloge pri financiranju slovenskega gospodarstva in se je po letu 2007 še močno skrčil. Tržna kapitalizacija delnic ostaja nizka tudi v ugodnih gospodarskih razmerah. Število delnic, ki kotirajo na Ljubljanski borzi se še nadalje zmanjšuje, novih izdaj delnic praktično ni, tudi promet z njimi se ohranja na izredno nizki ravni. Po obsegu tržne kapitalizacije sicer največji segment slovenskega trga kapitala predstavljajo obveznice (več kot 80 %), kjer s 97 % prevladujejo državne obveznice.

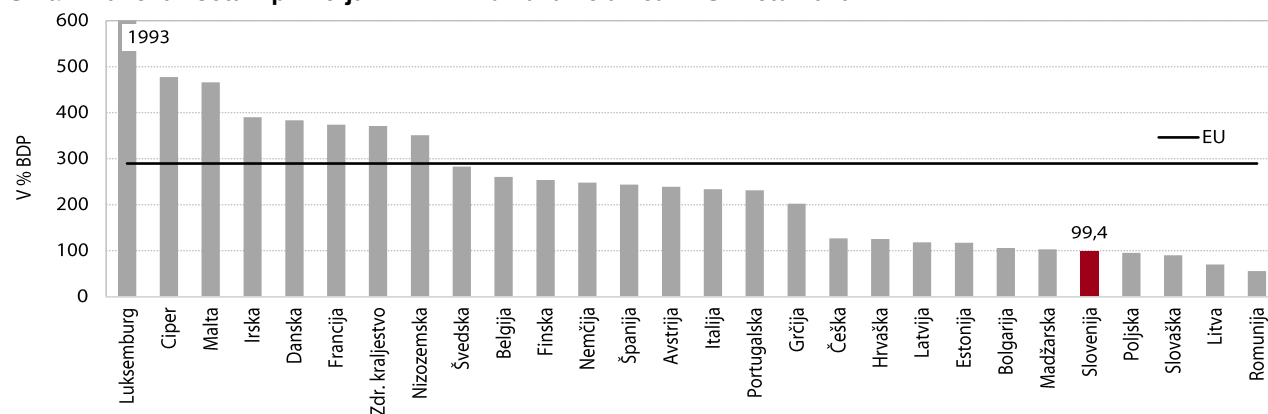
Najmanjši razkorak glede na povprečje EU je na področju zavarovalništva, kjer je tudi vrednost kazalnika razvitosti najmanj upadla glede na predkrizno obdobje. Precejšnje neskladje v primerjavi z povprečjem EU se ohranja zlasti na področju premij življenjskih zavarovanj, ki v Sloveniji z 1,4 % BDP dosega manj kot tretjino povprečja EU. Na nizko vrednost teh zavarovanj vpliva predvsem premajhen obseg varčevanja za starost, kar še dodatno zavira razvoj trga kapitala.

Tabela: Kazalniki razvitosti finančnega sistema v Sloveniji in EU

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Bilančna vsota bank v primerjavi z BDP												
Slovenija	84,3	103,1	129,1	147,7	146,2	142,1	140,8	127,8	115,8	107,1	99,4	93,4
EU	233,9	293,7	332,2	348,8	346,7	351,3	337,9	312,8	309,0	292,7	289,7	
Obseg zavarovalnih premij v primerjavi z BDP												
Slovenija	5,0	5,3	5,3	5,7	5,8	5,6	5,6	5,5	5,2	5,1	5,0	
EU-25*		8,7	8,2	8,7	8,7	8,2	8,2	8,3	8,4	8,4	8,2	
Tržna kapitalizacija delnic v primerjavi z BDP												
Slovenija	17,6	22,9	22,3	23,4	19,4	13,2	13,6	14,3	16,5	14,2	12,4	12,2
EU	95,6	90,2	42,4	56,9	64,8	56,9	60,9	68,4	69,1	74,4	76,1	78,5

Vir: Poročilo o finančni stabilnosti (različni letniki), Letno statistično poročilo (Ljubljanska borza - različni letniki), Statistični zavarovalniški bilten (Slovensko zavarovalno združenje - različni letniki), Swiss Re: Sigma - World insurance (različni letniki), ECB, Company files (London Stock exchange-različni letniki), European Securities Exchange Statistics (Federation of European Securities Exchanges), Eurostat Portal Page – National accounts (EUROSTAT), SI-STAT podatkovni portal – nacionalni računi, 2017. Opomba: *Pri kazalniku zavarovalnih premij glede na BDP manjkajo podatki za baltske države.

Slika: Bilančna vsota v primerjavi z BDP v državah članicah EU v letu 2016

Vir: Banka Slovenije, ECB, SURS, Eurostat, 2017.

²¹⁴ Podatek za države EU se nanaša na leto 2016.

1.7 Regionalne razlike v BDP na prebivalca

Najvišji BDP na prebivalca ima osrednjeslovenska regija, ki presega slovensko povprečje za več kot 40 %. K temu prispeva tudi to, da ima ta regija največ, t. j. več kot tretjino, delovnih mest in posledično veliko delovnih migracij. Edina regija, ki še presega slovensko povprečje po BDP na prebivalca je obalno-kraška. Najnižji BDP na prebivalca ima zasavska regija, ki dosega le malo več kot 50 % slovenskega povprečja. Od leta 2016 se BDP ponovno povečuje v vseh regijah. Sicer se že od leta 2014 hitreje povečuje predvsem v regijah zahodne Slovenije, kjer je bil tudi upad gospodarske aktivnosti v prvih letih krize relativno večji. Največjo rast je imela v letih 2015 in 2016 obalno-kraška regija, visoka je bila tudi v osrednjeslovenski in gorenjski regiji. Podpovprečne pa so bile v zadnjih letih ponovno rasti BDP v večini regij vzhodne Slovenije, ki so tudi med manj razvitimi.

Regionalne razlike, ki v mednarodni primerjavi v Sloveniji niso velike, so se v krizi še zmanjšale. Relativna razpršenost BDP na prebivalca²¹⁵, ki je eden od kazalnikov za merjenje regionalnih razlik, se je od leta 2010 do leta 2015 zmanjševala, v letu 2016 pa nekoliko povečala, a je bila nižja kot v predkriznem obdobju (21,7 % leta 2016 in 22,3 % leta 2008). To je predvsem posledica večjega upada gospodarske aktivnosti v večini relativno razvitejših regij v času krize. Čeprav po letu 2014 BDP v teh regijah ponovno raste hitreje, so za zdaj regionalne razlike še vedno manjše kot pred krizo. Tudi razmerje med regijama s skrajnima vrednostima BDP na prebivalca je v primerjavi z ostalimi državami EU relativno nizko (2,6-kratno), vendar pa se postopoma povečuje.

Od leta 2014 se upočasnjuje tudi zaostajanje regij v BDP na prebivalca za povprečjem EU, ki se je v krizi sicer večinoma povečalo. Zahodna Slovenija je leta 2016 dosegla 97 % evropskega povprečja (leta 2008 109 %), vzhodna pa 67 % (leta 2008 74 %), kar jo uvršča med manj razvite regije EU²¹⁶. Med statističnimi regijami povprečje EU presega le osrednjeslovenska regija, vendar se je ta razlika močno zmanjšala (leta 2016 je bila za 15 o. t. manjša kot leta 2008, kar je največje poslabšanje med slovenskimi regijami). Poleg osrednjeslovenske sta razliko do povprečja EU glede na leto 2008 najbolj povečali obalno-kraška in zasavska regija (- 11 o. t.), ki tudi sicer med slovenskimi regijami najbolj zaostaja za povprečjem EU.

Tabela: Regionalni BDP, Slovenija

Kohezijska (NUTS 2) / statistična regija (NUTS 3)	BDP na prebivalca								Nominalna rast BDP, v % 2016/2015	Struktura BDP, v % 2016
	Slovenija=100							EU=100		
	2008	2010	2012	2013	2014	2015	2016			
Slovenija	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	83	4,1	100,0
Zahodna Slovenija (raven NUTS 2)	121,2	121,2	120,1	119,4	119,1	119,1	119,5	97	4,6	56,3
Obalno-kraška	107,1	108,7	101,4	98,3	97,4	100,1	101,8	83	6,0	5,6
Goriška	95,4	93,6	91,1	90,7	90,6	91,6	91,8	75	4,0	5,2
Gorenjska	84,5	82,8	83,3	85,9	87,6	87,7	88,2	72	4,5	8,7
Osrednjeslovenska	145,1	145,3	145,0	143,4	142,0	141,2	141,2	115	4,5	36,8
Vzhodna Slovenija (raven NUTS 2)	82,0	81,7	82,5	82,9	83,1	83,0	82,6	67	3,4	43,7
Primorsko-notranjska	72,3	70,5	68,9	70,6	72,0	73,8	73,6	60	3,8	1,9
Jugovzhodna Slovenija	96,6	95,2	93,9	95,0	96,2	96,4	95,0	77	2,7	6,6
Posavska	80,1	81,6	83,2	84,3	84,2	83,7	82,8	67	2,8	3,0
Zasavska	60,6	61,0	58,8	59,1	56,7	54,1	53,3	43	2,4	1,5
Savinjska	89,5	90,6	91,9	91,6	91,3	92,0	92,0	75	4,2	11,4
Koroška	76,7	74,2	78,8	79,7	80,1	80,8	80,6	65	3,5	2,8
Podravska	83,8	82,5	82,9	82,8	83,3	82,8	82,1	67	2,8	12,8
Pomurska	63,4	64,2	67,1	68,5	68,4	67,1	67,6	55	4,3	3,8
Razpršenost BDP/prebivalca (NUTS 3)	22,3	23,8	23,0	22,2	21,7	21,4	21,7			

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Ekonomsko področje – Nacionalni računi – Regionalni bruto domači proizvod, 2018; Eurostat Portal Page – General and regional statistics, 2018; preračuni UMAR.

²¹⁵ Razpršenost regionalnega BDP na prebivalca je izmerjena kot vsota absolutnih razlik med regionalnim in nacionalnim BDP na prebivalca, uteženim z deležem prebivalstva. Izražena je v odstotkih od nacionalnega BDP na prebivalca.

²¹⁶ Manj razvite regije so regije na ravni NUTS 2, ki imajo BDP na prebivalca manjši od 75 % povprečja EU.

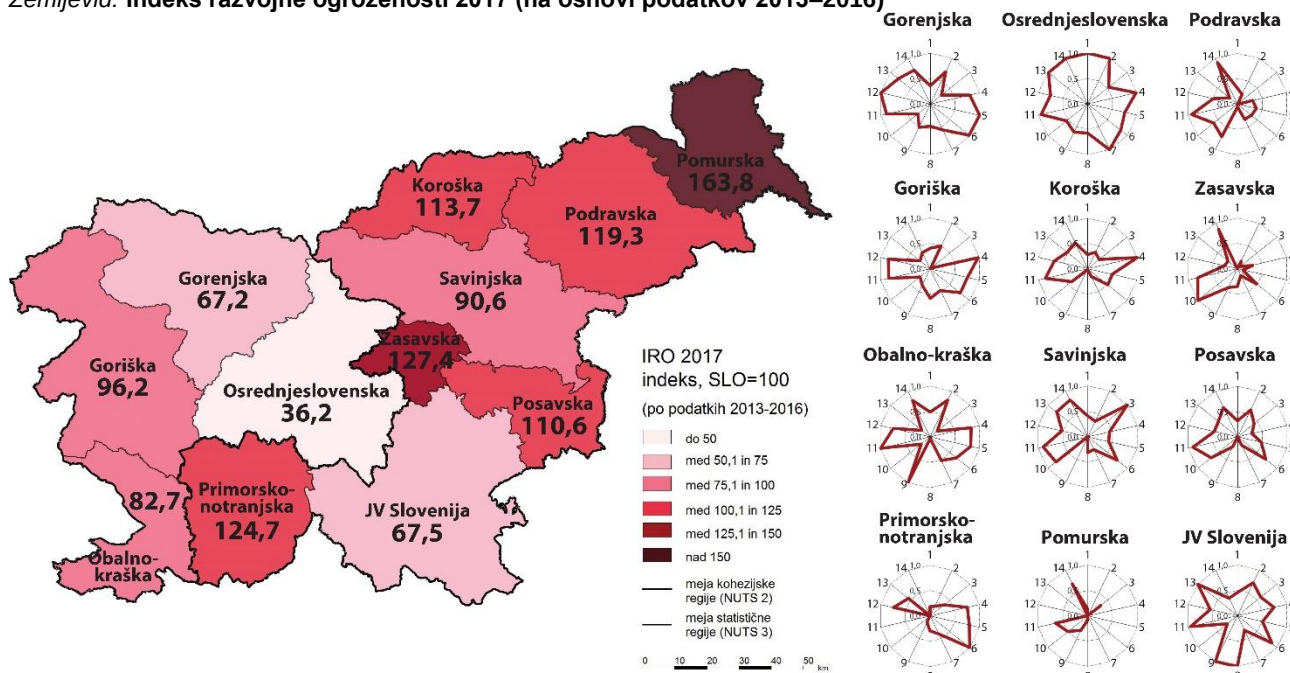
1.8. Indeks razvojne ogroženosti

Sintezni indeks razvojne ogroženosti (IRO)²¹⁷, izračunan na osnovi podatkov razpoložljivih v letu 2017, je **najvišji v pomurski regiji, najnižji pa v osrednjeslovenski**. Pomurska regija (vrednost indeksa 163,8) ima najnižje vrednosti kar pri sedmih kazalnikih, na predzadnjem mestu pa je tudi po BDP na prebivalca. Osrednjeslovenska regija ima pri večini kazalnikov najvišje vrednosti (ali med najvišjimi); nižje, a še vedno nadpovprečne vrednosti, ima le pri kazalniku deleža bruto investicij v osnovna sredstva v BDP in deležu površin varovanih območij. Povprečnemu indeksu se je najbolj približala goriška regija.

Glede na leto 2014 se je vrednost indeksa IRO najbolj zmanjšala v koroški, povečala pa v posavski regiji. V primerjavi z letom 2014, ko so bile vrednosti IRO izračunane za celotno programsko obdobje 2014-2020, se je vrednost indeksa najbolj zmanjšala v koroški regiji (za 8 indeksnih točk). Poleg koroške se je zmanjšala tudi v podravski, goriški in savinjski regiji, enaka pa je ostala v primorsko-notranjski regiji. V vseh ostalih regijah se je vrednost indeksa povečala, najbolj v posavski regiji (za 9 indeksnih točk). To je predvsem posledica nižjih vrednosti na področju investicij, razpoložljivega dohodka, brezposelnosti mladih in deleža varovanih območij. Še vedno pa je ta regija, tako kot v letu 2014, šesta po vrednosti IRO. Rang regij po IRO se tudi sicer med leti ne spreminja veliko.

Primerjava rangov regij po IRO in bruto domačem proizvodu na prebivalca kaže največje razlike pri gorenjski in obalno-kraški regiji. IRO je bil v regionalno politiko uveden, ker je BDP na prebivalca kot kazalnik razvoja preozek za spremljanje večdimenzionalnosti regionalnega razvoja. Kazalnika med seboj v absolutnem smislu sicer nista primerljiva, saj IRO vključuje kar 14 kazalnikov z različnih področij. Primerjava uvrstitev posameznih regij po obeh kazalnikih pa kaže največje razlike pri gorenjski in obalno-kraški regiji. Gorenjska regija je za osrednjeslovensko druga najmanj razvojno ogrožena regija, čeprav je po bruto domačem proizvodu na prebivalca šele na šestem mestu. Na to vpliva predvsem nizka stopnja brezposelnosti in visoka stopnja delovne aktivnosti, nadpovprečna produktivnost, visok razpoložljivi dohodek na prebivalca in relativno ugoden indeks staranja prebivalstva.

Zemljevid: Indeks razvojne ogroženosti 2017 (na osnovi podatkov 2013–2016)

Vir: SURS, ARSO, URSZR, MGRT, DRI upravljanje investicij, 2017, izračuni UMAR.

²¹⁷ IRO je sestavljeni kazalnik za spremljanje regionalnega razvoja. Sestavljen je iz kazalnikov: bruto domači proizvod na prebivalca, bruto dodana vrednost na zaposlenega, bruto investicije v osnovna sredstva v BDP, stopnja registrirane brezposelnosti mladih (15-29 let), stopnja delovne aktivnosti (20-64 let), prebivalstvo s terciarno izobrazbo (25-64 let), bruto domači izdatki za RRD v BDP, delež sekundarno prečiščene odpadne vode, površina varovanih območij, ocenjena škoda zaradi naravnih nesreč v BDP, stopnja registrirane brezposelnosti, indeks staranja prebivalstva, razpoložljivi dohodek na prebivalca, poseljenost. Na osnovi IRO so regije razvrščene po stopnji razvitosti za programsko obdobje 2014-2020 (Pravilnik, 2014).

1.9 Produktivnost

Zaostanek Slovenije za povprečno produktivnostjo v EU ostaja višji kot pred začetkom krize. Cilj strategije razvoja Slovenije je doseči 95 % ravni produktivnosti povprečja EU do leta 2030 (l. 2016 81 %). V primerljivo dolgem časovnem obdobju (2000–2016) je Slovenija zaostanek v produktivnosti zmanjšala le za 4 o. t. V tem obdobju je bila dinamika dohitevanja sicer različna. Do začetka krize je produktivnost pri nas rasla hitreje, tako da smo leta 2008 dosegli najmanjši zaostanek za EU (84 % povprečja). Gospodarska kriza je izničila glavino napredka, kot posledica izrazitejših cikličnih in strukturnih dejavnikov upočasnitve rasti produktivnosti²¹⁸. V zadnjih letih Slovenija zopet postopno dohiteva povprečno raven produktivnosti v EU, a ob izrazito počasnejši dinamiki v primerjavi s predkriznim obdobjem. Trendna rast produktivnosti je v letih 2016 in 2017 dosegla le dobro tretjino tiste v obdobju 2000–2007, kar je v pretežni meri posledica odsotnosti povečevanja kapitalne opremljenosti dela.

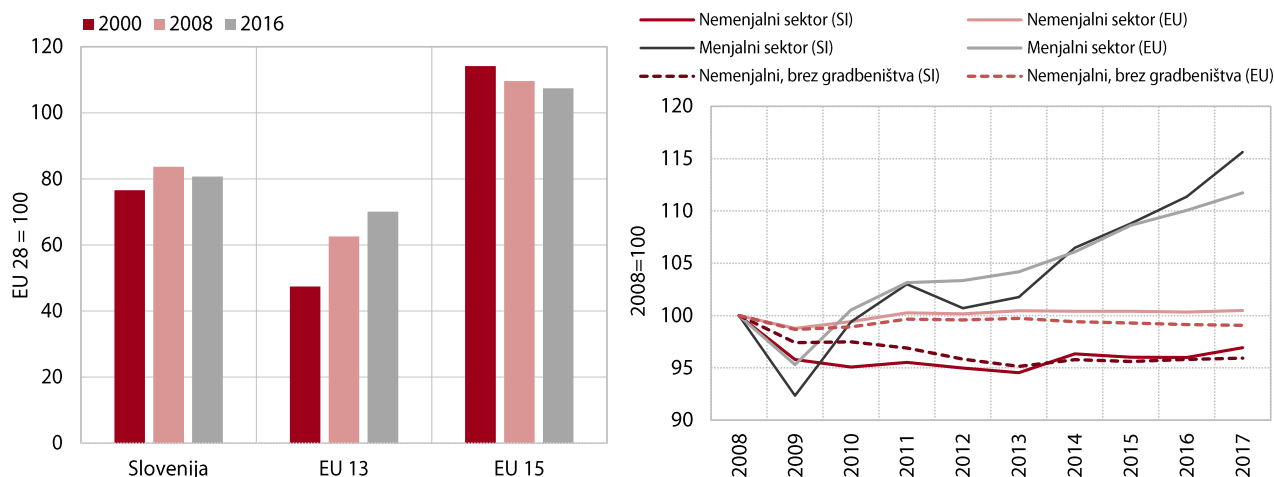
Gibanja produktivnosti so neugodna predvsem v nemenjalnem sektorju. Na gibanja menjalnega sektorja pomembno vplivajo konkurenci izpostavljene predelovalne dejavnosti. Te so relativno hitro nadomestile v krizi izgubljeno raven produktivnosti²¹⁹, od leta 2013 pa je rast večinoma hitrejša kot v povprečju EU. Po drugi strani nemenjalni sektor še vedno zaostaja za predkrizno ravno produktivnosti, poglobila pa se je tudi že sicer velika vrzel do povprečja EU. Delno lahko to pripišemo močni prizadetosti slovenskega gradbeništva v krizi. Dodatno pa na to vplivajo tudi nekatere na znanju temelječe storitve (npr. finančne in strokovno-tehnične) pretežno usmerjene na domači trg, kjer je povpraševanje po krizi začelo okrevati kasneje in počasneje v primerjavi s tujim povpraševanjem²²⁰. Po daljšem obdobju pretežno neugodnih gibanj se je v letu 2017 produktivnost omenjenih dejavnosti nemenjalnega sektorja izraziteje povečala²²¹, zlasti v gradbeništvu.

Tabela: Produktivnost dela, Slovenija

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Ciljna vrednost za 2030
Realna rast produktivnosti, v %	2,6	4,5	0,7	-6,1	3,4	2,4	-1,8	0,0	2,6	1,0	1,2	2,2	
Produktivnost v standardih kupne moči, EU=100	77	83	84	80	79	81	80	80	81	81	81	np	95

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Nacionalni računi, 2018; Eurostat Portal Page – Economy and Finance, 2018; preračun UMAR.

Slika: Raven produktivnosti gospodarstva (BDP na zaposlenega v standardih kupne moči) in realna rast produktivnosti (dodana vrednost na zaposlenega) v menjalnem in nemenjalnem sektorju*

Vir: Eurostat Portal Page – Economy and Finance, 2018; preračun UMAR. Opomba: * V menjalni sektor prištevamo kmetijstvo (A), rudarstvo (B), predelovalne dejavnosti (C), oskrbo z energijo (D), komunalne storitve (E), trgovino (G), promet (H), gostinstvo (I) in informacijsko-komunikacijske dej. (J), v nemenjalni pa gradbeništvo (F), finančne storitve (K), poslovanje z nepremičninami (L), strokovne, znanstvene in tehnične dej. (M), druge poslovne dej. (N), javno upravo (O), izobraževanje (P), zdravstvo in socialno varstvo (Q), kulturne in rekreacijske dej. (R) ter druge dej. (S).

²¹⁸ Med ciklične npr. sodi močan upad investicij, dolgoročnejši strukturni dejavniki pa se zrcalijo predvsem v prispevku skupne faktorske produktivnosti, ki je posledica sprememb v tehnologijah in načinih proizvodnje, ki vplivajo na učinkovitost dela in kapitala (OECD, 2016). Glej tudi poglavje 1.2.

²¹⁹ Tudi kot posledica strukturnega učinka zaradi krčenja proizvodnje nizko produktivnih panog, zlasti v prvih letih krize. Leta 2017 je bila raven produktivnosti predelovalnih dejavnosti za slabo četrtino višja kot v letu 2008 in skoraj za enkrat glede na leto 2000.

²²⁰ Na znanju temelječe tržne storitve poleg dejavnosti K (finančnih storitev) in M (strokovne, znanstvene in tehnične storitve) vključujejo tudi dejavnost J (informacijsko-komunikacijska dejavnost), ki sicer sodi v menjalni sektor, gibanja produktivnosti pa so tudi v tem sektorju izrazito neugodna. Za dejavnosti M in J je značilen tudi velik in naraščajoč delež samozaposlenih, ki statistično izkazujejo nižjo produktivnost.

²²¹ Rast je bila tudi višja v primerjavi s povprečjem EU.

1.10 Evropski inovacijski indeks

Slovenija je po vrednosti Evropskega inovacijskega indeksa (EII) v obdobju 2010–2016 blizu evropskega povprečja, vendar je v dohitevanju stagnirala. EII²²² je sestavljeni kazalnik, ki meri učinkovitost nacionalnih inovacijskih sistemov v državah EU na štirih področjih: (1) okvirni dejavniki inovacijske aktivnosti podjetij, (2) investicije v inovacijsko aktivnost, (3) inovacijska aktivnost na ravni podjetij ter (4) učinki inovacijske aktivnosti podjetij. Na osnovi EII so države razvrščene v štiri skupine, od inovacijsko najbolj do najmanj uspešnih držav. Slovenija je v skupini močnih inovatorok, ki dosegajo od 90 % do 120 % evropskega povprečja vrednosti EII²²³. V času krize²²⁴ se je vrednost EII poslabšala oz. ni naraščala v polovici članic EU, vključno s Slovenijo. V skupini članic, ki so povečale vrednost EII, so bile tako nekatere iz skupine vodilnih inovatorok kot tudi članice iz drugih skupin. Razlika med najbolj (Švedska) in najmanj uspešno članico (Romunija) po vrednosti EII se je v obdobju 2010–2016 še povečala.

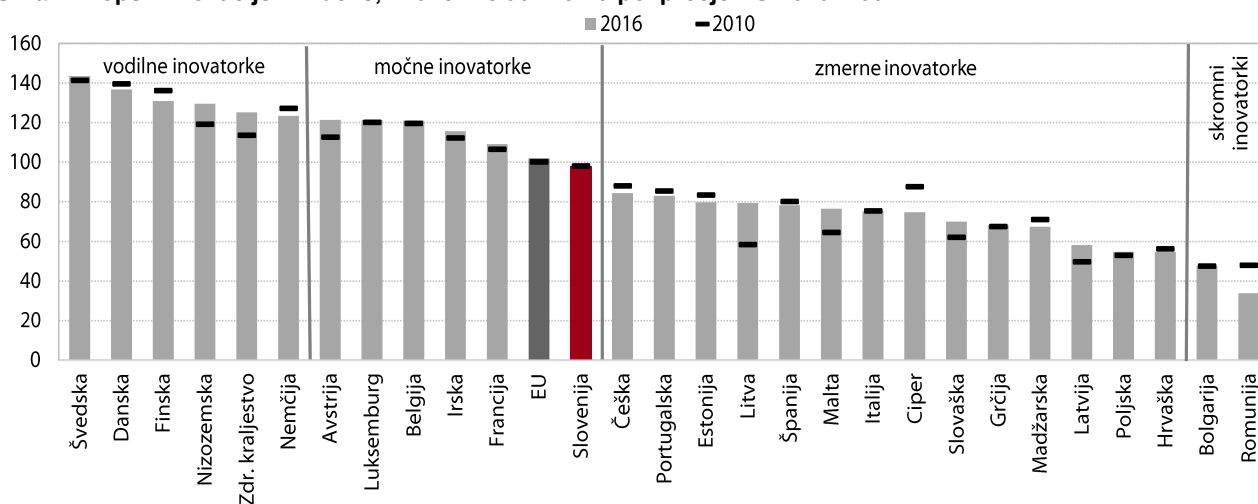
Inovacijski sistem Slovenije je relativno močan pri okvirnih dejavnikih, ki vplivajo na inoviranje podjetij, relativno najšibkejši pa na področju investicij v inovacijsko aktivnost ter njihovih učinkov. Med okvirnimi dejavniki je bil največji napredek v obdobju 2010–2016 dosežen glede števila novih doktorjev znanosti, deleža prebivalcev v starosti od 25 do 34 let, ki so zaključili terciarno izobraževanje, ter mednarodnega znanstvenega sodelovanja in znanstvene odličnosti. Znatno se je povečal tudi delež podjetij, ki imajo hiter širokopasovni dostop do interneta, kar je podlaga za uvajanje naprednejših elektronskih in mobilnih storitev. Največje pomanjkljivosti se kažejo pri investicijah v inovacijsko aktivnost, tako glede zniževanja javnih izdatkov za RRD kot glede nizkih naložb tveganega kapitala, ki so običajno usmerjene v hitro rastoča, visoko-tehnološka podjetja. Polega tega je Slovenija šibka tudi pri učinkih inovacijske aktivnosti na konkurenčnost, ki se odražajo zlasti v nizkem deležu izvoza na znanju temelječih storitev (gl. indikator 1.14) in nizkem deležu zaposlenih v hitrorastočih podjetjih.

Tabela: Evropski inovacijski indeks

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Ciljna vrednost za 2030
Slovenija (indeks EU 2010=100)	98	99	98	97	99	98	98	>120 (uvrstitev med vodilne inovatorke)*
Slovenija	0,483	0,490	0,483	0,480	0,487	0,483	0,482	
EU	0,493	0,496	0,489	0,495	0,489	0,497	0,503	

Vir: European Innovation Scoreboard 2017, 2017. Opomba: * Med vodilne inovatorke se uvrščajo države z inovacijsko učinkovitostjo, ki je večja od 120 % povprečja EU v letu 2010. V letu 2016 so se med vodilne inovatorke uvrščale Nemčija, Združeno kraljestvo, Nizozemska, Finska, Danska in Švedska, ki so dosegale vrednost EII med 0,609 in 0,708.

Slika: Evropski inovacijski indeks, izražen relativno na povprečje EU 2010=100

Vir: European Innovation Scoreboard 2017, 2017.

²²² Metodologija izračunavanja EII se je večkrat spreminjala skladno z razvojnimi trendi in prioritetami evropske inovacijske politike (več o tem v European Innovation Scoreboard 2017, 2017).

²²³ Inovacijsko najbolj uspešne so *vodilne inovatorke*, katerih inovacijska učinkovitost je višja od 120 % evropskega povprečja v letu 2010. Po številu držav je najmočnejša skupina *zmaneranih inovatorok* z inovacijsko učinkovitostjo med 50 % in 90 % povprečja EU, najšibkejša skupina - *skromne inovatorke* - dosega pod 50 % inovacijske učinkovitosti povprečja EU (ibid).

²²⁴ Gre za primerjavo med 2016 in 2010, ko je bila večina kazalnikov na razpolago za leti 2014 ali 2015 oz. 2008 ali 2009.

1.11 Indeks digitalnega gospodarstva in družbe

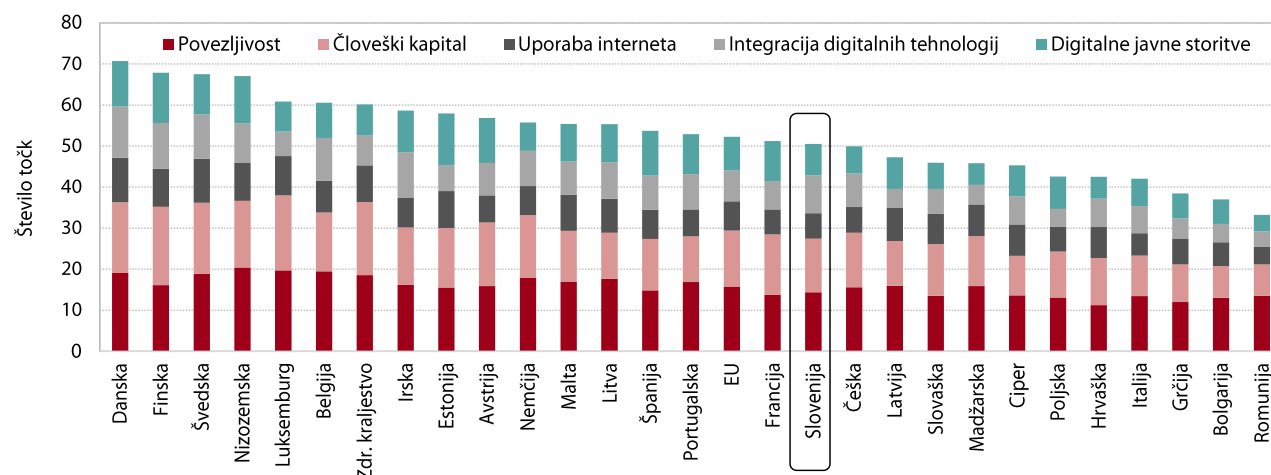
Slovenija po digitalizaciji gospodarstva in družbe sodi med srednje uspešne države EU, njena uvrstitev pa se od začetka merjenja v letu 2014 ni bistveno spreminjala. Indeks spremlja razvoj digitalne konkurenčnosti držav EU in meri njihov napredek na petih področjih: povezljivost, človeški kapital, uporaba interneta, integracija digitalne ekonomije v podjetjih in digitalizacija javnih storitev²²⁵. Slovenija se glede digitalizacije gospodarstva in družbe uvršča nekoliko pod povprečje držav EU, za katerim zaostaja pri štirih od petih komponent indeksa, najbolj glede uporabe interneta (23. mesto v 2017). V Sloveniji se internet vseskozi relativno veliko uporablja za enostavnejše storitve (novice, glasba, igrice, video), precej manj kot v EU pa za naprednejše storitve, kot sta spletno bančništvo in spletno nakupovanje. V zadnjih letih je precej manjša kot v EU tudi uporaba socialnih omrežij. Integracija digitalne tehnologije v podjetjih je edina komponenta indeksa, pri kateri je Slovenija v zadnjih letih dosegla vidnejši napredek in presega povprečje EU (7. mesto). Na tem področju se uvršča bolje ali blizu povprečja EU po večini kazalnikov digitalizacije poslovanja in elektronskega trgovanja. Po letu 2015, ko je bila uvedena obvezna uporaba e-računov za poslovanje s proračunskimi uporabniki, izstopa zlasti pospešeno uvajanje standardiziranih elektronskih računov. Pri povezljivosti je opazen počasen prehod uporabnikov na mobilne in hitre širokopolasovne povezave, kjer je pokritost pri slednjih sicer dobra, vendar so cene relativno visoke. Na področju človeškega kapitala nekoliko zaostaja za povprečjem EU glede deleža uporabnikov interneta in osnovnih digitalnih veščin. Deleža IKT specialistov med zaposlenimi in diplomantov naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike, kot merili naprednih digitalnih veščin, pa sta na podobni ravni kot v EU. Pri digitalnih javnih storitvah Slovenija zaostaja za povprečjem EU predvsem zaradi manjšega deleža prebivalcev, ki z javno upravo v celoti poslujejo elektronsko²²⁶. Okoli evropskega povprečja pa se uvršča pri večini kazalnikov ponudbe storitev e-uprave, kjer je bil v zadnjem obdobju vidnejši napredek dosežen zlasti pri zagotavljanju odprtih podatkov²²⁷, pa tudi glede možnosti spletnega urejanja administrativnih postopkov, povezanih s pomembnejšimi življenjskimi dogodki.

Tabela: Uvrstitev Slovenije po indeksu digitalnega gospodarstva in družbe (DESI) med 28-imi državami EU

	2014	2015	2016	2017	Ciljna vrednost za 2030
Indeks digitalnega gospodarstva in družbe (DESI)	17	18	18	17	< ali = 9
1. Povezljivost	15	18	18	19	< ali = 9
2. Človeški kapital	14	15	15	14	< ali = 9
3. Uporaba interneta	19	16	24	23	< ali = 9
4. Integracija digitalne ekonomije	18	19	13	7	< ali = 9
5. Digitalne javne storitve	17	18	19	16	< ali = 9

Vir: Evropska komisija (Digital Single Market), 2017. Opomba: Izračun indeksa za posamezno leto temelji na podatkih za predhodno leto.

Slika: Indeks digitalnega gospodarstva in družbe (DESI) ter njegove komponente, 2017

Vir: Evropska komisija (Digital Single Market), 2017.

²²⁵ Področje povezljivosti vključuje fiksne in mobilne širokopolasovne povezave, hitrost in cene širokopolasovnih povezav. Pri človeškem kapitalu se meri raba interneta ter osnovne in napredne digitalne veščine. Področje uporabe interneta je sestavljeno iz kazalnikov uporabe interneta glede na vrsto uporabe (iskanje različnih vsebin, komuniciranje, transakcije). Področje integracije digitalnih tehnologij je razdeljeno na podskupini: digitalizacija poslovanja in e-trgovanje. Področje digitalnih javnih storitev vključuje uporabo in ponudbo različnih storitev e-uprave.

²²⁶ Zaostanek za EU po deležu prebivalcev (16-74 let), ki pošiljajo upravi elektronsko izpolnjene obrazce preko interneta, se po letu 2014 celo povečuje.

²²⁷ Odprti podatki so prosto dostopni ter vsakomur na uporabo in ponovno uporabo ter preračunavanje brez omejitev avtorskih pravic in prepovedi kopiranja in objavljanja. Omogočajo nadaljnjo povezljivost podatkov, ustvarjanje novega znanja ter povečujejo učinkovitost enkratnega vnosa podatkov.

1.12 Izvozni tržni delež

Tržni delež slovenskega blaga na svetovnem trgu se približuje predkriznemu vrhu. Prisotnost slovenskega blaga na tujih trgih je dosegla vrh v letu 2007, ko je Slovenija zagotovila približno 0,2 % svetovnega povpraševanja po blagu. V letih 2008–2012 je nato sledil eden večjih padcev tržnega deleža na svetovnem trgu med državami EU²²⁸, ki je bil deloma tudi posledica regionalne usmerjenosti našega izvoza²²⁹. Od leta 2013 se tržni delež ponovno povečuje, na EU trgu in v večini najpomembnejših partneric je Slovenija predkrizne ravni že presegla, nekoliko nižji pa je še na svetovnem trgu. Pozitivna gibanja so se nadaljevala tudi v letu 2017. Rast tržnega deleža na trgu EU, kamor Slovenija izvozi približno tri četrtine blaga, je bila 5,1-odstotna (3,1 % v 2016). Največji prispevek k rasti izvoza (in s tem tudi tržnih deležev) je imela Francija. Med pomembnejšimi partnericami izven EU se je tržni delež povečal v Švici, Turčiji in ZDA, zmanjšal pa se je v državah nekdanje Jugoslavije in Rusiji. Rast skupnega tržnega deleža slovenskega izvoza na svetovnem trgu je bila po začasnih podatkih 7,4-odstotna (8,0 % v 2016).

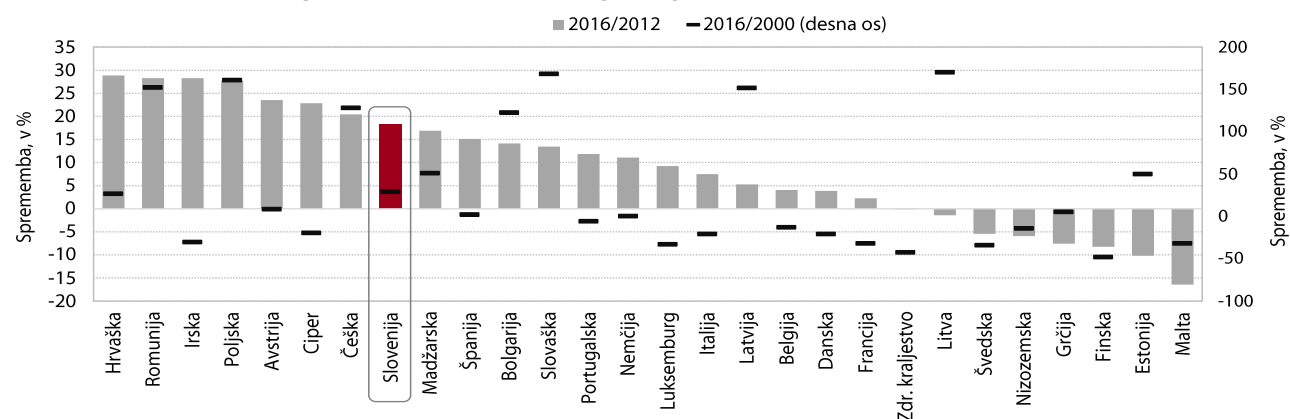
Gledano po proizvodih se je v daljšem obdobju najbolj povečal tržni delež visoko tehnološko intenzivnih proizvodov. S povečanjem relativne pomembnosti²³⁰ visoko tehnološko intenzivnih proizvodov in zmanjšanjem deleža nizko tehnološko intenzivnih proizvodov se je Slovenija močno približala strukturi EU. V obdobju od leta 2000 se je relativno hitreje povečeval tudi tržni delež naravnih virov (predvsem zaradi rasti izvoza lesa ter mednarodnega trgovanja z nafto²³¹), a Slovenija zagotovi relativno malo svetovnega povpraševanja po naravnih virih. Med proizvodi predelovalnih dejavnosti se je tržni delež na trgu EU leta 2017 najbolj povečal pri cestnih vozilih (za skoraj 15 %), k čemer je pomembno prispeval zagon proizvodnje novega modela avtomobila v lanskem letu. Brez prispevka cestnih vozil bi bila lanska rast tržnega deleža predelovalnih dejavnosti na EU trgu precej nižja²³², a višja kot v letu 2016. Visoko rast tržnih deležev na trgu EU so v letu 2017 beležili tudi medicinski in farmacevtski proizvodi, v manjši meri tudi električni stroji in naprave. Omenjene tri so največje skupine proizvodov v našem izvozu, s čimer se je nadalje povečala njegova proizvodna specializacija²³³. Najbolj so se tržni deleži zmanjšali pri železu in jeklu ter barvnih kovinah, kjer naša (sicer relativno visoka) rast izvoza ni sledila močnemu povečanju uvoznega povpraševanja²³⁴.

Tabela: Tržni delež Slovenije na svetovnem trgu blaga in v pomembnejših trgovinskih partnericah¹, v %

	2000	2007	2016	Povprečne letne stopnje rasti, v %			
				2001–2007	2008–2012	2013–2016	2017*
Svet	0,138	0,195	0,178	5,2	-4,9	4,3	7,4
Nemčija	0,474	0,472	0,539	0,0	1,0	2,2	2,1
Italija	0,498	0,687	0,748	4,8	-1,8	4,8	8,8
Avstrija	0,959	1,328	1,437	4,9	-0,2	2,5	0,5
Hrvaška	8,725	8,267	10,533	-0,7	0,3	6,1	-2,1
Francija	0,204	0,287	0,233	6,0	-3,5	1,0	24,5
Ruska fed.	0,564	0,473	0,457	-1,9	-3,5	4,7	-8,1
Srbija	np	5,447	4,669	np	-1,3	-1,8	-9,4

Vir: United Nations Comtrade, 2018; SI-STAT podatkovni portal – ekonomsko področje, 2018; preračuni UMAR. Opomba: ¹ Delež blagovnega izvoza Slovenije v svetovnem blagovnem izvozu oziroma v blagovnem uvozu trgovinske partnerice.* Začasni podatki.

Tabela: Sprememba tržnega deleža na svetovnem trgu blaga, države EU

Vir: United Nations Comtrade, 2018; SI-STAT podatkovni portal – ekonomsko področje, 2018; preračuni UMAR.

²²⁸ Med novimi članicami EU je primerljiv (skoraj četrtinski) padec tržnega deleža v tem obdobju imela le Hrvaška.

²²⁹ Večje usmerjenosti slovenskega izvoza blaga na v krizi počasneje okrevajoče trge, predvsem EU in nekdanje Jugoslavije.

²³⁰ Merjene s povišanjem relativnega tržnega deleža na svetovnem trgu, tj. tržnega deleža posamezne skupine proizvodov, deljene s skupnim tržnim deležem države na svetovnem trgu.

²³¹ Izvoz pred tem uvoženega blaga.

²³² Namesto 6-odstotna (2,3 % v letu 2016) bi bila brez upoštevanja cestnih vozil 3,8-odstotna (3,2 % v letu 2016).

²³³ Leta 2016 so cestna vozila, električni stroji in naprave ter medicinski in farmacevtski proizvodi skupaj predstavljali 35 % našega izvoza blaga na svetovnem trgu (leta 2000 28 %). Njihov delež je tudi nadpovprečen glede na strukturo izvoza EU (25 % v letu 2016).

²³⁴ Delno je k visoki nominalni rasti verjetno prispevala tudi okrepljena rast cen kovin.

1.13 Stroški dela na enoto proizvoda

Slovenija postopno zmanjšuje konkurenčno vrzel do držav EU, ki je nastala v obdobju krize. V obdobju krize je Slovenija pod vplivom visoke rasti plač (2008 in 2010²³⁵) in znižanja produktivnosti (2009) močno poslabšala svoj stroškovno konkurenčni položaj v primerjavi z državami EU. Ta vrzel se je kasneje sicer večinoma zmanjševala, pri čemer je v letih 2012 in 2013 temeljila izključno na prilagoditvi trga dela (znižanju sredstev za zaposlene). Precej ugodnejša so bila gibanja v letu 2017, saj se je zaradi krepitve rasti produktivnosti, ki je presegla rast plač, stroškovna konkurenčnost slovenskega gospodarstva nadalje izboljšala. V povprečju držav EU so se v 2017 stroški dela na enoto proizvoda že drugo leto ohranili na isti ravni, a so razlike v ravneh in dinamiki med državami precejšnje. Močan porast stroškov dela na enoto proizvoda beležijo po večini nove članice, kjer pa so bile ravni v preteklosti med najnižjimi.

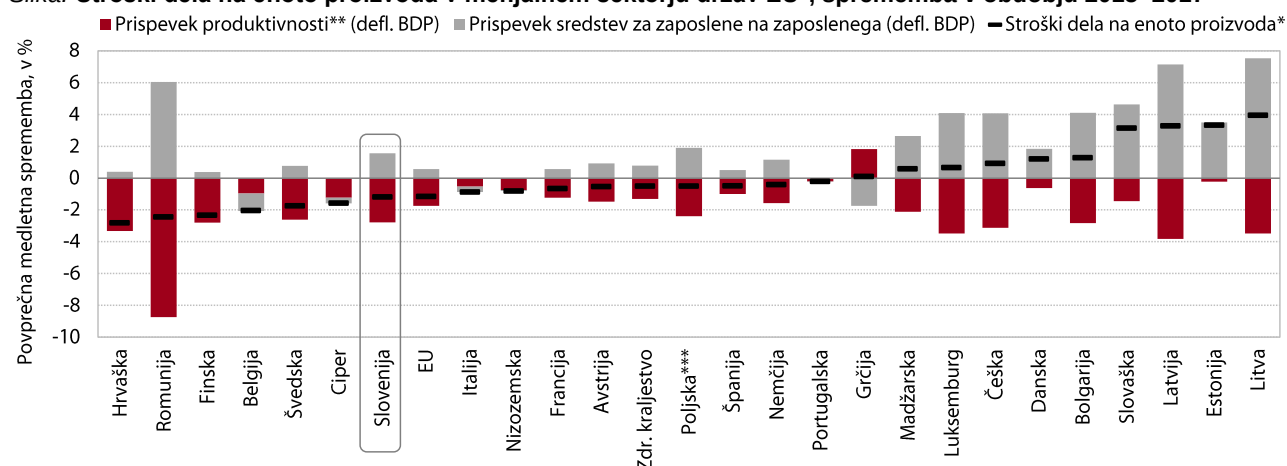
V menjalnem sektorju se stroški dela na enoto proizvoda hitreje znižujejo, k čemur je prispevala tudi prilagoditev na trgu dela, v prihodnje pa bo ključna pospešitev rasti produktivnosti. Znižanje stroškov dela na enoto proizvoda ugodno vpliva na konkurenčnost podjetij zlasti v menjalnem, posredno (npr. preko vpliva nižjih cen storitev) pa tudi v nemenjalnem sektorju. V Sloveniji slednji še vedno presegajo predkrizno raven (za 4,7 %), bolj ugodna pa so gibanja v menjalnem sektorju (-1,4 % glede na leto 2008). V predelovalnih dejavnostih in tradicionalnih tržnih storitvah (gostinstvo, trgovina in promet) so namreč stroški dela na zaposlenega v obdobju po krizi naraščali počasneje od produktivnosti. Čeprav se je rast produktivnosti menjalnega sektorja v letu 2017 okrepila (3,8 %) je še vedno nižja od večletnega povprečja pred krizo (5,2 %). V prihodnje bo v primeru pričakovanih pritiskov na rast plač, nadaljnja krepitev rasti produktivnosti ključna za ohranjanje stroškovno konkurenčnega položaja.

Tabela: Rast stroškov dela na enoto proizvoda v Sloveniji in EU

	Povprečna letna rast, v %	2000–2008	2009–2017	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Slovenija	Skupaj	-0,1	0,1	1,6	-1,9	0,3	-1,1	-2,0	-0,6	0,7	-1,4
	Menjalni sektor	-0,7	-0,1	0,8	-3,7	1,1	-0,8	-2,6	-0,8	-0,2	-2,6
	Nemenjalni sektor	0,5	0,5	3,3	0,2	0,2	-0,4	-1,5	-0,4	1,4	-0,8
EU	Skupaj	-0,4	0,0	1,0	-0,9	0,5	-0,2	-0,5	-1,0	0,0	-0,2
	Menjalni sektor	-0,7	-0,3	-2,1	-1,0	-0,8	-0,2	-0,8	-2,0	-0,5	-1,0
	Nemenjalni sektor	-0,1	0,4	0,6	-0,3	0,1	-0,1	-0,3	-0,1	0,5	0,5

Vir: Eurostat Portal Page – Economy and Finance, 2018; preračun UMAR.

Slika: Stroški dela na enoto proizvoda v menjalnem sektorju držav EU¹, sprememba v obdobju 2015–2017

Vir: Eurostat Portal Page – Economy and Finance, 2018; preračun UMAR. Opomba: ¹ Ni podatka za Malto in brez Irske, na katero so v prikazanem obdobju močno vplivali nekateri enkratni dejavniki. Povprečje EU vključuje tudi Irsko. *Znižanje vrednosti pomeni izboljšanje konkurenčnosti in obratno. ** Negativni predznak pomeni rast produktivnosti. *** Podatki za Poljsko za obdobje 2015–2016.

²³⁵ Ta je bila v letu 2008 posledica uskladitve plač z visoko preteklo inflacijo in produktivnostjo ter odprave plačnih nesorazmerij v javnem sektorju, v letu 2010 pa jo je spodbudilo povišanje minimalne plače.

1.14 Izvoz visokotehnoloških proizvodov in na znanju temelječih storitev

Tehnološka zahtevnost izvoza proizvodov se povečuje. Delež tehnološko visoko zahtevnih proizvodov v blagovnem izvozu se je predvsem povečal v prvih letih krize, ko so se z začetkom gospodarske krize začele močnejše krčiti nekatere druge, manj konkurenčne industrije. V zadnjih letih se je stabiliziral na ravni okoli 20 %, Slovenija pa je tako presegla povprečje EU²³⁶. V prvih letih krize se je povečal predvsem izvoz farmacevtskih izdelkov, ki pa se po letu 2013, zaradi vpliva padca vrednosti tečajev in cen na nekaterih ključnih trgih (npr. Rusija), ni več povečeval. Visokotehnološki izvoz se je sicer v celotnem obdobju povečal v absolutnih vrednostih, najbolj izvoz elektronskih in telekomunikacijskih naprav, v zadnjem letu tudi izvoz letalskih izdelkov. Največji še naprej ostaja izvoz srednje tehnološko intenzivnih proizvodov, predvsem vozil in strojev.

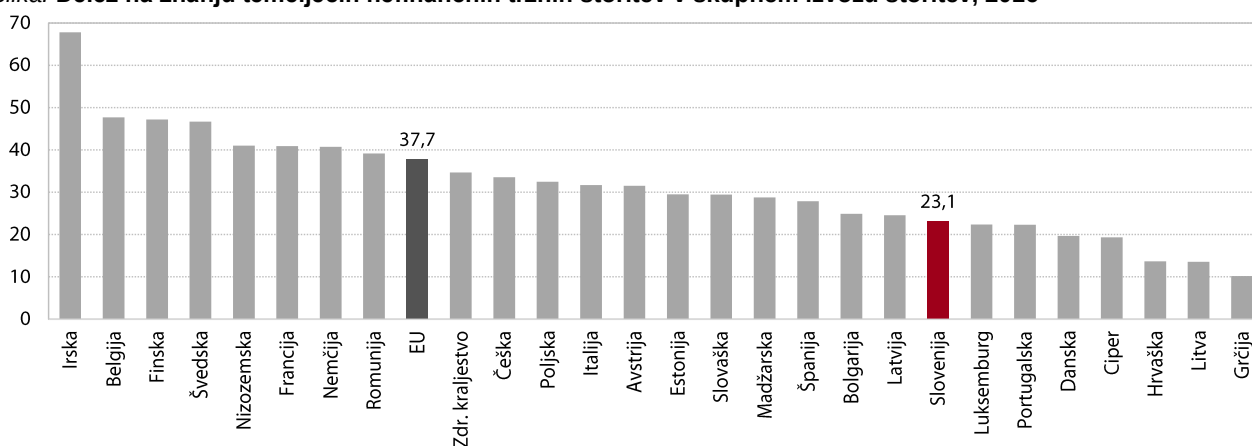
Na znanju temelječe nefinančne tržne storitve²³⁷ povečujejo izvozno usmerjenost, vendar njihov delež v skupnem izvozu storitev ostaja med najnižjimi v EU. Čeprav se je v strukturi izvoza storitev delež na znanju temelječih storitev v preteklih letih povečeval (na 23,1 % v 2016), je zaostanek Slovenije za povprečjem EU (37,7 %) v obdobju 2010–2016 vztrajal na razmeroma visoki ravni, nad 12 o. t. Za evropskim povprečjem je zaostajala glavna dejavnost na znanju temelječih storitev, najbolj računalniške (okoli 7 o. t.). V EU se je v tem obdobju najbolj povečal izvoz računalniških in informacijskih storitev, predvsem pod vplivom visokih rasti izvoza računalniških storitev (okoli 20 % v povprečju na leto) vzhodnoevropskih držav, ki so se EU priključile leta 2004. Višji delež od povprečja EU so v Sloveniji dosegale predvsem telekomunikacijske storitve, se pa v zadnjih treh letih nakazuje zmanjševanje njihovega deleža v strukturi izvoza storitev tako v Sloveniji kot tudi v drugih članicah EU.

Tabela: Struktura blagovnega izvoza po primarnem proizvodnem dejavniku v Sloveniji in EU

		2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Naravni viri	Slovenija	5,3	5,3	6,1	5,6	6,2	6,3	5,7	6,1	6,3	6,8	6,4
	EU	7,9	7,9	8,9	9,0	9,3	9,4	9,4	9,7	9,3	9,1	8,8
Intenzivna raba naravnih virov	Slovenija	15,2	13,1	13,6	14,1	14,9	15,6	16,4	16,7	16,6	15,5	14,9
	EU	21,6	20,9	21,7	21,3	23,3	25,0	25,3	24,9	24,3	22,9	21,9
Nizko tehnološko intenzivni proizvodi	Slovenija	27,1	23,4	20,8	18,4	18,5	18,8	18,1	17,6	18,0	17,9	18,0
	EU	21,1	19,1	17,3	16,7	16,1	15,7	15,2	15,2	15,5	15,5	15,7
Srednje tehnološko intenzivni proizvodi	Slovenija	38,1	41,8	41,0	40,7	38,9	37,0	36,4	36,0	36,7	37,3	38,4
	EU	27,7	30,1	30,8	29,5	29,1	29,3	28,8	29,1	30,0	30,8	31,5
Visoko tehnološko intenzivni proizvodi	Slovenija	13,1	13,7	16,2	18,5	18,5	18,3	19,4	20,0	19,5	19,7	19,5
	EU	17,6	17,7	16,6	18,4	17,5	16,3	15,9	16,0	16,1	17,0	17,5

Vir: Comtrade UN, SURS, 2018; preračuni UMAR. Opomba: razvrščanje proizvodov v posamezne skupine temelji na metodologiji Združenih narodov (Lall). Nekateri proizvodi so nerazvrščeni in zato seštevek petih skupin za posamezno državo ni enak 100.

Slika: Delež na znanju temelječih nefinančnih tržnih storitev v skupnem izvozu storitev, 2016

Vir: Eurostat Portal Page – Economy and Finance, 2018; preračuni UMAR.

Opomba: izvoz na znanju temelječih nefinančnih storitev je izračunan kot vsota izvoza telekomunikacijskih, računalniških in informacijskih storitev (SI) ter drugih poslovnih storitev (SJ).

²³⁶ Po metodologiji Združenih narodov (Lall). V analizi smo uporabili metodologijo Združenih narodov, ki omogoča razdelitev proizvodov po tehnološki zahtevnosti, metodologija Eurostat pa je precej ožja in vključuje le izvoz posameznih visokotehnoloških proizvodov z najbolj intenzivno rabo R&D. Po metodologiji Eurostat so podatki za Slovenijo precej nižji, saj naj bi visokotehnološki izvoz v letu 2015 dosegel le 5,7 %, v EU pa 11,0 %.

²³⁷ Skladno z definicijo OECD gre za informacijske in komunikacijske (J) ter strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti (M) (OECD Science, Technology and Industry Scoreboard 2013, 2013).

1.15 Neposredne tuje investicije

Vhodne NTI v Slovenijo se od leta 2014 hitreje povečujejo, vendar ne bolj kot v večini novih držav članic EU, izhodne NTI pa ostajajo skromne. Višje vhodne NTI so posledica pospešitve privatizacije in tudi sicer večje prodaje lastniških deležev v slovenskih podjetjih. Več pa je tudi širitev že obstoječih podjetij s tujim kapitalom v Sloveniji. Rezultati ankete SPIRIT v obdobju 2014–2017 kažejo, da vsako leto več kot 35 % anketiranih podjetij s tujim kapitalom napoveduje širitev dejavnosti v Sloveniji. Ta trend lahko pričakujemo tudi v prihodnje, saj za leto 2018 napoveduje širitev 38,2 % anketiranih podjetij. Izhodne NTI pa se po zmanjšanju v obdobju 2010–2013 od leta 2014 le skromno povečujejo. Njihovo stanje je bilo leta 2017 še vedno za 7,6 o. t. nižje od najvišje ravni v letu 2009. Tako prilivi kot odlivi lastniškega kapitala pa so se v letu 2017 bistveno znižali.

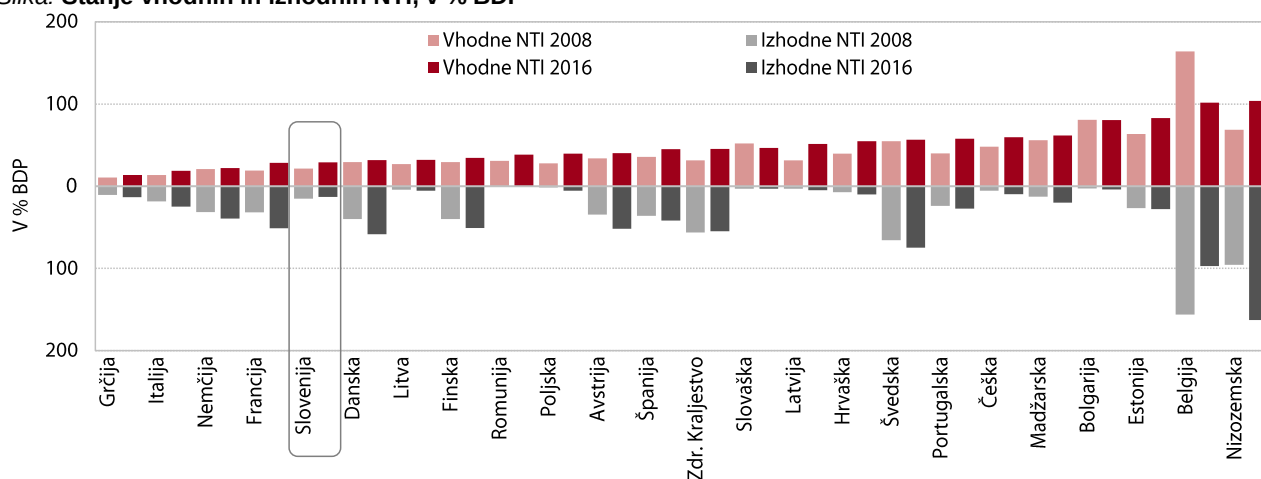
Slovenija ostaja med državami EU z najnižjim deležem stanja vhodnih NTI v BDP. Čeprav se je delež vhodnih NTI v primerjavi z BDP do leta 2017 povečal na 30,8 % BDP, kar je okoli 8 o. t. več glede na stanje ob začetku krize in s čimer smo med tistimi novimi članicami EU, ki so zabeležile največja povečanja, Slovenija ostaja med državami EU z najnižjim stanjem NTI v primerjavi z BDP. Nižji delež od Slovenije imajo le Francija, Nemčija, Italija in Grčija. Pri izhodnih NTI Slovenije se je delež stanja v primerjavi z BDP od rekordnih 17,0 % leta 2009 znižal na 13,5 %. S tem Slovenija med novimi članicami EU sicer zaostaja le za Madžarsko in Estonijo, ki pa imata obe bistveno večji delež.

Tabela: Tokovi in stanja¹ vhodnih in izhodnih NTI² v Sloveniji

V mio. EUR	2000	2005	2008	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Vhodne NTI											
Stanje konec leta	2.567	5.981	8.598	7.983	8.880	9.249	8.897	10.202	11.612	12.950	13.368
Priliv lastniškega kapitala ³	96,3	270,7	380,3	449,9	63,2	334,1	441,7	1.436,1	1.344,1	938,1	333,7
Stanje kot % BDP	11,9	20,5	22,7	22,0	24,1	25,7	24,8	27,3	30,0	30,4	30,8
Izhodne NTI											
Stanje konec leta	829	2.777	6.085	6.097	6.049	5.710	5.179	5.335	5.508	5.714	5.764
Odliv lastniškega kapitala ³	54,7	456,0	720,8	181,0	240,7	383,9	427,4	133,8	243,9	251,0	103,6
Stanje kot % BDP	3,8	9,5	16,0	16,8	16,4	15,9	14,4	14,3	14,2	14,1	13,5

Vir: Banka Slovenije, 2018. Opombe: ¹ Stanja so prikazana po metodologiji BPM6 po načelu smeri naložbe, na katero je Banka Slovenije prešla z letom 2014. Stanja po tej metodologiji so se zaradi sprememb kategorij, ki se upoštevajo v izračunu stanja NTI, precej spremenila. To v primeru Slovenije velja predvsem pri vhodnih NTI: stanje vhodnih NTI konec 2013 je bilo po stari metodologiji 10.729 mio. EUR, po novi pa le 8.926 mio. EUR, stanje izhodnih NTI pa je bilo po stari metodologiji 5.121 mio. EUR, po novi pa 5.172 mio. EUR (Neposredne naložbe 2013, 2014). ² Podjetja, v katerih ima posamezni tuji investitor 10-odstotni ali višji delež v kapitalu. ³ Lastniški kapital brez reinvesticije dohodkov.

Slika: Stanje vhodnih in izhodnih NTI, v % BDP

Vir: UNCTAD FDI/MNE database, 2017.

Opomba: Na sliki so zaradi boljšega prikaza vključene države EU z izjemo Cipra, Malte, Irske in Luksemburga, ki izstopajo po zelo visokih NTI v primerjavi z drugimi državami.

1.16 Izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost in število raziskovalcev

Izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost (v % BDP) so naraščali do leta 2013, ko so znatno presegali povprečje EU. Zniževanje izdatkov za RRD se je najprej začelo v javnem sektorju, ki je v obdobju 2012–2016 realno znašalo -39,7 %. To kaže na veliko odstopanje od zavez iz RISS 2011–2020²³⁸. Poslovni sektor je predstavljal glavno gonilo rasti izdatkov za RRD do leta 2015, potem pa so začeli tudi ti izdatki upadati. Za poslovni sektor so bila za financiranje naložb v RRD poleg lastnih²³⁹ zelo pomembna tudi finančna sredstva poslovnega sektorja iz tujine in Evropske komisije²⁴⁰. Na povečanje izdatkov poslovnega sektorja za RRD so spodbudno vplivale tudi znatne davčne olajšave za vlaganja v RRD²⁴¹. V Sloveniji je delež poslovnega sektorja v izdatkih za RRD visok (2016: 69,2 %), kar je znatno več kot v povprečju EU (2015: 55,3 %). Kljub visoki gospodarski rasti v preteklih letih je prišlo v Sloveniji do krčenja izdatkov za RRD, nasprotno kot v nekaterih razvitejših članicah EU, kjer se delež izdatkov za RRD giblje okoli 3 % BDP ali pa ga presega (npr. Švedska, Nemčija, Avstrija).

V zadnjem desetletju se je število raziskovalcev²⁴² znatno povečalo, večina med njimi je bila zaposlena v poslovnem sektorju. Takšna gibanja so pomembna za ustvarjanje novega znanja, inovativnih izdelkov in storitev ter povečanje konkurenčnosti gospodarstva. S povečevanjem sredstev poslovnega sektorja za financiranje RRD izdatkov se je v zadnjem desetletju število tam zaposlenih raziskovalcev skoraj podvojilo na okoli 4.500, v javnem sektorju pa povečalo samo za okoli 50 na okoli 3.600. Podhranjenost slednjega se bo ob upokojevanju starejših raziskovalcev še posebej odrazila v prihodnje in bo vplivala na manjši obseg prebojnih temeljnih raziskav, ki so podlaga tudi za raziskave v poslovnem sektorju. V predelovalnih dejavnostih je tako kot v večini drugih članic EU zaposlena glavnina raziskovalcev. V storitvah²⁴³, za katere je značilna nižja intenzivnost RRD, je velika večina raziskovalcev (preko 90 %) zaposlenih v na znanju temelječih storitvah²⁴⁴.

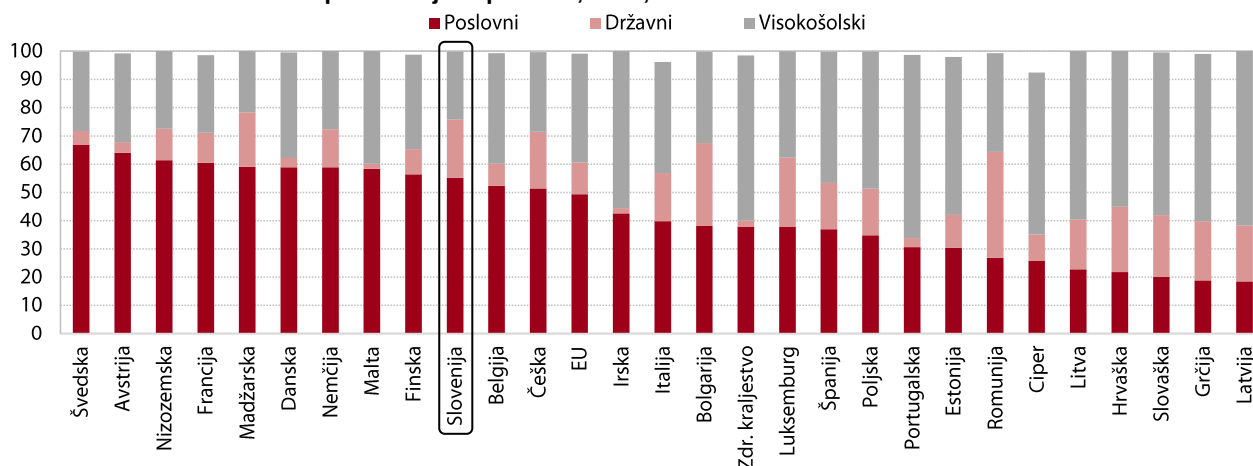
Tabela: Izdatki za RRD, v % BDP

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Slovenija	1,36	1,41	1,63*	1,82	2,06	2,24*	2,57	2,58	2,37	2,20	2,01
EU	1,77	1,74	1,84	1,93	1,93	1,97	2,01	2,02	2,03	2,04	2,03

Vir: Eurostat Portal Page – Science and Technology – Research and Development, 2018; SI-STAT podatkovni portal, 2018.

Opombi: Podatek za EU je ocena Eurostata. * V letih 2008 in 2011 je prelom v časovni vrsti zaradi izboljšane zajema poročevalskih enot v poslovnem sektorju. Leta 2011 je ta sprememba prispevala 0,21 % BDP k povečanju izdatkov za RRD (za več o tem gl. Poročilo o razvoju 2013, str. 132).

Slika: Struktura raziskovalcev po sektorju zaposlitve, 2016, v % od vseh raziskovalcev

Vir: Eurostat Portal Page – Science and Technology – Research and Development, 2018; SI-STAT podatkovni portal, 2018.

Opomba: Razlika do 100 % je zasebni nepridobitni sektor; za Francijo in Poljsko so podatki za leto 2015.

²³⁸ Ob sprejetju RISS 2011–2020 je bil postavljen cilj, da naj bi se javna sredstva za RRD do leta 2020 postopoma povečala na 1,2 % BDP, kasneje je bil spremenjen na 1,0 % BDP. Leta 2016 so dosegla komaj 0,41 % BDP.

²³⁹ Posamezni sektorji večinoma sami financirajo svoje RRD, kar ne spodbuja sodelovanja in prenosa rezultatov RRD med sektorji (za več o tem gl. Poročilo o razvoju 2017, str. 81).

²⁴⁰ V obdobju 2010–2013 so se preko izplačil kohezijskih skladov financirali tudi centri odličnosti, kompetenčni in razvojni centri, za pridobitev teh sredstev pa je bila zahtevana soudeležba podjetij pri sofinanciranju RRD.

²⁴¹ Od leta 2012 znaša 100 % vloženi sredstev v RRD. V letu 2016 se je znesek uveljavljenih olajšav le nekoliko zmanjšal, število zavezancev pa se je zmanjšalo precej, za 16,8 %.

²⁴² Izraženo v ekvivalentu polnega delovnega časa.

²⁴³ Dejavnosti SKD: G–N.

²⁴⁴ Vključujejo informacijske in komunikacijske (J) ter strokovne, znanstvene in tehničnih dejavnosti (M).

1.17 Inovacijska aktivnost podjetij

Inovacijska aktivnost podjetij se med letoma 2010 in 2014 ni povečala, zato se je zaostanek Slovenije za povprečjem v EU še povečal. V obdobju 2012–2014 je bilo v Sloveniji 45,9 % inovacijsko aktivnih podjetij (IAP), kar je nekaj manj kot v predhodnem triletnem obdobju (2010–2012), za katerega so na voljo primerljivi podatki²⁴⁵. V EU je prišlo do minimalnega napredka, inovacijsko najbolj aktivne države pa so še povečale prednost. V Sloveniji delež velikih IAP presega povprečje EU, delež malih pa zaostaja. Podjetja predelovalnih dejavnosti so tradicionalno bolj inovacijsko aktivna kot v storitvenih, pri obeh pa se zaostanek za inovacijsko najbolj uspešnimi državami giblje med 10 in 20 o. t., kar zmanjšuje njihovo konkurenčnost. V tistih članicah EU, kjer se je delež IAP v obdobju 2012–2014 zmanjšal, se je vrzel med predelovalnimi in storitvenimi dejavnostmi podobno kot v Sloveniji še povečala. Med storitvenimi dejavnostmi so v Sloveniji inovacijsko najbolj aktivna podjetja v računalniških storitvah (delež IAP je znašal 72,5 %), kar je blizu povprečja EU, vendar je dosti nižji kot v vodilnih državah (preko 85 %). V skupini vseh na znanju temelječih storitev²⁴⁶ je delež IAP v Sloveniji 55,6 %. Te storitve (npr. IKT storitve ali svetovalne storitve) pomembno vplivajo na krepitev inovacijske sposobnosti v drugih dejavnostih in tako prispevajo k izboljšanju konkurenčnosti celotnega gospodarstva.

Delež IAP, ki so v obdobju 2012–2014 uvedla ekoinovacije²⁴⁷, je bil v Sloveniji med najvišjimi v EU. Znašal je preko 60 %, višji je bil samo v Nemčiji in na Portugalskem. Največ koristi od ekoinovacij so imela podjetja²⁴⁸ manj pa končni uporabniki njihovih proizvodov²⁴⁹. To kaže, da postaja poslovni interes za uvajanje ekoinovacij zelo pomemben, v preteklosti pa je veljalo, da so koristne predvsem za okolje (Hojnik, 2016). Ekoinovacije so v podjetjih največkrat vplivale na zmanjšanje porabe energije ali izpustov CO₂, podobno kot v vodilnih državah EU. V Sloveniji so IAP kot zelo pomembne motive za uvedbo ekoinovacij izpostavili: (1) izboljšanje ugleda podjetja, (2) previsoke stroške energije, vode ali materialov ter (3) okoljske predpise, kar prav tako ni odstopalo od motivov podjetij v vodilnih državah EU.

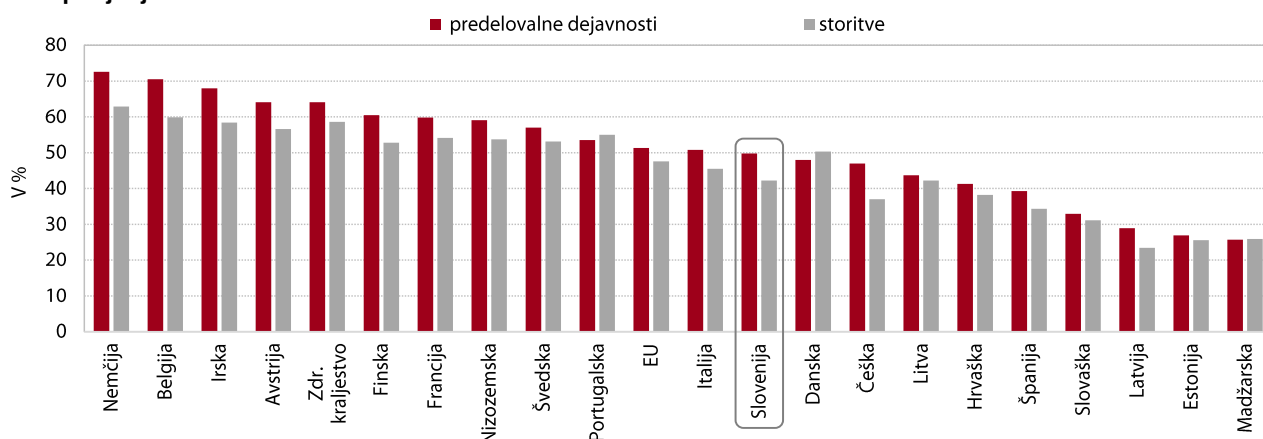
Tabela: Inovacijsko aktivna podjetja glede na velikost podjetja, v % od vseh podjetij

		Skupaj	Mala	Srednja	Velika	Predelovalne dejavnosti	Storitve
2010–2012	Slovenija	46,5	40,5	62,0	86,9	49,9	43,8
	EU	48,9	45,2	60,5	76,4	51,8	46,8
2012–2014	Slovenija	45,9	39,7	63,1	87,2	49,8	42,2
	EU*	49,1	45,0	61,5	78,1	51,3	47,6

Vir: Eurostat Portal Page – Science and Technology – Community innovation survey, SURS, 2017; preračuni UMAR.

Opomba: * Za predelovalne dejavnosti je povprečje EU brez Malte; preračuni UMAR.

Slika: Delež inovacijsko aktivnih podjetij v predelovalnih dejavnostih* in storitvah v obdobju 2012–2014, v % od vseh podjetij

Vir: Eurostat Portal Page – Science and Technology – Community innovation survey, 2017; preračuni UMAR. Opomba: * Za predelovalne dejavnosti je povprečje EU brez Malte; preračuni UMAR.

²⁴⁵ Raziskava o inovacijski aktivnosti, ki vključuje razširjen nabor dejavnosti, je bila izvedena šele drugič, kar je potrebno upoštevati pri primerjanju in interpretaciji podatkov pred letom 2010 (več v Poročilu o razvoju, 2015, str. 122).

²⁴⁶ Vključujejo informacijske in komunikacijske (J) ter strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti (M). Podjetja iz dejavnosti M imajo znatno nižjo inovacijsko aktivnost kot tista iz dejavnosti J.

²⁴⁷ Vprašanja o ekoinovacijah so bila v zadnjo raziskavo o inovacijski aktivnosti podjetij za obdobje 2012–2014 vključena prvič. Ker vse članice EU niso poročale teh podatkov, podatkov za povprečje EU ni.

²⁴⁸ Stroškovni prihranki, izboljšanje ugleda in povečanje prepoznavnosti podjetja, vstop na nove (tuje) trge, zvišanje prihodkov v odvisnosti od vrste uvedene ekoinovacije, so nekateri učinki uvedenih ekoinovacij v podjetjih (Hojnik, 2016).

²⁴⁹ Vse ekoinovacije pozitivno vplivajo tudi na okolje ne glede na to, kdo je direktni koristnik njihovih učinkov.

1.18 Intelaktualna lastnina

Slovenija je od začetka krize znatno napredovala pri blagovnih in storitvenih znamkah EU, pri patentih pa je zaostanek za povprečjem EU povečala. Po stopnji patentibilnosti, ki odraža število prvih²⁵⁰ patentnih prijav na milijon prebivalcev, Slovenija ostaja vodilna med državami srednje Evrope. To lahko do določene mere pojasnimo s strukturo gospodarstva, kjer predstavlja farmacija relativno pomemben segment²⁵¹. Tehnologije²⁵² v posameznih sektorjih so namreč različno patentibilne in mednarodna metodologija WIPO kot bolj patentibilna tehnološka področja izpostavlja: medicinske tehnologije, digitalne komunikacije, računalniške tehnologije ter tehnologije, povezane z električno energijo, stroji in aparati²⁵³. Na teh tehnoloških področjih je bila v obdobju 2010–2017 pri Evropskem patentnem uradu (EPO) oddana več kot polovica patentnih prijav, glavnino so prijavila velika podjetja (EPO Annual Report 2017, 2018). Pri pravnem varstvu znamk²⁵⁴ EU Slovenija hitreje povečuje število vlog na milijon prebivalcev kot EU. Pri znamkah EU so se slovenski prijavitelji v zadnjih letih približevali povprečju EU in se z njim v letu 2017 izenačili. Pri številu modelov²⁵⁵ Skupnosti na milijon prebivalcev slovenski zaostanek za povprečjem EU vztraja na visoki ravni, kar je odraz nezadostnega izkoriščanja potenciala kreativnih industrij za povečanje konkurenčnosti proizvodov in storitev. Zaščita znamk EU in modelov Skupnosti, ki so je na ozemlju celotne EU deležni prijavitelji z eno samo prijavo pri Uradu EU za intelektualno lastnino (EUIPO), pridobiva na privlačnosti tudi zato, ker so stroški v primerjavi s pridobitvijo patentov nižji, postopki pravnega varstva teh pravic pa znatno hitrejši. Zaradi tega so ti vidiki pravnega varstva pravic intelektualne lastnine zanimivi za podjetja v vseh dejavnostih, čeprav so bolj primerni predvsem za storitvene dejavnosti ter mala in mikro podjetja.

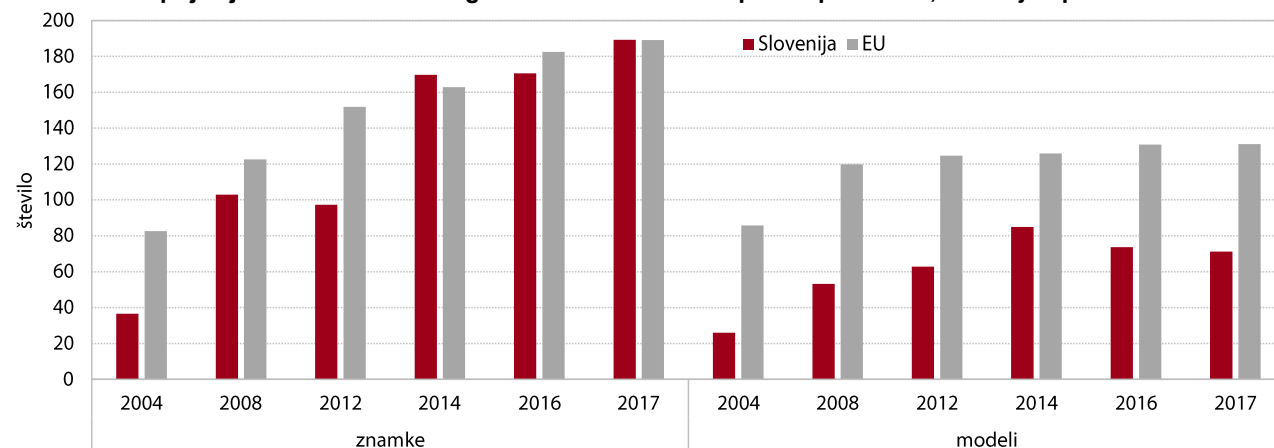
Tabela: Patentne prijave pri EPO po letih vložitve prve prijave*, na milijon prebivalcev

	2000	2005	2008	2010	2011	2012	2013**	2014**	2015***	2016***	2017***
Slovenija	25	54	69	52	55	62	62	66	57	55	46
EU	106	116	114	113	114	113	112	112	133	132	135

Vir: Eurostat Portal Page – Science and Technology – Patent Statistics, 2018; EPO Annual Report – statistics 2017, 2018.

Opombe: * Pri podatkih 2015–2017 gre za patentne prijave, ki niso nujno prve v svetovnem merilu, temveč so bile vložene pri EPO v tekočem letu (EPO Annual Report – statistics 2017, 2018). ** Ocena Eurostata. *** Začasni podatek.

Slika: Število prijavljenih znamk EU in registriranih modelov Skupnosti pri EUIPO, na milijon prebivalcev

Vir: EUIPO Web Page, 2018; preračuni UMAR.

²⁵⁰ Podatki o vloženi patentnih prijavah so za zadnja tri leta iz Letnega poročila EPO, kar pomeni, da se nanašajo na tekoče leto. Pri tem ne gre nujno za prve patentne prijave v svetovnem merilu, ki se nanašajo na leto, ki je najbližje nastanku izuma, in jih objavlja Eurostat (več v Ekonomsko ogledalo 2/2009).

²⁵¹ Skladno z mednarodno patentno klasifikacijo se med tehnologijami za človekove potrebe uvršča tudi humana medicina in veterina, kar lahko povežemo s farmacevtsko industrijo.

²⁵² Pri pravnem varstvu patentov gre dejansko za ekskluzivno zaščito tehnologij (in ne sektorjev) ter z njimi povezanih postopkov in procesov, v katerih nastajajo proizvodi. Zato mednarodna patentna klasifikacija temelji na klasifikaciji tehnologij (Schmoch, 2008).

²⁵³ Med desetimi najpomembnejšimi tehnološkimi področji se tehnologije, povezane s farmacevtskimi učinkovinami, uvrščajo na 8. mesto.

²⁵⁴ Blagovna oz. storitvena znamka je pravno zavarovana kombinacija znakov, ki omogoča razlikovanje enakega ali podobnega blaga/storitev ter ima lastnosti grafične ponazoritve. Pravno varstvo znamke traja 10 let od datuma vložitve prijave z možnostjo obnavljanja (Letno poročilo UIL 2011, 2013).

²⁵⁵ Model je pravno zavarovan zunanji videz izdelka (design), ki je nov in ima individualno naravo. Model traja 5 let z možnostjo obnavljanja (Letno poročilo UIL 2011, 2013).

1.19 Okoljska odgovornost organizacij

Okoljska odgovornost organizacij se nanaša na ustrezno ravnanje z okoljem, ki ga organizacije lahko potrdijo s pridobitvijo različnih okoljskih spričeval. Ob naraščanju okoljske ozaveščenosti se povečuje potreba podjetij in drugih organizacij po dokazovanju različnim deležnikom, da njihova dejavnost dosega ustrezne okoljske učinke. Organizacije zato pridobivajo okoljska spričevala, npr. mednarodni certifikat ISO 14001, ali se vključijo v evropsko shemo EMAS²⁵⁶. Obe okoljski spričevali se podelujeta dejavnosti organizacije, za promocijo okolju prijaznejših izdelkov ali storitev pa se lahko pridobi evropski okoljski znak oz. okoljska marjetica²⁵⁷. Okoljska priznanja sodijo med pomembne instrumente spodbujanja trajnostne proizvodnje in potrošnje ter trajnostne industrijske politike.

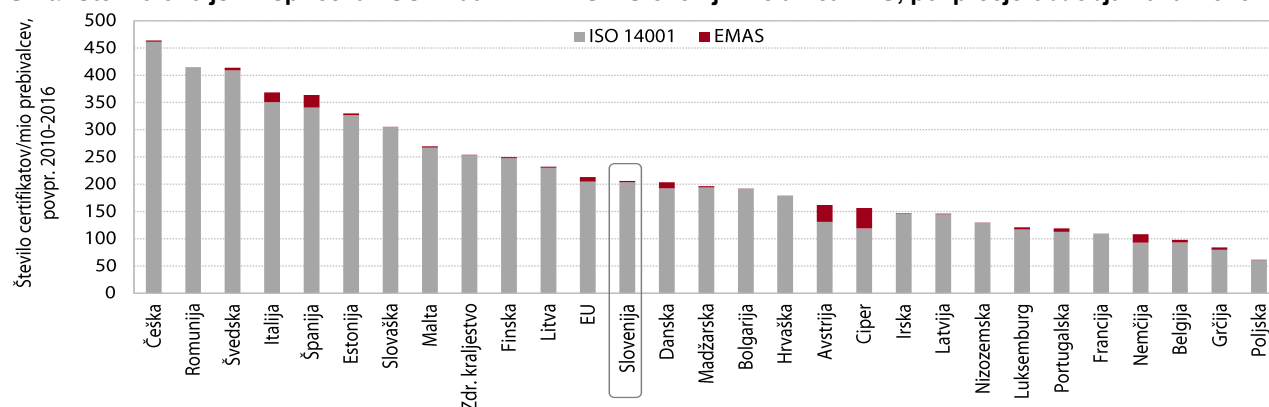
Število okoljskih spričeval na milijon prebivalcev je v Sloveniji podobno kot v povprečju v EU; najbolj razširjen certifikat je ISO 14001, večja kot v EU je razširjenost okoljskih marjetic. Število certifikatov ISO 14001 na milijon prebivalcev je v Sloveniji do leta 2005 naraščalo hitreje kot v povprečju EU in bilo do leta 2011 tudi večje kot v EU, v naslednjih letih pa se je gibalo okoli evropskega povprečja. Vključenost v shemo EMAS in število podeljenih okoljskih marjetic sta v Sloveniji in EU manj razširjena. Vključenost v shemo EMAS se je v Sloveniji povečala šele leta 2015, s čimer se je Slovenija uvrstila v zgornjo polovico članic EU, pred tem pa je bil zaostanek po tem kazalniku največji. Nekatere članice EU skladno z uredbo ES²⁵⁸ uporabljajo ukrepe za lažjo registracijo organizacije ali njihovo ohranitev v shemi, registriranim organizacijam pa nudijo tudi spodbude, če te dokažejo izboljšanje svoje okoljske uspešnosti. Bolj kot shema EMAS je v Sloveniji razširjena okoljska marjetica, po kateri Slovenija presega povprečje EU²⁵⁹. Razen pri izdelkih predelovalnih dejavnosti (predvsem iz papirne in kemične industrije) je pri nas okoljska marjetica razširjena tudi pri turističnih nastanitvah, ki so pogosti nosilci licenc tudi v nekaterih drugih članicah (npr. Francija, Italija, Španija).

Tabela: Število okoljskih spričeval v Sloveniji in EU, na milijon prebivalcev

		2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
ISO 14001	Slovenija	44,3	208,8	220,9	191,9	194,9	201,9	200,0	225,9	206,2	173,1	223,3
	EU	20,4	89,5	143,1	161,2	189,6	186,6	205,0	210,5	213,7	212,4	216,6
EMAS	Slovenija	0,0	0,5	0,5	1,0	1,5	1,5	1,5	0,5	0,5	4,8	5,3
	EU	7,0	6,2	7,9	8,5	8,8	8,8	8,8	8,1	8,0	7,7	7,6
Okoljska marjetica	Slovenija	np	0,0	1,5	1,5	1,5	3,4	4,9	7,3	7,3	7,3	7,8
	EU-27	0,1	0,6	1,4	1,9	2,1	2,0	3,0	4,3	3,8	4,0	3,9

Vir: Eurostat, ISO, Arso, European EMAS Helpdesk, 2017; preračuni UMAR. Opomba: Podatki za EMAS in okoljsko marjetico so na Eurostatu dostopni za obdobje 2005–2015 oz. 2000–2010, kasnejši podatki so pridobljeni na European EMAS Helpdesk in <http://ec.europa.eu/environment/ecolabel/news-alerts.html>; np – ni podatka.

Slika: Število okoljskih spričeval ISO 14001 in EMAS v Sloveniji in članicah EU, povprečje obdobja 2010–2016

Vir: Eurostat, ISO, 2017; preračuni UMAR. Opomba: Podatki kratkoročno precej nihajo, zato smo države razvrstili glede na povprečno vrednost v obdobju 2010–2016.

²⁵⁶ Mednarodni standard ISO 14001 (sistem ravnanja z okoljem) je leta 1996 oblikovala Mednarodna organizacija za standardizacijo (ISO). Shema EMAS (Eco Management and Audit Scheme), sistem EU za okoljevarstveno vodenje organizacij, je bila uvedena leta 1995. Obe spričevali sta bila večkrat revidirani, s čimer sta se prilagajali spremembam v obravnavanju okoljskega delovanja organizacij. Shema EMAS je z revizijami širila tudi zajem organizacij. Sprva so se v shemo lahko vključila le industrijska podjetja v Evropi, od leta 2001 vsaka javna ali zasebna organizacija, od leta 2010 pa tudi neevropske organizacije ali evropske družbe, ki delujejo v neevropskih državah (<http://www.arso.gov.si>; <http://www.jrconsultants.co.uk/iso-14001-history/>; <http://www.greenelement.co.uk/blog/article/a-history-of-iso-14001/>).

²⁵⁷ Eco-label flower je instrument zagotavljanja varstva okolja, ki ga je EU vpeljala leta 1992. Pridobitelja znaka zavezuje k trajni strategiji varovanja okolja v največji možni meri v celotnem življenjskem obdobju njegovega proizvoda ali storitve (www.arso.gov.si).

²⁵⁸ Uredba ES, št. 1221/2009.

²⁵⁹ Podatek je za EU-27.

2 Učenje za in skozi vse življenje

Znanje in spretnosti za kakovostno življenje in delo

2.1	Delež prebivalstva s terciarno izobrazbo	SRS 2030 KAZALNIK USPEŠNOSTI
2.2	Vključenost v vseživljenjsko učenje	SRS 2030 KAZALNIK USPEŠNOSTI
2.3	Rezultati pri matematiki, branju in naravoslovju (PISA)	SRS 2030 KAZALNIK USPEŠNOSTI
2.4	Vpis v srednješolsko in terciarno izobraževanje	
2.5	Diplomanti terciarnega izobraževanja	
2.6	Izdatki za izobraževanje	

Kultura in jezik kot temeljna dejavnika nacionalne identitete

2.7	Obisk kulturnih prireditev	SRS 2030 KAZALNIK USPEŠNOSTI
2.8	Delež kulturnih prireditev, izvedenih na gostovanjih v tujini	SRS 2030 KAZALNIK USPEŠNOSTI

2.1 Delež prebivalstva s terciarno izobrazbo

Delež odraslih (25–64 let) s terciarno izobrazbo se povečuje in je enak povprečju EU. Rast deleža je povezana z dolgoletno visoko vključenostjo mladih v terciarno izobraževanje²⁶⁰. Taka gibanja, ki jih pričakujemo tudi v prihodnje, so ugodna z vidika povečevanja človeškega kapitala države in spodbujanja inovacijske dejavnosti. Ob staranju prebivalstva in pričakovanih večjih potrebah poslovnega sektorja po terciarno izobraženih bo namreč treba zagotoviti dovolj veliko število odraslih z ustrežno terciarno izobrazbo. Delež žensk s terciarno izobrazbo je precej višji od deleža moških, razlika med spoloma je večja kot v povprečju EU. Delež terciarno izobraženih se je v obdobju 2008–2016 najbolj povečal v mlajši (25–34 let) in srednji (35–44 let) starostni skupini, kjer je tudi višji od povprečja EU. Razlike so prisotne tudi na ravni slovenskih statističnih regij. Najvišji delež odraslih s terciarno izobrazbo ima osrednjeslovenska regija, v letu 2016 skoraj 40-odstotnega. Polovico manj terciarno izobraženih je bilo v zasavski regiji, kjer je njihov delež najnižji. Po letu 2005 se delež povečuje v vseh regijah, razlike med regijami pa se zmanjšujejo.

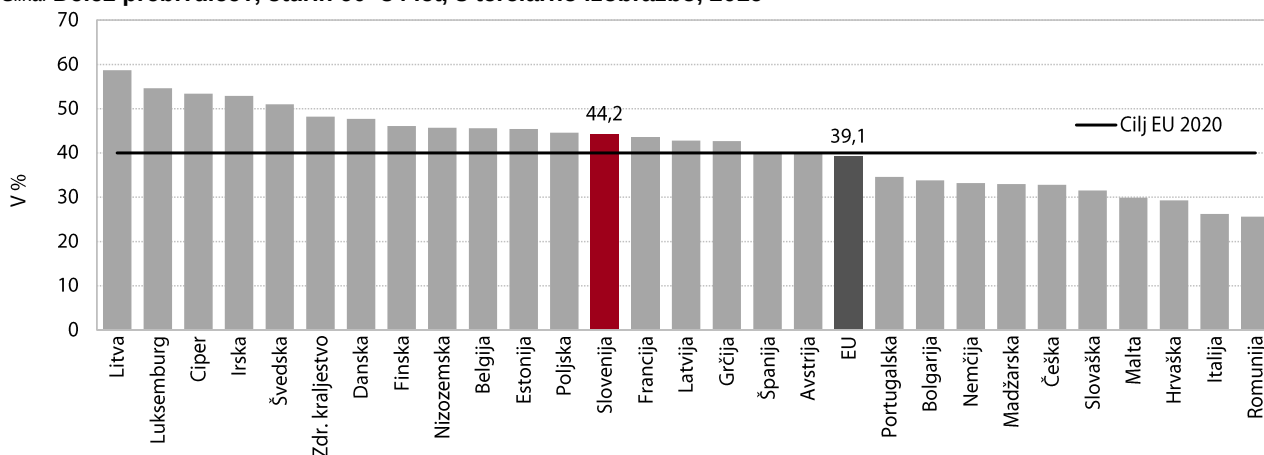
Delež mladih (30–34 let) s terciarno izobrazbo je visok. Že več let se povečuje in je bil leta 2016 s 44,2 % višji od povprečja EU (39,1 %) ter cilja strategije EU 2020, ki je 40 %. Pri ženskah je veliko večji kot pri moških. Problem ostaja učinkovita raba terciarne izobrazbe, kar se kaže v neskladju med znanji in spretnostmi, saj je terciarno izobraževanje premalo povezano s potrebami poslovnega sektorja. Nizka je tudi učinkovitost študija, saj je, ob visoki vključenosti, delež terciarno izobraženih v starostni skupini 20–24 let nizek. Rezerve so tudi v kakovosti terciarnega izobraževanja²⁶¹.

Tabela: Delež prebivalcev, starih 25–64 let, s terciarno izobrazbo, v %

	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Ciljna vrednost za 2030
Slovenija											
Skupaj	20,2	22,6	23,3	23,7	25,1	26,4	27,9	28,6	30,2	30,7	35,0
Moški	17,6	19,0	19,0	19,5	20,3	21,1	22,7	23,4	24,0	24,3	
Ženske	22,8	26,4	27,9	28,1	30,1	32,0	33,3	34,1	36,7	37,6	
20–24 let	3,2	3,8	3,5	5,5	6,4	7,9	9,7	9,5	11,3	11,9	
25–34 let	24,7	30,0	30,4	31,3	33,8	35,3	37,4	38,0	40,8	43,0	
30–34 let	24,6	30,9	31,6	34,8	37,9	39,2	40,1	41,0	43,4	44,2	
55–64 let	16,3	16,1	16,7	16,3	16,4	17,2	18,3	17,9	18,9	19,1	
EU											
Skupaj	22,5	24,2	25,1	25,9	26,8	27,7	28,6	29,3	30,1	30,7	
Moški	22,7	23,8	24,4	25,1	25,8	26,5	27,1	27,9	28,4	28,9	
Ženske	22,3	24,7	25,8	26,7	27,7	28,9	30,0	30,7	31,8	32,5	
20–24 let	12,6	13,4	13,6	14,3	14,8	15,6	16,3	17,0	17,2	17,6	
25–34 let	28,3	29,2	29,9	30,9	32,3	33,3	34,4	35,5	36,4	37,2	
30–34 let	28,1	31,1	32,3	33,8	34,8	36,0	37,1	37,9	38,7	39,1	
55–64 let	16,8	17,0	17,5	18,1	18,7	19,1	19,7	20,3	20,9	21,3	

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Education and training, 2018.

Slika: Delež prebivalcev, starih 30–34 let, s terciarno izobrazbo, 2016

Vir: Eurostat Portal Page - Population and Social conditions, 2018.

²⁶⁰ Leta 2015 je vključenost mladih (20–24 let) v terciarno izobraževanje znašala 48,3 % (EU: 32,1 %).

²⁶¹ Po podatkih raziskave PIAAC so besedilne in matematične spretnosti mladih (20–24 let) s terciarno izobrazbo ali ki so vključeni v terciarno izobraževanje, slabše od povprečja EU.

2.2 Vključenost v vseživljenjsko učenje

Vključenost prebivalcev v starostni skupini 25–64 let v vseživljenjsko učenje²⁶² se od leta 2011 znižuje. Leta 2016 je bila z 11,6 % višja od povprečja EU (10,8 %), vendar oddaljena od cilja Strateškega okvira za evropsko sodelovanje v izobraževanju in usposabljanju (»ET 2020«) do leta 2020, ki je 15 %, in cilja SRS 2030, ki je 19 %. Kljub koncu gospodarske krize in večjim možnostim podjetij ter odraslih za financiranje izobraževanja se vključenost v vseživljenjsko učenje še ni začela povečevati, kar zmanjšuje možnosti odraslih za uspešno vključevanje v družbo. Problem je zlasti nizka vključenost nizko izobraženih in starejših, ki imajo slabe besedilne, matematične in digitalne spretnosti²⁶³. Od slovenskih statističnih regij ima v letu 2016 najvišjo vključenost v vseživljenjsko učenje osrednjeslovenska regija (14,5 %), najnižjo pa koroška (8,5 %), razmerje med regijama z največjo in najmanjšo vključenostjo pa se po letu 2009 večinoma zmanjšuje.

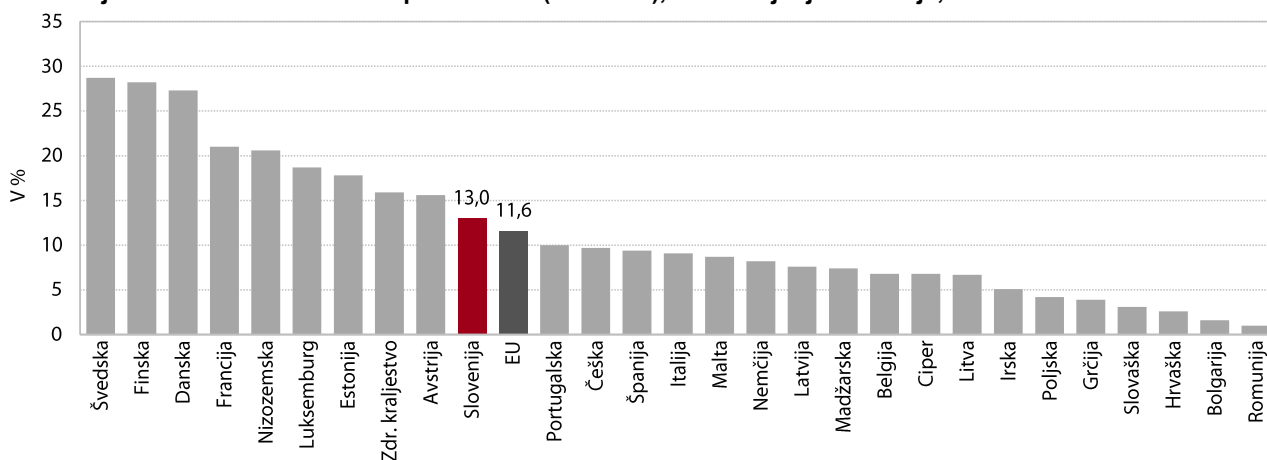
Nespremenjena je tudi vključenost delovno aktivnih prebivalcev (25–64 let) v vseživljenjsko učenje. Od leta 2014 znaša okoli 13 % in je višja od povprečja EU, vendar precej nižja kot pred krizo. Leta 2016 je bila najvišja v izobraževanju, najnižja pa v gradbeništvu. V povprečju je višja v tistih dejavnostih, kjer je višji delež terciarno izobraženih. V javnem sektorju je višja kot v zasebnem. Vključenost v vseživljenjsko učenje se je v obdobju 2008–2016 zmanjšala v večini dejavnosti (najbolj v informacijskih in komunikacijskih dejavnostih), kar lahko zmanjšuje možnosti za prilagajanje zaposlenih globalnim trendom in podjetij za dvig konkurenčnosti.

Tabela: Vključenost odraslih prebivalcev, starih 25–64 let, v vseživljenjsko učenje, v %

	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Ciljna vrednost za 2030
Slovenija	15,3	14,3	14,8	16,4	16,0	13,8	12,5	12,1	11,9	11,6	19,0
EU	9,6	9,5	9,5	9,3	9,1	9,2	10,7	10,8	10,7	10,8	

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Education and training, 2018.

Slika: Vključenost delovno aktivnih prebivalcev (25–64 let), v vseživljenjsko učenje, 2016

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Education and training, 2018.

²⁶² Vseživljenjsko učenje vključuje formalno in neformalno izobraževanje.

²⁶³ Po podatkih raziskave PIAAC imajo nizko izobraženi slabše spretnosti kot srednješolsko in terciarno izobraženi, starejši (55-65 let) pa slabše kot mlajši.

2.3 Rezultati pri branju, matematiki in naravoslovju (PISA)

Slovenski 15-letniki dosegajo pri matematični, naravoslovni in bralni pismenosti dobre rezultate. Po raziskavi PISA 2015²⁶⁴ so pri vseh treh vrstah pismenosti dosegli več točk od povprečja EU in se uvrstili v zgornjo četrtino držav EU. Strateški okvir za evropsko sodelovanje v izobraževanju in usposabljanju (»ET 2020«) kot eno od referenčnih ravni povprečne evropske uspešnosti do leta 2020 določa delež petnajstletnikov s slabimi rezultati (manj kot druga raven pismenosti) pri branju, matematiki in naravoslovju, ki je 15 %. Slovenija dosega ta cilj pri bralni in naravoslovni pismenosti, pri matematični pismenosti pa je od njega še oddaljena. Dekleta dosegajo boljše rezultate pri bralni in naravoslovni pismenosti, fantje pri matematični pismenosti. Med letoma 2012 in 2015 so se dosežki (v točkah) pri matematični in zlasti bralni pismenosti izboljšali, pri naravoslovni pa so ostali približno enaki.

Na dobre rezultate vpliva večinoma ugoden položaj glede materialnih in kadrovskih virov, namenjenih za izobraževanje. Materialni viri za pouk vključujejo učbenike, knjižnično gradivo, laboratorijsko opremo, ipd. Na področju kadrovskih virov se Slovenija ne sooča s pomanjkanjem učnega osebja, na ugoden položaj pa vplivata tudi število učiteljev z licenco (oz. certifikatom oz. s strokovnim izpitom) in razmerje med številom učencev in številom učnega osebja. Dosežke 15-letnikov bi lahko še izboljšali z izboljšanjem nekaterih dejavnikov, kot so velikost oddelka, pomoč učiteljev učencem pri pisanju domačih nalog, opremljenost šol z računalniki in vključenost učiteljev v strokovno razvojne dejavnosti.

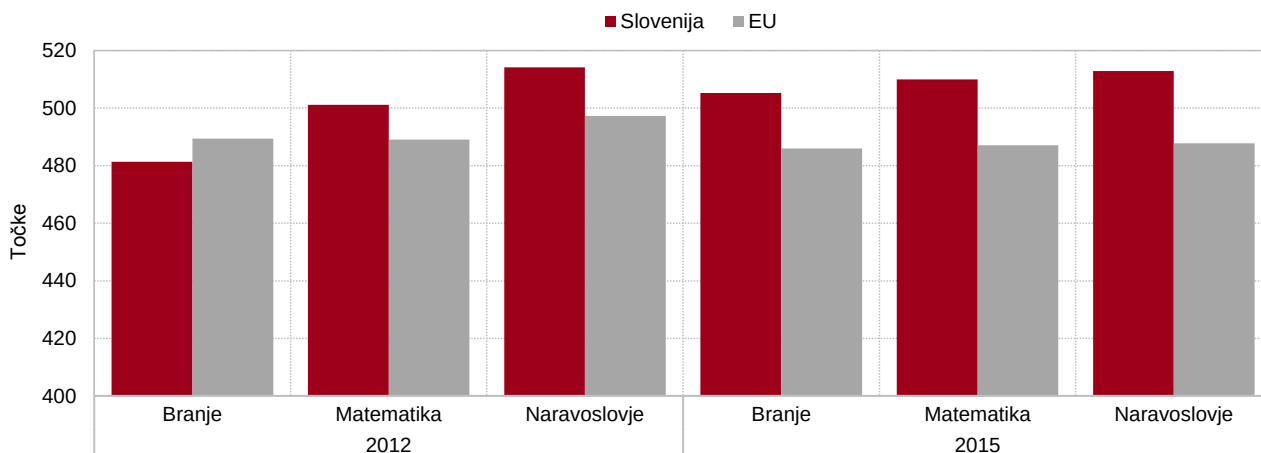
15-letniki z nižjim socio-ekonomskim položajem in priseljenci dosegajo pri matematični, naravoslovni in bralni pismenosti slabše rezultate. Najboljše dosežke imajo 15-letniki z najvišjim socio-ekonomskim položajem, najslabše pa tisti z najnižjim, vendar se je razlika med obema skupinama med letoma 2012²⁶⁵ in 2015 zmanjšala ter je pri vseh treh vrstah pismenosti manjša kot v povprečju EU. Priseljenci iz tujine dosegajo pri naravoslovni pismenosti slabše rezultate kot domači prebivalci, razlika med njimi je večja kot v povprečju EU²⁶⁶.

Tabela: Uvrstitve Slovenije pri naravoslovni, matematični in bralni pismenosti v primerjavi z državami EU

	2006	2009	2012	2015	Ciljna vrednost za 2030
Matematika	4	7	9	5	Uvrstitev v zgornjo četrtino držav EU
Branje	11	16	21	6	
Naravoslovje	8	6	7	3	

Vir: OECD, PISA (2006, 2009, 2012 in 2015). Opomba: Raziskava PISA se pri nas izvaja od leta 2006.

Slika: Povprečni matematični, naravoslovni in bralni dosežki 15-letnikov pri PISA, Slovenija in EU*, 2012 in 2015, v točkah

Vir: OECD, PISA 2015. Opomba: * Prikazano je netehtano povprečje.

²⁶⁴ PISA (Programme for International Student Assessment) je mednarodna raziskava o bralni, matematični in naravoslovni pismenosti, ki se izvaja pod okriljem OECD. V raziskavo so zajeti 15-letni učenci in dijaki ne glede na vrsto šole, ki jo obiskujejo. Raziskava poteka v triletnih cikliih. Njen namen je zajeti podatke o kompetentnosti učencev, ki jih potrebujejo za svoje življenje, poklicno in zasebno, in ki so pomembne za posameznika in družbo.

²⁶⁵ Za leto 2012 so na voljo le podatki za matematično pismenost.

²⁶⁶ Za matematično in bralno pismenost ni na voljo podatkov.

2.4 Vpis v srednješolsko in terciarno izobraževanje

Število mladih, vpisanih v srednješolsko izobraževanje, se zmanjšuje, kar zmanjšuje razpoložljivost bodočega človeškega kapitala. Njihovo število se je zaradi demografskih razlogov v obdobju 2006/2007–2016/2017 zmanjšalo za približno četrtno, kar je zmanjšalo potencialno število mladih za vpis v terciarno izobraževanje in vstop na trg dela. Čeprav je v strukturi vpisanih v srednješolsko izobraževanje višji delež kot v povprečju EU vpisan v poklicne programe, delodajalci težko dobijo za zaposlitev ustrezne kadre, zlasti tiste s srednjo poklicno izobrazbo. Visok delež mladih (82,1 %) je vpisan v izobraževalne programe, ki omogočajo neposreden vpis v terciarno izobraževanje, kar z brezplačnim študijem za redno vpisane na prvi in drugi stopnji zmanjšuje verjetnost neposrednega vstopa na trg dela po končani srednji šoli. Število mladih, vpisanih v srednje poklicne programe, se je zmanjšalo, čeprav se je njihov delež povečal. Do šolskega leta 2016/2017 ni bilo vajeništva, ki omogoča tesnejše povezovanje med šolami in delodajalci, za razliko od povprečja EU, kjer je v tovrstne programe vpisana slaba četrtnina vseh vpisanih v poklicno izobraževanje²⁶⁷. V obdobju 2006/2007–2016/2017 se je še bolj kot v poklicne programe zmanjšalo število vpisanih v splošno izobraževalne programe (za slabo tretjino).

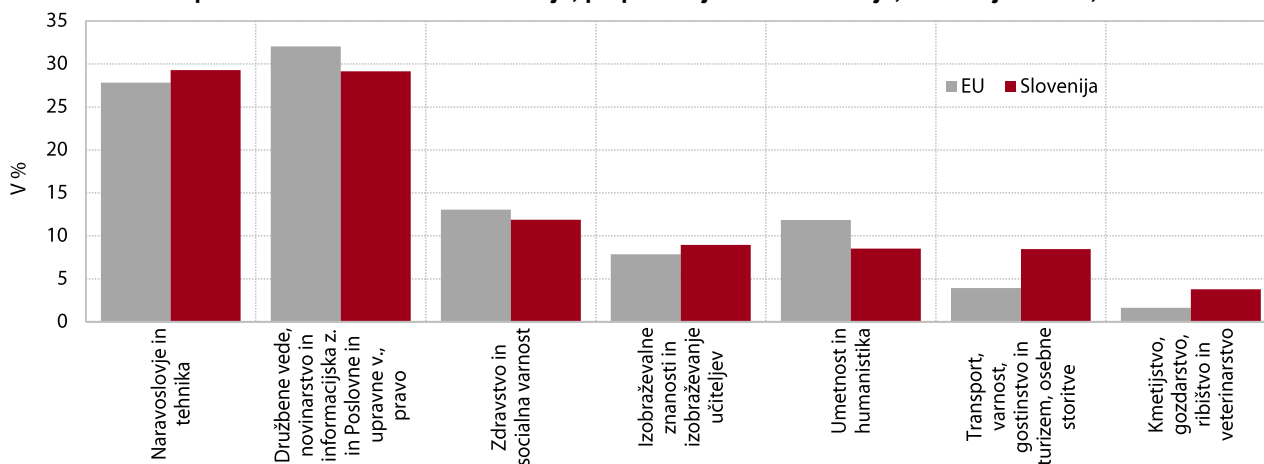
Že več let se zmanjšuje tudi število vpisanih v terciarno izobraževanje. Njihovo število se zmanjšuje od šolskega leta 2010/2011. V obdobju 2009/2010–2016/2017 se je zmanjšalo za slabo tretjino, najbolj na družboslovnih področjih, kjer se je precej zmanjšal tudi njihov delež. Najbolj sta se povečala deleža vpisanih na zdravstvo in socialo ter na naravoslovje in tehniko, kljub temu pa to na račun zmanjševanja števila vpisanih ne zadosti velikemu povpraševanju poslovnega sektorja (gl. kazalnik 2.5). Nižji vpis na zdravstvo in socialno varnost v primerjavi z deležem diplomantov predstavlja problem z vidika zadovoljevanja potreb starajoče družbe. Vpis v terciarno izobraževanje je še vedno premalo usklajen s potrebami poslovnega sektorja. To je posledica dejstva, da pri nas ni sistema spremljanja zaposljivosti diplomantov in dolgoročnih napovedi potreb trga dela, kar otežuje večje upoštevanje potreb tega sektorja pri načrtovanju vpisa.

Tabela: **Struktura mladih¹, vpisanih v srednješolsko izobraževanje, po vrstah izobraževalnih programov, v %**

		2005	2008	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Slovenija	Skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	Splošno izobraževalni programi	39,1	41,1	41,2	40,7	40,1	39,7	38,4	37,5
	Poklicni programi	60,9	58,9	58,8	59,3	59,9	60,3	61,6	62,5
EU	Skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	Splošno izobraževalni programi	46,7	50,5	50,8	49,5	50,4	54,7	55,6	55,3
	Poklicni programi	53,3	49,5	49,2	50,5	49,6	45,3	44,4	44,7

Vir: Eurostat, SURS, 2017; preračuni UMAR. Opomba: ¹ Prikazani so redno vpisani.

Slika: **Struktura vpisanih v terciarno izobraževanje, po področjih izobraževanja, Slovenija in EU*, 2015**

Vir: Eurostat, SURS, 2017; preračuni UMAR. Opomba: * Brez Irske, Grčije in Italije.

²⁶⁷ Poklicni programi, ki kombinirajo učenje v šoli in učenje, ki temelji na delu, so vajeništvo, dualni in alternacijski model izobraževanja.

2.5 Diplomanti terciarnega izobraževanja

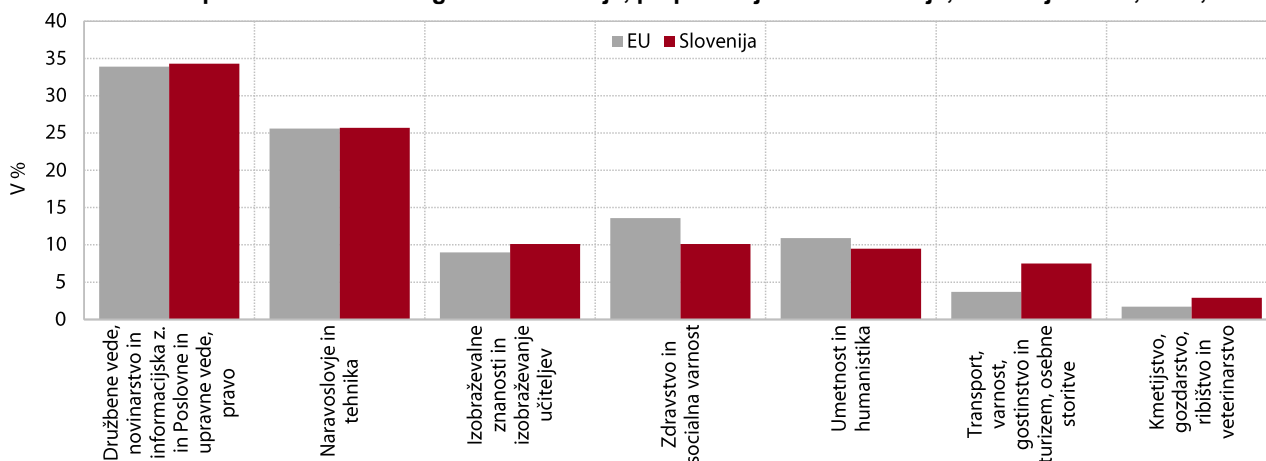
Število diplomantov terciarnega izobraževanja se zaradi demografskih gibanj zmanjšuje. Upada od leta 2013, taka gibanja pa se bodo, upoštevaje demografske projekcije in posledično zmanjševanje števila vpisanih (gl. kazalnik 2.4), nadaljevala tudi v prihodnje. Izjema je bilo leto 2016, ko se je zaradi zaključevanja predbolonjskih programov²⁶⁸ število diplomantov močno povečalo na vseh področjih izobraževanja. V strukturi diplomantov se je v obdobju 2005–2016 precej zmanjšal delež družboslovnih področij, ob nadaljnjem zmanjšanju deleža vpisanih pa je pričakovati, da se bo v prihodnje še bolj znižal (gl. kazalnik 2.4). Najbolj se je povečal delež diplomantov naravoslovja in tehnike, kar je posledica večjega spodbujanja vpisa. Prav tako je z vidika zadovoljevanja potreb (starajoče) družbe problematično zmanjševanje števila diplomantov zdravstva in sociale²⁶⁹, ki v strukturi diplomantov zavzemajo veliko nižji delež kot v povprečju EU. Možnosti za zagotavljanje dovolj velikega števila terciarno izobraženih zmanjšuje tudi nizka učinkovitost študija. Prehodnost študentov iz prvega v drugi letnik študija je v šolskem letu 2016/2017 znašala 57,0 %. Ob večji učinkovitosti študija bi se izboljšalo tudi razmerje med številom diplomantov in številom vpisanih. Zadnjih nekaj let je bilo na enega vpisanega 0,2 diplomanta. Izjema je leto 2016, ko se je povečalo (na 0,4) zaradi zaključevanja predbolonjskih programov. Skromne so tudi mednarodne izmenjave študentov. Delež študentov iz Slovenije na študiju v tujini, ki omogoča pridobivanje znanj, ki jih doma ni, je nižji od povprečja EU-22²⁷⁰. Nižji je tudi delež študentov iz tujine, ki so prišli na študij v Slovenijo²⁷¹. Ob zmanjšanju števila vpisanih ter pričakovanih bodočih večjih potrebah poslovnega sektorja in družbe se utegne problem zagotavljanja dovolj velikega števila diplomantov v prihodnje še povečati, še posebej ob možnih odselitvah v tujino, kjer je povpraševanje po takšnih kadrih prav tako veliko.

Tabela: Število diplomantov terciarnega izobraževanja, na mio. prebivalcev

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Slovenija	8.567	8.907	9.621	9.980	10.237	9.314	9.133	9.032	15.002
EU	8.458	8.167	8.783	9.575	9.604	9.383	9.374	9.065	np

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Education and training, 2017. Opomba: np – ni podatka.

Slika: Struktura diplomantov terciarnega izobraževanja, po področjih izobraževanja, Slovenija in EU, 2015, v %

Vir: Eurostat, SURS, 2017; preračuni UMAR.

²⁶⁸ Rok za njihovo dokončanje se je iztekel 30. 9. 2016. Število diplomantov terciarnega izobraževanja se je leta 2016 povečalo za 66,2 % in je znašalo 30.967.

²⁶⁹ Po podatkih 2016/2017 Manpower Talent Shortage survey največje težave z zaposlovanjem inženirjev, zdravstvenega osebja, IT strokovnjakov.

²⁷⁰ Leta 2015 je pri nas znašal 3,2 % (EU-22: 7,5 %).

²⁷¹ Leta 2015 je pri nas znašal 2,7 % (EU-22: 8,4 %).

2.6 Izdatki za izobraževanje

Javni izdatki za izobraževanje (v % BDP) so nižji od povprečja EU, zasebni pa višji²⁷². Javni izdatki se od leta 2012 znižujejo, leta 2016 so znašali 4,51²⁷³ % BDP in so bili najnižji v zadnjih desetih letih. Znižanje izdatkov od leta 2012 je zlasti posledica ukrepov države za uravnoteženje javnih financ in tudi nekaterih drugih ukrepov za racionalnejšo rabo javnih izdatkov za izobraževanje²⁷⁴. Javni izdatki so se znižali na vseh ravneh izobraževanja, najbolj na osnovnošolski. Leta 2014 (zadnji mednarodni podatki) so bili na srednješolski in terciarni ravni izobraževanja nižji od povprečja EU kljub večji vključenosti mladih, na predšolski in osnovnošolski ravni pa so bili višji. Zasebni izdatki za izobraževanje se znižujejo in so leta 2016 znašali 0,6 % BDP, po podatkih za leto 2014 pa so bili višji kot v povprečju držav EU, ki so članice OECD (EU-22).

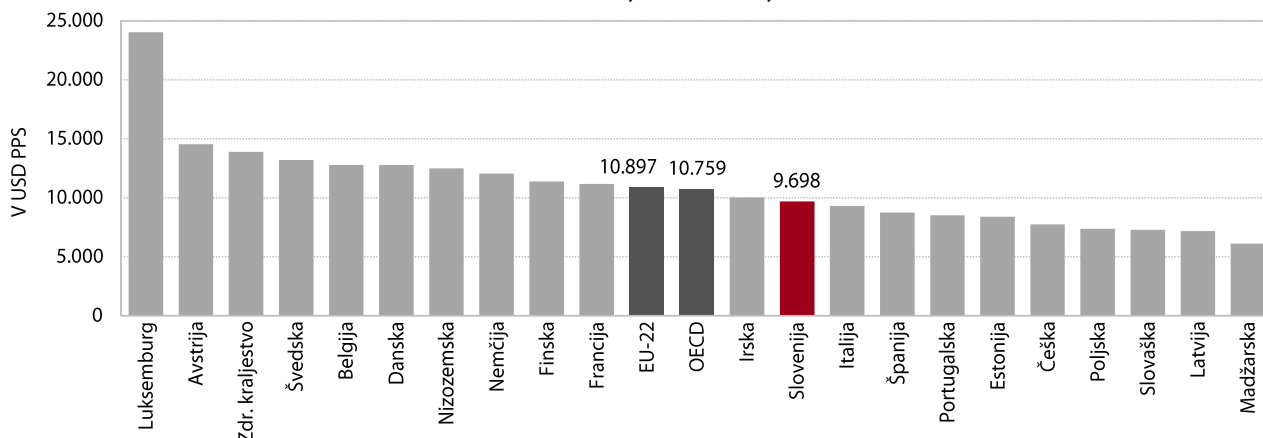
Izdatki (javni²⁷⁵ in zasebni) na udeleženca izobraževanja so nizki, kar lahko zmanjšuje možnosti za kakovostnejše izobraževanje. V zadnjih letih so se povečali na vseh ravneh izobraževanja, najbolj na terciarni, kjer se je precej zmanjšalo število vpisanih. Kljub temu so bili leta 2014 (zadnji mednarodni podatek) nižji od povprečja EU-22. Višji kot v EU so le na nižjih ravneh izobraževanja; na predšolski ravni so povezani z ugodnim razmerjem med številom vpisanih in številom učnega osebja, na primarni ravni²⁷⁶ pa z razširjenim programom osnovne šole²⁷⁷. Na srednješolski in terciarni ravni izobraževanja so veliko nižji od povprečja EU-22 zaradi visoke vključenosti mladih. Na terciarni ravni izobraževanja so poleg tega nizki tudi zato, ker redno vpisani na 1. in 2. stopnjo študija ne plačujejo šolnine, zato je mednarodna primerljivost kazalnika problematična.

Tabela: Celotni javni izdatki za izobraževanje v primerjavi z BDP, v %

	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Slovenija	5,63	5,11	5,57	5,56	5,57	5,33	5,08	4,95	4,61	4,51
EU	4,92	5,04	5,38	5,41	5,25	np	5,09	5,11	np	np

Vir: Eurostat; SURS, 2017; preračuni UMAR. Opomba: np – ni podatka.

Slika: Izdatki za izobraževalne ustanove na udeleženca*, v USD PPS, 2014

Vir: Education at a Glance 2017, 2017. Opomba: * Vključene so osnovnošolska, srednješolska in terciarna raven izobraževanja.

²⁷² Podatek za javne izdatke za izobraževanje je dostopen za povprečje EU, za zasebne pa samo za države EU, ki so tudi članice OECD.

²⁷³ Prvo starostno obdobje predšolske ravni izobraževanja ni zajeto. Po mednarodni klasifikaciji ravni izobraževanja ISCED 2011, ki zajema tudi to obdobje, so javni izdatki za izobraževanje leta 2016 znašali 4,80 % BDP.

²⁷⁴ Npr. omejitve navideznih vpisov v terciarnem izobraževanju, uvedba financiranja po glavi v srednješolskem izobraževanju, statusno-pravne spremembe srednjih šol, koriščenje notranjih kadrovskih rezerv v osnovnih šolah, izboljšanje organizacije dela v vrtcih ob uveljavitvi novega Pravilnika o normativih za opravljanje dejavnosti predšolske vzgoje iz leta 2014.

²⁷⁵ Med javnimi izdatki niso vključeni transferji, namenjeni šolajočim oz. gospodinjstvom.

²⁷⁶ Pri nas primarna raven izobraževanja vključuje prvi dve triadi osnovne šole.

²⁷⁷ Razširjeni program obsega podaljšano bivanje, jutranje varstvo, dodatni pouk, dopolnilni pouk, interesne dejavnosti in pouk neobveznih izbirnih predmetov.

2.7 Obisk kulturnih prireditev

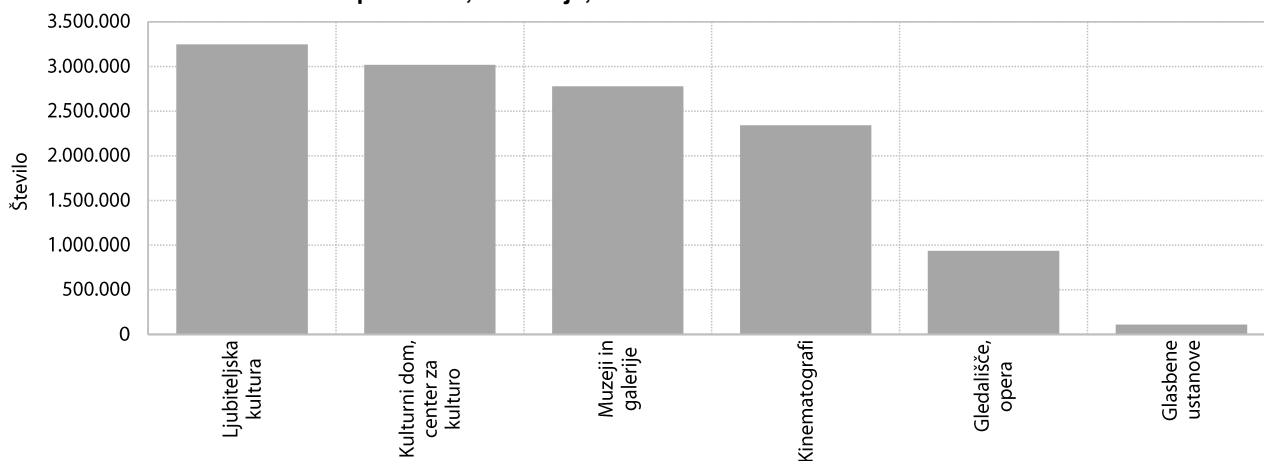
Povprečno število obiskov kulturnih prireditev na prebivalca²⁷⁸ se je v obdobju 2008–2016 povečalo. Zaradi izvedbe prireditev Maribor-evropska prestolnica kulture je bilo največje leta 2012, v preostalih letih je znašalo okoli 5-6 obiskov na prebivalca, kar je še oddaljeno od cilja SRS do 2030. Število obiskovalcev kulturnih prireditev se je v obdobju 2008–2016 povečalo in je leta 2016 znašalo 12,3 mio. Največji obisk so leta 2016 zabeležile prireditve, ki so jih izvedla kulturna društva. Njihov obisk se je v obdobju 2008–2016 precej povečal, takšna gibanja pa so povezana s povečanjem števila kulturnih društev in članov ter ponudbe prireditev. Velik obisk so leta 2016 zabeležili tudi kulturni domovi in centri za kulturo. Obisk kinematografov se je v obdobju 2008–2016 zmanjšal zaradi zmanjšanja ogleda tujih dolgometražnih filmov, ogled slovenskih filmov pa se je povečal.

Tabela: Povprečno število obiskov kulturnih prireditev na prebivalca

	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Ciljna vrednost za 2030
Slovenija	5,0	5,4	5,7	6,0	6,4	9,6	6,2	5,9	6,3	6,0	8,0

Viri: SURS, Javni sklad za kulturne dejavnosti, Slovenski filmski center, 2017; preračuni UMAR.

Slika: Število obiskov kulturnih prireditev, Slovenija, 2016

Viri: SURS, Javni sklad za kulturne dejavnosti, Slovenski filmski center, 2018.

²⁷⁸ Pri kulturnih prireditvah so vključeni: (i) razstave muzeji, galerije oz. likovna razstavišča, (ii) predstave v gledališčih, (iii) koncerti orkestrov oz. zborov, (iv) kinematografi, (v) prireditve v kulturnih domovih, (vi) ljubiteljska kultura. Leta 2016 je prišlo zaradi obsežne spremembe metodologije do preloma v časovni vrsti podatkov za naslednje skupine: (i) muzeji, galerije oz. likovna razstavišča, (ii) gledališča, (iii) orkestri oz. zbori, (iv) kulturni domovi.

2.8 Delež kulturnih prireditev, izvedenih na gostovanjih v tujini

Delež kulturnih prireditev, izvedenih na gostovanjih v tujini²⁷⁹, je leta 2016 znašal 2,7 %. Gostovanja so posredni kazalnik kakovosti kulturne produkcije, saj praviloma gostovanje za kulturno ustanovo pomeni priznanje za kakovostno delo. Oceno gibanja na tem področju otežuje kratka časovna serija, saj so podatki na voljo le za leto 2016, podatek za leto 2015 pa predstavlja ocena SURS (gl. opombo pod tabelo). Po teh podatkih se delež v tujini gostujočih kulturnih prireditev v letu 2016 v primerjavi s predhodnim letom ni bistveno spremenil in je bil še precej oddaljen od cilja SRS za leto 2030. V strukturi gostovanj v tujini je visok delež odpadel na države EU (približno 90 %), kar kaže na geografsko navezanost slovenske kulture na ta prostor. Največ gostovanj v tujini so leta 2016 imele glasbene ustanove, kar je po naši oceni povezano z njihovo naravo in načrtnim spodbujanjem mednarodnega sodelovanja.

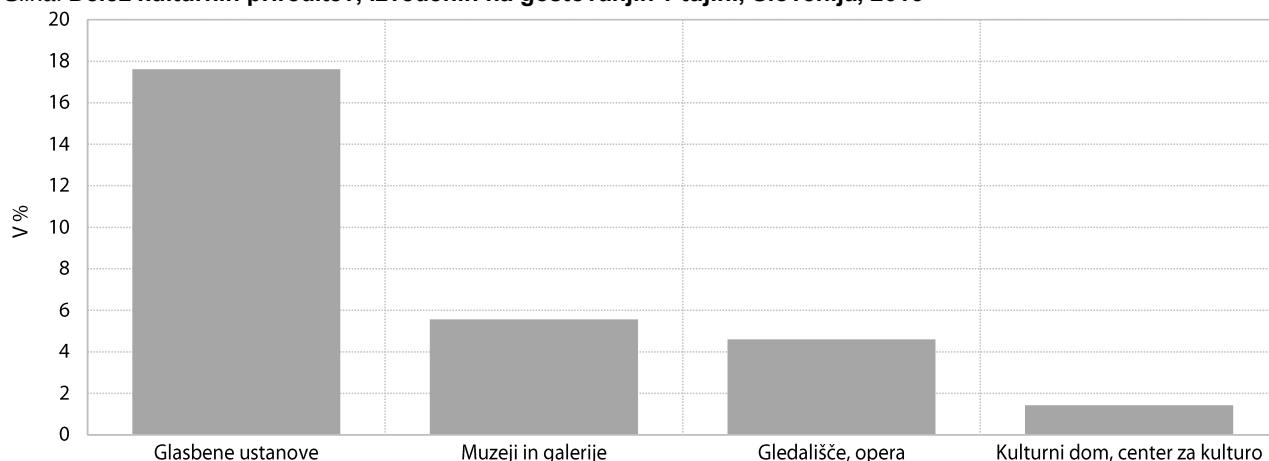
Tabela: Delež kulturnih prireditev, izvedenih na gostovanjih v tujini, od skupnega števila kulturnih prireditev, v %

	2015	2016	Ciljna vrednost za 2030
Slovenija	2,8 (ocena) ¹	2,7	3,5

Vir: SURS, 2018.

Opomba: ¹Zaradi revizije statistike kulture je prišlo z letom 2016 do preloma časovne vrste, zato so podatki za leto 2015 ocenjeni oz. prilagojeni metodologiji, veljavni za raziskovanje Dejavnost kulturnih domov, gledališč, oper in poklicnih orkestrorov ter zborov (KU-ODER) in Muzejska in galerijska dejavnost (KU-MZ) za leto 2016. Oceno je napravil SURS. Do leta 2015 ni bilo podatka za kulturne domove. Viri podatkov so bila statistična raziskovanja Dejavnost muzejev, muzejskih zbirk, posebnih muzejev za likovno dediščino in likovnih razstavišč (KU-MZ) in Dejavnost gledališč, opere in baleta (KU-GL) in Dejavnost poklicnih orkestrorov in zborov (KU-FO).

Slika: Delež kulturnih prireditev, izvedenih na gostovanjih v tujini, Slovenija, 2016

Vir: SURS, 2018.

²⁷⁹ Kazalnik delež prireditev, izvedenih na gostovanjih v tujini, od skupnega števila prireditev je razmerje med številom prireditev, izvedenih na gostovanjih v državah izven Slovenije, in številom vseh prireditev v omenjenih kulturnih ustanovah. Pri kulturnih prireditvah so vključeni: (i) muzeji, galerije oz. likovna razstavišča, (ii) gledališča, (iii) poklicni orkestri oz. zbori ter opera, (iii) kulturni domovi in zavodi za kulturo ter drugi organizatorji kulture. Leta 2016 je prišlo zaradi obsežne spremembe metodologije do preloma v časovni vrsti podatkov. Vira podatkov sta raziskovanje Dejavnost kulturnih domov, gledališč, oper in poklicnih orkestrorov ter zborov (KU-ODER) in Muzejska in galerijska dejavnost (KU-MZ).

3 Visoko produktivno gospodarstvo, ki ustvarja dodano vrednost za vse

Dostojno življenje za vse

- 3.1 Stopnja tveganja socialne izključenosti ❖ SRS 2030 KAZALNIK USPEŠNOSTI
- 3.2 Neenakost porazdelitve dohodka ❖ SRS 2030 KAZALNIK USPEŠNOSTI
- 3.3 Izkušnje diskriminacije ❖ SRS 2030 KAZALNIK USPEŠNOSTI
- 3.4 Mediana ekvivalentnega razpoložljivega dohodka gospodinjstev
- 3.5 Zadovoljstvo z življenjem
- 3.6 Izdatki za socialno zaščito
- 3.7 Stopnja stanovanjske prikrajšanosti
- 3.8 Stopnja preobremenjenosti s stanovanjskimi stroški
- 3.9 Stopnja materialne prikrajšanosti

Vključujoč trg dela in kakovostna delovna mesta

- 3.10 Stopnja delovne aktivnosti prebivalstva (20–64 let) ❖ SRS 2030 KAZALNIK USPEŠNOSTI
- 3.11 Stopnja tveganja revščine delovno aktivnih oseb ❖ SRS 2030 KAZALNIK USPEŠNOSTI
- 3.12 Stopnja brezposelnosti in dolgotrajne brezposelnosti
- 3.13 Mladi, ki niso zaposleni niti vključeni v izobraževanje
- 3.14 Prekarne in začasne zaposlitve
- 3.15 Bolniška odsotnost
- 3.16 Poškodbe pri delu in težave v zdravju zaradi dela

Zdravo in aktivno življenje

- 3.17 Leta zdravega življenja ❖ SRS 2030 KAZALNIK USPEŠNOSTI
- 3.18 Indeks enakosti spolov ❖ SRS 2030 KAZALNIK USPEŠNOSTI
- 3.19 Preprečljiva umrljivost
- 3.20 Izdatki za zdravstvo
- 3.21 Izdatki za dolgotrajno oskrbo
- 3.22 Delež oseb s prekomerno težo
- 3.23 Pričakovano trajanje življenja
- 3.24 Neplačano prostovoljsko delo

3.1 Stopnja tveganja socialne izključenosti

Po letu 2014, ko je dosegla najvišjo vrednost, se je stopnja tveganja socialne izključenosti²⁸⁰ v dveh letih znižala na 18,4 % in je podobno kot v zadnjih desetih letih nižja od povprečja EU. Vrednosti vseh posameznih komponent tega sestavljenega kazalnika so se v Sloveniji po povečanju v obdobju 2007–2014 v zadnjih dveh letih znižale, vendar so bile leta 2016 višje kot pred krizo. Izboljševanje razmer na trgu dela po letu 2013 je vplivalo na zmanjševanje deleža oseb v gospodinjstvih z zelo nizko delovno intenzivnostjo, ki je leta 2016 znašal 7,4 % in bil nekoliko višji kot leta 2007. Kljub znižanju v zadnjih devetih letih pa ostajata tudi stopnji težke materialne prikrajšanosti in tveganja revščine višji kot pred krizo. Prag tveganja revščine za enočlansko gospodinjstvo je bil v zadnjih dveh letih približno enak (616 EUR). Pod pragom tveganja revščine je leta 2016 živelo 280 tisoč oseb, kar je 7.000 ljudi manj kot leto prej in 39 tisoč več kot leta 2008. Stopnja tveganja revščine²⁸¹ in delež oseb v gospodinjstvu z zelo nizko delovno intenzivnostjo sta bili leta 2016 še vedno višja kot pred krizo leta 2008.

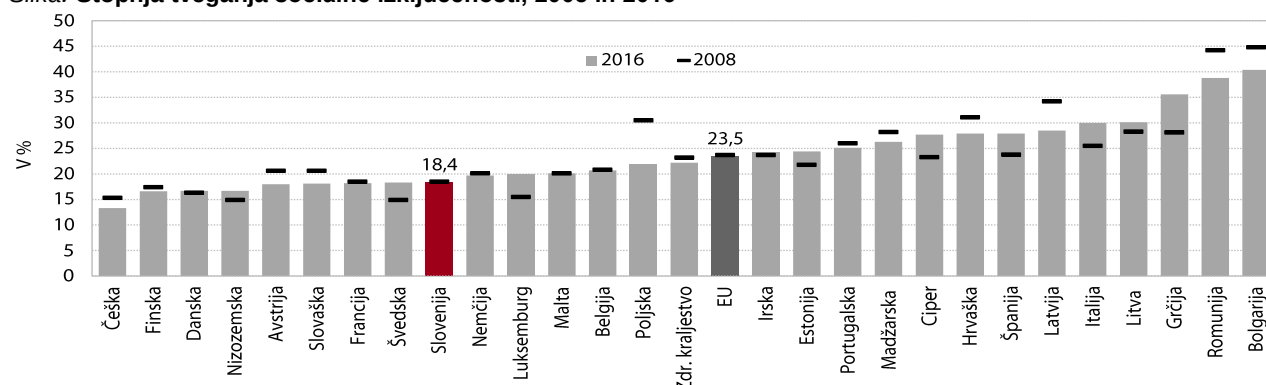
Z izboljšanjem gospodarskih razmer se je tveganje socialne izključenosti zmanjšalo za večino skupin prebivalstva. Stopnja tveganja revščine je vsa leta najvišja za brezposelne (44,7 % v letu 2016, ko je za 0,1 o. t. nižja kot leto prej). Po starosti imajo še vedno najvišjo stopnjo tveganja revščine starejši od 65 let, vendar pa so hkrati edini starostni razred, kjer je stopnja tveganja revščine leta 2016 nižja kot pred krizo²⁸². Med starostnimi skupinami pod 65 let pa je tveganje revščine najvišje za starostni razred med 50 in 65 let, kjer po letu 2013 narašča (s 13,2 % v letu 2012, na 15,4 % v letu 2016, ko je doseglo najvišjo raven). Na to vpliva visok delež dolgotrajno brezposelnih v tej starostni skupini in nizka stopnja delovne aktivnosti, ki je med najnižjimi v EU. Stopnja tveganja revščine se je leta 2016 najbolj zvišala upokojenim pred 65. letom starosti (za 2,8 o. t. glede na prehodno leto, na 16,4 %). Za mlajše od 18 let se je znižala za 2,3 o. t. in za enostarševske družine, ki so prav tako ena najbolj ogroženih skupin prebivalstva, za 7,2 o. t. na 25,3 %. Ocenjujemo, da je to mogoče pripisati Zakonu o štipendiranju²⁸³ iz leta 2013 in vračilu državnih štipendij mladoletnim dijakom.

Tabela: Stopnja tveganja socialne izključenosti in komponente, v %

		2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Ciljna vred. za 2030
Slovenija	Stopnja tveganja socialne izključenosti	18,5	17,1	17,1	18,5	17,1	18,3	19,3	19,6	20,4	20,4	19,2	18,4	< 16
	Stopnja tveganja revščine	12,2	11,6	11,5	12,3	11,3	12,7	13,6	13,5	14,5	14,5	14,3	13,9	
	Stopnja težke materialne prikrajšanosti (4 od 9)	5,1	5,1	5,1	6,7	6,1	5,9	6,1	6,6	6,7	6,6	5,8	5,4	
	Osebe v gospodinjstvu z zelo nizko delovno intenzivnostjo	8,6	6,9	7,2	6,7	5,6	6,9	7,6	7,5	8	8,7	7,4	7,4	
EU	Stopnja tveganja socialne izključenosti	25,7	25,3	24,4	23,8	23,3	23,7	24,3	24,7	24,5	24,4	23,8	23,5	

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Living conditions and welfare – Income and living conditions, 2017.

Slika: Stopnja tveganja socialne izključenosti, 2008 in 2016

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Living conditions and welfare – Income and living conditions, 2017. Opomba: Za Hrvaško je prvi podatek iz leta 2010.

²⁸⁰ Stopnja tveganja socialne izključenosti je eden od šestih ključnih kazalnikov uspešnosti SRS 2030. To je sintezni kazalnik, ki je sestavljen iz treh komponent: stopnje tveganja revščine, stopnje težke materialne prikrajšanosti in deleža oseb, ki živijo v gospodinjstvih z zelo nizko delovno intenzivnostjo. Zelo nizka delovna intenzivnost pomeni manj kot 20 % celotnega delovnega potenciala gospodinjstva. Osebe, ki sodijo v več komponent, se v skupnem številu štejejo le enkrat.

²⁸¹ Stopnja tveganja revščine je izračunana kot 60 % mediane razpoložljivega (ekvivalentnega) dohodka. Izračun za leto 2016 temelji na dohodkih iz leta 2015, ki so preračunani po prilagojeni ekvivalenčni lestvici OECD, ki daje prvemu odraslemu vrednost 1, drugemu staremu 14 let in več vrednost 0,5, mlajšim od 14 let pa vrednost 0,3.

²⁸² Pri starejših od 65 let je razlika po spolu izjemno velika (22,5 % za ženske in 10,8 % za moške).

²⁸³ Štipendije so se po novem zakonu (Zakon o štipendiranju, Ur. list 56/2013) začele dodeljevati v šolskem letu 2014/2015.

3.2 Neenakosti porazdelitve dohodka

Na nizke dohodkovne neenakosti²⁸⁴ v Sloveniji močno vpliva politika redistribucije. Slovenija sodi med države z močno redistribucijo dohodkov prek visoke stopnje progresivnosti obdavčitve (dohodnine) in z zmerno redistribucijo prek socialnih transferjev med delovno aktivno populacijo²⁸⁵. V obdobju 2000–2012²⁸⁶ so se redistribucije dohodkov le malenkostno spremenile, do večjih sprememb je prišlo po letu 2012 s sprejetjem varčevalnih ukrepov in sprememb socialne politike. Sprejeti ukrepi so znižali med krizo povišane socialne transferje, hkrati so s progresivnim znižanjem dohodkov zaposlenih v javnem sektorju spremenili tudi porazdelitev dohodkov iz zaposlitve. Gospodarska kriza se na neenakostih dohodkov v obdobju 2009–2012 ni odrazila prav zaradi socialnih transferjev, ki so učinke krize blažili bodisi kot avtomatični stabilizatorji ali kot posebni ukrepi za zaščito materialnega standarda najrevnejših. S ponovno oživitvijo gospodarske aktivnosti in postopnim ukinjanjem varčevalnih ukrepov se dohodkovne neenakosti niso spremenile.

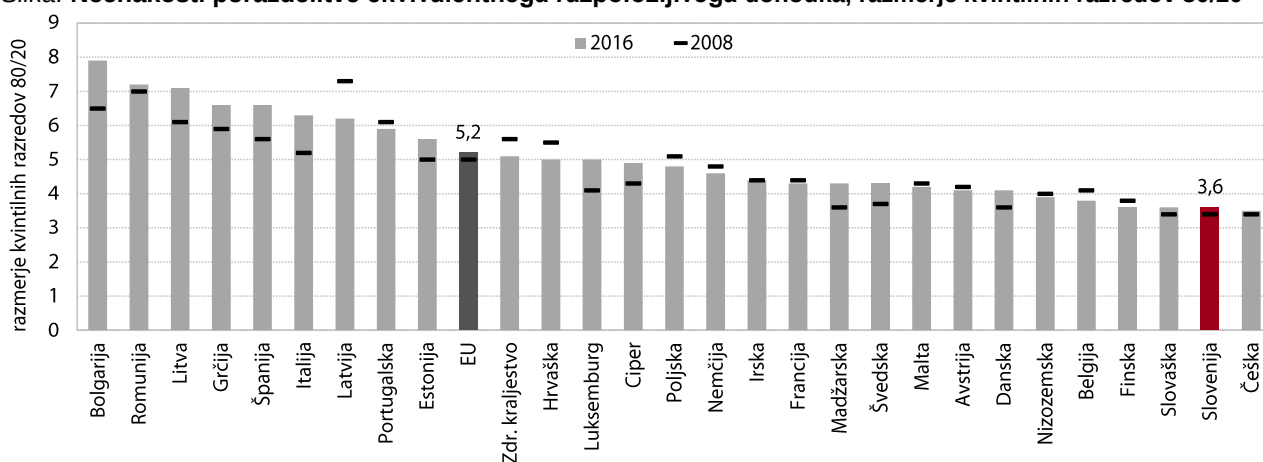
Dohodkovne neenakosti so v Sloveniji nizke, v letu 2016 so bile med najnižjimi v državah EU. Neenakosti so bile, podobno kot v povprečju EU, leta 2016 nekoliko večje kot leta 2008, največje povečanje je bilo zabeleženo v Bolgariji. Podobno kot v drugih državah se tudi pri nas hitro povečuje delež dohodkov 1 % ekvivalentnih članov gospodinjstva z najvišjimi dohodki (s 3,3 % v letu 2005 na 3,7 % leta 2016), ta delež pa je še manjši od povprečja EU (5,0), njegova rast pa sodi med hitrejšje med državami članicami.

Tabela: Neenakosti porazdelitve ekvivalentnega razpoložljivega dohodka, razmerje kvintilnih razredov 80/20

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Ciljna vrednost za 2030
Slovenija	3,2	3,4	3,4	3,2	3,4	3,5	3,4	3,6	3,7	3,6	3,6	< 3,5
EU	np	np	5,0	4,9	4,9	5,0	5,0	5,0	5,2	5,2	5,2	

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Living conditions and welfare – Income and living conditions, 2018. Opomba: np – ni podatka.

Slika: Neenakosti porazdelitve ekvivalentnega razpoložljivega dohodka, razmerje kvintilnih razredov 80/20

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Living conditions and welfare – Income and living conditions, 2018. Opomba: V letu 2005 so za Bolgarijo upoštevani podatki iz leta 2006, za Romunijo iz leta 2007 in za Hrvaško iz leta 2010.

²⁸⁴ Dohodkovne neenakosti v tem kazalniku merimo z razmerjem kvintilnih razredov 80/20. Izražajo se z merilom ekvivalentnega razpoložljivega dohodka. Razpoložljivi dohodki gospodinjstev sestavljajo dohodki iz zaposlitve in samozaposlitve, dohodki iz kapitala, socialni transferji ter pokojnine. Ekvivalentni razpoložljivi dohodek gospodinjstva izračunava število ekvivalentnih odraslih po lestvici OECD, ki nosilcu gospodinjstva pripiše vrednost 1, vsakemu naslednjemu družinskemu članu, staremu 14 let in več, 0,5, otrokom do 14 leta starosti pa vrednost 0,3.

²⁸⁵ Executive summary: Income redistribution through taxes and transfers across OECD countries (OECD), 2017.

²⁸⁶ Dohodki se nanašajo na predhodno leto, torej obdobje 2000–2014 dejansko pokriva dohodke iz obdobja 1999–2013.

3.3 Izkušnje diskriminacije

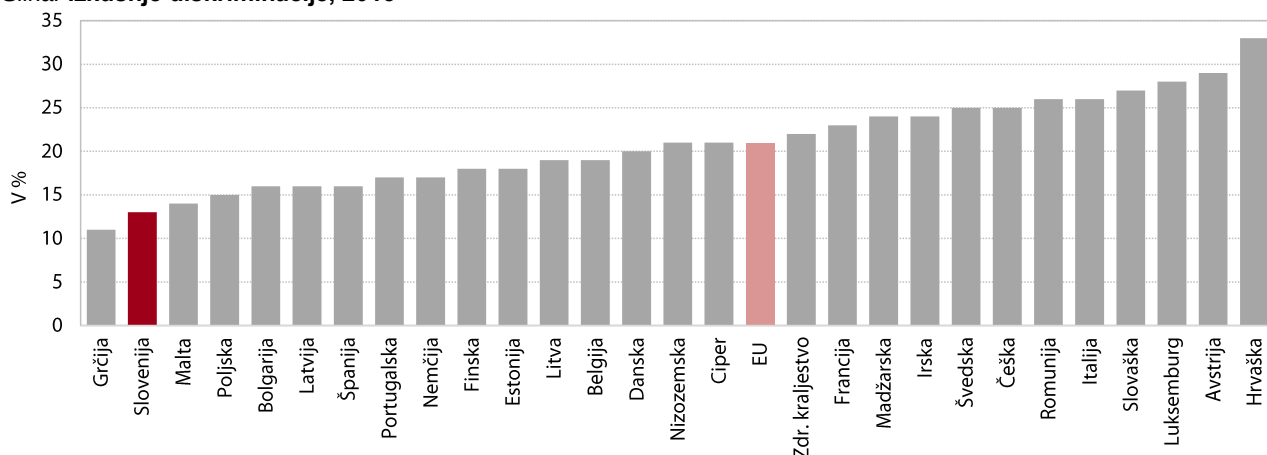
Delež ljudi, ki so doživeli diskriminacijo v Sloveniji²⁸⁷, je bil leta 2015 med najnižjimi v EU in tudi nižji kot leta 2008. Izkušnje diskriminacije je leta 2015 imelo 13 % vprašanih, kar je precej pod povprečjem EU (21 %). Najbolj pogosto je bila izkušnja z diskriminacijo zaradi starosti nad 55 let in spola (3 %), sledijo starost pod 30 let, vera ali versko prepričanje in invalidnost (2 %). Diskriminacijo zaradi etničnega porekla, spolne usmerjenosti in spolne identitete je doživel 1 % vprašanih, zaradi drugih razlogov pa 5 % anketirancev. Z izjemo diskriminacije iz razlogov biti mlajši od 30 let in spolna identiteta, ki sta enaka povprečju EU, so vsi ostali deleži nižji kot v povprečju EU. Po podatkih evropske družboslovne raziskave ima v Sloveniji večji delež vprašanih nekaj dobrih prijateljev, ki so drugačnega narodnostnega izvora in tistih, ki menijo, da so stiki z ljudmi drugačnega narodnostnega izvora pri vsakodnevnih opravilih dobri²⁸⁸. Slednje verjetno prispeva k relativno nizkemu deležu oseb, ki ima izkušnjo z diskriminacijo zaradi narodne pripadnosti, kjer je razlika med Slovenijo in povprečjem EU med največjimi. Prav tako je pri nas relativno dobra osveščenost ljudi o pravicah v primeru diskriminacije, saj dve tretjini vprašanih meni, da poznajo svoje pravice, če bi bili žrtve diskriminacije ali nadlegovanja²⁸⁹. Več kot polovica vprašanih meni, da raznolikost dovolj odmeva v medijih, čeprav obstajajo razlike med skupinami. Večina vprašanih se strinja, da bi šolske lekcije in gradiva morala vključevati informacije o raznolikosti v smislu etničnega porekla (71 %), vere ali prepričanj (71 %), spolne usmerjenosti (63 %) in spolne identitete (61 %).

Tabela: Skupni delež tistih, ki so doživeli neko obliko diskriminacije ali nadlegovanja, v %

	2008	2009	2012	2015	Ciljna vrednost za 2030
Slovenija	15	16	12	13	< 10
EU	15	16	16	21	

Vir: Special Eurobarometer 437, 2015. Opomba: Podatki za EU so za leta 2008, 2009 in 2012 za EU-27, za leto 2015 pa za EU-28.

Slika: Izkušnje diskriminacije, 2015

Vir: Special Eurobarometer 437, 2015.

²⁸⁷ Vir podatkov je Special Eurobarometer (2008, 2009, 2012 in 2015), ki temelji na anketnih odgovorih prebivalcev na vprašanje: Ali ste se v zadnjih 12 mesecih počutili diskriminirane ali nadlegovane na podlagi enega ali večih razlogov: etnično poreklo, spol, spolna usmerjenost, biti starejši od 55 let, biti mlajši od 30 let, vera ali versko prepričanje, invalidnost, spolna identiteta in drugi razlogi?

²⁸⁸ Po podatkih Evropske družboslovne raziskave 2014. Pridobljeno na <http://www.europeansocialsurvey.org/data/>.

²⁸⁹ V povprečju EU je ta delež 45 %.

3.4 Mediana ekvivalentnega razpoložljivega dohodka

Postopno realno rast mediane ekvivalentnega razpoložljivega dohodka²⁹⁰ so prekinili gospodarska kriza, spremembe socialne politike in varčevalni ukrepi, z oživitvijo gospodarske aktivnosti pa beleži skromno na rast. Leta 2016²⁹¹ je mediana dohodkov, izražena v evrih, realno presegla raven leta 2006. Skupaj s Španijo, Italijo in Ciprom, ki imajo višji BDP na prebivalca, se nahaja na sredini med državami članicami EU. Za obdobje 2005–2016 je bila značilna zelo hitra rast mediane dohodkov v vzhodnoevropskih državah ter občutno manjša v državah, ki jih je kriza bolj prizadela (v to skupino se uvršča tudi Slovenija), v Grčiji pa se je celo znižala.

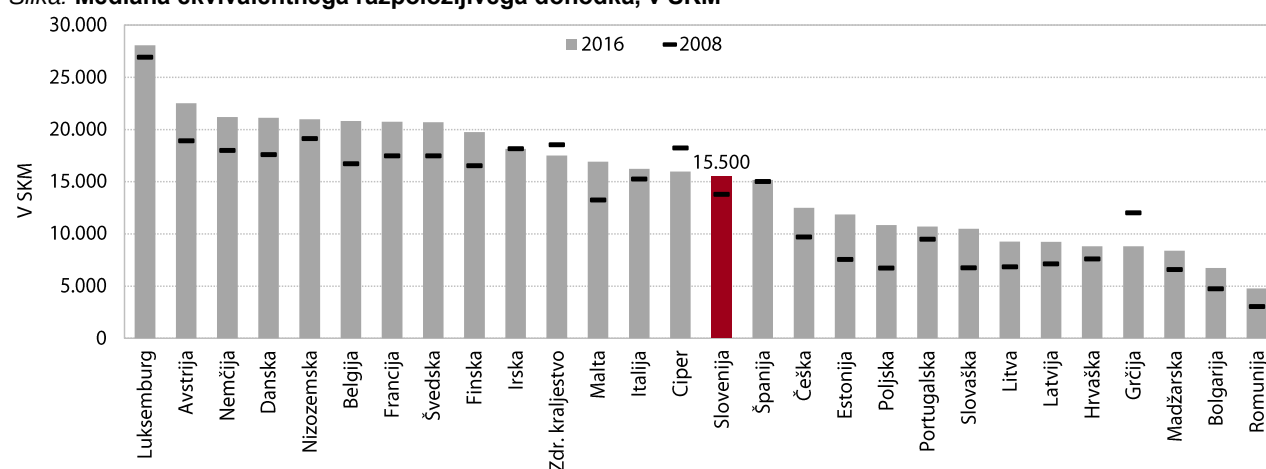
Na znižanje dohodkov nižjih dohodkovnih slojev je najbolj vplivala izguba zaposlitve, na dohodke visoko izobraženih pa varčevalni ukrepi na področju plač v javnem sektorju. Delež dohodkov iz zaposlitve v ekvivalentnem razpoložljivem dohodku se je v obdobju 2008–2016 znižal, občutno najbolj v prvem in drugem kvintilnem razredu²⁹², kar izhaja iz zmanjševanja zaposlenosti nižje izobraženih delavcev predvsem v delovno-intenzivnih dejavnostih, ki so se s krizo močno skrčile. Izpad dohodkov zaradi brezposelnosti ali nižjih dohodkov iz zaposlitve je pri nižje izobraženih v letih 2009–2012 pokrivala država s socialnimi transferji, ki pa so se po letu 2012 znižali zaradi varčevalnih ukrepov in spremenjene socialne politike. Povečana gospodarska aktivnost in zaposlovanje po letu 2014 sta nekoliko povečala dohodke iz zaposlitve, vendar le gospodinjstvom iz drugega kvintilnega razreda. Na višino dohodkov iz zaposlitve je v obdobju 2013–2014 občutneje vplivalo tudi progresivno znižanje plač javnih uslužbencev, kar je znižalo dohodke iz zaposlitve terciarno izobraženih, ki do konca leta 2016 tudi z oživitvijo gospodarske aktivnosti ni bilo povsem odpravljen. Mediane dohodkov po izobrazbeni strukturi so se v Sloveniji posledično še izraziteje oddaljile od povprečja EU²⁹³.

Tabela: Mediana ekvivalentnega razpoložljivega dohodka, v evrih, v cenah leta 2005

	2006	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Slovenija	9.317	10.238	10.574	10.377	10.389	10.282	9.767	9.643	9.945	10.021
EU	12.953	13.953	13.605	13.529	13.357	13.382	13.024	13.071	13.293	13.615

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Living conditions and welfare – Income and living conditions, 2018, preračuni UMAR. Opomba: v posameznem letu so prikazani dohodki iz preteklega leta.

Slika: Mediana ekvivalentnega razpoložljivega dohodka, v SKM

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Living conditions and welfare – Income and living conditions, 2018. Opomba: V letu 2005 so za Bolgarijo upoštevani podatki iz leta 2006, za Romunijo iz leta 2007 in za Hrvaško iz leta 2010; v letu 2016 pa za Irsko, Italijo in Luksemburg iz leta 2015.

²⁹⁰ Kazalnik kaže porazdelitev ekvivalentnega razpoložljivega dohodka na sredini. Metodološka obrazložitev ekvivalentnega razpoložljivega dohodka gospodinjstev se nahaja pri kazalniku 3.10.

²⁹¹ Dohodki se nanašajo na predhodno leto; podatki izkazani v letu 2016 se nanašajo na dohodke 2015.

²⁹² V obdobju 2008–2016 so se povprečni ekvivalentni dohodki iz zaposlitve znižali za 2,2 o. t., dohodki v prvem in drugem kvintilnem razredu pa še znatneje (5,0 oz. 5,8 o. t.).

²⁹³ V obdobju 2005–2016 so mediane neto ekvivalentnega dohodka v evrih pri nižji izobrazbi nominalno porasle za 32 %, pri srednji za 29,2 %, pri terciarni izobrazbi pa le za 12,4 %. Leta 2016 so znašali zaostanki Slovenije za povprečjem EU pri nižji izobrazbi 22,7 %; pri srednji 26,5 % in pri terciarni 31,5 %.

3.5 Zadovoljstvo z življenjem

Zadovoljstvo z življenjem po padcu v času krize narašča od leta 2013 in je v 2017 v Sloveniji doseglo najvišjo raven (92 %). Od leta 2004, ko se je Slovenija vključila v meritve Eurobarometra, je delež zadovoljnih²⁹⁴ v Sloveniji nad povprečjem EU. Slovenija je bila leta 2017 tudi med šestimi državami, ki so v zadnjih treh meritvah beležile neprekinjeno večanje deleža zadovoljnih vprašanih (skupaj z Luksemburgom, Madžarsko, Češko, Ciprom in Portugalsko).

Deleži zadovoljnih s finančno situacijo (73 %) in zaposlitveno situacijo (62 %) na osebni ravni, ki so že tako na visokem nivoju, so v letu 2017 dosegli in presegli predkrizne ravni. Področje osebne zaposlitvene situacije je sicer edino področje izmerjenega zadovoljstva, ki se glede na prejšnjo meritev ni zvišalo. Deleži zadovoljnih z zaposlitveno situacijo v državi (25 %) in gospodarstvom v državi (46 %) pa predkrizne ravni še niso dosegli, čeprav se tudi ti od jeseni 2014 neprekinjeno povečujejo. Na osebni ravni so anketiranci pri izpostavljanju dveh ključnih problemov²⁹⁵ v letu 2017 v največji meri omenili problem pokojnin, socialnega in zdravstvenega sistema, življenjskih pogojev, življenjskih stroškov in delovnih pogojev.

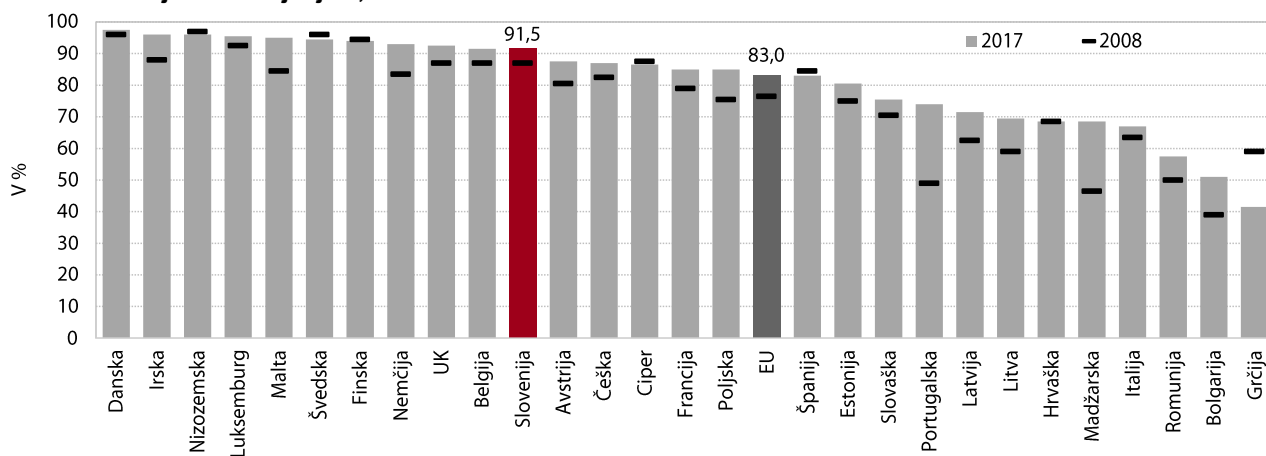
Na ravni države so anketiranci pri izpostavljanju dveh ključnih problemov v največji meri izpostavili socialni in zdravstveni sistem (38 %). V anketi so bili večkrat izpostavljeni tudi brezposelnost (29 %), ekonomska situacija države (24 %), pokojnine (19 %) in javni dolg (15 %). Problematika socialnega in zdravstvenega sistema prihaja v ospredje od jeseni 2012, problematika brezposelnosti, ki se sicer še vedno pogosto izpostavlja, pa je na najnižji ravni po začetku krize in za 32 o. t. nižja od najvišje ravni pomladi 2014. Pogostost izpostavljanja problematike ekonomske situacije države je za 43 o. t. nižja od najvišje ravni jeseni 2011. Problematika pokojnin in javnega dolga pa zadnji dve leti ostaja prisotna približno na isti ravni²⁹⁶. Pričakovanja za naslednjih 12 mesecev so zmerne: največja izboljševanja²⁹⁷ se pričakujejo na področju zaposlitvene situacije, in sicer na osebni ravni in na ravni države, oboje za 3. o. t.

Tabela: Zadovoljstvo z življenjem, v %

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Slovenija	88	89	88	89	87	86	85	83	85	82	83	84	89	92
EU	81	81	82	80	77	78	78	77	77	75	80	76	81	83

Vir: Eurobarometer, 2017. Opomba: Razen za leto 2004 so letna povprečja izračunana na osnovi dveh meritev, spomladanske in jesenske.

Slika: Zadovoljstvo z življenjem, v %

Vir: Eurobarometer, 2017.

²⁹⁴ Eurobarometer meri zadovoljstvo z življenjem z vprašanjem: Na splošno, kako zadovoljni ste z življenjem, ki ga živite?, in možnimi odgovori: zelo zadovoljen, kar zadovoljen, nekoliko nezadovoljen in čisto nezadovoljen. Tu združujemo zelo zadovoljne in kar zadovoljne v kategorijo zadovoljnih.

²⁹⁵ Sprašujejo, kateri dve področji (med navedenimi) se zdita v tem trenutku najbolj pereči: na osebni ravni in enako na ravni države.

²⁹⁶ Morda je na mestu opozorilo, da so ocene na ravni države bolj občutljive na družbeno (medijsko) predstavljanje realnosti kot pa ocena situacije na osebni ravni.

²⁹⁷ Osredotočamo se na tiste, ki v naslednjem letu pričakujejo izboljšanje. Eurobarometer spremlja še deleže tistih, ki pričakujejo poslabšanje, in tistih, ki ne pričakujejo sprememb.

3.6 Izdatki za socialno zaščito

Slovenija je leta 2015 predvsem zaradi staranja prebivalstva in blaženja posledic gospodarske krize namenjala za socialno zaščito več kot leta 2008, a še vedno manj kot v povprečju EU. V primerjavi z BDP so izdatki za socialno zaščito leta 2015 znašali 23,7 %, kar je za 2,7 o. t. več kot leta 2008, ko so dosegli dno, vseskozi pa je njihov delež ostal nižji od evropskega povprečja (okoli 29 %). V obdobju krize so k rasti izdatkov v Sloveniji največ prispevali izdatki za starost, ki imajo tudi največji delež v strukturi vseh prejemkov za socialno zaščito, kar je posledica večjega števila upokojencev. Zaradi povečanja števila brezposelnih v času krize so se precej povečali tudi izdatki za področje brezposelnosti, vendar pa se je njihov prispevek v letih 2014 in 2015 zaradi izboljšanja razmer na trgu dela nekoliko zmanjšal. Višji so bili tudi izdatki za druge oblike socialne izključenosti, ki so se po obdobju zmanjševanja ob začetku krize začeli naglo povečevati²⁹⁸. Precej višji kot pred krizo so bili tudi izdatki za bolezen in zdravstveno varstvo, kar pa je predvsem posledica višjih izdatkov za bolezni²⁹⁹.

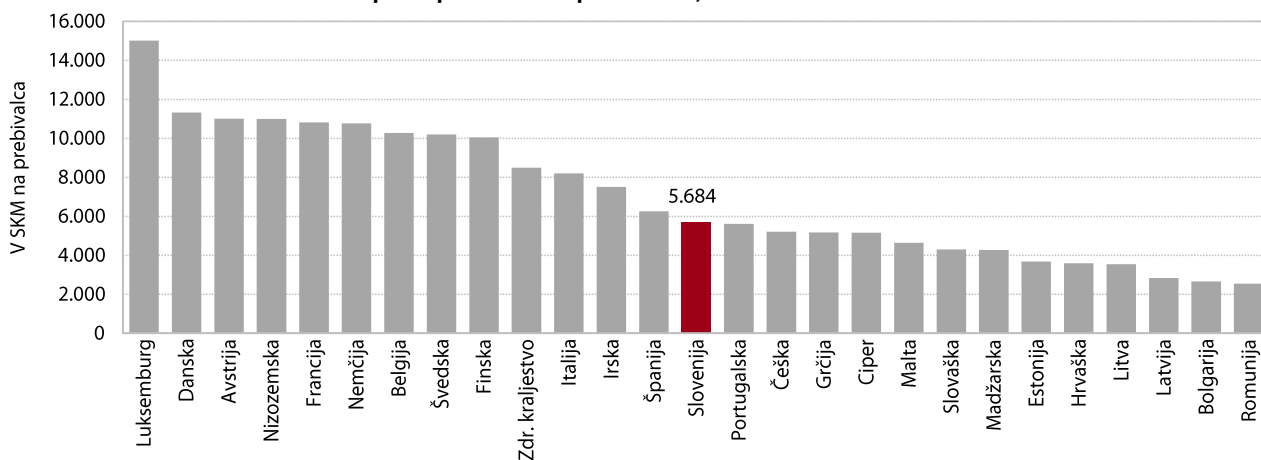
V primerjavi z BDP Slovenija namenja manj sredstev za socialno zaščito kot v povprečju EU predvsem na področjih nastanitve in brezposelnosti, več pa na področju druge oblike socialne izključenosti. Kljub temu sistem zagotavlja relativno dobro dostopnost do zdravstva in zmanjšuje tveganje revščine. Najbolj za povprečjem EU zaostajamo pri področju brezposelnosti, kar je predvsem posledica nizkega deleža prejemnikov nadomestila za brezposelnost med brezposelnimi v primerjavi z drugimi državami EU, saj je trajanje prejemanja nadomestila podobno dolgo kot v povprečju v EU. Slovenija spada tudi med države z relativno visoko nadomestitveno stopnjo v začetni fazi brezposelnosti, ki je med najvišjimi v EU. Relativno nizki izdatki za nastanitve so v veliki meri povezani s skromno razvitostjo najemniškega stanovanjskega trga in majhnim deležem neprofitnih stanovanj.

Tabela: Izdatki za socialno zaščito, v % BDP

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Slovenija	23,7	22,6	21	23,7	24,4	24,5	24,9	24,7	23,9	23,7
EU	np	np	25,9	28,7	28,6	28,3	28,7	28,9	28,7	np

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Social protection, 2017. Opomba: np – ni podatka.

Slika: Izdatki za socialno zaščito po kupni moči na prebivalca, 2015

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Social protection, 2017.

²⁹⁸ V letu 2014 je prišlo do dopolnitve socialne zakonodaje, ki je omogočila lažji dostop do prejemkov denarne socialne pomoči. Sprememba zakonodaje je nekoliko omilila dedovanje (vračati ni bilo treba denarne socialne pomoči, ki jo je oseba prejela za 12 mesecev ali manj, od celotne prejete pomoči, pa je bilo treba vrniti 2/3 zneska), razširili pa so se tudi splošni pogoji za upravičenost do pravice do varstvenega dodatka.

²⁹⁹ Po podatkih NIJZ je bilo vseh primerov uveljavljanja bolniških odsotnosti v letu 2015 859.615, kar je za 16,2 % več kot leta 2008. Povečanje je povezano tudi z naraščanjem števila zaposlenih in starejših.

3.7 Stopnja stanovanjske prikrajšanosti

Slovenija sodi med države z najvišjo stopnjo stanovanjske prikrajšanosti³⁰⁰ v EU. Leta 2016 je skoraj četrtina prebivalstva Slovenije živela v stanovanjih, ki imajo določene pomanjkljivosti³⁰¹. Največ, preko 30 % prebivalstva, živi v slabih razmerah v pomurski, zasavski in goriški regiji. V povprečju držav EU ta delež znaša okoli 15 %. Stopnja stanovanjske prikrajšanosti je večja kot v Sloveniji le še na Portugalskem, Cipru in Madžarskem. Stopnja stanovanjske prikrajšanosti je v povprečju EU stabilna že od leta 2011, v Sloveniji pa se postopno zmanjšuje. Tega leta je namreč kar dobra tretjina prebivalstva živela v stanovanjih, ki so bila v slabem stanju. Eden od vzrokov za tako stanje je relativno star stanovanjski sklad, saj je bilo v Sloveniji kar 83 % stanovanj zgrajenih do leta 1990. Gradnja novih stanovanj je bila po letu 1990 v Sloveniji skromna, kar je bila posledica stanovanjske politike³⁰².

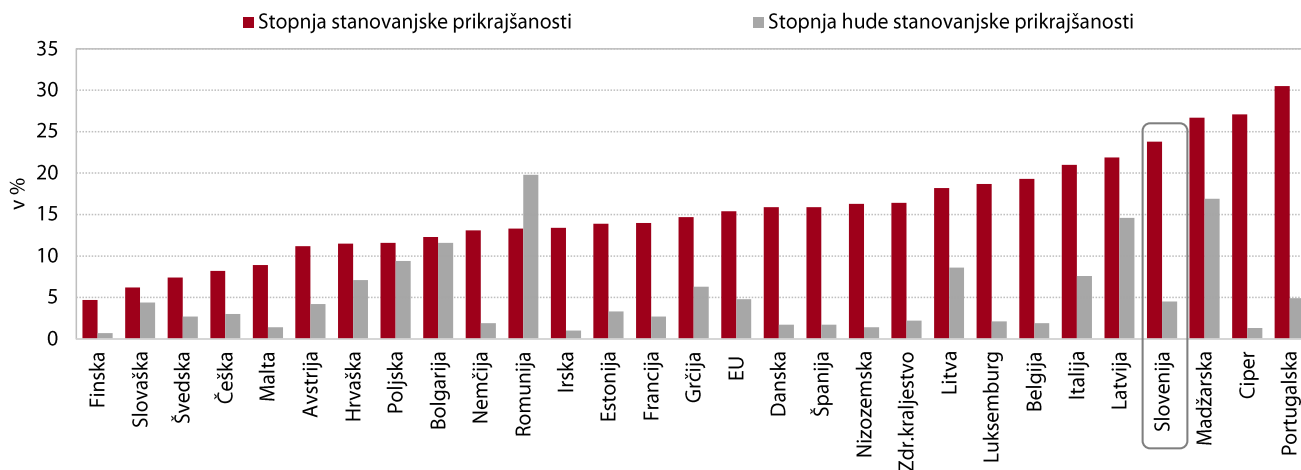
V letu 2016 je bilo v Sloveniji 4,5 % prebivalcev hudo stanovanjsko prikrajšanih³⁰³. Stopnja hude stanovanjske prikrajšanosti je v Sloveniji bistveno nižja od stopnje stanovanjske prikrajšanosti in celo nekoliko pod evropskim povprečjem. Že od leta 2011 se postopno znižuje in v letu 2016 je prvič padla pod evropsko povprečje. Istočasno se je tudi stopnja prenaseljenosti stanovanj³⁰⁴ zmanjšala skoraj za 4,5 o. t. (v EU za 0,4 o. t.).³⁰⁵ Na izboljševanje stanovanjskega sklada pa po letu 2014 ugodno vpliva kreditiranje okoljskih naložb in dodeljevanje nepovratnih finančnih spodbud, ki jih izvaja Eko sklad.

Tabela: Stopnja stanovanjske prikrajšanosti (SP) in hude stanovanjske prikrajšanosti (HSP), v %

	2011		2012		2013		2014		2015		2016	
	SP	HSP	SP	HSP	SP	HSP	SP	HSP	SP	HSP	SP	HSP
Slovenija	34,7	8,7	31,5	8,1	27,0	6,5	29,9	6,5	26,9	5,6	23,8	4,5
EU	15,6	5,4	15,1	5,0	15,6	5,1	15,7	5,0	15,2	4,9	15,4	4,8

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Living conditions and welfare – Income and living conditions, 2017.

Slika: Stopnja stanovanjske prikrajšanosti in stopnja hude stanovanjske prikrajšanosti, 2016

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Living conditions and welfare – Income and living conditions, 2017.

³⁰⁰ S stopnjo stanovanjske prikrajšanosti merimo, kolikšen delež prebivalstva živi v stanovanjih slabe kakovosti glede na različne elemente prikrajšanosti, kot so stanovanja v slabem stanju, stanovanja brez kopalnice, stranišča ali pretemna stanovanja.

³⁰¹ To so stanovanja, ki imajo pomanjkljivosti: pušča streha; vlažne stene, temelji ali tla; trhli okenski okvirji ali tla.

³⁰² Ob tranziciji je stanovanjski sektor beležil nazadovanje, velik upad novogradenj, večina ukrepov prejšnje stanovanjske politike je bila odpravljena, novi pa so se uvajali zelo počasi, najpočasneje za najbolj ranljive. Učinki teh posegov so prisotni še danes (Mandič, 2007; Stanovanjska problematika v..., 2015; Mandič, Filipovič Hrast, 2015).

³⁰³ O hudi stanovanjski prikrajšanosti govorimo, če živijo osebe v prenaseljenih stanovanjih, obenem pa izpolnjujejo vsaj eno od meril stanovanjske prikrajšanosti.

³⁰⁴ Prenaseljenost stanovanj se meri v odvisnosti od števila sob v stanovanju, velikosti gospodinjstva in starosti članov gospodinjstva. V Sloveniji je nizka, vendar je tudi stanovanjski standard nizek kot posledica stanovanjske politike pred tranzicijo, ki je bila usmerjena v izgradnjo čim večjega števila stanovanj na račun manjšega števila sob. Zato večina prebivalcev živi v stanovanjih, ki jih je po mednarodno uveljavljenih standardih mogoče opredeliti kot prenaseljena (Sendi, 2013), čeprav glede na statistične podatke to niso.

³⁰⁵ Najbolj se je zmanjšala v zasavski regiji, kjer je bila tudi najvišja (okoli 30-odstotna).

3.8 Stopnja preobremenjenosti s stanovanjskimi stroški

Ob izboljšanjem finančnem položaju gospodinjstev se je stopnja preobremenjenosti s stanovanjskimi stroški³⁰⁶ v zadnjih dveh letih zmanjšala. V obdobju 2008–2013 se je ob zmanjšanju razpoložljivega dohodka in pospešeni rasti stanovanjskih stroškov povečala tudi stopnja preobremenjenosti, ki je pri nas naraščala hitreje kot v povprečju EU. Do leta 2016 se je zmanjšala na 5,7 % in je bila za 1,3 o. t. višja kot leta 2008. Stanovanjski stroški so bili v letu 2016 v Sloveniji kljub izboljšanju finančnega položaja gospodinjstev oz. rasti razpoložljivega dohodka in zmanjšanju stopnje preobremenjenosti za 32 % gospodinjstev veliko breme. Zaradi finančne stiske je stanovanjske stroške vsaj enkrat poravnalo z zamudo 15 % gospodinjstev, med gospodinjstvi, ki so zamujala s plačili stanovanjskih stroškov, pa je večina, 85 %, zamujala s plačilom večkrat. S stanovanjskimi stroški so bila preobremenjena predvsem gospodinjstva pod pragom tveganja revščine³⁰⁷. Stopnja preobremenjenosti je ostala leta 2016 v primerjavi z letom 2008 večja v prvem kvintilu.

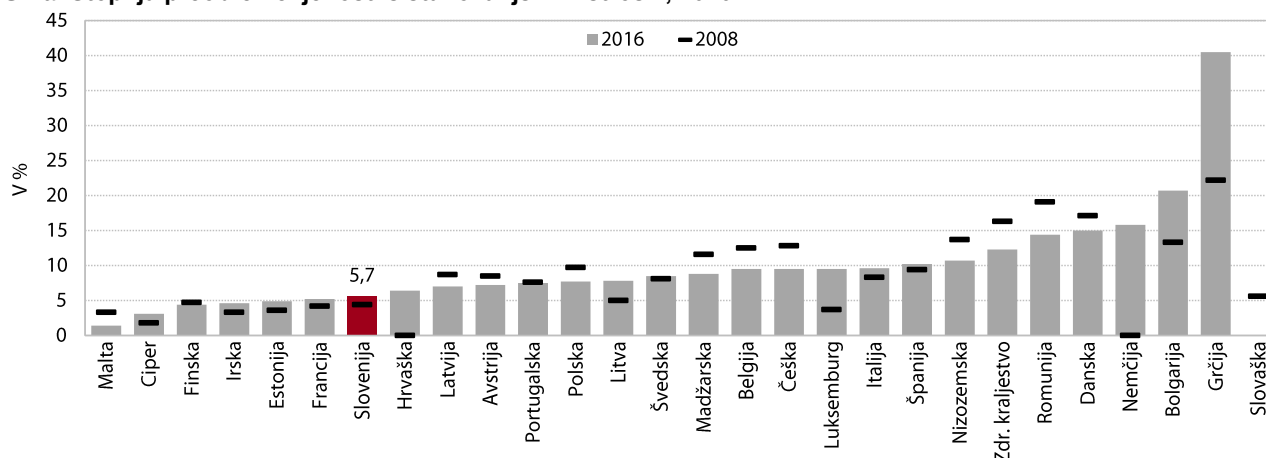
Delež s stanovanjskimi stroški preobremenjenega prebivalstva je v Sloveniji skoraj za polovico nižji kot v povprečju EU (11,1 %), na kar vpliva lastniška struktura stanovanj. Slovenija se uvršča med četrtino držav, kjer je prebivalstvo najmanj obremenjeno s stanovanjskimi stroški. Na relativno nizko stopnjo preobremenjenosti v Sloveniji vplivata struktura in lastništvo stanovanjskih nepremičnin. V EU v povprečju okoli 60 % ljudi živi v hišah in 40 % v stanovanjih, več kot dve tretjini od tega pa je lastniških. Slovensko povprečje je 70 % oz. 30 %, okoli 76 % vseh nepremičnih pa je lastniških. Pri tem pa je imela leta 2016 več kot četrtina prebivalcev EU, ki je živel v lastnem stanovanju, hipoteko oziroma neporavnano posojilo. V Sloveniji je omenjen delež znašal okoli 10 %.

Tabela: Stopnja preobremenjenosti s stanovanjskimi stroški, v %

	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Slovenija	4,7	4,4	3,9	4,3	4,7	5,2	6,0	6,4	6,1	5,7
EU	np	np	np	10,8	11,4	10,9	11,1	11,5	11,3	11,1

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Living conditions and welfare – Income and living conditions – Living conditions, 2017. Opomba: np – ni podatka.

Slika: Stopnja preobremenjenosti s stanovanjskimi stroški, 2016

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Living conditions and welfare – Income and living conditions – Living conditions, 2017.

³⁰⁶ Stopnja preobremenjenosti s stanovanjskimi stroški je odstotek oseb, ki živijo v gospodinjstvih, v katerih so stanovanjski stroški višji od 40 % celotnega razpoložljivega dohodka gospodinjstva. V izračun obremenjenosti s stanovanjskimi stroški so zajeti vsi letni stroški gospodinjstva, povezani s stanovanjem (obresti za stanovanjski ali hipotekarni kredit, najemnina, zavarovanje, stroški rednega vzdrževanja in popravil, stroški za vodo, kanalizacijo, odvoz odpadkov, elektriko, plin, ogrevanje ipd. zmanjšani za subvencijo za najemnino).

³⁰⁷ Stopnja preobremenjenosti s stanovanjskimi stroški je bila za gospodinjstva pod pragom tveganja revščine (28,3 %) glede na leto 2008 pa se je povečala za 7,2 o. t.

3.9 Stopnja materialne prikrajšanosti

Stopnja materialne prikrajšanosti³⁰⁸ se je po povišanju v obdobju krize v zadnjih dveh letih močno znižala in je tako pri nas kot v EU najnižja do sedaj. Leta 2016 je znašala 13,5 % in je bila tako kot v zadnjih desetih letih nižja kot v povprečju EU. Leta 2016 je bilo v Sloveniji materialno prikrajšanih 273 tisoč ljudi, 72 tisoč manj kot v letih 2011 in 2014, ko je bilo število najvišje. Tudi za tiste pod pragom tveganja revščine je stopnja materialne prikrajšanosti najnižja v zadnjih letih (38,4 %) vendar bistveno višja kot za tiste nad pragom tveganja revščine (13,5 %), razlika pa je še višja kot pred krizo. Najnižje in pod slovenskim povprečjem so stopnje materialne prikrajšanosti otrok, nato starejših od 65 let, najvišje pa za ljudi v delovno aktivni dobi (18-64 let).

Velika večina prebivalstva si je bila v letu 2016 zmožna zagotoviti osnovne trajne dobrine. Najvišji so deleži za zagotovitev dobrin, kot so telefon (99 %), pralni stroj (98 %), barvni TV (97 %), topel dom (95 %), avto (84 %), osebni računalnik (77 %) in zagotovitev mesnega ali ekvivalentnega obroka (93 %). Vsi ti deleži so najvišji doslej, podobno najvišji pa je bil tudi delež ljudi, ki si lahko privoščijo enotedenske počitnice (69 %). Povečal se je tudi delež ljudi, ki lahko krijejo nepričakovane izdatke (55 %), višji je bil samo še v letih 2007 in 2009.

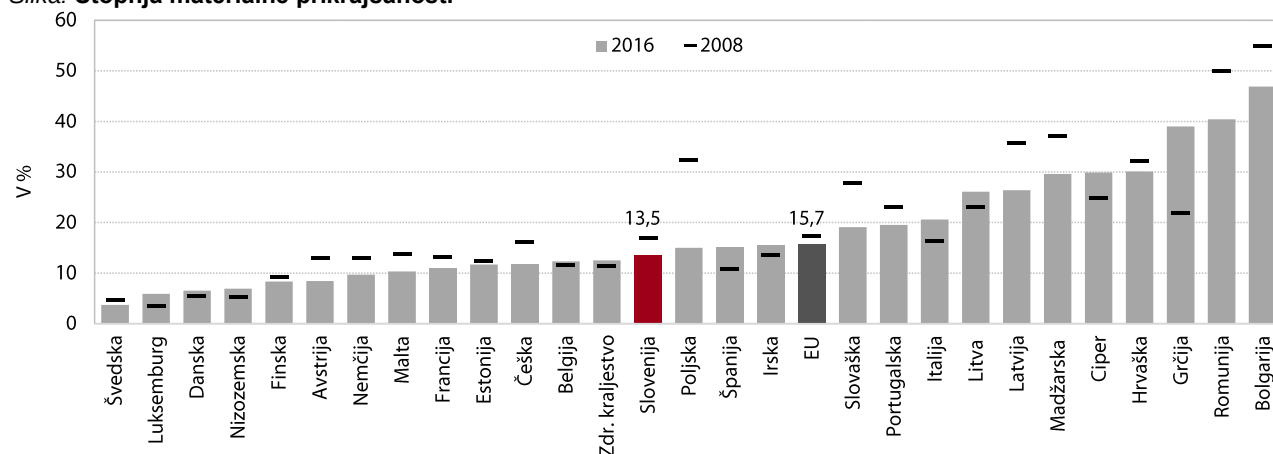
Gospodinjstva v letu 2016 finančno lažje shajajo iz meseca v mesec kot vsa zadnja leta. Samo leta 2007 je bil delež gospodinjstev, ki lahko oz. še kar lahko shaja iz meseca v mesec višji kot leta 2016 (35 %). Delež tistih, ki imajo nekaj težav, je že dve leti blizu najnižje vrednosti (37,2 %), delež tistih s težavami in velikimi težavami pa je prav tako najnižji (25,9 %) v zadnjih sedmih letih, a še vedno višji kot leta 2007. Med gospodinjstvi, ki so (zelo) težko shajala leta 2007, se je situacija popravila samo za gospodinjstva dveh odraslih s tremi in več odvisnimi otroki, ki so imeli v letu 2016 najnižji delež med gospodinjstvi z (velikimi) finančnimi težavami; drugi najnižji delež med temi so imela gospodinjstva z vsaj enim članom starejšim od 65 let. Najbolj se je situacija poslabšala za samske ženske (42,2 %), za eno osebo mlajšo od 65 let (37,6 %) in za dve mlajši osebi od 65 let (27,9 %), kar je mogoče povezati s problematiko revnih zaposlenih, morda pa tudi s problematiko starostne diskriminacije. Še vedno pa tako kot vsa leta finančno najtežje shajajo iz meseca v mesec gospodinjstva samohranilk (43,2 %).

Tabela: Stopnja materialne prikrajšanosti, v %

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Slovenija	14,7	14,4	14,3	16,9	16,2	15,8	17,2	16,9	17,0	17,2	14,7	13,5
EU	20,0	19,2	18,1	17,4	17,3	17,7	18,5	19,7	19,5	18,5	17,0	15,7

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Living conditions and welfare – Income and living conditions – Material deprivation, 2017.

Slika: Stopnja materialne prikrajšanosti

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Living conditions and welfare – Income and living conditions – Material deprivation, 2017.

Opomba: Za Hrvaško je prvi podatek iz leta 2010.

³⁰⁸ Prikrajšanost pri najmanj treh od skupno devetih elementov prikrajšanosti, ki so naslednji: 1. zmožnost pokritja nepričakovanih stroškov, 2. zmožnost plačati enotedenske počitnice zunaj domačega kraja, 3. zmožnost privoščiti si ustrezno prehrano, 4. zmožnost rednega odplačevanja posojil, hipotek oz. zamude pri tem, 5. zmožnost zagotoviti si primerno ogrevano stanovanje, 6. imeti pralni stroj, 7. imeti barvno TV, 8. imeti telefon (mobitel) 9. imeti osebni avto. Težka materialna prikrajšanost je prikrajšanost pri najmanj štirih od skupno devetih elementov.

3.10 Stopnja delovne aktivnosti

Stopnja delovne aktivnosti (20-64 let) narašča od 2014 in v zadnjem letu znova presega povprečje EU, pod katerega je padla v obdobju krize. V drugem četrtletju 2017 se je izenačila s predkrizno ravni iz 2008. Na njeno poviševanje poleg ugodnih gospodarskih razmer in okrepljenega zaposlovanja vedno bolj vplivajo tudi demografska gibanja³⁰⁹. Od 2014 se povišuje zlasti med mladimi (20-29 let), ki so bili v krizi močno prizadeti zaradi velike izpostavljenosti začasnim zaposlitvam, ki jih delodajalci niso podaljševali, in zmanjšanja obsega študentskega dela. Ugodna gibanja od leta 2014 so odraz povečanega zaposlovanja in študentskega dela, demografskih gibanj ter usmerjenosti aktivne politike zaposlovanja k mladim. Pri starejših (55–64 let) je delovna aktivnost naraščala tudi v času krize, med drugim zaradi pokojninske reforme in demografskega učinka³¹⁰. Kljub zviševanju pa stopnja delovne aktivnosti starejših tudi v zadnjem letu ostaja med najnižjimi v EU.

Po krizi se stopnja delovne aktivnosti povečuje v vseh izobrazbenih skupinah, najbolj med nizko in srednje izobraženimi. V času krize so bili prav nizko in srednje izobraženi med bolj prizadetimi (tudi v primerjavi s povprečjem EU) zaradi velikega padca aktivnosti v gradbeništvu in predelovalnih dejavnostih. Izboljšanje v zadnjih letih je odraz strukture okrevanja gospodarske aktivnosti in močnega zaposlovanja v dejavnostih, ki zaposlujejo takšno delovno silo (predelovalne dejavnosti, promet, gostinstvo in zaposlovalne dejavnosti, ki delovno silo posredujejo večinoma v predelovalne dejavnosti). Pri visoko izobraženih je bilo, podobno kot v drugih državah EU, zmanjšanje stopnje delovne aktivnosti v obdobju krize najmanjše predvsem zaradi manjšega padca aktivnosti v dejavnostih, ki zaposlujejo visoko izobraženo delovno silo, in zaposlovanja v dejavnostih javnih storitev. Stopnja pri visoko izobraženih sicer ob postopnem poviševanju še naprej ostaja nekoliko višja kot v povprečju EU.

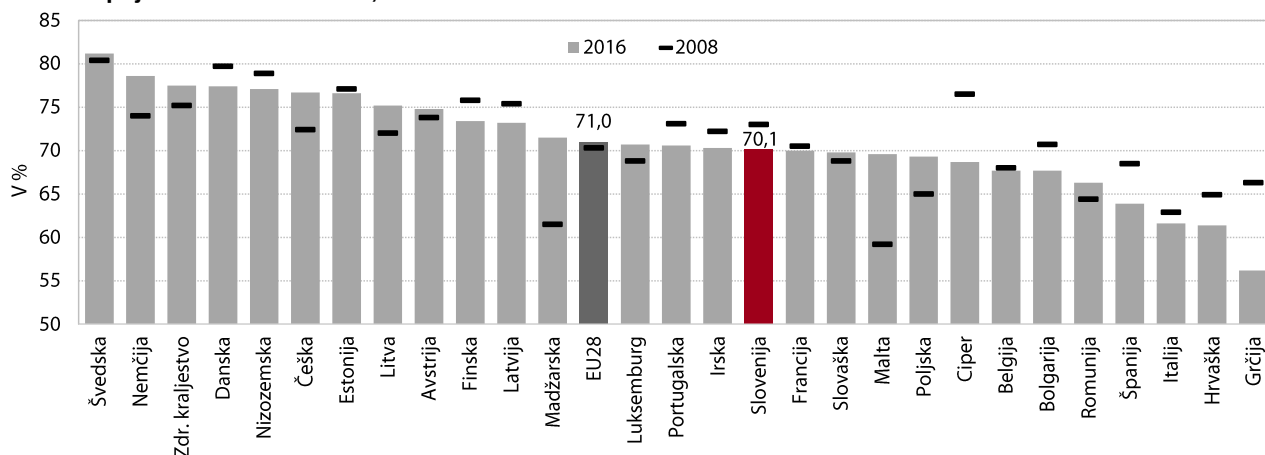
Po letu 2013 stopnja delovne aktivnosti narašča v vseh regijah, hitreje v Vzhodni Sloveniji. Med regijami Vzhodne Slovenije, ki je pod evropskim povprečjem, ima najnižjo stopnjo zasavska regija (leta 2016: 64,9 %), ki pa najhitreje zmanjšuje razkorak do evropskega in slovenskega povprečja³¹¹. Stopnja delovne aktivnosti v Zahodni Sloveniji presega evropsko povprečje za 0,9 o. t.³¹²

Tabela: Stopnja delovne aktivnosti (prebivalstva v starosti 20–64 let), v %

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Ciljna vrednost za 2030
Slovenija	68,5	71,4	72,9	72,1	70,7	68,6	68,1	67,1	68,4	69,4	70,6	73,4	>75,0
EU	np	68,0	70,5	69,1	68,7	68,8	68,6	68,4	69,2	69,9	71,1	72,3	

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social condition – Labour market, 2017. Opomba: np – ni podatka; podatek za posamezno leto se nanaša na drugo četrtletje.

Slika: Stopnja delovne aktivnosti, v %

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social condition – Labour market, 2017.

³⁰⁹ Stopnja delovne aktivnosti izraža razmerje med številom delovno aktivnega prebivalstva in delovno sposobnega prebivalstva. Število delovno sposobnega prebivalstva se postopoma zmanjšuje, kar vpliva na poviševanje stopnje delovne aktivnosti.

³¹⁰ Demografski učinek vpliva na povečevanje stopnje delovne aktivnosti starostne skupine 55-64 let na dva načina: i) s prehajanjem nižjih starostnih skupin delovno aktivnih v starostno skupino 55-64 let; ii) z izstopanjem starejših, ki niso delovno aktivni, iz te starostne skupine.

³¹¹ Stopnjo delovne aktivnosti je v letu 2016 glede na leto 2013 povečala za dobrih 10 o.t., kar je največji porast med statističnimi regijami.

³¹² Med regijami Zahodne Slovenije za evropskim povprečjem zaostaja le obalno-kraška regija.

3.11 Stopnja tveganja revščine delovno aktivnih oseb

Po povečanju v obdobju krize se je stopnja tveganja revščine delovno aktivnih oseb v zadnjih treh letih znižala na 6,1 % in je pod povprečjem EU. V obdobju 2013–2016 se je znižala za 1 o. t., kar predstavlja podobno zmanjšanje, kot je potrebno za doseg cilja SRS (pod 5 %). Po stopnji tveganja revščine delovno aktivnih oseb, starih 18 let in več, je Slovenija vsa leta boljša od povprečja EU.

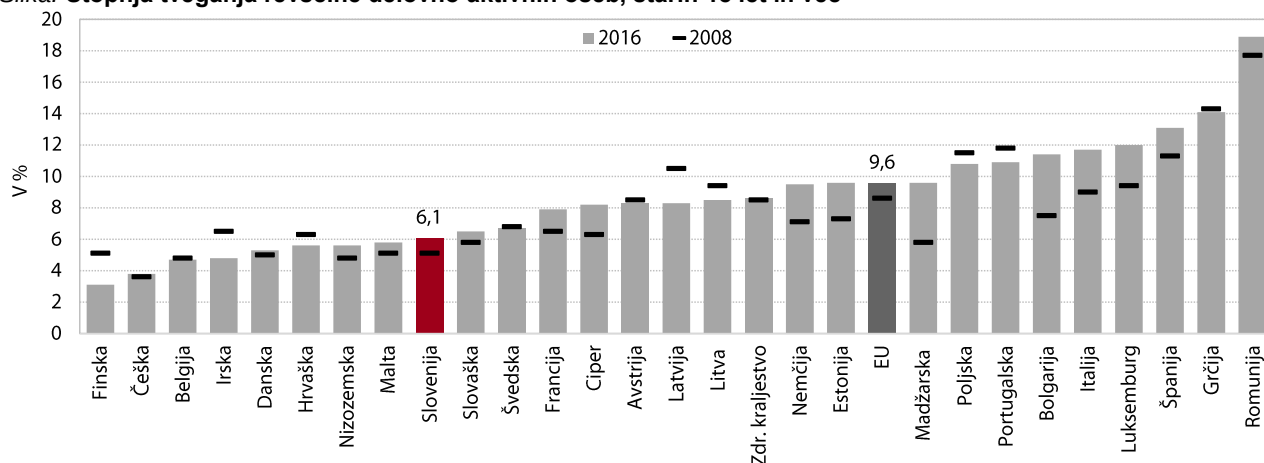
Med zaposlenimi imajo vsa leta najvišje stopnje tveganja revščine zaposleni v nestandardnih oblikah zaposlitve. Stopnja tveganja revščine v primeru zaposlitve za nedoločen čas je leta 2016 znašala 3,4 % in je bila na podobni ravni kot pred krizo. V primeru zaposlitve za določen čas se je v zadnjih dveh letih znižala s 14,6 % na 9,3 % v letu 2016. V tem času pa se je stopnja tveganja revščine ponovno povečala zaposlenim za krajši delovni čas s 13 % na doslej najvišjo raven 15,6 % v letu 2016. Za samozaposlene je stopnja tveganja revščine v letu 2016 znašala 23 % in je bila za 4,8 o. t. nižja od leta 2014, ko je bila na najvišji ravni. Na odločitev posameznika o sprejemanju dela oz. zaposlovanju v različnih oblikah dela po naši oceni med drugim vpliva tudi dejstvo, da so stopnje tveganja revščine brezposelnih, upokojenih in neaktivnih³¹³ precej višje kot v vseh oblikah delovne aktivnosti, po drugi strani pa relativno skromne spodbude za delo³¹⁴.

Tabela: Stopnja tveganja revščine delovno aktivnih oseb starih 18 let in več, v %

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Ciljna vrednost za 2030
Slovenija	4,6	4,8	4,7	5,1	4,8	5,3	6,0	6,5	7,1	6,4	6,7	6,1	< 5
EU	8,2	8,1	8,3	8,6	8,4	8,3	8,8	8,9	9,0	9,5	9,5	9,6	

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Living conditions and welfare – Income and living conditions, 2017.

Slika: Stopnja tveganja revščine delovno aktivnih oseb, starih 18 let in več

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Living conditions and welfare – Income and living conditions, 2017. Opomba: Prvi podatek za Hrvaško je iz leta 2010.

³¹³ Leta 2016 je stopnja tveganja revščine za brezposelne znašala 44,7 %, za upokojene 16,4 % in za neaktivne 20,1 %.

³¹⁴ Past brezposelnosti: davčna obremenitev za samsko osebo je v letu 2016 znašala 89,6 % dodatne bruto plače v zaposlitvi; to pomeni, da so se neto dohodki samske osebe pri prehodu iz brezposelnosti v zaposlenost povečali za 10,4 % bruto plače.

3.12 Brezposelnost in dolgotrajna brezposelnost

Stopnja brezposelnosti, ki se je v obdobju 2008–2013 močno povišala, se od takrat hitro znižuje in še naprej ostaja nižja od povprečja EU. Do drugega četrtnetja 2017 je upadla na 6,4 %, njeno znižanje, ki je bilo hitrejše kot v povprečju EU, pa je povezano z visoko rastjo gospodarske aktivnosti in okrepljenim zaposlovanjem. V času krize se je stopnja brezposelnosti moških povišala močnejše kot pri ženskah in jo tudi presegla, kar je posledica močne prizadetosti dejavnosti, ki zaposlujejo pretežno moško delovno silo³¹⁵. Brezposelnost moških sicer v zadnjih letih ostaja nižja kot pri ženskah, na kar je vplivala struktura okrevanja zaposlenosti v delovno intenzivnih panogah in omejitev zaposlovanja v dejavnostih javnih storitev, kjer so zaposlene večinoma ženske. Iz podobnih razlogov se je brezposelnost v zadnjih letih najbolj znižala ravno med nizko in srednje izobraženimi. Pri mladih (15–24 let), ki jih je kriza še posebej prizadela³¹⁶, se je od vrha leta 2013 do leta 2017 znižala za več kot polovico³¹⁷ (na 10,0 %) in bila tudi precej nižja od povprečja EU (16,9 %).

Stopnja dolgotrajne brezposelnosti se znižuje že tretje leto zapored, v zadnjem letu se je znižala na raven povprečja EU. Zaradi skromnega povpraševanja po delu se je dolgotrajna brezposelnost v obdobju 2009–2014 močno povišala. Ob začetku okrevanja gospodarstva se je položaj sprva izboljšal samo za brezposelne s krajšim trajanjem brezposelnosti, zadnjih nekaj let pa visoko zaposlovanje in aktivna politika zaposlovanja vplivata tudi na zmanjševanje števila dlje časa brezposelnih. Stopnja dolgotrajne brezposelnosti se je v krizi najbolj povišala med mladimi, kjer pa se je v zadnjih letih tudi najbolj znižala. Kljub opaznemu znižanju dolgotrajne brezposelnosti pa še naprej vsaka druga brezposelna oseba ostaja brezposelna več kot leto dni.

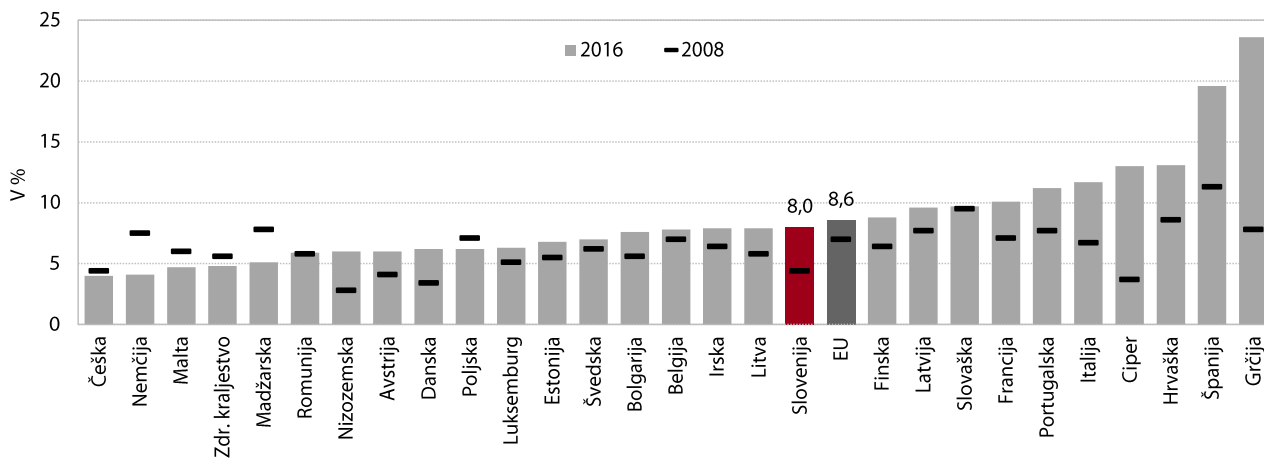
Tabela: Stopnji brezposelnosti in dolgotrajne brezposelnosti (15–74 let), v %

	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Stopnja brezposelnosti													
Slovenija	6,9	5,8	4,6	4,1	5,6	7,1	7,7	8,2	10,4	9,3	9,2	7,8	6,4
EU	np	8,9	7,0	6,8	8,7	9,5	9,3	10,3	10,8	10,1	9,5	8,6	7,6
Stopnja dolgotrajne brezposelnosti													
Slovenija	4,3	2,9	2,2	1,9	1,7	3,2	3,5	3,9	5,1	5,3	4,7	4,3	3,3
EU	np	4,1	3,1	2,6	2,8	3,8	4,0	4,5	5,1	5,0	4,6	4,0	3,4

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social condition – Labour market, 2017.

Opomba: np – ni podatka; podatek za posamezno leto se nanaša na drugo četrtnetje.

Slika: Stopnja brezposelnosti, povprečje leta, v %

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social condition – Labour market, 2017.

³¹⁵ To so bile zlasti predelovalne dejavnosti in gradbeništvo.

³¹⁶ To je posledica velike razširjenosti začasnih oblik zaposlitve, ki jih podjetja med krizo niso podaljševala, zmanjšal se je tudi obseg študentskega dela.

³¹⁷ Po naši oceni je vzrok za to predvsem povečan obseg študentskega dela in velike naravnosti aktivne politike zaposlovanja k mladim (na primer »shema jamstva za mlade«). Na zniževanje vplivajo tudi demografski dejavniki, saj se število mladih že dlje časa zmanjšuje.

3.13 Mladi, ki niso niti zaposleni, niti vključeni v izobraževanje

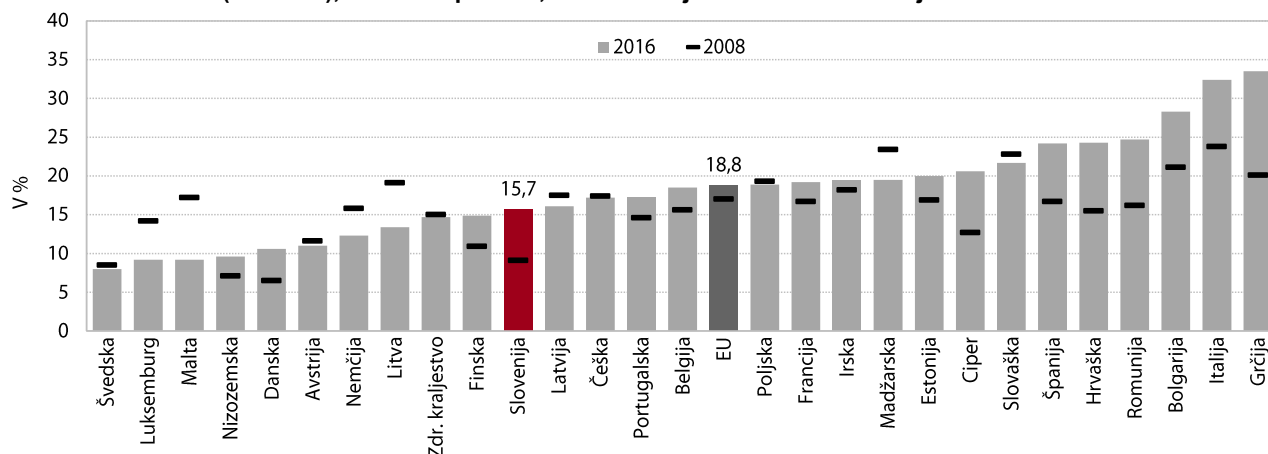
Delež mladih, ki niso zaposleni, niti niso vključeni v izobraževanje (delež NEET)³¹⁸, je nižji kot v povprečju EU. Čeprav se je v obdobju 2008–2016 povečal močneje kot v povprečju EU, je zaradi visoke vključenosti mladih v srednješolsko in terciarno izobraževanje vseskozi pod evropskim povprečjem. V zadnjih dveh letih se je znižal zaradi okrevanja trga dela in manjše ponudbe delovne sile zaradi demografskih sprememb (manjše generacije mladih). Najvišji je bil leta 2016 v starostni skupini 25-29 let (Slovenija: 15,7 %; EU: 18,8 %), ko veliko mladih zaključí terciarno izobraževanje. Mladi imajo težave pri prehodu iz študija v zaposlitev, ki so povezane s premajhno usklajenostjo terciarnega izobraževanja s trgom dela in premajhnim številom delovnih mest za terciarno izobražene. V zadnjem letu se je delež NEET najbolj znižal v starostnih skupinah 20-24 let in 25-29 let, kar bi lahko povezali z ukrepi države za spodbujanje zaposlovanja mladih³¹⁹. V starostni skupini 30-34 let, ki je ti ukrepi ne dosežejo več, je ostal približno enak. K nadaljnjemu zmanjšanju deleža NEET bi lahko prispevali nadaljnje pričakovano okrevanje trga dela in krepitev ukrepov za večjo povezanost med srednješolskim in terciarnim izobraževanjem ter podjetji. Ženske se soočajo z večjimi težavami pri prehodu iz šolanja v zaposlitev, delež NEET (20-34 let) je med ženskami večji kot med moškimi³²⁰, razlika med spoloma pa je bila leta 2016 večja kot ob začetku krize.

Tabela: Delež mladih (20-34 let), ki niso zaposleni, niti niso vključeni v izobraževanje, v %

	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Slovenija	10,4	8,4	10,5	11,1	11,1	13,5	15,4	15,9	14,4	13,4
EU	18,7	16,5	18,5	19,1	19,3	19,9	20,1	19,4	18,9	18,3

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Education and training, 2017.

Slika: Delež mladih (25-29 let), ki niso zaposleni, niti niso vključeni v izobraževanje

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Education and training, 2018.

³¹⁸ Angl. Not in employment and not in any education and training (NEET stopnja).

³¹⁹ Jamstvo za mlade.

³²⁰ Leta 2016 je delež NEET (20-34 let) pri ženskah znašal 15,2 %, pri moških pa 11,7 %.

3.14 Prekarne inčasne zaposlitve

Delež prekarne zaposlitve³²¹, ki je eden izmed kazalnikov kakovosti zaposlitve, se je v Sloveniji v obdobju 2008–2016 nekoliko povečal in je bil precej nad povprečjem EU. Delež prekarne zaposlitve med ženskami v starostni skupini 20-64 let je leta 2016 znašal 4,6 % (EU: 2,1 %), pri moških pa 3,8 % (EU: 2,2 %). Podobno kot v drugih državah so tudi v Sloveniji prekarne zaposlitve najbolj pogoste med mladimi, ženskami in nizko izobraženimi³²². Evropska komisija ugotavlja, da je v Sloveniji pri mladih zaposlenih (25-39 let) z nestandardnimi zaposlitvami tveganje za prekarne zaposlitve bistveno manjše kot pri starejših, kar bi lahko povezali z boljšo izobrazbeno strukturo mlajših starostnih skupin, manjšimi možnostmi starejših za prehod v zaposlitev ter njihovim večjim deležem v zaposlitvah z nizkimi plačami. Poleg sorazmerno visokega deleža prekarne zaposlitve na relativno slabo kakovost zaposlitve v Sloveniji kaže tudi kazalnik delež zaposlitve slabe kakovosti, ki jih prikazuje analiza Eurofound³²³.

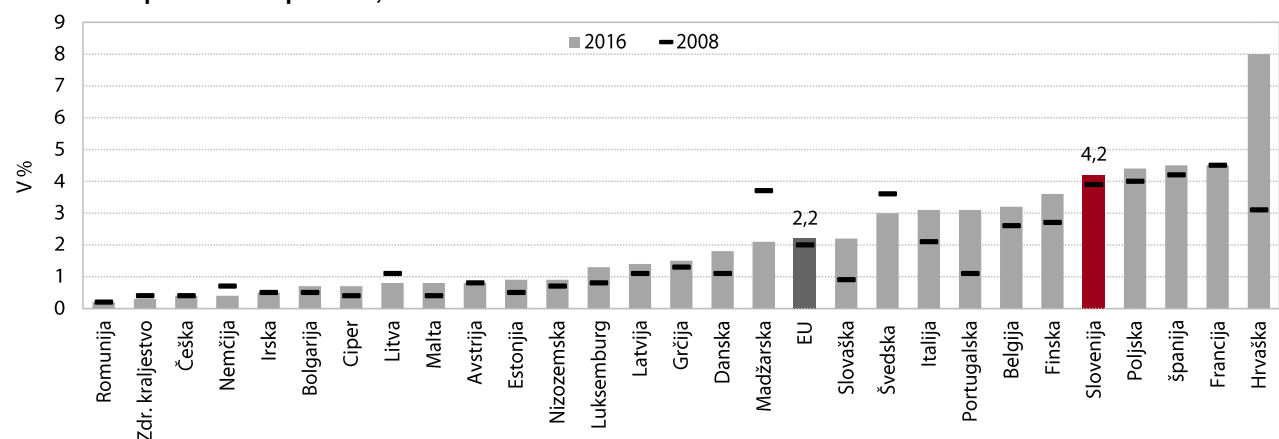
Tudi delež začasnih zaposlitev³²⁴ se je v obdobju 2008–2016 nekoliko povečal in je nad povprečjem EU. Slovenija se uvršča med države z najvišjimi deleži začasnih zaposlitev, kar kaže na obstoj negotovosti za precejšen delež zaposlenih in na previdnost delodajalcev pri zaposlovanju zaradi varovanja zaposlitve. To se odraža tudi v pogostem zaposlovanju delavcev s pomočjo agencij za posredovanje dela³²⁵, med katere se pri nas uvrščajo tudi študentski servisi. Delež začasnih zaposlitev v starostni skupini 20-64 let je leta 2016 znašal 16,4 %, kar je za 0,5 o. t. več kot pred desetimi leti. Podobno kot pri prekarne zaposlitvah je delež večji med ženskami in med mladimi. V starostni skupini 15-24 let je v Sloveniji najvišji med državami EU, na kar pomembno vpliva razširjenost študentskega dela. Po deležu začasnih zaposlitev pri vseh starostnih skupinah Slovenija presega povprečje EU razen pri starostni skupini 55-64 let.

Tabela: Delež prekarne in začasnih zaposlitev v skupni zaposlenosti

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Delež prekarne zaposlitve											
Slovenija	3,6	4,0	3,9	4,1	4,3	4,8	4,4	3,9	4,1	4,6	4,2
EU	np	2,1	2,0	1,9	2,0	2,2	2,1	2,0	2,1	2,2	2,2
Delež začasnih zaposlitev											
Slovenija	12,0	16,1	15,9	15,2	16,2	17,2	16,5	15,8	16,0	17,1	16,4
EU	np	12,8	13,0	12,5	12,9	13,1	12,8	12,7	13,0	13,2	13,3

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Labour Market, 2017.

Slika: Delež prekarne zaposlitve, v %

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Labour Market, 2017.

³²¹ Čeprav pojem prekarne zaposlitve, za katero je značilno nizka varnost zaposlitve in majhna dohodkovna varnost, nima splošno uveljavljene definicije, sta Eurostat in EK prekarne zaposlitve opredelila kot zaposlitve z nizkimi plačami (nižje kot dve tretjini mediane urnega plačila) v nestandardnih oblikah dela (vse oblike zaposlitve, ki niso zaposlitve za polni delovni čas in za nedoločen čas).

³²² Employment and social developments (EK, str. 82), 2017.

³²³ Sixth European working conditions survey (Eurofound, str. 131), 2017.

³²⁴ Z izrazom časne zaposlitve imenujemo zaposlitve oz. zaposlene v delovnem razmerju s pogodbo za določen čas in vse druge oblike dela, ki se pri nas uporabljajo v primeru začasnega dela.

³²⁵ V letu 2016 je v starostni skupini 20-64 let delež agencijskih delavcev znašal 4,6 %, v povprečju EU pa 1,7 %.

3.15 Bolniška odsotnost

Po znižanju v obdobju krize se v zadnjih letih v Sloveniji absentizem³²⁶ ponovno povečuje. V obdobju krize se je v Sloveniji bolniška odsotnost znižala, kar lahko povezujemo predvsem z upadom zaposlenosti in z večjim tveganjem izgube zaposlitve. V letih 2015–2017 se je absentizem hitro povečeval, med glavnimi razlogi lahko navedemo rast zaposlenosti, kasnejše upokojevanje, podaljševanje čakalnih dob ter povečevanje vključenosti v vrstice. Odsotnost je bila bistveno višja pri ženskah kot pri moških, razlika pa se iz leta v leto povečuje. Po podatkih NIJZ so bili v letu 2016 zaposleni v povprečju odsotni 14,5 koledarskega dneva, delež bolniškega staleža³²⁷ je znašal v povprečju 4,0 % (NIJZ, 2018).

Po številu izgubljenih delovnih dni presegamo povprečje EU. Po nekaj letih zniževanja v obdobju krize se je v letih 2015 in 2016 povečalo tudi število izgubljenih delovnih dni zaradi bolezenske odsotnosti na zaposlenega, ki se poroča v mednarodne baze (izvzet je prvi dan bolniške odsotnosti in izločena je odsotnost za nego družinskega člana). Mednarodna primerljivost omenjenega kazalnika pa je omejena zaradi metodoloških razlik v načinu zajema podatkov, razlik v sistemih zdravstvenega in socialnega varstva ter v pravicah do bolniškega nadomestila.

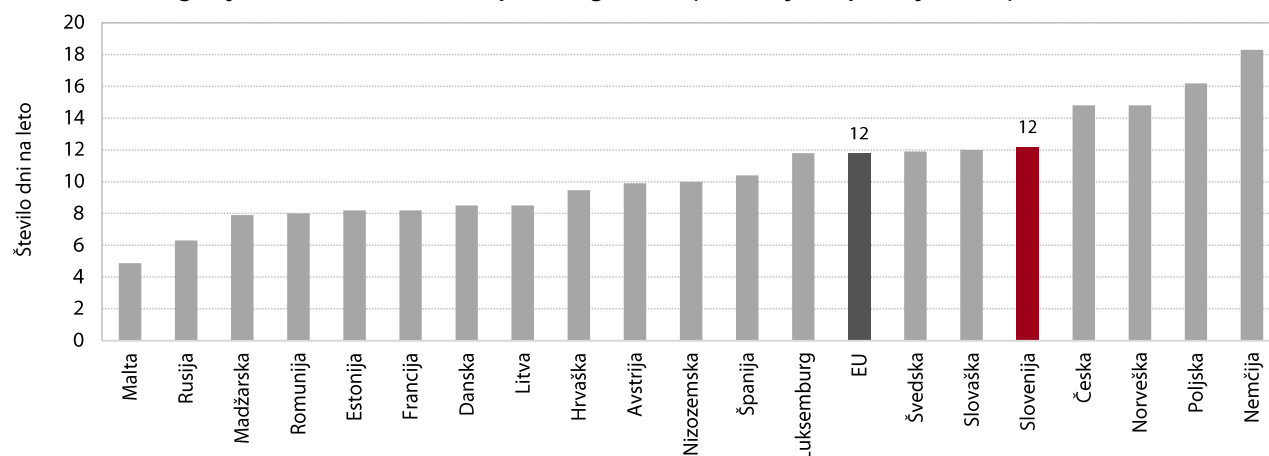
Nadaljnjo rast absentizma kažejo tudi podatki za leto 2017, po katerih se je število izgubljenih delovnih dni močno povečalo že tretje leto zapored. Število primerov bolniške odsotnosti se je v zadnjih treh letih povečalo za 25 %, glede na leto 2008 pa za 35 %. Število izgubljenih delovnih dni je v letu 2017 poraslo na 11.396.629, od tega v breme delodajalcev 2/3 in v breme ZZZS 1/3, delež v breme ZZZS pa se povečuje že od leta 2009. ZZZS ugotavlja, da se je v zadnjih letih precej povečalo zlasti število dolgotrajnih bolniških odsotnosti, kar je lahko deloma povezano s staranjem aktivne populacije, spremembami pokojninske zakonodaje ter tudi z zakonsko neomejenim obdobjem prejetja bolniškega nadomestila.

Tabela: Bolniška odsotnost

		2006	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Delež bolniškega staleža (delež izgubljenih koledarskih dni na zaposlenega za polni delovni čas, v %)	Skupaj	4,20	4,09	4,05	4,23	4,08	3,75	3,97	3,96
	M	3,66	3,53	3,45	3,63	3,46	3,12	3,29	3,24
	Ž	4,89	4,80	4,79	4,97	4,84	4,52	4,80	4,83
Število izgubljenih koledarskih dni na zaposlenega	Skupaj	15,34	14,94	14,77	15,44	14,90	13,67	14,48	14,45
	M	13,35	12,87	12,59	13,25	12,63	11,39	11,99	11,84
	Ž	17,85	17,53	17,50	18,12	17,68	16,48	17,51	17,63
Število izgubljenih delovnih dni na zaposlenega	Slovenija	11,5	12,3	12,2	12,2	11,6	11,3	12,0	12,2
	EU	11,42	11,56	11,59	11,74	11,85	11,8	np	np

Vir: NIJZ – <http://www.nijz.si/sl/podatki/bolniski-stalez>; WHO HFADB, 2017. Opomba: np – ni podatka.

Slika: Število izgubljenih delovnih dni na zaposlenega, 2015 (ali zadnje razpoložljivo leto)

Vir: OECD Statistics database– Health- Health Status; WHO HFADB. Opombe: Kazalnik objavljajo OECD, WHO in Eurostat; Leto 2014: EU povprečje (ocena WHO), Poljska, Hrvaška, Litva, Rusija; Malta; 2013: Izrael; 2012: Romunija.

³²⁶ Začasna odsotnost z dela iz zdravstveno upravičenih razlogov, ki jo poimenujemo tudi bolniška odsotnost, stalež oziroma absentizem, je eden od kazalnikov zdravstvenega stanja delovno aktivnih prebivalcev (NIJZ, 2016).

³²⁷ Odstotek koledarskih dni nezmožnosti za delo na zaposlenega za polni delovni čas.

3.16 Poškodbe pri delu in težave v zdravju zaradi dela

Pogostost poškodb pri delu že vrsto let upada, vendar v povprečju EU hitreje kot v Sloveniji. Poškodbe pri delu so kazalnik varnosti in zdravja pri delu. V Sloveniji je stopnja incidence poškodb pri delu kljub zmanjševanju še vedno relativno visoka (na 19. mestu med državami EU). V letu 2016 je bilo v Sloveniji prijavljenih 13.044 poškodb pri delu, kar je 1,6 % manj kot v letu 2015. Delež poškodovanih je skoraj trikrat večji pri moških, najbolj je izpostavljena starostna skupina 15–19 let. Za mlajše velja, da imajo manj delovnih izkušenj, so slabše usposobljeni in opravljajo bolj nevarna dela kot starejši. Največ poškodb pri delu je v dejavnostih rudarstva, oskrbe z vodo in ravnanja z odpadki, v predelovalnih dejavnostih in gradbeništvu³²⁸.

V Sloveniji je bilo leta 2015 bistveno več smrtnih primerov zaradi poškodb pri delu kot v povprečju EU. Od povprečja EU v Sloveniji močno odstopa visoka stopnja smrtnih primerov. V letu 2015 je bilo v Sloveniji 23 poškodb pri delu, ki so imele za posledico smrt. Največ smrtnih primerov je bilo v obdobju od 2008 do 2015 v gradbeništvu (33 % vseh smrtnih primerov)³²⁹.

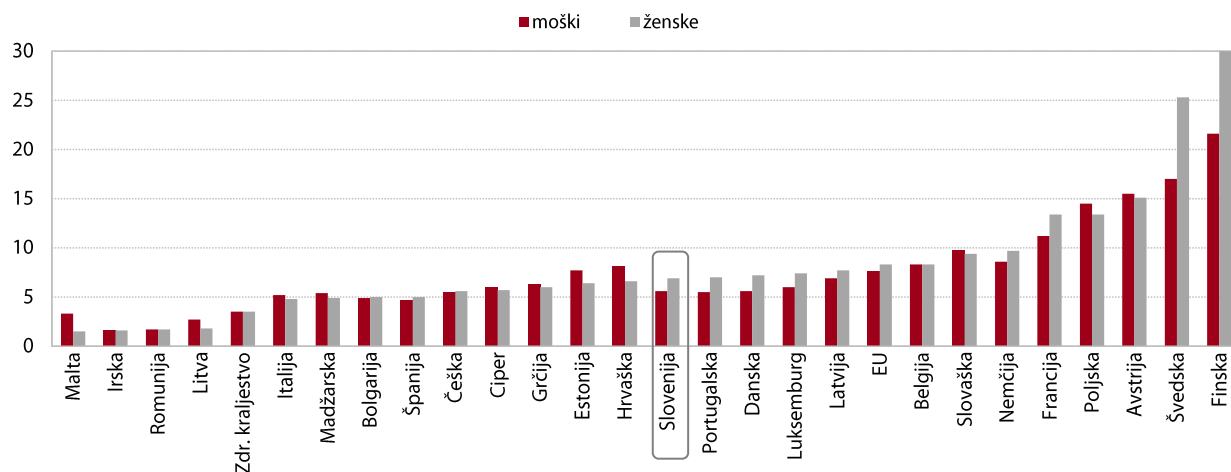
Težave v telesnem in duševnem zdravju, ki so posledica dela, je leta 2013 v Sloveniji poročal manjši delež delovno aktivnih kot v povprečju EU. Med 26-imi državami, ki so leta 2013 sodelovale v posebnem modulu Ankete o delovni sili (angl. Labor Force Survey), je v povprečju 7,4 % delovno aktivnih v starosti 15–64 let odgovorilo, da imajo zaradi dela eno ali več težav v telesnem ali duševnem zdravju, 11,9 % pa v starosti 55–64 let. V Sloveniji je bil delež nekoliko nižji: 6,2 % v starosti 15–64 let in 10,5 % v starosti 55–64 let. Za razliko od poškodb pri delu, ki so bolj pogoste pri moških, so v večini držav več težav v zdravju poročale ženske (EU: ženske 8,4 %, moški 7,6 %; Slovenija: ženske 6,9 %, moški 5,6 %). Najbolj pogoste so težave mišično-skeletnega sistema in duševne težave (stres, depresija in anksioznost). Zaradi boleznih ali drugih težav v zdravju so bili delovno aktivni v skoraj polovici primerov tudi bolniško odsotni, delež teh je bil za Slovenijo približno enak kot v povprečju EU (EU: 41,1 %; Slovenija: 41,4 %).

Tabela: Poškodbe pri delu z bolniško odsotnostjo več kot 4 dni in smrtne poškodbe pri delu, standardizirana stopnja incidence na 100.000 zaposlenih

		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Poškodbe pri delu	Slovenija	2447,7	1805,6	1971,5	2006,8	1787,7	1594,7	1627,1	1658,8
	EU	2210,2	1842,6	1961,1	1885,6	1717,2	1696,0	1666,8	1646,7
Smrtne poškodbe pri delu	Slovenija	3,8	3,2	3,5	4,2	3,2	3,0	4,0	3,6
	EU	3,1	2,5	2,6	2,7	2,4	2,3	2,3	2,4

Vir: NIJZ – <http://www.nijz.si/sl/podatki>; Eurostat Portal Page – Population and Social Conditions – Health – Health and Safety at work, 2018. Opomba: V mednarodni primerjavi niso zajete poškodbe na poti na delo in z dela.

Slika: Delež delovno aktivnih, ki so odgovorili, da imajo zaradi dela težave v telesnem ali duševnem zdravju, leta 2013, v %

Vir: Eurostat Portal Page – The 2013 Labour Force Survey ad hoc module on accidents at work and other work-related health problems, 2018. Opomba: Vključene so vse težave v telesnem ali duševnem zdravju, ki so posledica dela ali so se poslabšale zaradi dela v preteklih 12 mesecih. Povprečje EU je ocena Eurostata; zaradi metodoloških odstopanj v povprečje nista vključeni Nemčija in Nizozemska.

³²⁸ NIJZ, 2017.

³²⁹ NIJZ, 2017.

3.17 Leta zdravega življenja

Prebivalec Slovenije lahko pričakuje v povprečju nekaj več kot 58 let zdravega življenja³³⁰, kar je bistveno manj od povprečja EU. Kazalnik združuje informacijo o umrljivosti in obolevnosti, tako da znotraj pričakovanih let življenja pri katerikoli starosti prikaže delež tistih let, ki jih bomo preživeli brez oviranosti pri opravljanju vsakodnevnih opravil. Število pričakovanih zdravih leta življenja ob rojstvu se je v obdobju 2010–2015 v Sloveniji podaljšalo v povprečju za 4,1 leta (bistveno bolj za moške – za 5,1 leta, kot za ženske – za 3,1 leta), v EU pa v povprečju za 0,8 leta. Po hitrem izboljševanju so moški v letu 2015 v Sloveniji že lahko pričakovali več let zdravega življenja kot ženske. Razlika med visoko in nizko izobraženimi pa se je v obdobju 2005–2014 zmanjšala in je po zadnjih analizah približno tolikšna kot v povprečju držav EU, za katere so razpoložljivi podatki³³¹. Podaljševanje števila zdravih let življenja naj bi v prihodnosti pomembno prispevalo k podaljševanju aktivnosti, počasnejši rasti izdatkov za zdravstvo in dolgotrajno oskrbo ter dolgoročno vzdržnemu financiranju sistemov socialne zaščite.

Tudi glede zdravih let življenja pri starosti 65 let se je zaostanek Slovenije za povprečjem EU v obdobju 2010–2015 zmanjšal. V letu 2015 je prebivalec Slovenije pri starosti 65 let lahko v povprečju pričakoval še 7,9 leta zdravega življenja (eno leto več kot leta 2010), v EU pa v povprečju 9,4 leta (0,7 leta več kot leta 2010). Za nadaljnje zmanjšanje zaostanka za razvitejšimi državami EU bo nujno več vlagati v preventivo.

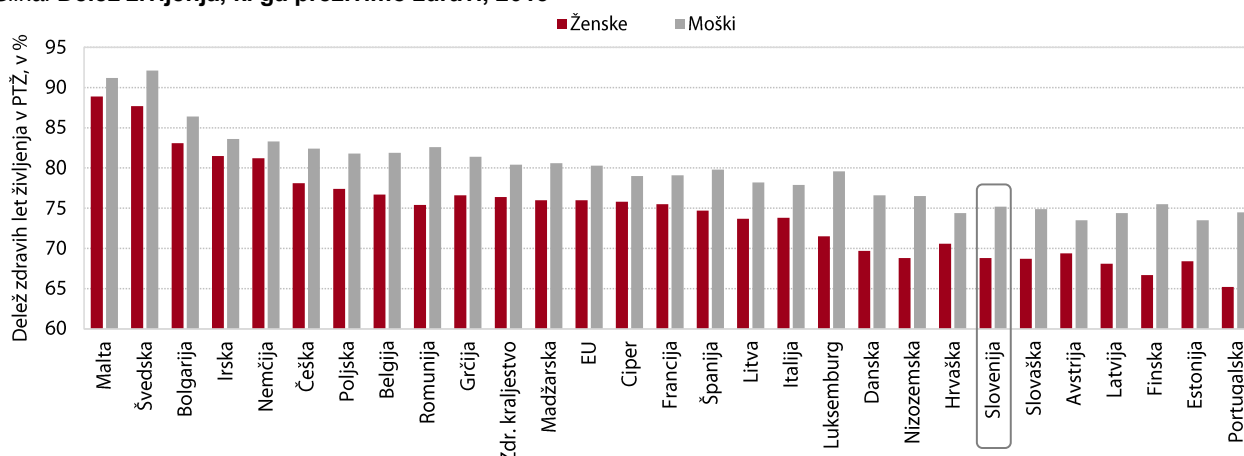
Po nekaj letih izboljševanja se je v Sloveniji v letih 2014 in 2015 razmerje med zdravimi leti življenja in pričakovanim trajanjem življenja (PTŽ) nekoliko poslabšalo, v EU pa izboljšalo³³². V vseh državah EU je razmerje bolj ugodno za moške, kar pa je predvsem posledica nizkega PTŽ moških; glede zdravih let življenja so namreč razlike med moškimi in ženskami bistveno manjše ali celo obratne kot pri PTŽ (v 11 državah EU, vključno s Slovenijo, preživijo moški več zdravih let kot ženske). Slabše razmerje pomeni večji pritisk na sisteme socialne zaščite zaradi predčasnega upokojevanja in večjih potreb po storitvah zdravstva in dolgotrajne oskrbe.

Tabela: Leta pričakovanega zdravega življenja ob rojstvu in pri starosti 65 let

	Število let zdravega življenja ob rojstvu								Delež zdravih let življenja v PTŽ, v %					
	Ženske				Moški				Ženske			Moški		
	2010	2014	2015	Ciljna vred. za 2030	2010	2014	2015	Ciljna vred. za 2030	2010	2015	Ciljna vred. za 2030	2010	2015	Ciljna vred. za 2030
Slovenija	54,6	59,6	57,7	64,5	53,4	57,8	58,5	64,5	65,7	68,8	75,0	69,8	75,2	80,0
EU	62,6	61,8	63,3		61,8	61,4	62,6		75,6	76,0		80,3	80,3	

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Health – Public Health, 2017.

Slika: Delež življenja, ki ga preživimo zdravi, 2015

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions- Health- Public Health, 2017.

³³⁰ Kazalnik leta zdravega življenja meri število let, za katera lahko oseba določene starosti pričakuje, da jih bo preživela brez oviranosti pri opravljanju vsakodnevnih aktivnosti. Gre za sestavljen kazalnik, ki združuje podatke o umrljivosti in obolevnosti/oviranosti. Ocena za obolevnost oz. oviranost temelji na vprašanju GALI (angl. Global Activity Limitation Indicator), ki v okviru ankete EU-SILC meri samooceno oviranosti zaradi zdravstvenih težav, ki trajajo vsaj 6 mesecev in vplivajo na vsakodnevne aktivnosti. Marca 2012 je Eurostat naredil revizijo podatkov za obdobje 2004–2010. Za Slovenijo je bil leta 2010 popravljen prevod vprašanja o oviranosti v anketi EU-SILC, zato je dejansko časovno primerljiva le serija od leta 2010.

³³¹ Kofol Bric, T. in Zaletel, M. (2018).

³³² Zmanjšanje vrednosti izračunanega razmerja med zdravimi leti življenja in pričakovanim trajanjem življenja predstavlja poslabšanje, povečanje vrednosti pa izboljšanje razmerja.

3.18 Indeks enakosti spolov

Slovenija je v zadnjih desetih letih po indeksu enakosti spolov³³³ (GEI, angl. Gender Equality Index) precej napredovala. Indeks se izračuna na osnovi 31 kazalnikov v okviru šestih področij: delo, denar, znanje, čas, moč in zdravje. Slovenija je v omenjenem obdobju napredovala za 7,6 točke³³⁴ in bila leta 2015 s 68,4 točke uvrščena na deseto mesto med državami EU³³⁵. Za doseganje cilja SRS (vsaj 78 točk) je potrebno napredovanje v podobnem tempu.

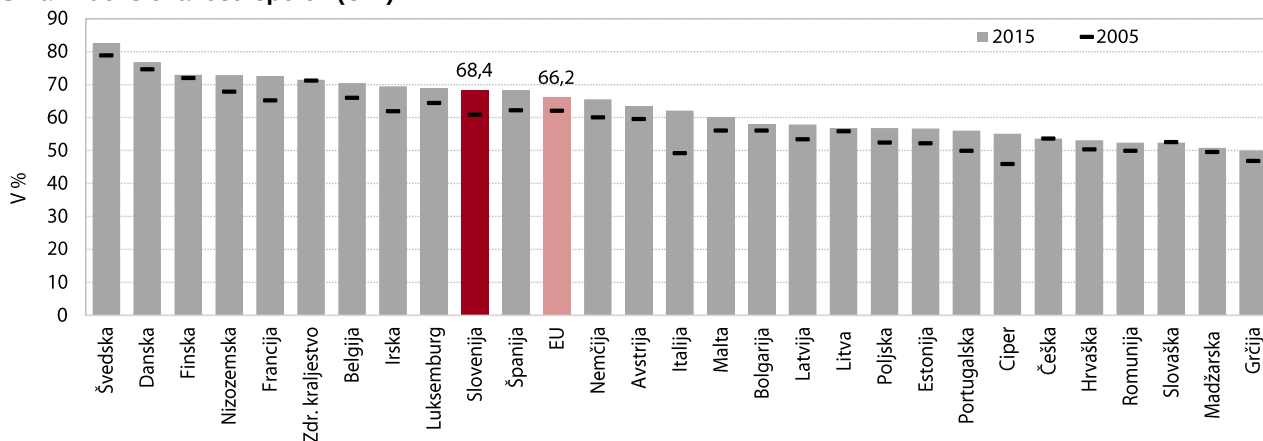
Slovenija je v zadnjem desetletju podobno kot številne druge države najbolj napredovala v dimenziji moči. To se odraža še zlasti v velikem napredku na področju udeležbe žensk pri političnem odločanju³³⁶, ki je posledica sprememb volilne zakonodaje (uvajanje spolnih kvot na kandidatnih listah)³³⁷. Napredek je bil viden tudi pri večini drugih področij, Slovenija pa na večini področij (razen pri znanju) tudi presega povprečje EU. Vključeni kazalniki na področju znanja kažejo največjo neenakost, saj ima Slovenija nizek delež moških, ki študirajo na področjih izobraževanja, zdravstva, humanizma in umetnosti. Ženske v EU, enako pa tudi v Sloveniji, so sicer na splošno bolj izobražene, vendar so manj pogosto zastopane v nekaterih bolj plačanih poklicnih skupinah in na vodstvenih delovnih mestih, njihove povprečne plače pa so tako nižje. Vendar sta v Sloveniji plačna vrzel in razlika med spoloma v stopnji delovne aktivnosti relativno majhni, kar se kaže v ugodnih rezultatih na področjih delo in denar. Podobno kot v drugih državah EU je Slovenija nazadovala v dimenziji časa³³⁸. Zato je Evropska komisija predlagala dodatne usmeritve za usklajevanje poklicnega in družinskega življenja predvsem z vidika časa posvečenega gospodinjstvu ter negi in oskrbi družinskih članov.

Tabela: Indeks enakosti spolov (GEI) in njegovih šest dimenzij

	Slovenija				Ciljna vrednost za 2030	EU			
	2005	2010	2012	2015		2005	2010	2012	2015
GEI	60,8	62,7	66,1	68,4	> 78	62,0	63,8	65,0	66,2
Delo	71,2	71,9	71,3	71,8		70,0	70,5	71,0	71,5
Denar	77,7	80,3	81,3	81,6		73,9	78,4	78,4	79,6
Znanje	52,1	55,0	54,9	55,0		60,8	61,8	62,8	63,4
Čas	73,4	68,3	72,4	72,9		66,7	66,3	68,9	65,7
Moč	36,5	41,1	51,5	60,6		38,9	41,9	43,5	48,5
Zdravje	86,3	86,8	87,3	87,7		85,9	87,2	87,2	87,4

Vir: Eige Report, 2017.

Slika: Indeks enakosti spolov (GEI)

Vir: Eige Report, 2017.

³³³ Indeks z vrednostjo 1 pomeni popolno neenakost in 100 popolno enakost.

³³⁴ V tem času sta hitreje napredovali samo še Italija in Ciper, ki pa sta pod povprečjem EU.

³³⁵ Na prvih dveh mestih sta Švedska in Danska.

³³⁶ Leta 2006 je bil delež žensk v slovenskem parlamentu 13,5 %, leta 2016 pa 35,6 %.

³³⁷ Več glej Bratuž-Ferk in drugi, 2017.

³³⁸ Čas posvečen skrbi za otroke, vnuke, starejše osebe ali osebe s hendikepi, čas posvečen kuhanju in/ali gospodinjstvu; čas posvečen športnim, kulturnim ali prostočasnim aktivnostim; čas posvečen prostovoljnim ali dobrodelnim dejavnostim.

3.19 Preprečljiva umrljivost

Preprečljiva umrljivost se je po letu 2011 izboljšala in je bila leta 2015 podobna kot v povprečju v državah EU.

Kazalnik preprečljive umrljivosti pove, koliko je bilo v danem letu prezgodnjih smrti, ki bi jih lahko preprečili s pravočasno in učinkovito zdravstveno oskrbo³³⁹. V obdobju 2011–2015 se je v Sloveniji z vidika preprečljive umrljivosti zdravstvena oskrba izboljšala nekoliko manj kot v povprečju v državah EU. Tako smo v Sloveniji v letu 2015 v povprečju na 100.000 prebivalcev preprečili 9 smrti več kot v letu 2011, v EU pa skoraj 11. Napredek je bil večji pri moških, vendar je zaostanek za povprečjem EU pri ženskah še vedno manjši kot pri moških. Večino izboljšav je tako v Sloveniji kot v EU mogoče pripisati stalnemu zmanjševanju umrljivosti zaradi bolezni srca in ožilja ter zdravljenju več vrst raka.

Največji napredek je Slovenija dosegla pri odkrivanju in zdravljenju raka dojke, bolj pa bi lahko izboljšala zdravljenje raka materničnega vratu in zmanjšala umrljivost zaradi možganske kapi. Učinkovitost preprečevanja in zdravljenja raka v Sloveniji se je v obdobju 2010–2014 izboljšala, najbolj pri zdravljenju raka dojke, kjer je petletna stopnja preživetja v letu 2014 dosegla 83,5 % in je v zgornji tretjini držav EU. Izboljšale so se tudi stopnje preživetja pri raku debelega črevesja in kolorektalnem raku, pri raku materničnega vratu pa se je stopnja preživetja kljub celovitemu presejalnemu programu v obdobju 2010–2014 celo znižala (na 65,5 %). Pri akutni oskrbi Slovenija dosega sorazmerno nizke stopnje 30-dnevne umrljivosti po sprejemu v bolnišnico zaradi akutnega srčnega infarkta, vendar pa je bila v letu 2014 stopnja 30-dnevne umrljivosti zaradi možganske kapi ena najslabših med državami z razpoložljivimi podatki ter skoraj dvakrat višja kot v Italiji in Avstriji, čeprav se je v zadnjih nekaj letih znižala³⁴⁰.

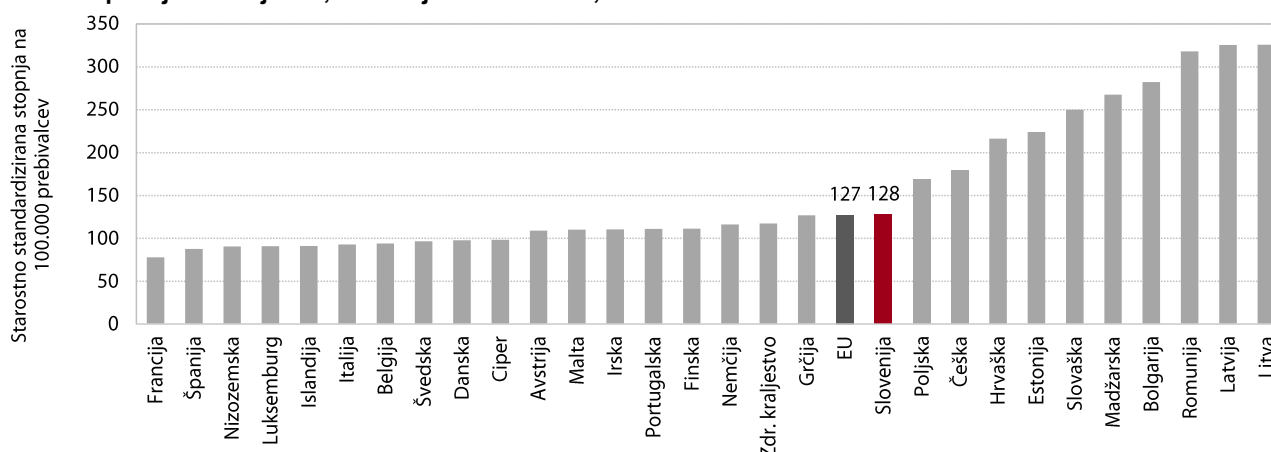
Število preprečljivih smrti zaradi zlorabe alkohola ostaja zelo visoko, znižala pa se je umrljivost zaradi prometnih nesreč povezanih z alkoholom. V zadnjem desetletju se je stopnja uživanja alkohola sicer nekoliko znižala, kljub temu ostaja zelo visoka, zlasti med moškimi, hkrati je slabo tudi stanje preprečevanja smrti zaradi zlorabe alkohola. Med najvišjimi v EU je zlasti umrljivost moških zaradi kroničnega obolenja jeter, kar zahteva razmislek o dodatnih ukrepih na področju protialkoholne politike. S politikami preprečevanja vožnje pod vplivom alkohola pa smo v obdobju 2011–2015 uspeli pomembno znižati smrti v prometnih nesrečah povezanih z alkoholom. S tem se je znižala umrljivost povezana z zunanjimi vzroki, ki pa še vedno presega povprečje EU.

Tabela: Preprečljiva umrljivost, starostno standardizirane stopnje na 100.000 prebivalcev, 2015

	Skupaj					Ženske			Moški		
	2011	2012	2013	2014	2015	2011	2014	2015	2011	2014	2015
Slovenija	137,3	133,5	129,7	122,7	128,1	98,6	88,7	94,9	182,6	160,3	165,3
EU	137,9	135,3	131,1	126,2	127,1	106,3	97,5	97,6	173,2	158,5	159,9

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Health – Public Health, 2018.

Slika: Preprečljiva umrljivost, Slovenija in države EU, 2015

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Health – Public Health, 2018.

³³⁹ Večja vrednost kazalnika pomeni slabšo uspešnost zdravstvenega sistema. Kazalnik preprečljiva umrljivost združuje standardizirane stopnje umrljivosti za izbran sklop bolezni, na katere ima zdravstveno varstvo neposreden vpliv in s tem kaže uspešnost zdravstvenega sistema.

³⁴⁰ State of Health in the EU: Slovenija, Zdravstveni profil leta 2017 (EK, OECD, European Observatory on Health Systems and Policies), 2017.

3.20 Izdatki za zdravstvo

Po precejšnjem znižanju v obdobju krize so se v zadnjih letih javni izdatki za zdravstvo realno precej povečali. Javni izdatki za zdravstvo so v obdobju krize realno nekoliko naraščali vse do leta 2011, močno pa so upadli v letih 2012 in 2013, po sprejetju ZUJF in drugih ukrepov za uravnoteženo poslovanje ZZZS³⁴¹. Med glavnimi ukrepi za znižanje odhodkov ZZZS je bilo v tem obdobju tudi povečanje doplačil za zdravstvene storitve in zdravila, ki se pokrivajo iz dopolnilnega zdravstvenega zavarovanja (DZZ). Slednje je močno povečalo izdatke iz DZZ vendar hkrati omogočilo ohranitev nizkih neposrednih plačil iz žepa in relativno dobre finančne dostopnosti do zdravstva tudi v obdobju krize. Od leta 2014 se javni izdatki za zdravstvo realno povečujejo, predvsem skladno z višjo rastjo zaposlenosti in plač ter s tem višjimi prilivi v zdravstveno blagajno. Višja rast prihodkov je v zadnjih letih omogočila širitev in boljše vrednotenje nekaterih prioritarnih programov (referenčne ambulate, onkologija, domovi za starejše, biološka zdravila), skrajševanje čakalnih dob ter pokrivanje čedalje višjih odhodkov za bolezni. K dodatnim prihodkom za zdravstvo je v letu 2017 prispeval tudi prenos pokrivanja dela plač zdravnikov pripravnikov in specializantov iz državnega proračuna³⁴². Obseg tekočih javnih izdatkov glede na BDP je po prvi oceni v letih 2016 in 2017 znašal 5,9 % BDP, v strukturi izdatkov pa je delež javnih porasel na 72,9 % v letu 2017³⁴³.

Celotni in javni izdatki za zdravstvo glede na BDP so v Sloveniji nekoliko nižji od povprečja OECD. V letu 2015 so tekoči izdatki za zdravstvo znašali 8,6 % BDP, v povprečju OECD pa 9,0 % (EU: 8,5 %). V obdobju 2009–2016 so se v Sloveniji izdatki na prebivalca povečali realno le za 0,9 %, v povprečju držav OECD pa za 1,4 %. Po oceni so v letu 2016 znašali 2.835 USD PKM kar je le še 71 % povprečja OECD (2014: 73 %; 2008: 77 %).

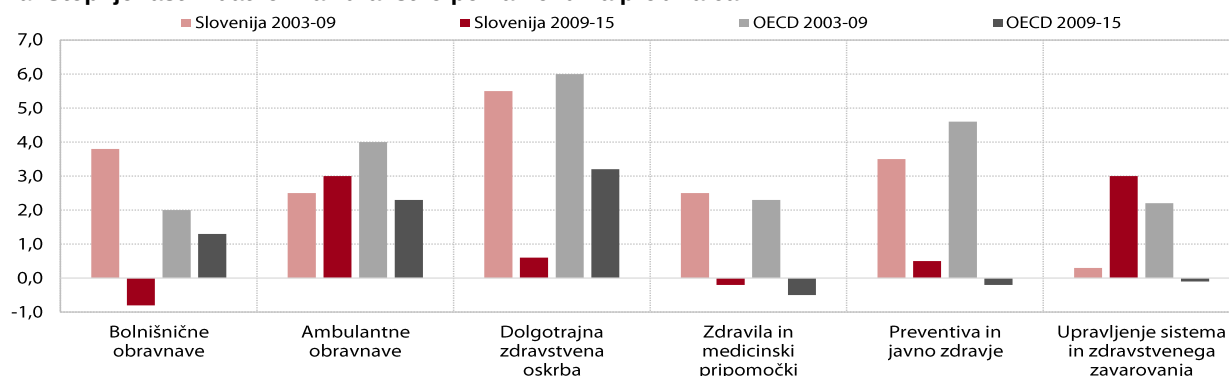
Ukrepi v obdobju krize so prispevali k spremembi v strukturi porabe sredstev za zdravstvo. Za Slovenijo primerjava gibanja izdatkov za zdravstvo po namenu pokaže izrazit preobrat v obdobju krize, ki je bil deloma pozitiven z vidika priporočil glede prestrukturiranja izdatkov v smeri večje učinkovitosti sistema: rast izdatkov za ambulantne obravnave se je okrepila, skrčili pa so se izdatki za bolnišnične obravnave. Manj spodbudno je, da čedalje bolj zaostajamo po deležu izdatkov za dolgotrajno zdravstveno oskrbo, zlasti za patronažo in dodatke za pomoč na domu, v katero so razvitejše države OECD že pred krizo pospešile vlaganja, v Sloveniji pa smo med krizo rast za te namene znižali bistveno bolj kot v povprečju države OECD. V zadnjih dveh letih so se zaradi dviga plač v javnem sektorju močno povečali tudi javni izdatki za upravljanje sistema.

Tabela: Izdatki za zdravstvo³⁴⁴

	Izdatki za zdravstvo, v % BDP				Javni izdatki za zdravstvo, v % BDP**				Zasebni izdatki, delež v tekočih izd., v %			Izdatki iz žepa, delež v tekočih izd., v %		
	2005	2015	2016	2017	2005	2015	2016	2017	2005	2015	2017	2005	2015	2017
Slovenija *	8,0	8,5	8,2	8,1	5,9	6,1	5,9	5,9	26,5	28,3	27,1	13,0	12,5	12,0
EU 27** (navadno)	7,7	8,5	np	np	6,0	6,2	np	np	25,0	27,2	np	21,5	21,7	np

Vir: OECD Statistics, Eurostat, SI-STAT podatkovni portal – Izdatki in viri financiranja za zdravstvo, 2017. Za leto 2017: ZZZS, 2018. Opombe: *Za Slovenijo je pri izračunu deleža v BDP upoštevana revizija BDP septembra 2017 (SURs, Nacionalni računi), za leto 2017 jesenska ocena UMAR 2017; **EU 27 je povprečje držav EU brez Malte; Za leti 2016 in 2017 je za Slovenijo podatek o izdatkih za zdravstvo prva ocena (gl. opombo 1); np – ni podatka.

Slika: Stopnje rasti izdatkov za zdravstvo po namenu na prebivalca

Vir: OECD Statistics – Health – Health expenditure and financing, 2017; OECD Health at a glance 2017. Opomba: Za Preventivo in javno zdravje je zaradi spremembe metodologije SHA v letu 2014 podatek za Slovenijo za obdobji 2003–2009 in 2009–2013.

³⁴¹ ZZZS mora poslovati z izravnano bilanco, ne more se zadolževati in ne more spreminjati višine prispevne stopnje.

³⁴² Julija 2017 so bile sprejete spremembe Zakona o zdravniški službi, ki med drugim prenašajo obveznost financiranja pripravništva in specializacij zdravnikov iz zdravstvene blagajne nazaj na državni proračun. V letu 2017 za 23 mio. EUR, v letu 2018 za 40 mio. EUR, v letu 2019 za 60 mio. EUR in v 2020 za 80 mio. EUR.

³⁴³ Poslovno poročilo za leto 2017 (Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije), 2018. Ocena izdatkov za zdravstvo za leti 2016 in 2017 je pripravljena v sodelovanju s SURS.

³⁴⁴ Leta 2011 je bila sprejeta revizija Sistema zdravstvenih računov (OECD, Eurostat in SZO: SHA 2011). Pomembna je sprememba v osnovnem kazalniku izdatkov za zdravstvo, ki predstavlja le tekoče izdatke za zdravstvo brez investicij.

3.21 Izdatki za dolgotrajno oskrbo

Celotni izdatki za dolgotrajno oskrbo (DO) v Sloveniji vse bolj zaostajajo za povprečjem OECD. Izdatki za DO se v povprečju OECD povečuje bistveno hitreje kot v Sloveniji. V obdobju 2005–2015 so se v primerjavi z BDP v povprečju OECD povečali od 1,1 % BDP na 1,6 % BDP, v Sloveniji pa za polovico manj, od 1,1 na 1,3 % BDP. Izdatki za DO na prebivalca so se v povprečju OECD v navedenem obdobju skoraj podvojili, v Sloveniji pa so se povečali za nekaj več kot 50 %. Poleg tega se je v strukturi po virih financiranja v desetletnem obdobju 2005–2015 delež javnih izdatkov znižal že za 5,0 o. t., v strukturi po namenu pa je upadal delež izdatkov za zdravstveni del DO, ki je pretežno financiran iz javnih virov (2015: 96 %; v tem 52 % iz sredstev ZZZS).

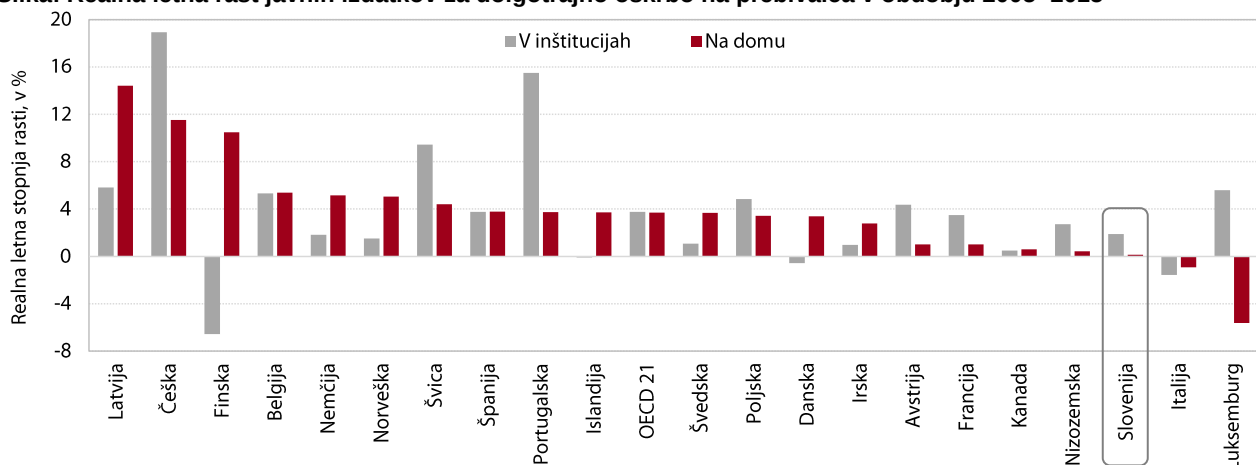
V obdobju 2005–2015 je bila rast javnih izdatkov za DO v Sloveniji v povprečju več kot polovico nižja kot v državah OECD, vlagali pa smo večinoma v institucionalno oskrbo. Javni izdatki za DO so se v Sloveniji letno realno povečali le za 2,1 %, v povprečju držav OECD pa kar za 4,6 %³⁴⁵. Povečal se je zaostanek v deležu javnih izdatkov za zdravstvene storitve DO (2015: Slovenija 0,8 % BDP; OECD 1,3 % BDP; to so predvsem patronaža, denarni prejemki, zdravstvena oskrba v inštitucijah), kot tudi javnih izdatkov za socialne storitve DO (2015: Slovenija 0,1 % BDP; OECD (16 držav) 0,4 % BDP; predvsem pomoč na domu). Razvitejše države OECD povečujejo zlasti javna vlaganja v DO na domu, v Sloveniji pa so bila vlaganja v oskrbo na domu minimalna, razmerje med institucionalno oskrbo in oskrbo na domu pa se iz leta v leto poslabšuje. V letu 2015 je bilo 73 % javnih izdatkov namenjenih za DO v institucijah (domovi za starejše, posebni socialno varstveni zavodi, varstveno delovni centri in bolnišnice) in 27 % za DO na domu, v povprečju OECD pa je bilo razmerje 65:35.

Tabela: Izdatki za dolgotrajno oskrbo po virih financiranja in po namenu

	V mio. EUR			Delež v BDP, v %			Struktura, v %			Realna rast, v %	Povp. letna realna rast, v %
	2005	2014	2015	2005	2014	2015	2005	2014	2015	2015/2014	2005–2015
Dolgotrajna oskrba	314	487	489	1,08	1,31	1,27	100,0	100,0	100,0	-0,6	2,5
Po virih financiranja											
Javni izdatki	245	356	356	0,84	0,95	0,92	77,8	73,1	72,8	-1,0	2,1
Zasebni izdatki	70	131	133	0,24	0,35	0,34	22,2	26,9	27,2	0,6	4,9
Po namenu											
Zdravstvena oskrba	230	328	327	0,79	0,88	0,85	73,3	67,3	66,9	-1,2	1,6
Socialna oskrba	84	159	162	0,29	0,43	0,42	26,7	32,7	33,1	0,7	4,7

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Dolgotrajna oskrba, 2017. Opomba: Za preračun v stalne cene je uporabljen implicitni deflator BDP.

Slika: Realna letna rast javnih izdatkov za dolgotrajno oskrbo na prebivalca v obdobju 2005–2015

Vir: OECD Statistics database – Health – Health expenditure and financing, 2017. Opomba: Podatki niso razpoložljivi za države OECD.

³⁴⁵ OECD Health at a glance 2017, 2017.

3.22 Čezmerna hranjenost in debelost pri odraslih

Kljub zmanjšanju je delež debelih med odraslimi še vedno močno nad povprečjem EU. Čezmerna hranjenost³⁴⁶ in debelost, ki sta običajno posledica neuravnoteženega prehranjevanja in premajhne telesne aktivnosti, sta pomembna dejavnika tveganja za razvoj kroničnih bolezni in prezgodnjo umrljivost. Breme kroničnih nenalezljivih bolezni, kot so zvišan krvni tlak, sladkorna bolezen, bolezni srca in ožilja, v EU in tudi drugod po svetu hitro narašča. Bolezni srca in ožilja so v Sloveniji in v večini razvitih držav glavni vzrok umrljivosti, posledice debelosti pa so tudi socialne in ekonomske (socialna izključenost, nižji dohodki, višja brezposelnost, več bolniških odsotnosti). V Sloveniji se je delež čezmerno hranjenih med odraslimi od leta 2007 do 2014³⁴⁷ sicer znižal, toda povečal se je delež debelih in v letu 2014 močno presegal povprečje EU. Delež oseb s prekomerno težo (skupaj čezmerno hranjeni in debeli) je med odraslo populacijo starejšo od 15 let v Sloveniji v letu 2014 znašal 55 % v povprečju EU pa 50 %, med starejšimi od 65 let pa je bilo oseb s prekomerno težo kar 67 % (EU: 63 %), pri tej starostni skupini močno odstopa predvsem delež debelih z 24 % (EU: 20 %), delež čezmerno hranjenih pa je enak kot v EU (43 %).

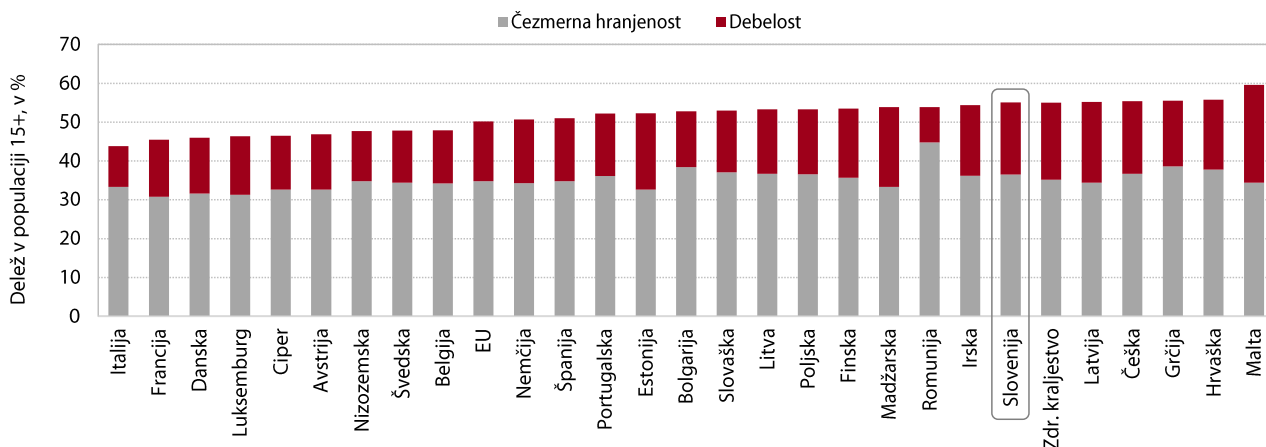
Slovenija odstopa od povprečja EU zlasti po veliki razširjenosti debelosti pri moških vseh ravni izobrazbe in pri ženskah z nizko izobrazbo. Razlike v čezmerni hranjenosti in debelosti so značilno odvisne stopnje izobrazbe. Delež debelih je bil v letih 2007 in 2014 bistveno višji pri osebah z nizko izobrazbo (nad 23 % debelih), v povprečju se izobrazbena vrzel v tem obdobju ni spremenila. V obdobju 2007-2014 se je najbolj povečal delež debelih odraslih med srednješolsko izobraženimi obeh spolov in delež debelih med visoko izobraženimi moškimi. Visoko izobražene ženske so glede zdrave prehrane najbolj ozaveščene, delež debelih je v Sloveniji bistveno nižji kot v povprečju EU. V veliko državah EU (v večini držav OECD³⁴⁸) je delež debelih med ženskami sicer večji kot med moškimi.

Tabela: Čezmerna hranjenost in debelost glede na spol in izobrazbo, Slovenija in povprečje EU, 2007 in 2014

	Izobrazba	Čezmerna hranjenost, v %						Debelost, v %					
		Skupaj		Ženske		moški		Skupaj		ženske		moški	
		2007	2014	2007	2014	2007	2014	2007	2014	2007	2014	2007	2014
Slovenija	Skupaj	39,8	36,5	30,7	30,3	49,0	42,7	16,8	18,6	16,3	17,0	17,3	20,3
	Nizka	41,9	34,2	41,5	35,9	42,5	31,5	23,8	23,1	25,9	25,0	20,2	20,3
	Srednja	40,4	39,6	28,2	32,2	49,7	45,2	16,9	19,5	14,3	15,8	18,9	22,3
	Visoka	35,3	31,7	20,9	19,9	53,3	46,8	7,3	10,8	7,2	8,5	7,5	13,8
EU	Skupaj	np	34,8	np	28,4	np	41,7	np	15,4	np	15,3	np	15,6
	Nizka	np	35,5	np	32,0	np	39,8	np	18,1	np	19,4	np	16,6
	Srednja	np	35,7	np	28,8	np	42,8	np	15,9	np	15,2	np	16,7
	Visoka	np	32,4	np	23,1	np	42,2	np	11,5	np	10,4	np	12,7

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Health – Public Health, 2018. Opomba: podatki po anketi EHIS; np – ni podatka. Za leto 2007 so primerljivi podatki po anketi EHIS razpoložljivi samo za 18 držav EU, zato povprečja niso izračunana.

Slika: Delež čezmerno hranjenih in debelih v populaciji nad 15 let, Slovenija in države EU, 2014

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Health – Public Health, 2018. Podatki po Anketi EHIS (European Health Interview Survey) 2014. Opomba: Čezmerna hranjenost: indeks telesne mase (ITM) od 25 do 29; debelost: ITM nad 30.

³⁴⁶ Čezmerno prehranjene so osebe katerih indeks telesne mase (ITM) je med 25,0 in 29,9 kg/m², o debelosti pa govorimo, kadar ima oseba ITM višji od 30 kg/m². ITM je razmerje med telesno težo in kvadratom telesne višine. Gre za kriterije Svetovne zdravstvene organizacije (WHO, 2003). ITM je dober pokazatelj količine maščobnega tkiva v telesu, ima pa omejitve, da ne pove ničesar o razporeditvi maščobe v telesu in o funkcionalni (mišični) telesni teži.

³⁴⁷ Raziskava EHIS (angl. European Health Interview Survey) je bila izvedena leta 2007 in 2014.

³⁴⁸ OECD Health at a glance 2017

3.23 Pričakovano trajanje življenja

Pričakovano trajanje življenja ob rojstvu³⁴⁹ je v Sloveniji v zadnjih dveh letih preseglo povprečje EU³⁵⁰. Pričakovano trajanje življenja je daljše pri ženskah (za šest let), zadnja leta pa se je hitreje povečevalo pri moških in leta 2014 doseglo povprečje EU (za ženske ga presega od 2008). V zadnjih desetih letih se je pričakovano trajanje življenja vsako leto v povprečju v Sloveniji podaljšalo za skoraj tri mesece, v povprečju EU pa za dva. To izboljšanje v dolgoživosti lahko pripišemo različnim dejavnikom, kot so višja izobrazba, izboljšani socialnoekonomski pogoji in boljši življenjski slog ter napredek v zdravstveni oskrbi. Na splošno pa je pričakovano trajanje življenja odvisno od več dejavnikov, ki se med seboj prepletajo, kot so nacionalni in osebni dohodek, izdatki za zdravstvo, izobrazba, življenjski stil, delovni in življenjski pogoji³⁵¹.

Pričakovano trajanje življenja ob rojstvu je najdaljše v osrednjeslovenski regiji. Leta 2016 so ženske v osrednjeslovenski in gorenjski regiji lahko pričakovale skoraj 85 let, dobri dve leti manj pa v pomurski regiji. Tudi pričakovano trajanje življenja moških je najdaljše v osrednjeslovenski regiji (skoraj 80 let), najkrajše pa v posavski regiji (75,4 leta). V obdobju 2011–2016 so se razlike med regijo z najdaljšim in najkrajšim PTŽ zmanjšale pri ženskah in nekoliko povečale pri moških.

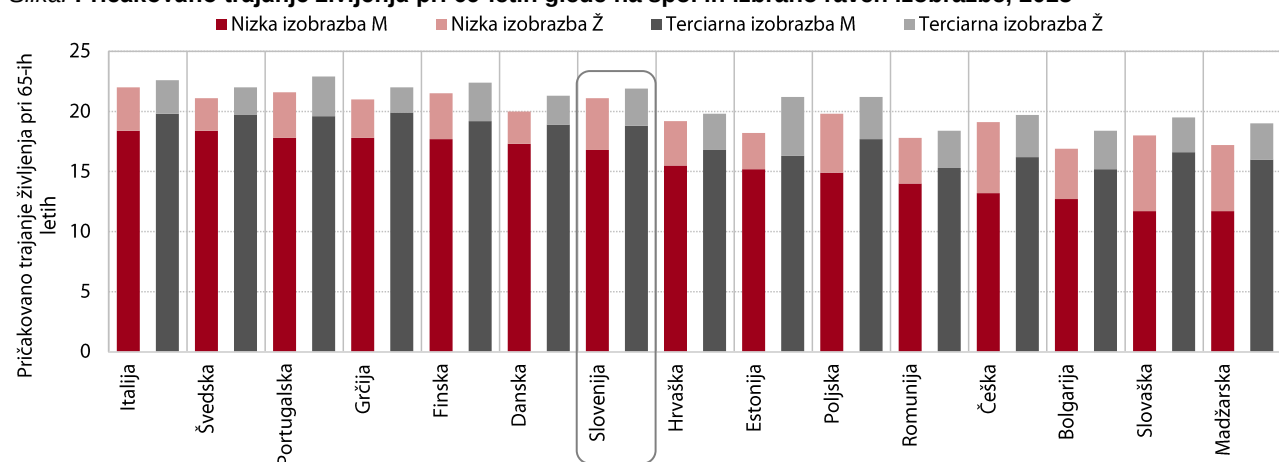
Pri 65-letih imajo najkrajše trajanje življenja nizko izobraženi moški, v državah EU pa so precej visoke tudi razlike med spoloma. V Sloveniji lahko ženske v starosti 65 let pričakujejo, da bodo živele v povprečju še 21,4 leta, moški pa 17,6 leta. Ženske z nizko izobrazbo lahko pričakujejo še 21,1 leta življenja, s terciarno pa 21,9 leta. Pri moških so razlike med bolj in manj izobraženimi bistveno višje: 16,8 leta lahko pričakujejo tisti z nizko in 2 leti več tisti s terciarno izobrazbo. Razlika med spoloma je najvišja pri nizko izobraženih, kjer lahko ženske pričakujejo kar 4,3 leta življenja več kot moški. Pričakovano trajanje življenja pri 65-ih letih je v Sloveniji leta 2015 doseglo povprečje EU, za moške je nižje, za ženske pa višje, kar kaže na to, da je še prostor za izboljšanje življenjskega sloga posebej pri moških. Tudi pri mlajših so razlike med spoloma glede na izobrazbo razmeroma visoke³⁵².

Tabela: Pričakovano trajanje življenja ob rojstvu

		2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Slovenija	PTŽ	76,2	77,5	79,1	79,4	79,8	80,1	80,3	80,5	81,2	80,9
	Moški	72,2	73,9	75,5	75,9	76,4	76,8	77,1	77,2	78,2	77,8
	Ženske	79,9	80,9	82,6	82,7	83,1	83,3	83,3	83,6	84,1	83,9
EU	PTŽ	np	78,5	79,4	79,6	79,9	80,2	80,3	80,5	80,9	80,6
	Moški	np	75,4	76,3	76,6	76,9	77,3	77,4	77,7	78,1	77,9
	Ženske	np	81,5	82,3	82,6	82,8	83,1	83,0	83,3	83,6	83,3

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Population – Demography – Mortality, 2017. Opomba: np – ni podatka.

Slika: Pričakovano trajanje življenja pri 65-letih glede na spol in izbrano raven izobrazbe, 2015

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Population – Demography – Mortality, 2017. Opomba: Države so razvrščene glede na vrednost za moške pri nizki izobrazbi. Navedene so države, za katere so na voljo podatki.

³⁴⁹ Pričakovano trajanje življenja je povprečno število let življenja, ki ga oseba ob rojstvu oz. ob starosti 65 let še lahko pričakuje ob predpostavki, da bo umrljivost po starosti od leta opazovanja ostala nespremenjena.

³⁵⁰ SURS skupnega pričakovanega trajanja življenja ne objavlja, po spolu pa se zaradi različne metodologije podatek Eurostat-a in SURS-a nekoliko razlikuje.

³⁵¹ Health at a Glance: Europe 2016. State of health in the EU cycle (OECD), 2016; Health at a Glance 2017 (OECD), 2017.

³⁵² 40-letnice lahko pričakujejo, da bodo živele 5,6 leta dlje kot 40-letniki, nizko izobražene kar 7,1 leta dlje od moških, saj je razlika med nizko izobraženimi in povprečjem pri ženskah le 1,2 leta, pri moških pa kar 2,7 leta.

3.24 Neplačano prostovoljsko delo

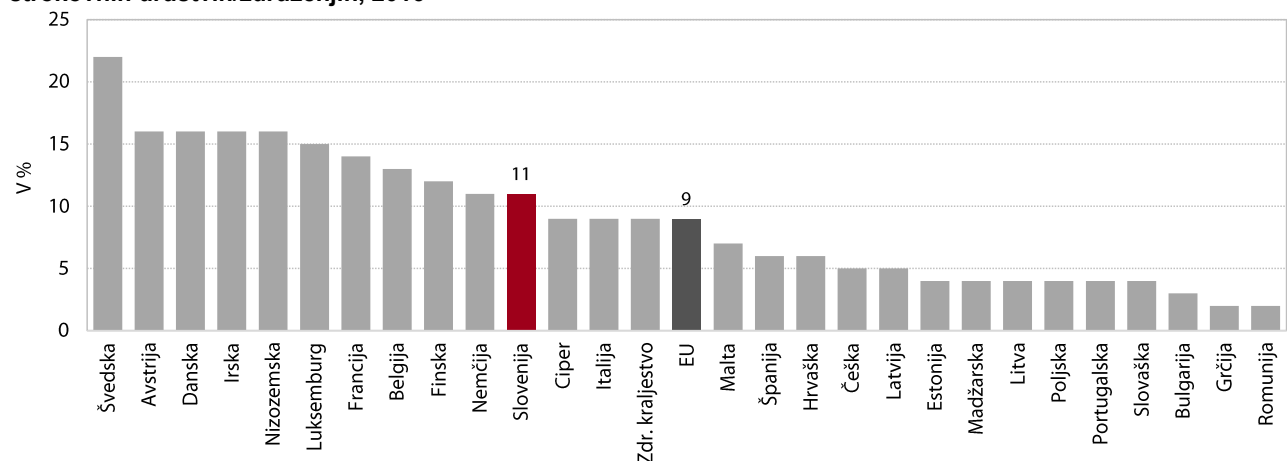
Delež prebivalcev, ki redno opravlja neplačano prostovoljsko delo, je nekoliko višji od povprečja EU³⁵³. Leta 2016 se je v primerjavi z letom 2012 povečal tako delež prostovoljcev, ki so neplačano prostovoljsko delo opravljali občasno kot tistih, ki so ga opravljali redno ali vsaj enkrat na mesec. V Sloveniji določeno vrsto neplačanega prostovoljskega dela opravlja 34 % anketiranih, od tega jih 12 % prostovoljsko delo opravlja redno. Največ ljudi opravlja redno neplačano prostovoljsko delo v izobraževalnih, kulturnih, športnih ali strokovnih društvih/združenjih (11,3 %) in v drugih prostovoljskih organizacijah (5,6 %), kar je več kot leta 2012 in več od povprečja EU. Delež je najvišji med mladimi (18-24 let), več prostovoljskega dela pa opravijo moški. Manjši delež anketirancev in tudi manj od povprečja EU vsaj enkrat mesečno opravlja prostovoljsko delo v skupnostnih in socialnih službah³⁵⁴ (3,9 %), družbenih gibanjih³⁵⁵ (2,4 %) in političnih strankah ter sindikatih (1,1 %). Delež vključenih v prostovoljsko delo v skupnostnih in socialnih službah in političnih strankah ter sindikatih je najvišji v starostni skupini 25-34 let, nekoliko je višji moških. Ženske opravijo več prostovoljskega dela v družbenih gibanjih, kjer je delež vključenih v redno prostovoljsko aktivnost najvišji v starostni skupini 65+ let.

Tabela: Delež prebivalcev, ki opravlja neplačano prostovoljsko delo, v %

		2012	2016
Redno opravljanje prostovoljskega dela	Slovenija	9	12
	EU	11	10
Občasno opravljanje prostovoljskega dela	Slovenija	18	22
	EU	21	22

Vir: Eurofound, Evropska raziskava o kakovosti življenja 2011/2012 in 2016.

Slika: Delež prebivalcev, ki opravlja neplačano prostovoljsko delo v izobraževalnih, kulturnih, športnih ali strokovnih društvih/združenjih, 2016

Vir: Eurofound, Evropska raziskava o kakovosti življenja 2011/2012 in 2016.

³⁵³ Evropska raziskava o kakovosti življenja 2011/2012 in 2016. Podatki temeljijo na anketnih odgovorih prebivalcev na vprašanje: Kako pogosto ste v zadnjih dvanajstih mesecih opravljali neplačano prostovoljno delo pri naslednjih organizacijah? Odgovor redno/vsaj enkrat na mesec združuje odgovora vsak teden in vsak mesec.

³⁵⁴ To so organizacije, ki pomagajo starejšim, mladim, invalidom ali drugim ljudem, ki potrebujejo pomoč.

³⁵⁵ Družbena gibanja (npr. okoljevarstvena gibanja, gibanja za človekove pravice) ali dobrodelne ustanove (npr. zbiranje sredstev, kampanje).

4 Ohranjeno zdravo naravno okolje

Nizkoogljično krožno gospodarstvo

4.1	Snovna produktivnost	◆ SRS 2030 KAZALNIK USPEŠNOSTI
4.2	Delež obnovljivih virov energije v končni rabi energije	◆ SRS 2030 KAZALNIK USPEŠNOSTI
4.3	Emisijska produktivnost	◆ SRS 2030 KAZALNIK USPEŠNOSTI
4.4	Energetska učinkovitost	
4.5	Promet po načinu prevoza	
4.6	Odpadki	
4.7	Okoljski davki	

Trajnostno in učinkovito upravljanje z naravnimi viri

4.8	Kmetijska zemljišča v uporabi	◆ SRS 2030 KAZALNIK USPEŠNOSTI
4.9	Kakovost vodotokov	◆ SRS 2030 KAZALNIK USPEŠNOSTI
4.10	Ekološki odtis	◆ SRS 2030 KAZALNIK USPEŠNOSTI
4.11	Kakovost zraka	
4.12	Intenzivnost kmetovanja	
4.13	Intenzivnost poseka lesa	
4.14	Funkcionalno degradirana območja	

4.1 Snovna produktivnost

Snovna produktivnost gospodarstva, ki se je v krizi ob zmanjšani gradbeni aktivnosti močno povečala, se še naprej izboljšuje. Produktivnost, izražena z razmerjem med BDP ter porabljenimi surovinami in materiali, je v obdobju 2007–2012 v Sloveniji naraščala bolj kot v EU, nato pa precej sledila nihanjem gradbene dejavnosti in posledično porabi nekovinskih mineralov³⁵⁶. V letu 2016 se je Slovenija po tem kazalniku uvrstila v srednjo tretjino držav EU. Za povprečjem EU je zaostajala za 15 %, kar glede na znatne razlike po posameznih državah ni veliko. Zaradi ponovno večje gradbene aktivnosti v letu 2017 lahko domnevamo, da se je rast v tem letu ponovno umirila. Zastavljene cilje v SRS, to je nadaljnje povečevanje snovne produktivnosti, bo možno doseči ob predpostavki podobne rasti kot v preteklem 15-letnem obdobju (v Sloveniji nekoliko višja rast BDP in nekoliko hitrejšo zniževanje snovne porabe kot v EU), s čimer bi se snovna produktivnost v Sloveniji tudi povsem približala povprečni v EU v ciljnim letu.

Poraba snovi na prebivalca in njena struktura je v Sloveniji primerljiva s povprečjem v EU. Poraba snovi se je do začetka krize povečevala, nato pa naglo upadla in je zdaj okoli dve desetini nižja kot na začetku prejšnjega desetletja. Na višino porabe snovi je močno vplivala gospodarska aktivnost, zlasti v gradbeništvu, kjer porabijo veliko količino snovi, predvsem peska in gramoza. V strukturi domačih virov je 52 % peska, gramoza, apnenca in sadre, 18 % ostankov pridelkov in pridelkov, po okoli 15 % pa še lignita ter lesa. V strukturi porabe snovi je v Sloveniji nekoliko manj biomase in malo več nekovinskih mineralov kot v EU. Manj snovi na prebivalca porabi deset držav EU, ostale pa več, kar pomeni, da v tej primerjavi Slovenija pri rabi snovi ni zelo potratna.

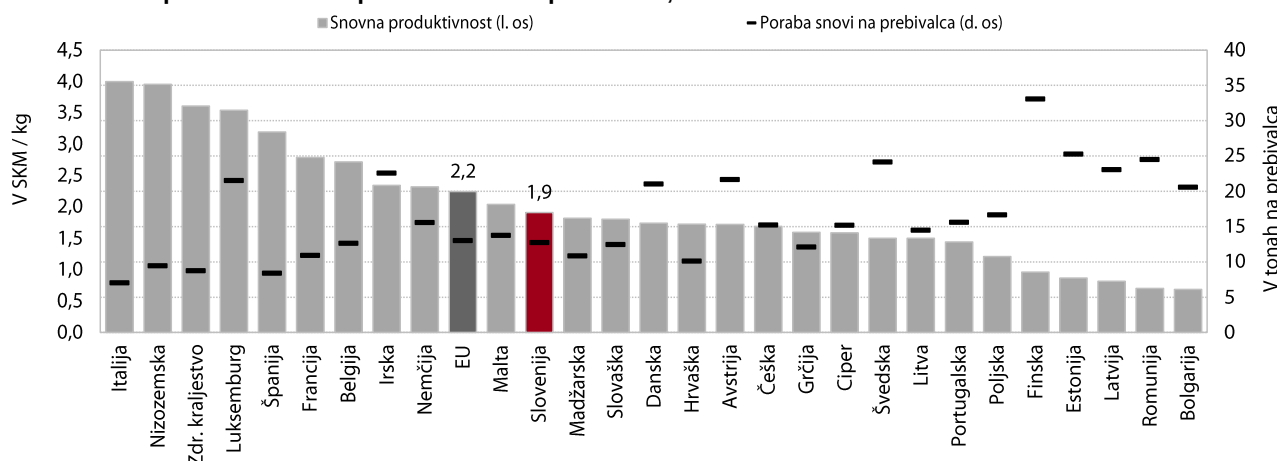
Stopnja samozadostnosti pri oskrbi s snovjo se je v Sloveniji glede na predkrizno raven povečala in nekoliko presega povprečno v EU. Slovenija je podobno kot večina držav EU neto uvoznica snovi; uvoz pomeni okoli 13 % porabe (v EU za 3 o. t. več). V neto uvozu je največ naftnih proizvodov in plina, medtem ko se je v zadnjih letih po žledolomu zelo povečal neto izvoz lesa. Slednje je sicer glede vpliva na snovno porabo ugodno, vendar je z vidika učinkovite izrabe redkih domačih virov, kjer bi domača predelovalna industrija lahko ustvarila dodano vrednost, ekonomsko manj zaželeno. Medtem ko se v večini držav EU od snovi neto uvaža zlasti surovine, v Sloveniji neto uvozimo večji del bolj predelane materiale (več kot polovica držav EU te neto izvažajo).

Tabela: Snovna produktivnost, v SKM na kilogram

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Ciljna vred. za 2030
Slovenija	0,92	1,10	1,13	1,23	1,32	1,51	1,75	1,79	1,75	1,81	1,91	3,5
EU	1,27	1,46	1,58	1,69	1,81	1,79	1,97	2,03	2,08	2,21	2,24	
Slovenija / EU, indeks	72,3	75,3	71,3	72,6	73,3	84,3	89,1	88,5	84,2	81,9	85,0	

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Okolje, 2017; Eurostat Portal Page – Environment and Energy, 2017; Eurostat Portal Page – Economy and Finance, 2017; preračuni UMAR. Opomba: primerjava v SKM med državami oz. s povprečjem EU je smiselna v posameznem letu, ne pa tudi v časovnem obdobju.

Slika: Snovna produktivnost in poraba snovi na prebivalca, 2016

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and Energy, 2017.

³⁵⁶ Nekovinski minerali zaradi svoje specifične teže pomembno določajo celotno porabo snovi. Leta 2007 so ob intenzivni gradnji avtocest pomenili dve tretjini, leta 2016 pa še vedno več kot polovico celotne porabe snovi. Pri tem sta zgozlj pesek in gramoza imela 40-odstotni delež, kar je bil eden izmed najvišjih deležev v EU. Leta 2014 je bilo tri četrtine nekovinskih mineralov porabljenih kot surovina v gradbeništvu in še nadaljnjih 17 % kot surovina za industrijo gradbenega materiala, le 7 % pa v predelovalnih dejavnostih (vir: Geološki zavod Slovenije).

4.2 Delež obnovljivih virov v končni rabi energije

Delež obnovljivih virov energije (OVE) v končni rabi energije je višji kot v povprečju EU, a že več let bolj ali manj stagnira. V zadnjem desetletju se je močno povečal le leta 2009, ko je v krizi upadla končna raba energije za skoraj desetino, raba OVE pa porasla za okoli petino³⁵⁷. Do leta 2016 je porasel le še za okoli 1 o. t. Vmesne manjše spremembe deleža so bile povezane z nihanji rabe OVE za ogrevanje (zaradi milejših zim) in rabe hidroenergije (zaradi velikih razlik v letnih pretokih rek), hkrati pa je rast rabe OVE zaviralo tudi zniževanje rabe biogoriv v zadnjih letih. Slovenija se po deležu OVE uvršča takoj za prvo tretjino, po njegovi rasti pa v zadnjo tretjino držav EU. Od leta 2004³⁵⁸ do 2016 se je raba OVE v Sloveniji povečala za tretjino, v EU pa se je podvojila. Za dosego dolgoročno zastavljenih ciljev povečane rabe OVE bodo potrebni korenitejši premiki (hkrati pa tudi aktivnosti za lažje umeščanje projektov v prostor).

Relativno velik je delež klasičnih OVE, precej manj pa so izkoriščeni ostali. Delež klasičnih OVE (to sta trdna biomasa in hidroenergija) je v Sloveniji še vedno okoli 90 %, v EU pa je že manjši od 60 % skupne rabe OVE. Ohranjanje obsežne rabe biomase, ki se večinoma uporablja za ogrevanje, pa po drugi strani ni ugodno z vidika onesnaževanja zraka z delci. Delež ostalih OVE (to so vetrna, sončna in geotermalna energija, biogoriva, toplotne črpalke in bioplin) je med najnižjimi v EU. Slovenija najbolj zaostaja pri uporabi vetrnic in toplotnih črpalk, ki v EU prispevajo skoraj petino rabe OVE. Tudi v prometu delež OVE za ciljem še precej zaostaja, vendar so distributerji z novo uredbo bolj zavezani k povečevanju deleža in približevanju ciljni ravni³⁵⁹.

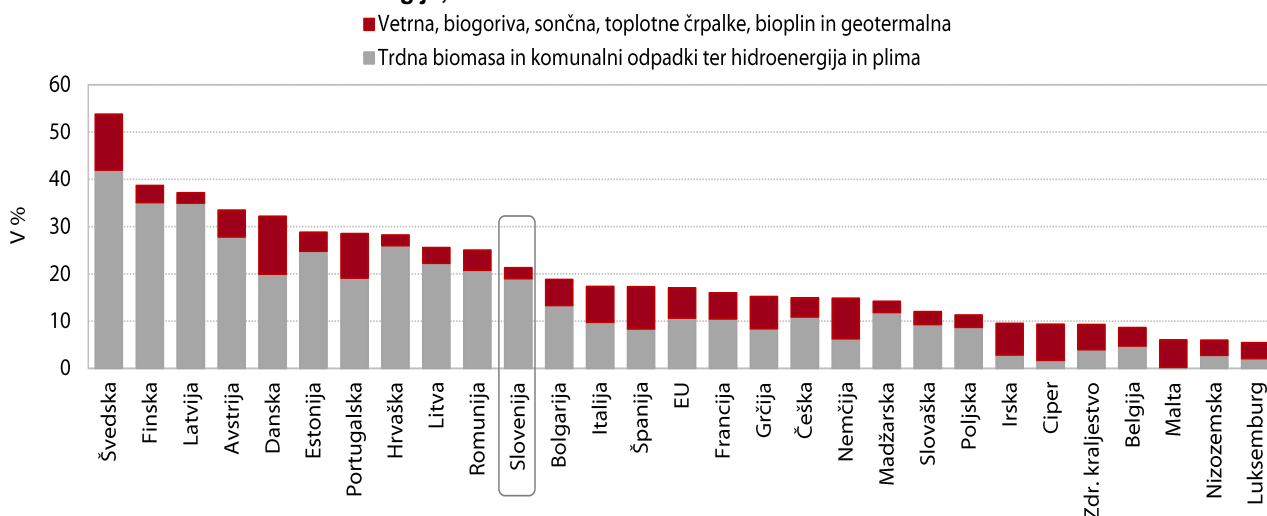
Pri podporni shemi za električno energijo iz OVE je bilo v zadnjih letih že tri petine podpor namenjenih sončni energiji. Ker ima proizvodnja sončnih elektrarn v shemi najvišjo podporo na enoto proizvodnje (podpore so namenjene še proizvodnji iz bioplina, vetra, biomase in hidroelektrarnam), je povečevanje njenega deleža v desetletnem delovanju sheme občutno zvišalo tudi povprečni znesek podpore na proizvedeno enoto elektrike (v primerjavi z začetkom, ko so prevladovala podpore malim hidroelektrarnam).

Tabela: Delež rabe OVE v bruto končni rabi energije, v %

	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Cilj za 2020*	Ciljna vrednost za 2030
Skupaj												
Slovenija	16,0	15,0	20,1	20,4	20,3	20,8	22,4	21,5	21,9	21,3	25,0	27,0
EU	9,0	11,1	12,4	12,9	13,2	14,4	15,2	16,1	16,7	17,0	20,0	
Pri elektriki												
Slovenija	28,7	30,0	33,8	32,2	31,0	31,6	33,1	33,9	32,7	32,1		
EU	14,8	17,0	19,0	19,7	21,7	23,5	25,4	27,4	28,8	29,6		
V prometu												
Slovenija	0,8	1,8	2,3	3,1	2,5	3,3	3,8	2,9	2,2	1,6	10,0	
EU	0,6	3,9	4,6	5,2	3,9	5,6	5,9	6,5	6,6	7,1	10,0	
Pri ogrevanju												
Slovenija	18,9	19,2	27,6	28,1	30,3	31,5	33,4	32,4	33,9	34,0		
EU	10,9	13,3	14,9	15,0	15,6	16,4	17,0	18,1	18,7	19,1		

Vir: Eurostat Portal Page – SHARES (Renewables), 2018. Opomba: *cilj Strategije EU 2020.

Slika: Delež OVE v končni rabi energije, 2016

Vir: Eurostat Portal Page – SHARES (Renewables), 2018; preračun UMAR.

³⁵⁷ Na tolikšno rast je deloma vplival tudi povečan statistični zajem podatkov.

³⁵⁸ Od tega leta so na Eurostatu na voljo podatki za vse države EU, in sicer po enotni metodologiji SHARES (Renewables).

³⁵⁹ Uredba o obnovljivih virih energije v prometu (Ur. l. 64/2016).

4.3 Emisijska produktivnost

Emisijska produktivnost gospodarstva se povečuje, vendar zaostaja za povprečjem EU. Produktivnost, merjena z razmerjem med BDP in izpusti toplogrednih plinov (TGP), se je v času gospodarske rasti ob hitrejšem povečevanju BDP kot izpustov zviševala, nato pa v prvih letih krize ostala na približno isti ravni. Ker se je v povprečju EU zviševanje tudi v krizi nadaljevalo, se je zaostanek za njim povečal. V letih 2014 in 2015 pa se je produktivnost v Sloveniji izboljševala hitreje. Zaostanek za povprečjem EU se je precej zmanjšal, tako da je bilo v letu 2015 na enoto TGP ustvarjenega za okoli 13 % manj BDP kot v povprečju EU.

Obseg izpustov toplogrednih plinov, ki se je v krizi zmanjšal, se v zadnjih letih ponovno nekoliko povečuje. Po razmeroma hitrem povečevanju v obdobju gospodarske rasti so se izpusti v krizi in ob zaprtju ene izmed termoelektrarn zmanjšali in bili leta 2014 za okoli četrtnino manjši kot v letu 2008, ko so bili največji. Leta 2015 so se ponovno nekoliko povečali, predvsem zaradi rabe goriv v industriji. Prve ocene kažejo, da se je povečevanje nadaljevalo tudi v letu 2016, saj so se samo izpusti iz prometa, ki k skupni količini prispevajo tretjino, povečali za okoli 6 %³⁶⁰.

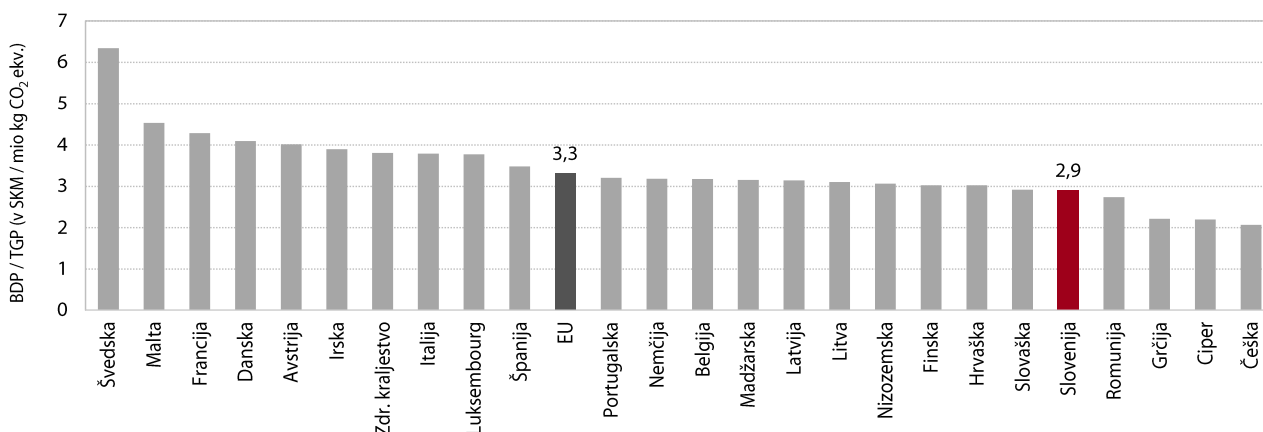
V daljšem obdobju se zmanjšujejo izpusti v vseh sektorjih, razen v prometu. K skupnemu zmanjšanju je največ prispevala *energetika*. V tej dejavnosti, kjer so izpusti skoraj izključna posledica proizvodnje termoelektrarn, je zmanjševanje sledilo zaprtju ene izmed njih. Vodilno mesto v izpustih je s tem prevzel sektor *prometa*. Izpusti iz tega vira so se v obdobju gospodarske rasti razmeroma hitro povečevali, nato pa v krizi nekoliko zmanjšali, a so v mednarodni primerjavi še vedno visoki. Od leta 1990 so se skoraj podvojili. Med drugim je to posledica obsežnih zunanjetrgovinskih blagovnih tokov skozi Slovenijo in z davčno politiko zagotovljenih ugodnih konkurenčnih pogojev, kot so vračila trošarin. Približno petino skupnih izpustov prispevata sektorja *kmetijstvo* in *raba goriv v industrijskih procesih*, delež ostalih dejavnosti pa je razmeroma skromen. V strukturi TGP je največ ogljikovega dioksida, ki nastaja večinoma pri izgorevanju goriv, nato pa metana in didušikovega oksida³⁶¹, ki pa nastajata predvsem v kmetijstvu in na odlagališčih odpadkov.

Tabela: Izpusti TGP in emisijska produktivnost (BDP / izpusti TGP)

	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Ciljna vred. za 2030
Izpusti TGP, indeks, 1990 = 100													
Slovenija	103	110	112	116	105	106	106	102	99	89	91	95	
EU	92	94	93	91	84	86	83	82	80	77	78	np	
Emisijska produktivnost, v SKM / mio. kg CO₂ ekvivalent													
Slovenija	1,6	2,0	2,2	2,2	2,2	2,2	2,3	2,4	2,4	2,8	2,9	2,8	povpr.EU v 2030
EU	1,8	2,2	2,5	2,5	2,6	2,6	2,8	2,9	3,0	3,2	3,3	np	
Slovenija / EU, indeks	89,6	91,2	89,5	86,8	84,6	84,6	81,7	82,0	82,9	88,5	87,3	..	

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and Energy, 2018; Eurostat Portal Page – Economy and Finance, 2018; za leto 2016 predhodni podatki ARSO; preračuni UMAR. Opombi: primerjava v SKM med državami oz. s povprečjem EU je smiselna v posameznem letu, ne pa tudi v časovnem obdobju. np – ni podatka.

Slika: Emisijska produktivnost, 2015

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and Energy, 2018; Eurostat Portal Page – Economy and Finance, 2018; preračuni UMAR.

³⁶⁰ ARSO in MOP, Drugo letno poročilo... do 2020.

³⁶¹ V evidence TGP so poleg ogljikovega dioksida (CO₂), metana (CH₄) in didušikovega oksida (N₂O) zajeti še in t. i. F-plini.

4.4 Energetska učinkovitost

Raba primarne energije se je v Sloveniji v zadnjih nekaj letih znižala za okoli desetino, sodeč po letu 2016 pa se ob višji gospodarski rasti utegne ponovno povečati. Energetska učinkovitost, ki pomeni zmanjšanje rabe energije v primerjavi s predvideno brez ukrepov, se je s tem v zadnjih letih povečevala. Hitrejšje zniževanje rabe energije je zavirala visoka raba v prometu, ki je v letu 2016 precej prispevala k ponovnemu povečanju skupne rabe energije (za 3,4 %). Da ob ponovnem večanju porabe energije ciljne vrednosti za leto 2020³⁶² ne bi presegli, se ta v obdobju 2016-2020 ne sme povečati za več kot 2,2 % na leto.

Energetska produktivnost se je večinoma povečevala, a je v zadnjih letih nekoliko bolj zaostala za povprečno v EU. Rast energetske produktivnosti, ki je razmerje med ustvarjenim BDP³⁶³ in celotno porabo energije, je izraziteje zastala le v prvih letih krize, ko se je tudi zniževala. Zaostanek za povprečno energetske produktivnostjo v EU se je v tem obdobju povečal, z okoli 15 % na okoli 20 %.

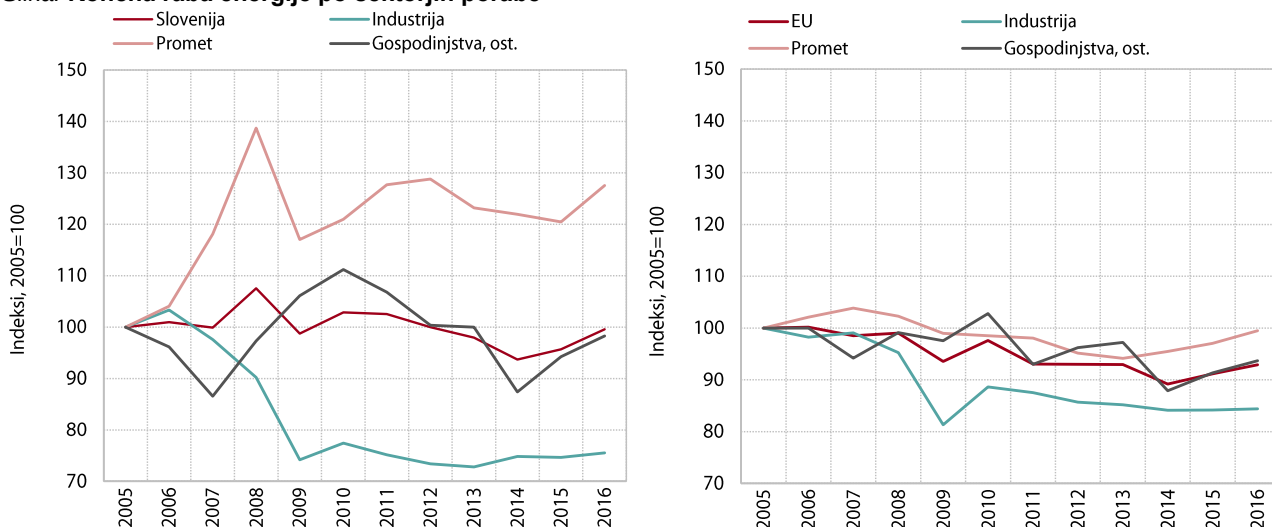
Na končno rabo energije močno vpliva visoka raba v prometu, zadnja leta pa tudi nihanja rabe energije za ogrevanje. Potem ko se je po letu 2008 končna raba energije³⁶⁴ zniževala, se je v zadnjih dveh letih močno zvišala, tako da je v obdobju 2005–2016 ostala skoraj nespremenjena (v EU se je v tem času znižala za desetino). V strukturi se je občutno znižala le raba v industriji³⁶⁵, zelo pa je porasla v prometnem sektorju, kar pripisujemo predvsem povečevanju tranzita skozi Slovenijo³⁶⁶. V gospodinjstvih so k zmanjševanju rabe energije prispevali obvezna vgradnja delilnikov toplote, sodobnejše ogrevalne naprave in energijska sanacija stavb, še več pa višje temperature v kurilni sezoni, zlasti v letu 2014³⁶⁷. V letih 2015 in 2016 so bile te temperature nižje, kar je rabo energije ponovno zvišalo.

Tabela: Primarna raba energije, indeks

2005=100	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Cilj za 2020*
Slovenija	88,6	100,0	106,5	98,7	101,6	102,8	98,7	96,2	92,8	92,0	95,5	104,2
EU	94,4	100,0	98,8	93,3	96,7	93,1	92,5	91,6	88,0	89,3		86,6

Vir: Eurostat Portal Page – Europe 2020 indicators, 2017; EC Energy Efficiency, Reporting targets; preračuni UMAR. Opomba: * cilj Strategije EU 2020.

Slika: Končna raba energije po sektorjih porabe

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and Energy, 2017; preračuni UMAR.

³⁶² Energetska učinkovitost, to je doseganje 20-odstotnega znižanja rabe energije glede na predvideno rabo energije po scenariju brez dodatnih ukrepov, je eden od treh okoljskih ciljev držav EU do leta 2020. Večina držav mora zato rabo energije do leta 2020 dejansko znižati, nekatere pa le omejiti rast, med njimi tudi Slovenija.

³⁶³ Pri izračunu upoštevamo BDP v standardih kupne moči (SKM).

³⁶⁴ Končna raba energije je primarna raba energije, zmanjšana za rabo energije v pretvorbah, lastno rabo energije in izgube.

³⁶⁵ Na znižanje je v Sloveniji precej vplival prehod na tehnološko posodobljeno proizvodnjo aluminija.

³⁶⁶ Gl. tudi kazalnik 4.5. Raba v cestnem prometu v Sloveniji pomeni 37 % končne rabe energije, v EU pa 27 %.

³⁶⁷ Leto 2014 je bilo v Sloveniji po podatkih ARSO eno najtoplejših, odkar imamo stalne meritve.

4.5 Promet po načinu prevoza

Delež cestnega blagovnega prometa v skupnem blagovnem prometu se je v prejšnjem desetletju hitro povečeval in bil precej nad povprečjem EU, zadnja leta pa se to preseganje nekoliko zmanjšuje. V prejšnjem desetletju se je izrazito bolj povečeval obseg slovenskega cestnega prevoznitva, nato pa se je v obdobju 2009–2016 obseg prevozov blaga po železnici povečal dvakrat bolj kot cestni prevozi. Hitreje je rasel prevoz po železnici tudi v letu 2017, tako da se je delež cestnega prometa po naši oceni znižal pod 80 %. V EU je ta delež nekaj odstotnih točk nižji, a se zadnja leta povečuje, Slovenija pa je uvrščena pod zgornjo tretjino držav članic. Z vidika okolja je zaželena še večja selitev prevoza blaga s cest na železnico, k čemur bi prispevala tudi napovedana izgradnja drugega tira železniške proge med Divačo in Koprom. V Sloveniji je obseg tako cestnega kot železniškega blagovnega prometa na prebivalca zelo velik (2,5-krat tolikšen kot v EU) predvsem zaradi tranzitne lege Slovenije ter gostote cestne in železniške infrastrukture. Promet se je še posebej okrepil z zadnjimi širitvami EU in z dokončanjem slovenskega avtocestnega križa.

Slovenski cestni prevozniki vse večji delež prevozov opravijo v drugih državah, hkrati pa v Sloveniji vozi vse več tujih³⁶⁸. To je posledica sproščenega trga prevozov v EU in konkuriranja za posel med prevozniki iz različnih držav. V letu 2016 je obseg voženj tovornjakov po ozemlju Slovenije ponovno dosegel raven iz leta 2008 (vmes pa je bil zaradi krize nižji, najbolj, za desetino v letu 2013). Slovenski prevozniki so v tem obdobju obseg voženj v tujini povečali za okoli polovico, tistih, ki so bile vsaj deloma opravljene v Sloveniji, pa zmanjšali za okoli sedmino. Na teritoriju Slovenije naj bi se tako povečal prevoz tujih prevoznikov, kar potrjujejo tudi merjenja na avtocestah³⁶⁹. Po zadnjih podatkih se je samo v obdobju 2008–2012 delež tujih tovornih vozil na naših avtocestah povečal za 15 o. t., na 68 %, in od takrat še narašča.

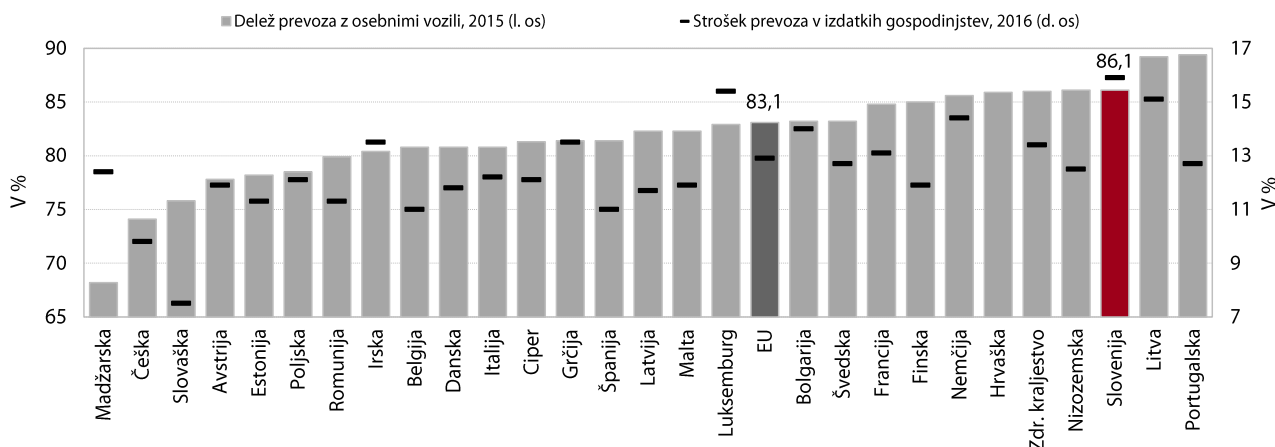
V potniškem prometu je visoka uporaba osebnih vozil. Delež prevozov potnikov z osebnimi vozili v vseh potniških prevozih je v Sloveniji med najvišjimi v EU. Delna vzroka za to sta velika razgibanost reliefa in razpršena poselitve, ki kljub subvencijam omejujejo večjo razvejanost in rentabilnost javnega potniškega prometa. Po raziskavi iz leta 2012³⁷⁰ ima velike ali zelo velike težave pri dostopu do javnega prevoza četrtina prebivalcev Slovenije (v EU le v štirih državah še več; v povprečju EU petina). Težave v splošnem bolj občutijo prebivalci z nižjimi dohodki in tisti, ki bivajo na oddaljenih ruralnih območjih. Ob takšni strukturi je potniški prevoz praviloma tudi dražji. Delež stroškov za prevoze v skupnih izdatkih gospodinjstev je v Sloveniji med vsemi državami EU največji.

Tabela: Promet s tovornimi oz. osebnimi vozili v skupnem blagovnem oz. potniškem prometu, v %

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Delež prometa s tovornimi vozili v skupnem blagovnem prometu, merjeno s tonskimi kilometri											
Slovenija	71,9	77,3	82,2	84,0	82,3	81,4	82,1	80,7	79,8	81,1	81,1
EU*	73,7	76,4	76,3	77,5	76,2	75,6	75,3	75,5	75,4	75,9	76,6
Delež prometa z osebnimi vozili v skupnem potniškem prometu, merjeno s potniškimi kilometri											
Slovenija	82,9	85,6	86,4	86,7	86,8	86,6	86,7	86,3	86,3	86,1	
EU	82,4	83,3	82,8	83,6	83,5	83,2	82,8	83,0	83,1	83,1	

Vir: Eurostat Portal Page – Transport, 2017; preračuni UMAR. Opombi: preostali promet je promet po železnici, v potniškem prometu pa tudi promet z javnimi cestnimi vozili; * pri izračunu je za nekaj držav upoštevan podatek iz prejšnjih let.

Slika: Potniški promet, v %

Vir: Eurostat Portal Page – Transport, 2017; Eurostat Portal Page – Economy and finance, 2017. Opomba: za Hrvaško ni podatka.

³⁶⁸ To sklepamo iz primerjave obsega opravljenih voznih kilometrov domačih prevoznikov (vir: SURS) s prepeljanimi voznimi kilometri vseh tovornjakov po slovenskih cestah (vir: DRSI).

³⁶⁹ Evidentirana tovorna vozila skozi cestninske postaje na območju celotne Slovenije (DARS), 2009; Predlogi nove cenovne politike na področju cestninjenj (DARS), 2013.

³⁷⁰ Sustainable Development in the European Union – Monitoring Report (Eurostat), 2017.

4.6 Odpadki

Skupna količina nastalih odpadkov, ki se je v krizi zmanjševala, se v zadnjih letih povečuje. V letu 2016 je bila zabeležena količina odpadkov četrto leto zapored večja kot v letu prej in za okoli četrtno večja kot v letu 2012³⁷¹. Količina iz *proizvodnih in storitvenih dejavnosti*, kjer jih nastane štiri petine, se je v tem obdobju povečevala počasneje. Velika večina, okoli devet desetih, jih običajno nastane v štirih sektorjih: (i) predelovalnih dejavnostih (ii) gradbeništvu, (iii) oskrbi z električno energijo, plinom in paro ter (iv) oskrbi z vodo, ravnanju z odplakami in odpadki³⁷². Največ je gradbenih odpadkov, ker imajo veliko specifično težo. Preostala petina skupnih odpadkov je *komunalnih*, torej odpadkov iz gospodinjstev in njim podobnih, za katere ravnanje zagotavljajo obvezne občinske gospodarske javne službe varstva okolja. V obdobju 2012–2016 so se povečali za tretjino in se približali povprečju EU. *Nevarni odpadki*, med katerimi je največ kemijskih spojin in drugih kemijskih odpadkov, imajo v skupaj nastalih odpadkih okoli 2-odstotni delež³⁷³.

Ob povečani predelavi odpadkov se njihovo odlaganje razmeroma hitro zmanjšuje. V letu 2016 je bila celotna predelava odpadkov za okoli tri četrtine večja kot pred desetletjem³⁷⁴. V ravnanju se je v zadnjih nekaj letih nekoliko povečalo recikliranje, ki je z okoljskega stališča zelo zaželen postopek ponovne predelave, a je bilo še vedno precej nižje kot v času gospodarske krize. V obdobju po njej se je njegov delež v celotni predelavi prepolovil, na 46 %. Hkrati se je odlaganje odpadkov, ki je v hierarhiji ravnanja na zadnjem mestu, še naprej uspešno zmanjševalo. Do krize je naraščalo, nato pa se strmo znižalo in v letu 2016 pomenilo le še okoli 2 % celotne predelave. Delež odloženih se je še naprej zniževal tudi med komunalnimi odpadki, ki se že v več kot dveh tretjinah zbirajo ločeno in kjer mora biti pred odlaganjem obvezno obdelan tudi mešani preostanek; znašal je okoli 8 %.

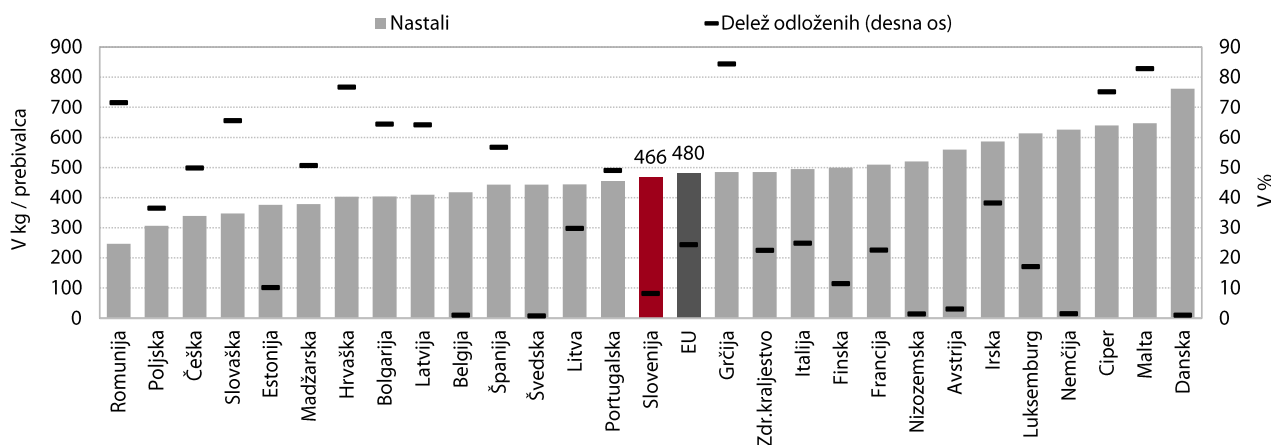
Na področju komunalnih odpadkov je doseženih nekaj boljših rezultatov kot v povprečju EU. Količina nastalih komunalnih odpadkov na prebivalca je v Sloveniji kljub povečanju v zadnjih letih blizu povprečne v EU, a še vedno nekoliko nižja (v letu 2016 za 14 kg oz. okoli 3 %³⁷⁵). Hkrati je tudi struktura ravnanja z odpadki v Sloveniji v tej primerjavi optimalnejša, saj so v večjem deležu reciklirani (v Sloveniji 58 %, v povprečju EU 46 %) in v manjšem deležu odloženi. Pri tem pa je v EU kar šest držav, kjer je delež odloženih komunalnih odpadkov znašal le do 3 % nastalih.

Tabela: Nastali komunalni odpadki na prebivalca, 2000=100

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Slovenija	96	101	102	106	102	96	81	71	81	84	88	91
EU	99	100	101	100	98	97	96	93	92	92	92	92

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and Energy, 2017; preračuni UMAR.

Slika: Nastali komunalni odpadki in delež odloženih, leto 2016

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and Energy, 2018. Opomba: za nekaj držav so podatki za prejšnja leta.

³⁷¹ V letu 2012 se je statistično zabeležena količina nastalih odpadkov zmanjšala za okoli četrtno. Poleg spremenjene metodologije (nekateri vrste odpadkov so bile prerazporejene med stranske proizvode) je na padec vplivalo tudi zmanjšanje gradbenih odpadkov.

³⁷² Izjemoma je v letu 2016 razmeroma veliko, kar 17 % skupnih odpadkov nastalo v javni upravi in obrambi.

³⁷³ To so posebej problematični odpadki; mednje sodijo npr. odpadna olja, soli, kisline, lugi, odpadki organskih topil, barve, laki in smole.

³⁷⁴ Pri tem se delež zasipanja ali priprave na predelavo povečuje, tako da se je dejanska predelava zmanjšala na polovico celotne predelave.

³⁷⁵ Največ odpadkov na prebivalca je nastalo v obalno-kraški regiji, 577 kg/prebivalca (tudi zaradi turizma), najmanj pa v zasavski regiji, 329 kg/prebivalca.

4.7 Okoljski davki

Višina okoljskih davkov je v zadnjih letih stabilna in na višji ravni kot pred krizo. Zvišanje okoljskih davkov, ki vključujejo davke na energijo, davke na promet in davke na onesnaževanje in rabo naravnih virov, v obdobju 2008–2016 (z 2,95 % BDP na 3,87 % BDP) izhaja iz dvigov davkov na energijo, ki so leta 2016 predstavljali 85 % vseh okoljskih davkov. To je posledica zlasti dvigov zneskov trošarin na energente (pogonska goriva) v letih 2009 in 2012 in uvedbe CO₂ takse na energente v letu 2012, kar je v začetnih letih krize ublažilo zniževanje javnofinančnih prihodkov. V daljšem časovnem obdobju (2000–2016) je tako prišlo tudi do povečanja efektivne obdavčitve potrošnje energije ob znižanju efektivne obdavčitve zaposlene delovne sile³⁷⁶. Prihodki davkov na promet in davkov na onesnaževanje in rabo naravnih virov so leta 2016 dosegli enake nominalne vrednosti kot leta 2008, s čimer se je njihov delež v strukturi vseh okoljskih davkov znižal na 15 %. V okviru priprave vladnega strateškega razvojnega projekta Zelena proračunska reforma, ki se je začela spomladi 2017, je cilj večja uskladitev ukrepov davčne politike z okoljskimi cilji. Eden od osrednjih preučevanih vidikov predstavlja pregled različnih subvencij, olajšav in drugih spodbud glede na njihov vpliv na okolje. Kot spodbude, ki ne prispevajo k zmanjševanju obremenjevanja okolja, so bile prepoznane npr. obstoječa vračila trošarin za komercialni in industrijsko komercialni namen³⁷⁷, oprostitev trošarin za energetske intenzivna podjetja, nižja trošarina na dizel kot na neosvinčen bencin³⁷⁸ ter oprostitve plačila okoljske dajatve za obremenjevanje okolja z emisijami CO₂. Učinkovitost okoljskih davkov pri varovanju okolja poleg spodbud, ki ne prispevajo k zmanjševanju obremenjevanja okolja, znižuje tudi neučinkovitost evropskega sistema trgovanja z emisijskimi kuponi, saj so dovoljenja za izpuste CO₂ pri mnogih podjetjih višja od njihovih potreb, v preteklih letih pa je tudi zniževanje cen nafte zmanjšalo učinek višjih dajatev na njeno potrošnjo in uporabo čistejših virov energije³⁷⁹.

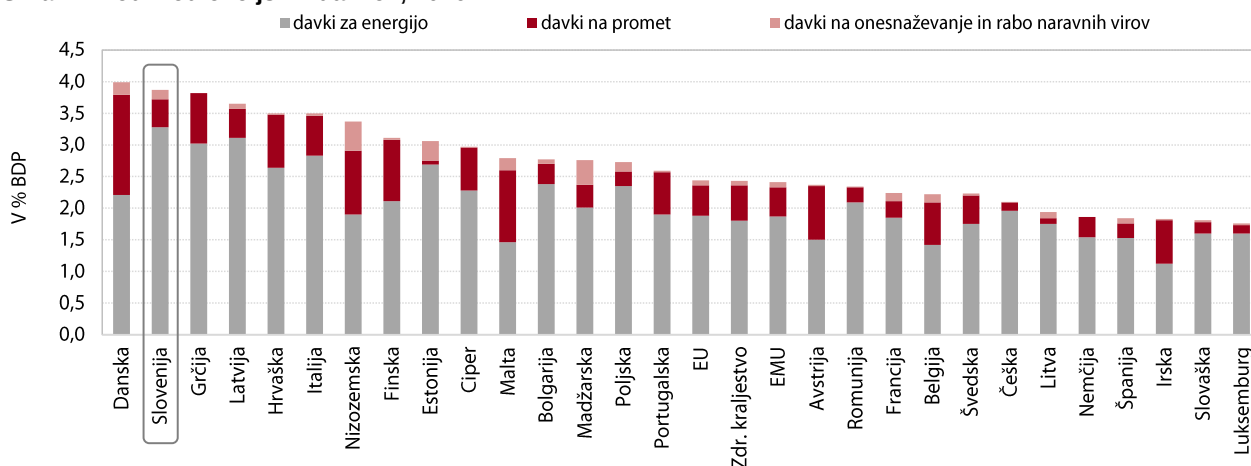
Prihodki iz okoljskih davkov, merjeni kot % BDP, so bili že pred krizo višji kot v povprečju EU. Razkorak med višino okoljskih davkov v Sloveniji in EU je že v letu 2008 izhajal iz večje nabave in porabe energije v Sloveniji, kar je povezano z velikim obsegom tranzitnega prometa, močnim transportnim sektorjem v Sloveniji, obširno rabo pogonskih goriv zaradi razpršene poseljenosti in nezadostno infrastrukturo javnega potniškega prometa. S povečanjem zneska trošarin na energente v Sloveniji, ki je bilo bistveno višje kot v EU, pa se je delež okoljskih davkov glede na BDP po letu 2008 v Sloveniji relativno bolj povečal.

Tabela: Prihodki od okoljskih davkov v Sloveniji in EU kot % BDP

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Slovenija	2,88	3,15	2,95	3,49	3,62	3,46	3,85	3,94	3,86	3,89	3,87
EU (tehtano povprečje)	np	2,49	2,28	2,35	2,37	2,40	2,43	2,45	2,45	2,43	2,44

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and Energy, 2018. Opomba: np – ni podatka.

Slika: Prihodki od okoljskih davkov, 2016

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and Energy, 2018.

³⁷⁶ Merjeno z implicitnimi davčnimi stopnjami. V tem obdobju se je povečala tudi efektivna obdavčitev kapitala.

³⁷⁷ Po visokem povišanju zneskov trošarine leta 2009 je bila hkrati uvedena možnost delnega vračila trošarine na dizelsko gorivo za pogon motornih vozil za namene poslovne uporabe (do minimalne stopnje, določene v energetske direktivi EU).

³⁷⁸ Podobno velja za večino držav OECD, med njimi imajo višji znesek trošarine na dizel kot na neosvinčen bencin le v Švici, Mehiki in ZDA (OECD, 2017).

³⁷⁹ Fricke, 2016 in Okvirni program za prehod v zeleno gospodarstvo (MOP), 2015.

4.8 Kmetijska zemljišča v uporabi

Kmetijska zemljišča v Sloveniji predstavljajo manj kot četrtino skupne površine, njihov delež pa se zmanjšuje. Površina kmetijskih zemljišč v uporabi (KZU)³⁸⁰ znaša okoli 480 tisoč hektarjev in se dolgoročno zmanjšuje. Samo od leta 2005 se je zmanjšala za 6,5 %, kar je za okoli 2 o. t. bolj kot v povprečju EU. Zmanjšanje je večinoma posledica opuščanja kmetovanja in zaraščanja z gozdom. S slednjim sta pokriti okoli dve tretjini skupne površine, kar Slovenijo uvršča med najbolj gozdnate države EU. Delež ostalih zemljišč, ki je velik predvsem v državah z veliko nerodovitnimi površinami ali z visoko gostoto poseljenosti, je v Sloveniji razmeroma majhen.

V strukturi kmetijskih zemljišč je največ trajnih travnikov in pašnikov, njiv pa razmeroma malo. Trajni travniki in pašniki v Sloveniji obsegajo okoli šest desetlin vseh kmetijskih zemljišč, tolikšen delež pa je močno pogojen z naravnimi pogoji. Prav razmeroma velika skupna pridelava krme tudi narekuje razmeroma velik delež živinoreje v kmetovanju. Od leta 2005 se je obseg trajnih travnikov in pašnikov med vsemi kategorijami kmetijskih zemljišč zmanjšal najbolj, za okoli desetino. Zmanjšala se je tudi površina njiv, čeprav je za pridelavo hrane najpomembnejša in je bila že sicer razmeroma majhna. Slovenija se uvršča med države EU z najmanjšo površino njiv na prebivalca: znaša 8 arov, le v petih članicah pa je manjša od 10 arov. Pri tem je še posebno nizek delež njiv, zasajenih z zelenjadnicami. Razmeroma stabilna pa je površina trajnih nasadov, ki zasedajo okoli 6 % kmetijskih zemljišč, med njimi zaradi naravnih danosti prevladujejo vinogradi.

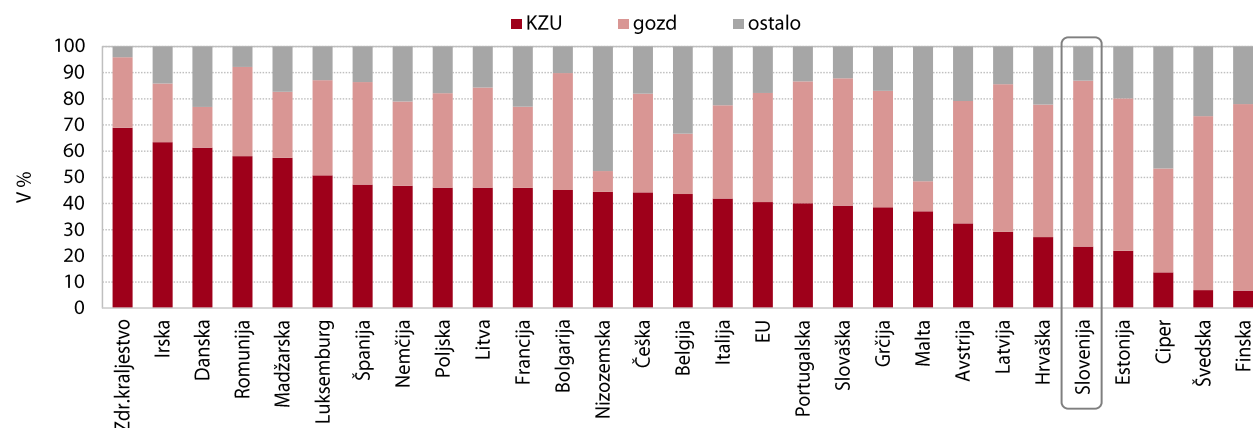
Ekološko obdelovanje kmetijskih zemljišč, ki je s stališča varovanja okolja najprimernejše, je v Sloveniji razširjeno bolj kot v povprečju EU. V letu 2016 je bilo v kontrolo ekološkega kmetovanja vključenih okoli 5 % vseh kmetijskih gospodarstev, ki so obdelovala okoli 44 tisoč hektarjev kmetijskih zemljišč. To je bilo okoli 9 % vseh, kar je več kot v povprečju EU, delež pa se hkrati razmeroma hitro povečuje. V strukturi tudi pri teh zemljiščih močno prevladujejo trajni travniki in pašniki, namenjeni pridelavi krme za živali, ostalih kategorij pa je razmeroma malo. To ni usklajeno s povpraševanjem potrošnikov, ki je največje ravno po svežih vrtninah in sadju ter nemesnih predelanih živilih. Za nadaljnji in pospešeni razvoj tega načina kmetovanja je v Sloveniji še veliko možnosti, tudi zaradi ugodnih naravnih danosti, v tem predvsem velikega deleža kmetij na gorsko višinskih in drugih območjih z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost, kjer obsežna konvencionalna pridelava ni mogoča.

Tabela: Kmetijska zemljišča v uporabi (KZU), rast in delež ekološke obdelave

	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Ciljna vred. za 2030
KZU, delež v skupni površini, v %											
Slovenija	25,1	24,3	23,1	23,8	22,6	23,7	23,6	23,8	23,5	23,6	>24,0
KZU, rast in struktura, 2005=100											
Slovenija, skupaj	100,0	96,4	91,7	94,5	89,7	93,9	93,8	94,4	93,4	93,5	
v tem: njive	100,0	101,1	98,3	95,4	94,6	96,3	97,7	98,2	96,0	97,5	
trajni trav. in pašniki	100,0	93,8	87,7	93,7	86,1	92,2	91,0	91,8	91,4	90,6	
trajni nasadi	100,0	95,1	94,5	97,5	97,6	97,6	99,3	99,1	98,3	100,5	
EU, skupaj	100,0	97,9	100,5	96,2	96,0	95,7	95,4	95,4	95,8	95,6	
KZU, delež v ekološki obdelavi, v %											
Slovenija	4,6	6,1	6,3	6,4	7,0	7,3	8,1	8,6	8,8	9,1	
EU	np	np	np	np	np	5,6	5,7	5,8	6,2	6,7	

Vir: Eurostat Portal Page – Agriculture, forestry and fisheries, 2018; SI-STAT podatkovni portal; preračuni UMAR. Opomba: np – ni podatka.

Slika: Delež kmetijskih zemljišč v uporabi (KZU) v skupni površini držav, 2015

Vir: Eurostat Portal Page – Tables on EU Policy in Agriculture, forestry and fisheries, 2018; preračuni UMAR.

³⁸⁰ Kmetijska zemljišča v uporabi so njive, vrtovi, travniki in pašniki, intenzivni in ekstenzivni sadovnjaki, oljčniki, vinogradi, drevesnice, trsnice in matičnjaki, ki jih obdelujejo kmetijska gospodarstva. Pri tem lastništvo ni pomembno, a skupni travniki in pašniki niso vključeni.

4.9 Kakovost vodotokov

Slovenija se uvršča med vodnate države. Na veliko vodnatost, ki je posledica pestrih naravnih danosti, kaže tudi preračun razpoložljivih sladkovodnih vodnih virov na prebivalca. Ta v dolgoletnem povprečju znaša okoli 15,6 tisoč m³, kar je okoli dvakrat toliko kot v povprečju EU, višja pa je le v štirih državah članicah. Ob tem pa so za slovenske vodotoke značilna velika kolebanja letnih rečnih pretokov, na kar vplivajo podnebni dejavniki, izoblikovanost zemeljskega površja, kamninska zgradba tal in človeški posegi. Tako so v Sloveniji ob velikemu vodnemu bogastvu srečujemo tudi s pomanjkanjem vode in/ali poplavi.

Velika večina vode je načrpana iz površinskih virov, med odpadno vodo pa je okoli desetina neprečiščena. V letu 2016 je bilo skupno *načrpane* okoli 890 mio. m³ vode, v tem tri četrtine iz površinskih vodnih virov in namenjenih predvsem industriji in namakanju. Preostala voda je načrpana iz podzemnih naravnih virov in večinoma namenjena javnemu vodovodu, torej končnim uporabnikom, kot so gospodinjstva, vrtci, šole in druge dejavnosti. V okolje pa je v tem letu *odteklo* okoli 900 mio. m³ odpadne vode³⁸¹. Okoli desetina te vode je bila izpuščena neprečiščena, okoli petina prečiščena, preostala večina pa je bila le toplotno onesnažena (uporabljena predvsem za pogon turbin pri proizvodnji električne energije v hidroelektrarnah). Okoli tri četrtine odpadnih voda je bilo izpuščenih neposredno v površinske vode, preostanek pa večinoma po sistemu javne kanalizacije.

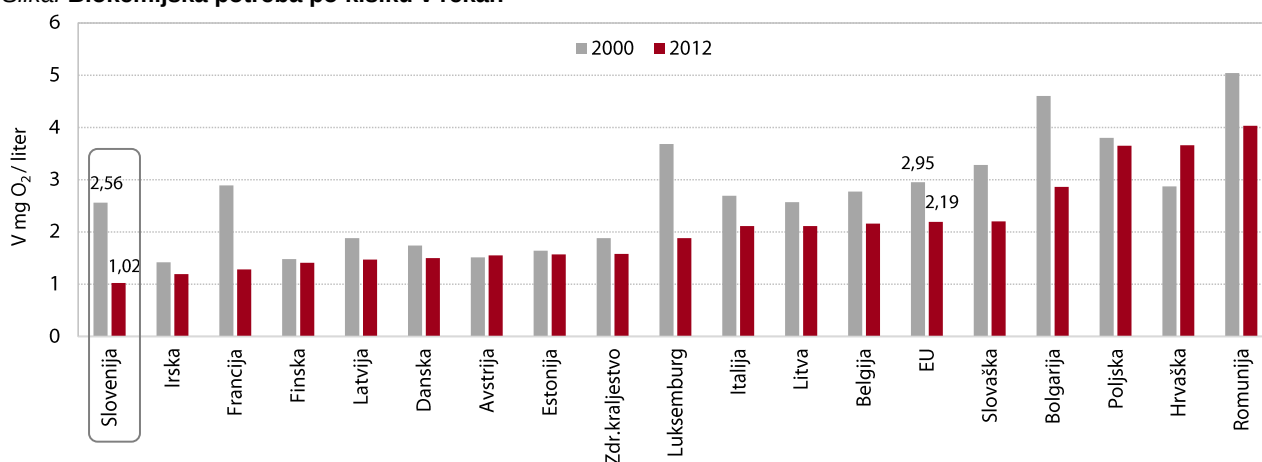
Kakovost rek, merjena z biokemijsko potrebo po kisiku, je v Sloveniji razmeroma dobra, hkrati je tudi vsebnost nitratov v podtalnici in fosfatov v rekah nižja kot v povprečju EU. Vrednost prvega kazalnika je bila v Sloveniji v začetku prejšnjega desetletja višja kot v povprečju EU, zaradi relativno visokega organskega onesnaženja. To je običajno povzročeno z izpusti komunalnih in industrijskih odpadnih voda ter s spiranjem kmetijskih površin³⁸². Po letu 2005 pa se je, zaradi izboljšanja obdelave odpadnih voda in opuščanja gospodarskih aktivnosti, ki so z odpadnimi vodami močno onesnaževale vodotoke, vrednost kazalnika občutno znižala. Po zadnjih podatkih za leto 2012 je bilo stanje v Sloveniji najboljše med vsemi državami EU, za katere so na voljo podatki. Tudi vsebnosti nitratov v podtalnici in fosfatov v rekah se znižujejo in so pod povprečjem EU.

Tabela: Nekateri kazalniki kakovosti voda

	2000	2005	2006	2007	2008	2019	2010	2011	2012	Ciljna vred. za 2030
Biokemijska potreba po kisiku v rekah, v mg O₂/l¹										
Slovenija	2,6	1,8	1,0	1,2	0,9	0,9	0,9	1,0	1,0	< 1
EU	3,0	2,3	2,3	2,4	2,2	2,2	2,2	2,1	2,2	
Nitrati v podtalnici, v mg NO₃/l										
Slovenija	21,9	21,8	25,3	19,4	20,6	20,4	19,2	18,7	18,5	
EU	19,1	19,9	20,4	20,4	19,7	19,7	19,3	19,0	19,1	
Fosfati v rekah, v mg PO₄/l										
Slovenija	0,04	0,03	0,04	0,03	0,02	0,02	0,01	0,02	0,02	
EU	0,11	0,09	0,09	0,09	0,08	0,08	0,07	0,07	0,07	

Vir: Eurostat Portal Page – Tables on EU policy, 2018. Opomba: ¹ nižja vrednost kaže na boljše stanje; np – ni podatka.

Slika: Biokemijska potreba po kisiku v rekah

Vir: Eurostat Portal Page – Tables on EU policy, 2018. Opomba: za ostale države EU ni podatka.

³⁸¹ Odpadna voda ni le količina vode, ki je po uporabi izpuščena nazaj v okolje, ampak tudi padavinsko in meteorno onesnažena voda, ki se zliva nazaj v okolje po kanalizacijskem omrežju, ali pa je bila zajeta in izpuščena neposredno v reke, potoke in v zemljo.

³⁸² Kazalci okolja, ARSO.

4.10 Ekološki odtis

Ekološki odtis, ki je sintezni kazalnik okoljskega razvoja, je v Sloveniji podobno kot v evropskem povprečju razmeroma visok. Izražen je v standardizirani enoti biološko produktivne površine, t. i. globalnih hektarjih (gha)³⁸³. To je rodovitna površina, potrebna za zadovoljitev človekovih potreb po hrani in ohranjanje njegovega življenjskega sloga ter odlaganje pri tem nastajajočih odpadkov. V strukturi skupnega odtisa je največ (i) ogljikovega odtisa, zaradi velikih izpustov ogljikovega dioksida in drugih toplogrednih plinov. Sledita mu (ii) biološki odtis, to je odtis obdelovalnih površin, gozdov, pašnikov in drugih rodovitnih površin, ter (iii) odtis infrastrukture, to je pozidanih površin. V Sloveniji se je ekološki odtis po hitrem zviševanju v obdobju gospodarske rasti v recesiji znižal in bil v letu 2014 približno na ravni iz leta 2001. Znaša približno toliko kot v povprečju evropskih držav, a več kot v večini sosednjih (višji je le v Avstriji) in kaže na gospodarski razvoj ob razmeroma veliki porabi naravnih virov in onesnaževanju okolja.

Ekološki odtis je smiselno primerjati z biološko zmogljivostjo narave oz. biokapaciteto, ki v Sloveniji zaradi gozdov ni skromna. To so tiste biološko produktne površine, ki so se sposobne regenerirati in so prav tako preračunane v globalne hektarje³⁸⁴. Vsak globalni hektar proizvede enako količino biološke vrednosti, tako da je njegova produktivnost enaka povprečni produktivnosti vseh biološko produktivnih površin. Biokapaciteta narave je precej bolj stabilna in se med leti bistveno ne spreminja. Sloveniji največjo biokapaciteto prinašajo gozdovi, vendar pa ti kljub veliki površini ne zadostujejo za absorpcijo izpustov ogljikovega dioksida, ki k ekološkemu odtisu prispevajo največ.

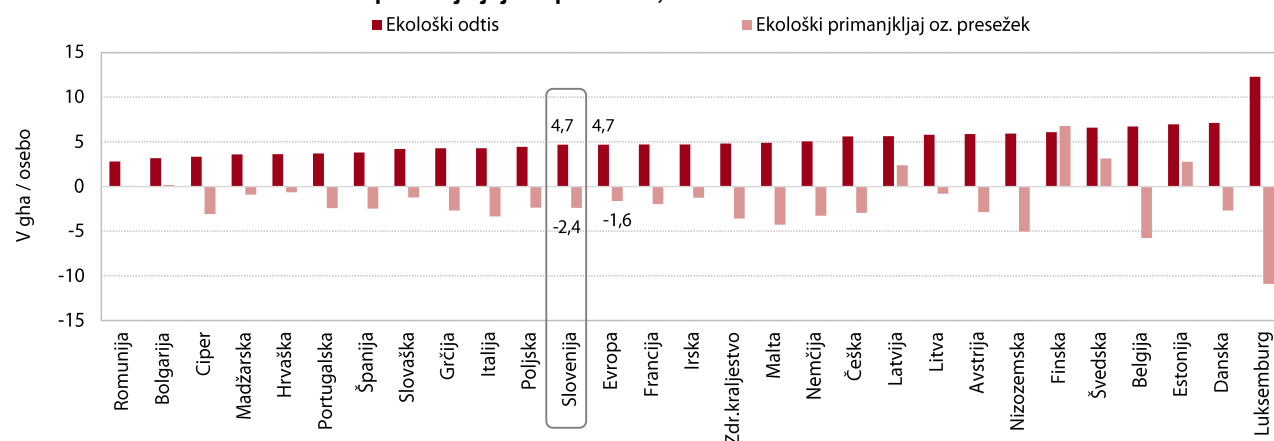
Razlika med ekološkim odtisom in biološko zmogljivostjo narave se v Sloveniji po krizi zmanjšuje, a je še vedno razmeroma velika. Rezultati izračuna kažejo, da je razlika med njima, t. i. ekološki primanjkljaj, v Sloveniji večji kot v povprečju evropskih držav. Ob sedanjem slogu življenja v Sloveniji ter odlaganju pri tem nastajajočih odpadkov bi potrebovali 2,8 planeta, enakega Zemlji.

Tabela: Ekološki odtis v gha / osebo

	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Ciljna vred. za 2030
Slovenija	4,6	5,4	6,0	5,8	5,0	5,2	5,2	4,9	4,7	4,7	3,8
Evropa	4,9	5,2	5,4	5,4	4,9	5,0	5,0	4,7	4,8	4,7	
Svet	2,6	2,8	2,8	2,8	2,8	2,9	2,9	2,8	2,9	2,8	
Slovenija / Evropa, indeks	92,9	104,2	111,7	107,4	101,0	102,6	103,4	103,0	99,8	99,8	

Vir: National Footprint Accounts, (Global Footprint Network) 2018. Opomba: po

Slika: Ekološki odtis in ekološki primanjkljaj oz. presežek, 2014

Vir: National Footprint Accounts (Global Footprint Network), 2018.

³⁸³ Ekološki odtis (ecological footprint) meri Global Footprint Network. Rezultati njihovih izračunov so dostopni za okoli 150 držav, za posamezna leta v obdobju 1961–201.

³⁸⁴ Biološko produktivna površina predstavlja skupaj približno četrtno površine Zemlje. Izvzeti so ledeniki, puščave in odprti oceani, kjer obnovljivi viri zaradi prenizke koncentracije nimajo znatnega prispevka.

4.11 Kakovost zraka

Kakovost zunanjega zraka je v Sloveniji močno povezana s prekomerno onesnaženostjo s prašnimi delci, ta pa s potrebami po ogrevanju in s prevetrenostjo območij. Preseganja dnevni mejni vrednosti prašnih delcev (PM)³⁸⁵ so značilna za hladni del leta ob dolgotrajnih temperaturnih inverzijah. K onesnaževanju v času kurilne sezone največ prispevajo zastarela individualna kurišča na lesno biomaso, nato pa raba energije v industriji in v prometu, predvsem z izpusti iz vozil na dizelski pogon. Najvišje koncentracije delcev so v večjih mestnih središčih v slabo prevetrenih kotlinah Slovenije, kjer lahko že razmeroma majhni izpusti povzročijo čezmerno onesnaženost zraka. Splošna izpostavljenost urbanega prebivalstva tem delcem, ki se je v zadnjih letih tudi pod vplivom toplejših zim zniževala, je po zadnjih podatkih za leto 2015 ponovno nekoliko porasla. Povečali so se izpusti delcev iz gospodinjstev, ki prispevajo okoli 70 % skupnih izpustov, in iz proizvodnje energije. Povprečne letne koncentracije PM₁₀ in PM_{2,5} so razmeroma visoke in precej presegajo povprečje EU.

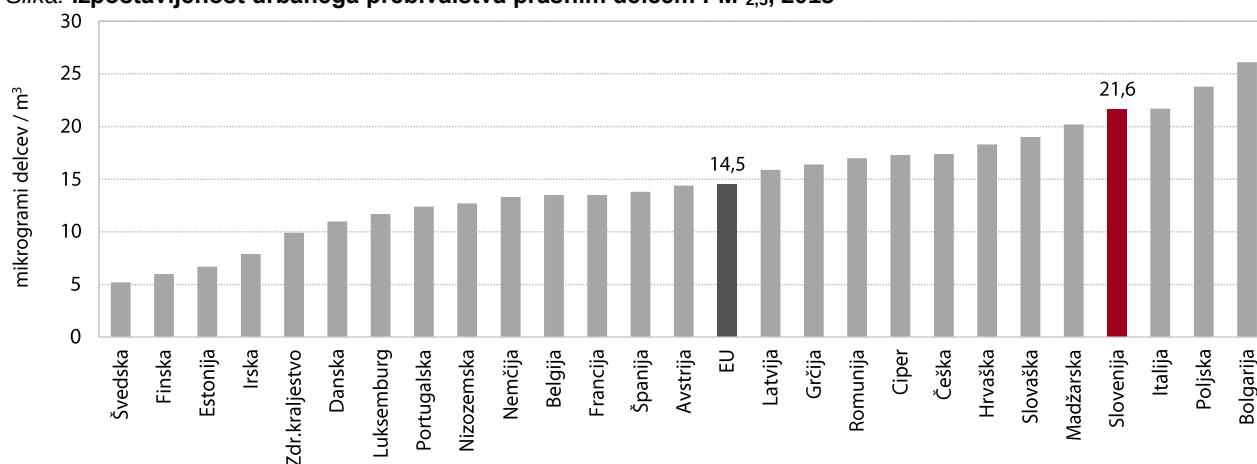
Problematična je tudi lokalno visoka prisotnost prizemnega ozona. Ker je nastanek ozona³⁸⁶ pogojen z dovolj veliko prisotnostjo sončne svetlobe, do njegove prekomerne koncentracije - nasprotno kot pri prašnih delcih - prihaja predvsem poleti. Večinoma je posledica cestnega prometa, ki je največji vir predhodnikov prizemnega ozona. V Sloveniji je njegova koncentracija v zraku pod velikim vplivom čezmejnega prenosa in je močno odvisna od vetrov iz zahoda, najvišja pa je na Primorskem³⁸⁷. Večletni niz podatkov zaradi velike odvisnosti od vremenskih razmer ne izkazuje jasnega trenda. V zadnjih nekaj letih se je izpostavljenost urbanega prebivalstva ozonu znižala, a je še vedno višja kot v povprečju EU.

Tabela: Izpostavljenost urbanega prebivalstva prašnim delcem in ozonu, v mikrogramih na m³

	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
PM₁₀											
Slovenija	np	36,8	32,3	29,1	27,5	28,2	31,0	25,4	24,9	22,5	27,4
EU	28,7	28,4	28,8	26,5	26,5	26,2	27,3	24,8	24,0	22,5	22,8
PM_{2,5}											
Slovenija	np	np	np	23,9	18,7	21,8	24,1	20,4	20,1	17,5	21,6
EU	14,4	15,6	16,8	17,2	17,4	18,1	18,3	16,6	15,5	15,1	14,5
Ozon											
Slovenija	6.806	6.017	6.514	5.838	4.959	4.497	6.615	6.699	5.528	3.812	np
EU	3.000	3.669	3.648	3.609	3.698	3.432	3.749	3.530	3.373	3.243	np

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and Energy, 2018. Opomba: np – ni podatka.

Slika: Izpostavljenost urbanega prebivalstva prašnim delcem PM_{2,5}, 2015

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and Energy, 2018. Opomba: za Madžarsko in Bolgarijo je podatek za leto 2014.

³⁸⁵ Najpogostejše se merijo delci PM (angl. Particulate matter) premera 10 µm ali manj (PM₁₀) in 2,5 µm ali manj (PM_{2,5}). Ti so najbolj škodljivi, ker povzročajo večjo obolevnost in umrljivost za boleznimi dihal ter srca in ožilja. Za varovanje zdravja je dnevna mejna koncentracija PM₁₀ 50 µg/m³ in je lahko v koledarskem letu presežena največ 35-krat, letna mejna dolgoročno naravnana vrednost pa je 20 µg/m³ (Uredba o žveplovem dioksidu, dušikovih oksidih, delcih in svincu v zunanjem zraku, Ur. l. RS, št. 52/2002).

³⁸⁶ Tudi ozon je pri dolgotrajni izpostavljenosti za zdravje močno škodljiv; povzroča poškodbe in bolezni dihal.

³⁸⁷ Kakovost zraka v Sloveniji v letu 2016, ARSO, 2017.

4.12 Intenzivnost kmetovanja

Porabi pomembnejših kmetijskih inputov, mineralnih gnojil in pesticidov, sta se v daljšem obdobju močno zmanjšali, a predvsem poraba pesticidov se po letu 2013 povečuje. Predhodno zmanjševanje je bilo pri obeh inputih podobno, le da se je pri gnojenju ustavilo nekoliko prej. Kmetijski pridelovalci so gnojenje zmanjševali do leta 2009, ko so na enoto kmetijske površine porabili za okoli tretjino manj glavnih rastlinskih hranil (dušika, fosforja in kalija, to je NPK gnojil) kot pred desetletjem. V naslednjih letih se je poraba na enoto površine nekoliko povečala in bila leta 2016 približno enaka kot leta 2008. Prodaja vseh aktivnih snovi pesticidov³⁸⁸ se je zmanjševala z večjimi letnimi nihanjem do 2013, ko je bila prav tako za okoli tretjino manjša kot pred desetletjem. V naslednjih treh letih se je povečala približno na raven iz leta 2009. Mednarodna primerjava pokaže, da sta porabi obeh inputov višji kot v povprečju EU, a je predvsem pri pesticidih zaradi seštevka aktivnih snovi z različno stopnjo toksičnosti zahtevna.

Intenzivnost kmetovanja, merjena s količino pridelka in številom živine na enoto površine, pokaže, da slovensko kmetijstvo ni med intenzivnejšimi. Povprečna pridelava na hektar dveh slovenskih najpomembnejših poljščin, pšenice in koruze za zrnje, se povečuje. Zviševanje donosa, dokler ni preveliko, lahko kaže na boljšo izkoriščenost naravnih virov. Primerjava s povprečjem EU pa ne kaže enake slike: hektarski pridelek pšenice je v Sloveniji običajno manjši, koruze pa večji, a so letna nihanja pri slednji zaradi podnebnih dejavnikov izrazitejša. Obremenjenost okolja z živinorejo, merjena s številom živine na enoto površine, ki je v Sloveniji tudi pod vplivom naravnih danosti razmeroma visoka, pa se po rezultatih zadnjih popisov nekoliko znižuje. Ob tem se razmeroma nizka povprečna mlečnost na žival zvišuje, kar je z vidika obremenjevanja okolja z živinorejo na enoto pridobljenega proizvoda ugodno. Dolgoročno povečevanje intenzifikacije dejavnosti je povezano z zmanjševanjem števila kmetijskih gospodarstev in koncentracijo kmetijske pridelave in reje, kar prispeva k zelenemu zmernemu zviševanju produktivnosti.

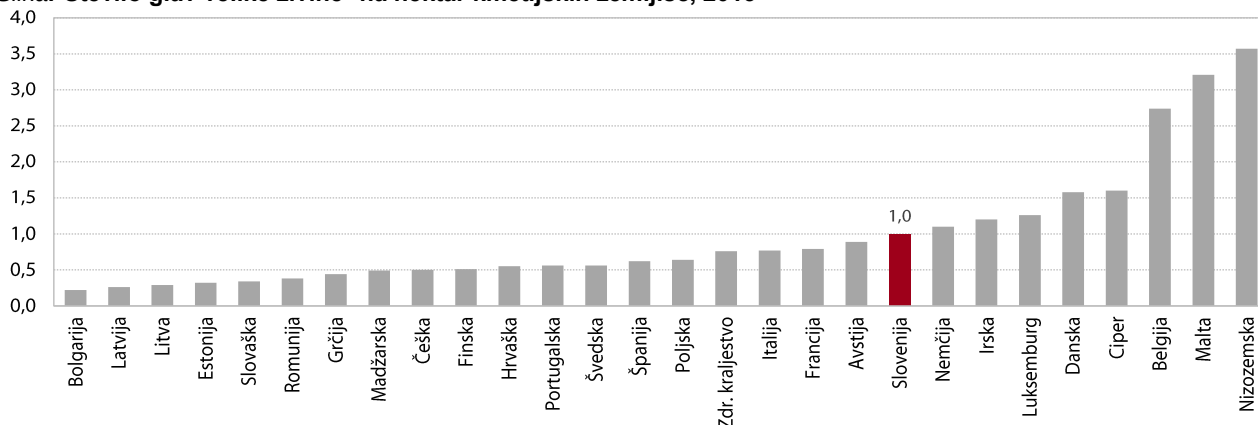
Posebne pomena je ekološko kmetovanje, ki se povečuje, a močno zaostaja za načrtovanim³⁸⁹. V letu 2016 je bilo v sistemu nadzora okoli 5 % vseh kmetijskih gospodarstev, kar je le tretjina zastavljenega cilja (cilj: 15 %). Gospodarstva so obdelovala okoli 9 % kmetijskih površin (cilj: 20 %; gl. kazalnik 4.8), delež vseh ekološko pridelanih živil v prodaji na trgu pa je bil okoli 1 % (cilj: 10 %). Ker hkrati niti struktura ekološke pridelave ne ustreza povpraševanju, je na tem področju še veliko priložnosti za hitrejši razvoj.

Tabela: Poraba NPK gnojil in pesticidov v Sloveniji ter povprečni pridelki najpomembnejših poljščin

	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Gnojila in pesticidi, Slovenija, rast, 2005 = 0												
NPK gnojila, skupna poraba	0,0	0,1	-9,7	-20,3	-11,8	-12,2	-14,1	-12,8	-9,0	-9,0	-13,4	np
Pesticidi, prodaja aktivne snovi	0,0	-18,3	-13,8	-17,8	-19,8	-20,7	-28,1	-35,1	-28,6	-26,0	-18,2	np
Povprečni pridelek pšenice, v tonah / ha												
Slovenija	4,7	4,2	4,5	4,0	4,8	5,2	5,4	4,4	5,2	5,1	5,2	5,0
EU	np	4,8	5,7	5,4	5,3	5,3	5,2	5,6	5,9	5,7	5,3	np
Povprečni pridelek koruze, v tonah / ha												
Slovenija	8,3	7,5	7,3	7,8	8,5	8,7	7,1	5,4	9,2	9,0	9,5	6,6
EU	np	5,8	7,2	6,9	7,2	7,6	6,1	6,9	8,1	6,4	7,4	np

Vir: Eurostat Portal Page – Agriculture, forestry and fisheries, 2018; preračuni UMAR.

Slika: Število glav velike živine¹ na hektar kmetijskih zemljišč, 2013

Vir: Eurostat Portal Page – Tables on EU policy, 2018. Opomba: ¹ Glava velike živine je standardna merilna enota, ki omogoča združevanje različnih kategorij živine.

³⁸⁸ V kmetijstvu se po oceni porabi okoli dve tretjini pesticidov. Ostala količina je porabljena na nekmetijskih zemljiščih, npr. železnici, cestah, zelenicah, golf in drugih športnih igriščih.

³⁸⁹ Cilji so bili zastavljeni v Akcijskem načrtu razvoja ekološkega kmetijstva do leta 2015, 2005.

4.13 Intenzivnost poseka lesa

Posek lesa, ki se je dolgoročno povečeval, je po žledolomu zaradi sanitarne sečnje izjemno velik. Po žledolomu, ki je slovenske gozdove močno prizadel v začetku leta 2014, je bilo letno posekanega za okoli polovico več lesa kot pred tem in dvakrat toliko kot na začetku prejšnjega desetletja. Evidentirani letni posek se je v zadnjih letih povečal približno na raven strokovno dopuščenega, pred tem pa je za njim zelo zaostajal³⁹⁰. Razmeroma nizka *intenzivnost poseka lesa*, izražena kot količina poseka v razmerju do letnega prirastka, se je zvišala na več kakor 70 %. To je po količini zelo blizu zastavljenemu cilju v akcijskem načrtu, po katerem bi se lahko ob zagotovitvi trajnostnega razvoja posek lesa povečal na 6,5 mio. m³, intenzivnost poseka pa na 75 %³⁹¹. Po žledolomu pa se je spremenila struktura: posek za nego gozdov, ki je v običajnih razmerah največji in se je v desetletju prej povečeval, se je znižal, močno pa se je povečala sečnja sanitarne narave. V letih 2015 in 2016 se je precejšnji poškodovanosti gozdov pridružilo izrazito širjenje smrekovega lubadarja in zato je bilo posekano trikrat toliko lesa kot pred desetimi leti, ko je bila poškodovanost dreves zaradi njih dotlejš največja. Sanitarna sečnja zaradi žleda še ni zaključena³⁹².

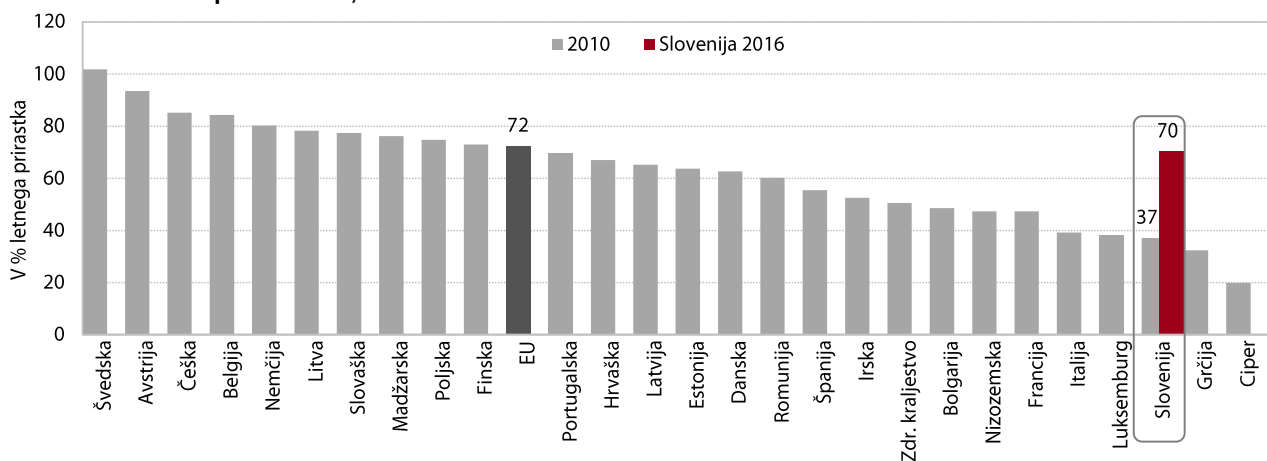
Večji posek se odraža v večji proizvodnji lesnih sortimentov, vendar pa tudi v hitro naraščajočem izvozu predvsem najkakovostnejše kategorije lesa, kar je neizkoriščen potencial. Izkoristek posekanega lesa, merjen z razmerjem med proizvodnjo lesnih sortimentov in posekom lesa, se je v prvem letu po žledolomu znižal, v naslednjih letih pa ponovno izboljšal³⁹³. Proizvodnja se je po žledolomu povečala pri vseh kategorijah, najbolj pri lesu za celulozo in plošče ter hlodih za žago in furnir, ki je najkakovostnejši in za dosego višje dodane vrednosti najprimernejši les. Hkrati pa se je precej bolj kot skupna proizvodnja nepredelanega lesa povečala *zunanja trgovina* z njim. Ob nižjem uvozu nepredelanega lesa za okoli petino se je njegov izvoz skoraj podvojil, pri čemer je strmo porasel izvoz najkakovostnejšega lesa. Predvsem izvoz tega se je povečal precej bolj kot njegova proizvodnja. Delež v izvoz usmerjene proizvodnje lesa skupaj je porasel za 12 o. t., samo njegove najkakovostnejše kategorije pa za 13 o. t. več, na 65 % skupnega izvoza nepredelanega lesa. Hitro naraščajoč izvoz kakovostne surovine pa je neizkoriščena možnost za večjo zaposlenost in višjo dodano vrednost v nadaljnjih členih gozdno-lesne verige.

Tabela: Gozd in gospodarski izkoristek, Slovenija

	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Površina gozda (v tisoč ha)	1.134,2	1.169,2	1.185,2	1.184,4	1.184,5	1.183,4	1.181,9	1.182,0	1.182,3
Lesna zaloga (v mio. m ³)	262,8	300,8	331,0	334,1	337,8	342,4	346,1	348,2	350,4
Letni prirastek lesa (v mio. m ³)	6,9	7,6	8,1	8,3	8,4	8,5	8,6	8,6	8,7
Posek lesa (v mio. m ³)	2,6	3,3	3,4	3,9	3,9	3,9	6,3	6,0	6,1
Intenzivnost poseka lesa	38,0	43,0	41,6	47,1	46,4	46,2	74,0	70,1	70,4

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Okolje in naravni viri – Gozdarstvo in lov, 2018; preračuni UMAR.

Slika: Intenzivnost poseka lesa, 2010

Vir: Eurostat Portal Page – Agriculture, forestry and fisheries, 2018; za leto 2016 SI-STAT; preračun UMAR.

³⁹⁰ Dopuščena oz. možna količina poseka je določena ob predpostavki zagotovitve trajnostnega razvoja, to je dolgoročne stabilnosti vseh gozdov in njegovih habitatov, ne glede na lastništvo. Medtem ko je evidentirani posek v letih pred žledolomom pomenil okoli dve tretjini dopuščenega, se je v letih 2014, 2015 in 2016 povečal na 103, 95 oz. 94 % dopuščenega poseka.

³⁹¹ Akcijski načrt za povečevanje konkurenčnosti gozdno-lesne verige do leta 2020, 2012.

³⁹² Poročilo Zavoda za gozdove... za leto 2016, 2017.

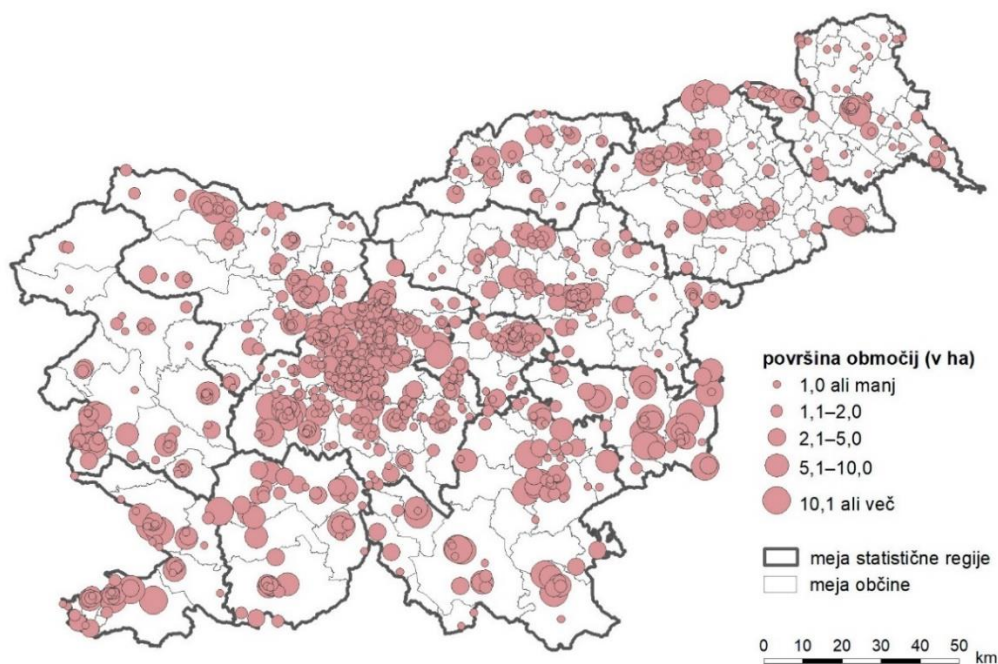
³⁹³ Izkoristek posekanega lesa je odvisen tudi od strukture pridobljenih sortimentov in vrste dreves. V letu 2014 se je z 90 % znižal na 83 %, v naslednjih dveh letih pa se je izboljšal na 86 % oz. 90 % poseka.

4.14 Funkcionalno degradirana območja

Prostorska razporeditev funkcionalno degradiranih območij³⁹⁴ kaže veliko razsežnost funkcionalno razvrednotenega prostora v Sloveniji. Čeprav je degradiran prostor običajno povezan predvsem z izrazito urbaniziranimi območji, pa so funkcionalno degradirana območja (FDO) prisotna povsod po državi. To kaže na vse večje širjenje različnih dejavnosti tudi v podeželski prostor. V letu 2017 je bilo v Sloveniji evidentiranih 1.081 FDO v skupni površini 3.423 ha³⁹⁵. Največ, okoli petina po številu oz. okoli tretjina po površini, je FDO industrijskih in obrtnih dejavnosti. V povprečju so FDO velika 3,2 ha, največja so FDO industrijskih in obrtnih dejavnosti (5,1 ha), najmanjša pa FDO za bivanje (1,1 ha). Skupna površina FDO se med regijami pomembno razlikuje. Največja je v osrednjeslovenski regiji, ker je to območje največje razvojne dinamike, v jugovzhodni Sloveniji in v posavski regiji, najmanjša pa v koroški in pomurski regiji. FDO so v kar štirih petinah slovenskih občin, med njimi tudi v številnih manjših.

Načrti oživitve FDO kažejo, da je le za 15 % vseh FDO že sprejet razvojni načrt, kar za 44 % FDO pa načrtov še ni. FDO predstavljajo prostorski razvojni potencial za ponovno rabo ali nove investicije, ki ne zahteva širitev stavbnih zemljišč na še nepozidana zemljišča. Ker je varovanje zemljišč pomembno zaradi racionalnega in odgovornega ravnanja s prostorom, pridelovalnega potenciala in zagotavljanja ekosistemskih storitev, je smiselno usmerjati umeščanje novih razvojnih projektov na FDO. Območja lahko povrnemo v stanje pred izvajanjem dejavnosti, vendar je njihova sanacija in revitalizacija, zaradi potrebnih vlaganj in sodelovanja med različnimi akterji, zahtevna. Načrti oživitve, ki so sprejeti le za 15 % FDO, marsikje niti nimajo predvidenih časovnih okvirov za njihovo izvedbo. Pri investicijskih pobudah za nove proizvodne dejavnosti se pogosto iščejo večja zaokrožena območja, raziskave³⁹⁶ pa kažejo, da je zares velikih območij FDO razmeroma malo³⁹⁷. Pri oživitvi FDO je pomemben tudi tip degradiranega območja in ustrezno umeščanje dejavnosti na območja, ki so deloma že v funkciji³⁹⁸. Eden največjih omejitvenih dejavnikov za ožitev FDO pa je heterogeno lastništvo.

Zemljevid: Lokacije in velikost vseh popisanih FDO na območju Slovenije, 2017

Vir: Lampič in Bobovnik, 2017.

³⁹⁴ FDO je nezadostno izkoriščeno ali zapuščeno območje z vidnim vplivom predhodne rabe in zmanjšano uporabno vrednostjo. Osnovni kriterij za določanje FDO je opuščanje funkcije. Opredeljenih je devet tipov FDO: (i) območja industrijskih in obrtnih dejavnosti, (ii) infrastrukture, (iii) kmetijske dejavnosti, (iv) obrambe, zaščite in reševanja, (v) prehodne rabe, (vi) pridobivanja mineralnih surovin, (vii) storitvenih dejavnosti, (viii) turistične, športnorekreacijske in športne dejavnosti ter (ix) za bivanje (Lampič, B., Kušar, S. in Zavodnik Lamovšek, A., 2017).

³⁹⁵ Stanje 30. september 2017.

³⁹⁶ Lampič in Bobovnik, 2017.

³⁹⁷ Evidentiranih je le 16 območij večjih od 30 ha in le 65 območij večjih od 10 ha.

³⁹⁸ Prodaja še praznih zemljišč znotraj nekdanj zaokroženega FDO je pogosto prepuščena stihiji, kar na koncu pripelje do razmeroma neakavostnih struktur v prostoru.

5 Visoka stopnja sodelovanja, usposobljenosti in učinkovitosti upravljanja

Učinkovito upravljanje in kakovostne javne storitve

- 5.1 Zaupanje v javne institucije ◀ SRS 2030 KAZALNIK USPEŠNOSTI
- 5.2 Izvršna zmogljivost ◀ SRS 2030 KAZALNIK USPEŠNOSTI

Zaupanja vreden pravni sistem

- 5.3 Indeks vladavine prava ◀ SRS 2030 KAZALNIK USPEŠNOSTI
- 5.4 Predvideni čas reševanja civilnih in pravnih gospodarskih zadev ◀ SRS 2030 KAZALNIK USPEŠNOSTI
- 5.5 Indeks zaznave korupcije

Varna in globalno odgovorna Slovenija

- 5.6 Delež oseb, ki so poročale o težavah s kriminalom, vandalizmom ali nasiljem v svojem bivalnem okolju ◀ SRS 2030 KAZALNIK USPEŠNOSTI
- 5.7 Globalni indeks miru ◀ SRS 2030 KAZALNIK USPEŠNOSTI
- 5.8 Delež bruto nacionalnega dohodka za uradno razvojno pomoč

5.1 Zaupanje v institucije

Zaupanje v institucije³⁹⁹ ostaja nizko. Najvišje je bilo leta 2006, a se je od takrat, še zlasti med krizo, močno znižalo in je med nižjimi v EU. Pri večini institucij je dno doseglo leta 2013, od takrat pa se zvišuje, kar lahko povežemo z izboljšanjem makroekonomskih kazalnikov in zmanjševanjem nezadovoljstva anketiranih glede gospodarskih in splošnih razmer v Sloveniji.⁴⁰⁰ Izjema je zaupanje v politične stranke, kjer je prišlo do rahlega izboljšanja šele v letu 2017. Zaupanje v politične stranke je tudi najnižje med vsem institucijami, najbolj pa prebivalstvo zaupa lokalnim oblastem. Kljub izboljšanju v zadnjih letih pa ostaja zaupanje v vse institucije nižje kot v povprečju v EU, medtem ko je bilo na vrhu leta 2006 povsod višje. Zaupanje v vlado, parlament in politične stranke je tudi med najnižjimi v EU.

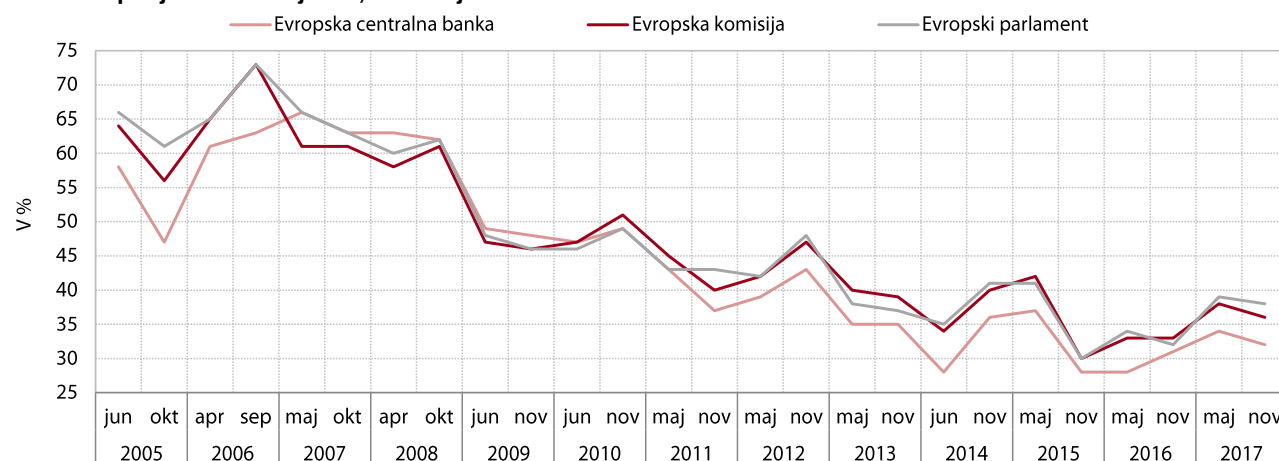
Višje je zaupanje v EU in njene institucije, a ostaja pod povprečjem EU. Najvišje je bilo leta 2006, a se je od leta 2008 močno znižalo. V primerjavi z letom prej se je v letu 2017 nekoliko povečalo zaupanje v EU in njene glavne institucije. V Sloveniji v EU zaupa 38 % vprašanih, kar je ponovno pod evropskim povprečjem. V Evropski parlament, Evropsko komisijo in Evropsko centralno banko zaupa nekoliko več kot tretjina vprašanih, vse te vrednosti pa ostajajo pod povprečjem EU. Kljub zmanjšanju deleža je 40 % Slovencev še vedno mnenja, da gredo stvari v EU v napačno smer. Anketiranci v Sloveniji ocenjujejo, da sta terorizem (46 %) in priseljevanje/migracije (43 %) še naprej najpomembnejši zadevi, s katero se trenutno sooča EU, na tretjem mestu je s 14 % kriminal.

Tabela: Zaupanje v institucije, v %

		2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Ciljna vrednost za 2030
Parlament	Slovenija	33	42	31	34	19	23	10	12	6	9	11	14	17	Najmanj polovica prebivalstva zaupa javnim institucijam (povprečje zadnjih treh let)
	EU	35	33	35	34	30	31	27	28	25	30	28	32	35	
Vlada	Slovenija	39	43	32	36	29	27	12	15	10	13	16	17	17	
	EU	31	30	34	34	29	29	24	27	23	29	27	31	36	
Politične stranke	Slovenija	14	20	13	17	9	11	7	9	6	6	6	6	8	
	EU	17	17	18	20	16	18	14	15	14	14	15	16	18	
Lokalne oblasti	Slovenija	np	np	np	39	40	39	36	34	29	31	27	38	43	
	EU	np	np	np	50	50	47	45	43	44	43	42	47	51	
EU	Slovenija	55	70	65	60	50	47	38	39	37	40	30	37	38	
	EU	45	45	48	47	48	42	34	33	31	37	32	36	41	

Vir: Eurobarometer Standard Survey 88, 2017. Opomba: Podatek za posamezno leto je zadnji razpoložljivi podatek v tistem letu (jesenske meritve). Podatki za EU so za leto 2005 in 2006 za EU-25, od 2007 do 2012 za EU-27, od 2013 do 2017 pa za EU-28; np – ni podatka.

Slika: Zaupanje v institucije EU, Slovenija

Vir: Eurobarometer Standard Survey 88, 2017.

³⁹⁹ Vir podatkov je Eurobarometer, ki temelji na anketnih odgovorih prebivalcev o njihovem zaupanju v izbrane institucije, pri čemer anketiranci odgovarjajo z odgovori: zaupam, ne zaupam in ne vem.

⁴⁰⁰ Gl. kazalnik 3.14.

5.2 Izvršna zmogljivost

Izvršna zmogljivost, ki meri strateško upravljanje javnih institucij, je v Sloveniji zelo nizka v primerjavi z drugimi državami EU. Indeks izvršne zmogljivosti je del kazalnikov trajnostnega upravljanja in meri delovanje vlade in institucij na osmih področjih: strateška zmogljivost, medresorsko sodelovanje, priprava učinkov predpisov, posvetovanje z javnostmi, komuniciranje, implementacija zastavljenih ukrepov, prilagodljivost in sposobnost reforme sistema javne uprave. V zadnjih letih se vrednost indeksa nekoliko povečuje, vendar Slovenija še vedno močno zaostaja za povprečjem EU, njena uvrstitev pa v primerjavi z drugimi članicami EU ostaja nizka in skoraj nespremenjena (25. mesto, medtem ko se uvršča na področju krovnega kazalnika trajnostnega upravljanja na 15. mesto med državami EU). Slovenija za povprečjem EU zaostaja pri vseh komponentah indeksa.

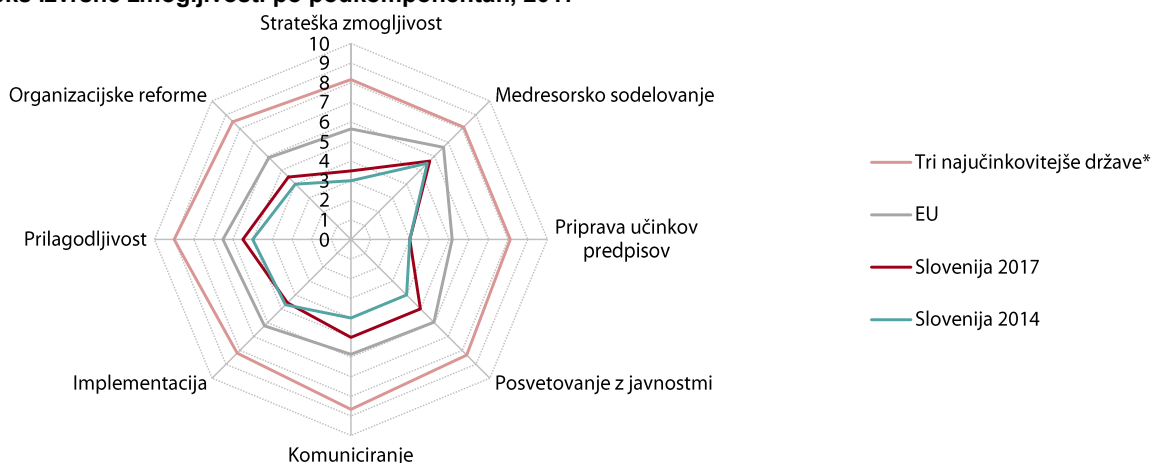
Nizka ocena izvršne zmogljivosti je posledica neučinkovitosti delovanja vlade in institucij države na več področjih. Pri tem izstopa odsotnost analiz učinkov predpisov (RIA), saj se za novo zakonodajo še ne izvaja sistematična in celovita analiza različnih učinkov predpisov na javne finance, gospodarstvo, okolje in družbo kot celoto. Na oceno močno vpliva tudi odsotnost učinkovitega strateškega planiranja in nizko sodelovanje različnih strokovnih javnosti pri odločitvah vlade, večje slabosti so bile zaznane tudi pri medresorskem sodelovanju (predvsem sodelovanju kabineta predsednika vlade pri pripravi zakonodaje). Precej slabše kot v ostalih državah EU je ocenjena implementacija zastavljenih ukrepov na različnih ravneh države (centralna, lokalna raven).

Tabela: Indeks izvršne zmogljivosti v Sloveniji in EU

	2014	2015	2016	2017	Ciljna vrednost za 2030
Slovenija*	4,4	4,6	4,7	4,7	Povprečje EU v letu 2030
EU	6,1	6,1	6,1	6,1	

Vir: Sustainable governance indicators 2017, 2017; preračuni UMAR. Opomba: Vrednosti med 1 in 10, več je bolje; *za Slovenijo je bil indeks prvič izračunan leta 2014.

Slika: Indeks izvršne zmogljivosti po podkomponentah, 2017

Vir: Sustainable governance indicators 2017, 2017; preračuni UMAR. Opomba: Najbolje tri uvrščene države so Švedska, Finska in Danska. Višje št. točk je boljše, največ možnih je 10.

5.3 Indeks vladavine prava

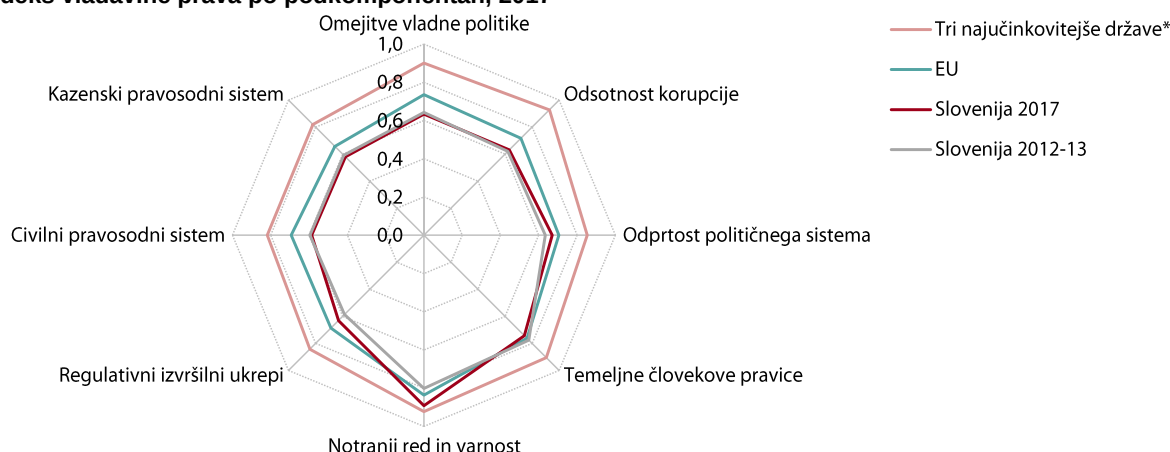
Uvrstitev Slovenije na lestvici indeksa vladavine prava kaže na pomanjkljivosti delovanja pravne države. Vladavina prava (angl. rule of law) izpostavlja načelo pravne enakosti in poudarja nedotakljivost avtoritete prava in zakona, kar pomeni, da država sama spoštuje pravo, pri čemer je delovanje državnih organov pravno vezano in so zagotovljene temeljne človekove pravice in svoboščine. Leta 2017 se je Slovenija po indeksu vladavine prava⁴⁰¹ uvrstila na 15. mesto med državami EU⁴⁰², njena uvrstitev pa se v zadnjih letih ni bistveno spremenila. Najbolje ocenjene so skandinavske države, ob tem pa velja omeniti, da je indeks v državah EU v povprečju precej višji kot izven EU. Okoli povprečja EU se Slovenija uvršča le na področju temeljnih človekovih pravic, kjer so dobro ocenjeni kazalniki odsotnosti diskriminacije, enake obravnave in prostega izražanja verskih in drugih prepričanj. Za povprečjem EU pa precej zaostaja predvsem na področjih omejitev vladnih politik⁴⁰³, političnega sistema in civilnega pravosodnega sistema, problem pa predstavlja tudi tveganje korupcije. To kaže na pomanjkljivosti v delovanju pravne države (izpostavljeni so kazalniki glede odgovornosti državnih uradnikov ob ugotovljenih nepravilnostih), v tveganju korupcije uradnikov v izvršilni in zakonodajni veji oblasti in trajanju pravosodnih postopkov.

Tabela: Indeks vladavine prava v Sloveniji in EU

	2012–13	2014	2015	2016	2017	Ciljna vrednost za 2030
Uvrstitev med 21 državami EU						
Slovenija	15	15	15	15	15	Uvrstitev v prvo polovico med državami EU
Točke						
Slovenija	0,66	0,65	0,66	0,67	0,67	
EU**	0,72	0,72	0,72	0,73	0,73	

Vir: WJP Rule of Law Index 2017–2018, 2017. Opomba: Vrednosti med 0 in 10, več je bolje; podatki za krovni indeks so na voljo od leta 2012 naprej; * podatki so na voljo za 21 držav EU.

Slika: Indeks vladavine prava po podkomponentah, 2017

Vir: WJP Rule of Law Index 2017–2018, 2017. Opomba: Vrednosti med 0 in 1, več je bolje; Podatki so za 22 držav EU; Tri najbolje uvrščene države so Danska, Finska in Švedska.

⁴⁰¹ Indeks vladavine prava pripravlja World Justice Project, (<https://worldjusticeproject.org/our-work/wjp-rule-law-index>). Sestavlja 47 kvalitativnih (anketnih) kazalnikov, ki so združeni v devet področij: omejitve vladne politike, odsotnost korupcije, odprtost političnega sistema, temeljne človekove pravice, notranji red in varnost, regulativni izvršilni ukrepi, civilni in kazenski pravosodni sistem.

⁴⁰² V raziskavo je vključenih 113 držav, od tega 21 držav članic EU.

⁴⁰³ Vladne politike omejuje in so pod nadzorom zakonodaje, sodstva, neodvisnih institucij, vladni uslužbenci so odgovorni za svoja dejanja in odločitve, itd.

5.4 Predvideni čas reševanja civilnih pravnih in gospodarskih zadev

Predvideni čas reševanja civilnih pravnih in gospodarskih zadev se v zadnjih letih skrajšuje, a ostaja daljši kot v povprečju EU. Dolgotrajni sodni postopki so bili od leta 1993 ena izmed najpogostejših ugotovljenih kršitev na Evropskem sodišču za človekove pravice. Sodišče je ugotovilo, da je za dolgotrajnost odgovorna država, saj ne zagotavlja primernih pogojev za sojenje v razumnem roku. Z izvajanjem projekta Lukenda in drugimi strukturnimi spremembami (npr. sprejetjem nove insolvenčne zakonodaje) je Slovenija na tem področju uresničila številne ukrepe, predvideni čas trajanja civilnih pravnih in gospodarskih zadev pa se je med letoma 2008 in 2015 skrajšal za okoli 40 %, na 277 dni. Predvideno trajanje postopkov sicer označuje ocenjeni⁴⁰⁴ čas (v dnevih), ki je potreben, da se zadeva na sodišču reši, oziroma čas, v katerem sodišče sprejme odločbo na prvi stopnji. Kljub skrajševanju časa trajanja postopkov, Slovenija še vedno zaostaja za povprečjem EU. Pri tem velja omeniti, da je za reševanje upravnih zadev potrebnih 122 dni, kar Slovenijo uvršča med najučinkovitejše države EU (povprečje EU 414 dni). Treba je tudi opozoriti, da pričakovani čas rešitve glede na način izračuna ne odraža trajanja (konkretnih) sodnih postopkov, poleg tega je izračunan na osnovi drugačnih podatkov in metodologije.

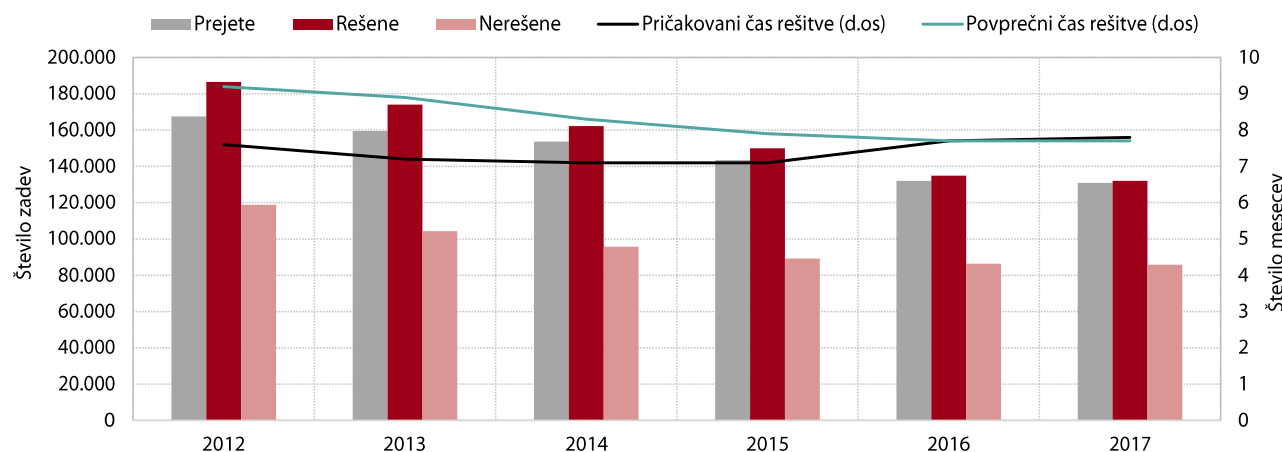
Povprečni dejanski čas reševanja pomembnejših zadev⁴⁰⁵ se skrajšuje, v letu 2017 je znašal 7,7 meseca (237 dni). To je v veliki meri posledica manjšega pripada novih zadev in večje učinkovitosti sodišč, saj je kazalnik reševanja pripada⁴⁰⁶ pomembnih zadev presegel 100 %, kar pomeni, da sodišča rešijo več zadev, kot jih prejmejo. Zmanjšuje se tudi število nerešenih zadev, v strukturi pa se povečuje delež nerešenih pomembnejših zadev (54 % v letu 2016). Čeprav je utemeljeno pričakovati, da se bo povprečni čas rešitve zadev v prihodnje še skrajšal, se je treba zavedati, da gre pretirano skrajševanje časa reševanja lahko na račun strank (pravica do izjave) in kakovosti delovanja sodstva (razumno in pravično voden postopek in kakovostna odločba). Povprečni čas reševanja vseh zadev je znašal 2,6 meseca.

Tabela: Predvideni čas reševanja civilnih pravnih in gospodarskih zadev, število dni

	2008	2010	2012	2013	2014	2015	Ciljna vrednost za 2030
Slovenija	460	315	318	301	270	277	200
EU	299	288	278	300	253	244	

Vir: The 2017 EU Justice Scoreboard (CEPEJ), 2017.

Slika: Pomembnejše zadeve na sodiščih, Slovenija

Vir: Otvoritev sodnega leta 2018 (Vrhovno sodišče), 2018.

⁴⁰⁴ Kazalnik „časa, potrebnega za izdajo sodne odločbe“ je razmerje med številom nerešenih zadev in rešenih zadev ob koncu leta, pomnoženo s 365 (dnevi).

⁴⁰⁵ Pomembnejše zadeve predstavljajo okoli 15 % vseh zadev in so vse zadeve, ki so kot take opredeljene v metodologiji vodenja statističnih podatkov, ki je objavljena na spletni strani

http://www.mp.gov.si/si/obrazci_evidence_mnenja_storitve/uporabni_seznami_imeniki_in_evidence/sodna_statistika/

⁴⁰⁶ Razmerje med obsegom rešenih in novo prispelih zadev na sodišče v obdobju zadnjih 12 mesecev, izraženo v odstotkih.

5.5 Indeks zaznave korupcije

Slovenija se uvršča med države, kjer je bilo v zadnjih letih zaznane manj korupcije, a še naprej zaostaja za EU. Indeks zaznave korupcije (angl. Corruption perception index – CPI) temelji na zaznavanju stopnje koruptivnosti javnega sektorja s strani poslovnega sveta, strokovnjakov in analitikov. Med letoma 2011 in 2014 se je zaznava korupcije v Sloveniji precej povečala, kar gre pripisati tudi bolj izpostavljeni vlogi Komisije za preprečevanje korupcije in s tem večjemu prepoznavanju in prijavljanju korupcije. Komisija sicer navaja, da je v Sloveniji največ zaznave korupcije na področju javnega sektorja pri javnih naročilih (okoli 15 % vseh prijav), v upravnih postopkih, v okoliščinah, ki pomenijo nasprotje interesov, pri postopkih razpolaganja s stvarnim premoženjem države in občin ter v zdravstvu in farmaciji. Pri tem se kot storilci koruptivnih ravnanj najpogosteje pojavljajo javni uslužbenci in funkcionarji. V letu 2017 se je Slovenija na seznamu zaznave korupcije uvrstila na 31. mesto med 176 državami sveta in na 15. mesto med državami EU. Najnižja zaznava korupcije je v skandinavskih državah, najvišja pa v nekaterih sredozemskih državah (Grčija, Španija).

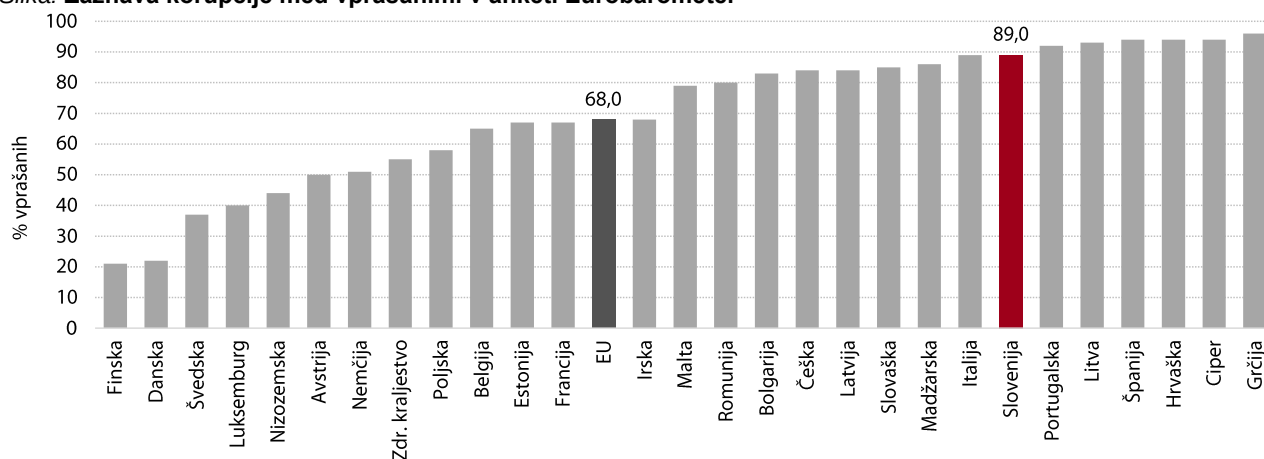
Med državljani Slovenije prevladuje mnenje, da je korupcija široko prisotna. Po Eurobarometru⁴⁰⁷ v Sloveniji 89 % vprašanih meni, da je korupcija široko prisotna, v povprečju EU pa je ta delež precej manjši (68 % vprašanih). Velja omeniti, da v Sloveniji kar 92 % vprašanih nima izkušenj s korupcijo. Delež ljudi, ki zaznava korupcijo, se je sicer v zadnjih letih znižal. Več kot polovica je izrazila mnenje, da je največ korupcije prisotne v zdravstvu in političnih strankah (58 %) ter javnih naročilih (50 %). Vprašani večinoma niso zadovoljni z učinkovitostjo vladnih ukrepov na tem področju (74 %), predvsem pa so prepričani, da odmevni in veliki primeri korupcije niso ustrezno sankcionirani (75 %).

Tabela: Indeks zaznave korupcije, indeks

	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Slovenija	61	67	66	64 (13)	59 (16)	61 (16)	57 (17)	58 (17)	60 (16)	61 (15)
EU	62	64	63	62	62	63	63	64	66	65

Vir: WJP Rule of Law Index 2017–2018 (Transparency international), 2017. Opomba: Vrednost indeksa med 0 in 100, 0 pomeni visoko koruptivnost države, vrednost 100 pa »zelo čisto« državo, kjer ni bilo zaznane korupcije. V oklepaju je navedena uvrstitev med državami EU.

Slika: Zaznava korupcije med vprašanimi v anketi Eurobarometer

Vir: Special Eurobarometer 470: Corruption., 2017.

⁴⁰⁷ Special Eurobarometer 470, 2017.

5.6 Delež gospodinjstev, ki so poročale o težavah s kriminalom, vandalizmom ali nasiljem v svojem bivalnem okolju

Delež gospodinjstev⁴⁰⁸, ki so poročale o težavah s kriminalom, vandalizmom ali nasiljem v svojem bivalnem okolju, je zadnjih deset let pod povprečjem EU. Leta 2016 je znašal 8,5 % in je bil za 4 odstotne točke nižji kot leta 2009, ko je bil delež oseb, ki so imele izkušnje s kriminaliteto, najvišji po letu 2005. Največkrat je težave s kriminalom, nasiljem ali vandalizmom v okolici omenila samska oseba z vzdrževanim otrokom (12,2 %), sledi gospodinjstvo z dvema odraslimi osebama in dvema otrokoma (10,3 %), samska ženska (9,9 %) in oseba starejša od 65 let (9,8 %). Vse te vrednosti so nižje od povprečja EU. V Sloveniji je delež oseb, ki imajo težave s kriminalom, vandalizmom ali nasiljem v svojem bivalnem okolju, najnižji v pomurski in zasavski regiji (3 %), najvišji pa je v jugovzhodni Sloveniji in osrednjeslovenski regiji (13 %), kjer dosega evropsko povprečje.

Slovenija v primerjavi z drugimi državami EU ostaja varna država, kar pozitivno vpliva na kakovost življenja. Tudi rezultati Evropske družboslovne raziskave za leto 2016 kažejo, da je imelo osebno izkušnje z vlomi ali fizičnim napadom 9 % anketiranih, kar je manj kot v preteklih letih in manj od povprečja držav, ki so vključene v Evropsko družboslovno raziskavo⁴⁰⁹. Leta 2017 je 97 % Slovencev menilo, da je njihova neposredna soseščina varen kraj za življenje, 95 % pa, da je Slovenija varna država za življenje, kar je več kot leta 2015 in višje od povprečja EU.⁴¹⁰

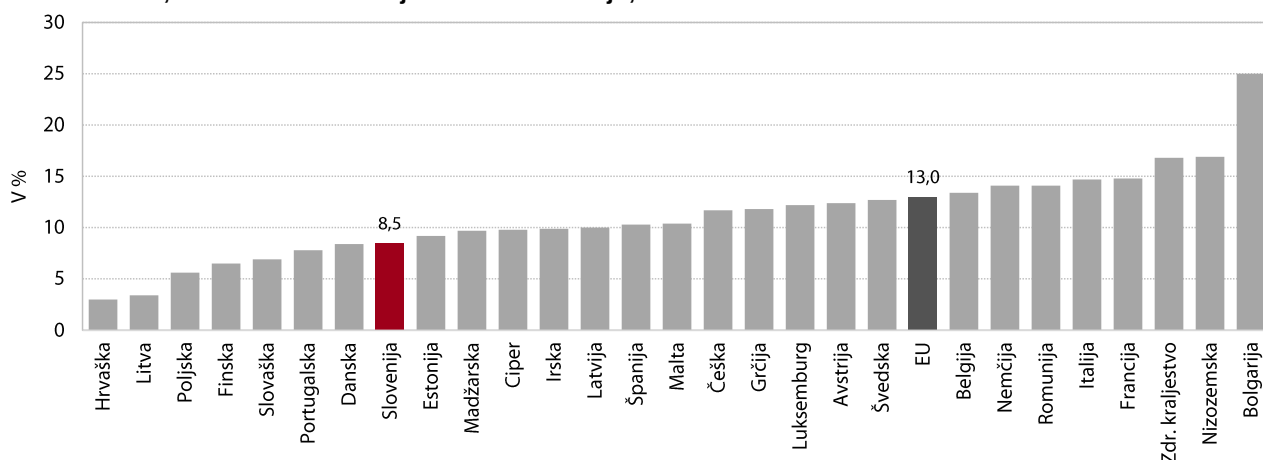
Tabela: Kriminal, vandalizem ali nasilje v bivalnem okolju, v %

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Ciljna vrednost za 2030
Slovenija	10,5	9,5	10,2	8,7	12,5	9,3	8,6	8,1	9,1	10,1	9,2	8,5	< 10
EU	np	np	15,9	14,7	16,0	14,3	14,1	13,6	14,5	14,0	13,6	13,0	

Vir: Eurostat, EU-SILC, 2017.

Opomba: Podatki za EU so od leta 2007 do 2009 za EU-27, od leta 2010 naprej za EU-28; np – ni podatka.

Slika: Kriminal, vandalizem ali nasilje v bivalnem okolju, 2016

Vir: Eurostat, EU-SILC, 2017.

⁴⁰⁸ Enota, ki jo opisujejo objavljeni podatki Ankete o življenjskih pogojih (Eurostat, EU-SILC), so zasebna gospodinjstva in osebe, ki živijo v teh gospodinjstvih v Sloveniji (delež gospodinjstev, ki imajo težave s kriminalom, z nasiljem ali vandalizmom v okolju, kjer bivajo).

⁴⁰⁹ Prikaz za skupino evropskih držav, prikazuje skupni povprečni rezultat izbranih držav ne glede na velikost nacionalnih vzorcev ali velikost države. Izbrane so države, katerih podatki so dostopni v danem trenutku (Belgija, Nemčija, Finska, Francija, Velika Britanija, Irska, Nizozemska, Poljska, Švedska in Slovenija).

⁴¹⁰ Special Eurobarometer 464b: Europeans' attitudes towards security., 2017.

5.7 Globalni indeks miru

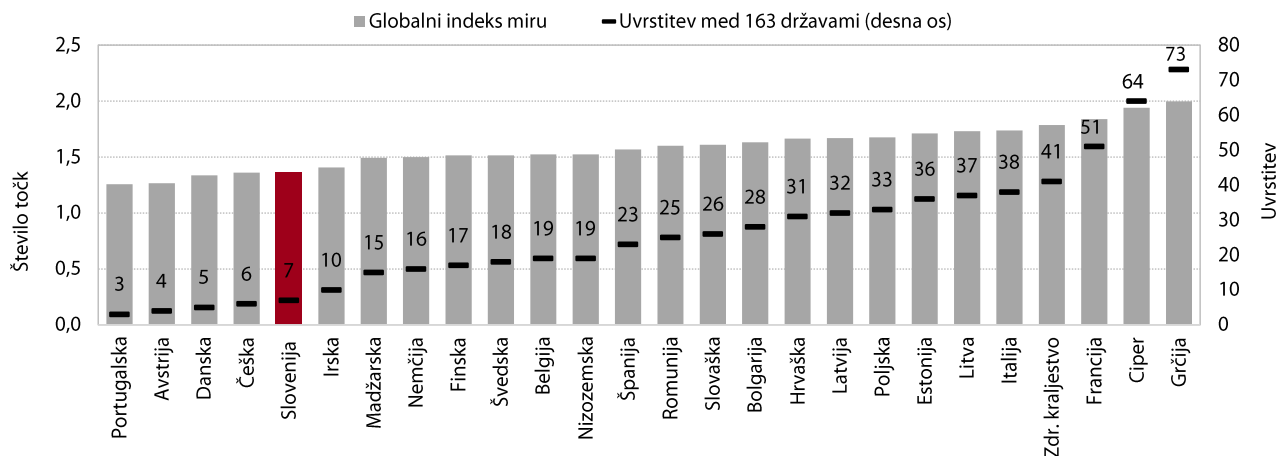
Slovenija se uvršča med najmirnejše države sveta. Leta 2017 se je Slovenija na seznamu globalnega indeksa miru⁴¹¹ uvrstila na 7. mesto med 163 državami sveta in 5. mesto med državami EU. Vrednost indeksa je bila leta 2017 najnižja v zadnjih desetih letih, Slovenija pa je v primerjavi s predhodnimi petimi leti ponovno višje na lestvici svetovnega miru. Med deset najboljših držav se uvršča na področjih militarizacije ter družbene varnosti in zaščite, nižje pa na področju notranjih in mednarodnih konfliktov (66. mesto). K temu je prispevala predvsem nižja ocena odnosov s sosedskimi državami in intenzivnosti organiziranih notranjih konfliktov. Nekoliko slabšo oceno je dobila tudi pri številu varnostnega osebja in policije na 100.000 prebivalcev, ocenah zaznave kriminalitete v družbi in verjetnosti nasilnih demonstracij.⁴¹² Globalni indeks miru kaže, da Evropa ostaja najmirnejša regija na svetu, saj je med prvimi desetimi najmirnejšimi državami sveta osem evropskih (od tega 6 držav članic EU). Islandija še naprej ostaja najmirnejša država sveta, Sirija pa najmanj. V zadnjih desetih letih se je sicer globalni indeks poslabšal, predvsem zaradi zaostrovanja konfliktov na Bližnjem vzhodu in terorizma.

Tabela: Globalni indeks miru, Slovenija

št. točk	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Ciljna vrednost za 2030
Globalni indeks miru	1,392	1,398	1,376	1,392	1,452	1,450	1,444	1,434	1,408	1,364	Ohraniti uvrstitev med najboljših 10 držav na svetu in najboljših 5 v EU
Uvrstitev med 163 državami	7	6	5	5	10	11	11	11	10	7	
Militarizacija	1,2	1,2	1,2	1,2	1,4	1,4	1,4	1,4	1,3	1,2	
Družbena varnost in zaščita	1,5	1,5	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	
Domači in mednarodni konflikti	1,4	1,4	1,4	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,4	

Vir: 2017 Global Peace Index (Institute for Economics and Peace), 2018. Opomba: št. točk med 1 in 5, manj je bolje.

Slika: Globalni indeks miru, države EU, 2017

Vir: 2017 Global Peace Index (Institute for Economics and Peace), 2018. Opomba: Podatki so za 26 držav članic EU (ni podatkov za Malto in Luksemburg).

⁴¹¹ Inštitut za ekonomijo in mir v sodelovanju z The Economist Intelligence Unit (EIU) vsako leto pripravlja globalni indeks miru, ki ocenjuje države glede na raven miru v posamezni državi. Indeks sestavlja 23 kvalitativnih in kvantitativnih kazalnikov na lestvici od 1-5 združenih v tri področja: militarizacija države (7 kazalnikov), družbena varnost in zaščita (10 kazalnikov) ter notranji in mednarodni konflikti (6 kazalnikov).

⁴¹² Vsi trije kazalniki spadajo v področje družbene zaščite in varnosti.

5.8 Izdatki za uradno razvojno pomoč

Izdatki za uradno razvojno pomoč se v zadnjih letih zvišujejo, a so še naprej precej nižji od mednarodno sprejetih zavez. Uradna razvojna pomoč je opredeljena kot pomoč, ki jo dajejo razvite države v podporo trajnostnemu razvoju držav v razvoju. Slovenija je v letu 2016 za razvojno pomoč namenila 73,6 mio. EUR, oziroma skoraj 30 % več kot leto prej in za pomoč nameni višji delež bruto nacionalnega dohodka (v nadaljevanju BND) kot večina držav, ki so v EU vstopile leta 2004 in kasneje. Kljub povečanju izdatkov pa se je razkorak do povprečja EU še povečal in je večji kot pred desetletjem. Uradni izdatki za razvojno pomoč pa so še vedno precej manjši (0,19 % BND) od mednarodno sprejetih zavez, v skladu s katerimi bo Slovenija morala do leta 2030 povečati delež za uradno razvojno pomoč na 0,33 % BND.

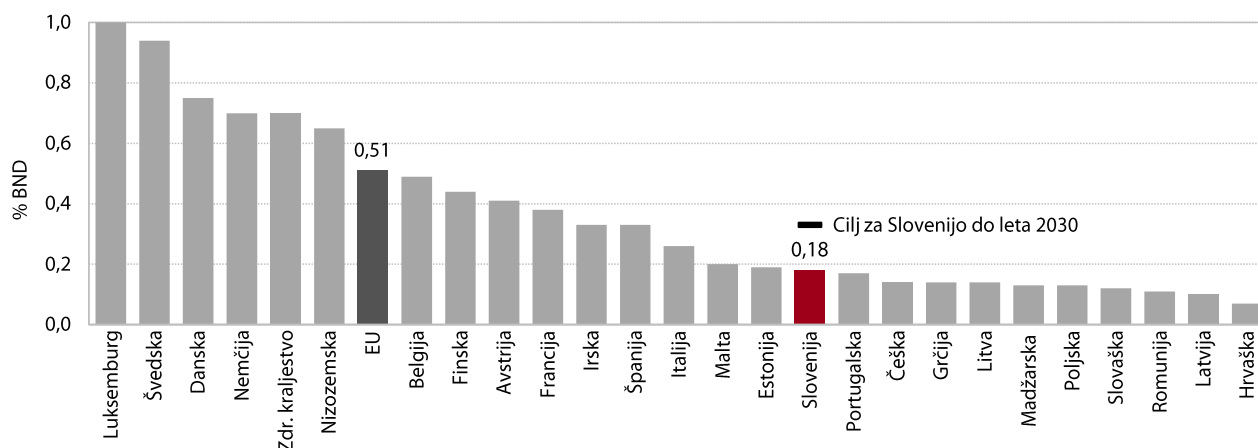
Večina povečanja razvojne pomoči v zadnjih letih je povezana z begunsko in migrantsko krizo. Razvojna pomoč je seštevnik večstranske pomoči (prispevki za redno delovanje mednarodnih organizacij) in dvostranske pomoči, o kateri Slovenija kot država donatorica odloča samostojno. Dve tretjini pomoči predstavlja večstranska pomoč, od tega je največ namenjeno za razvojno sodelovanje v EU. Preostalo je dvostranska pomoč, kjer je prednostna regija razvojnega sodelovanja zahodni Balkan s Turčijo⁴¹³, kamor je namenjene okoli 60 % razpoložljive dvostranske razvojne pomoči. Večina te pomoči je bila v preteklem desetletju namenjena izvajanju dejavnosti na področju družbenih storitev, predvsem v izobraževanju. Migracijska dogajanja, povezana z razmerami na bližnjem vzhodu, so v zadnjih dveh letih v veliki meri vplivala na spremembo strukture pomoči, kar se odraža v povečanem obsegu stroškov z oskrbo beguncev in migrantov v Sloveniji ter v višjem prispevku v Instrument EU za begunce v Turčiji ter v namenskih humanitarnih prispevkih drugim mednarodnim organizacijam. Precej so se v tem obdobju povečale tudi oprostitve šolnin za državljane iz ciljnih držav za študij v Sloveniji. V okviru dvostranske razvojne pomoči se ob povečanju drugih izdatkov zmanjšuje delež izdatkov za humanitarno in postkonfliktno pomoč.

Tabela: Delež BND za uradno razvojno pomoč, v %

	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Slovenija	0,11	0,13	0,15	0,13	0,13	0,13	0,13	0,12	0,15	0,19
EU	0,42	0,40	0,42	0,44	0,42	0,39	0,41	0,41	0,46	0,51

Vir: Eurostat Portal Page – Sustainable Development Indicators, 2018.

Slika: Delež BND za uradno razvojno pomoč v državah EU v letu 2016, v %

Vir: Eurostat Portal Page – Sustainable Development Indicators, 2018.

⁴¹³ Regijo Zahodni Balkan sestavljajo Bosna in Hercegovina, Makedonija, Srbija, Črna gora, Kosovo in Albanija.

Literatura in viri

10. Poročilo o realizaciji ukrepov iz enotne zbirke ukrepov za boljšo zakonodajno in poslovno okolje ter dvig konkurenčnosti. (2018). Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo.
- 2016/2017 Manpower Talent Shortage survey. (2017). Manpower group.
- Akcijski načrt razvoja ekološkega kmetijstva v Sloveniji do leta 2015. (2005). Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.
- Akcijski načrt za povečanje konkurenčnosti gozdno-lesne verige v Sloveniji do leta 2020. (2012). Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo in okolje ter Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo.
- Analysis of statistics 2017. (2017). Strasbourg: European Court of Human Rights – Council of Europe.
- Atlas okolja. (2017). Ljubljana: Agencija za okolje RS. Pridobljeno na: http://gis.arso.gov.si/atlasokolja/profile.aspx?id=Atlas_Okolja_AXL@Arso.
- Banka družboslovnih podatkov. (2010, 2012, 2014). Ljubljana: FDV, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij pri Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani.
- Barbutovski, D., Bucik, M., Lange, S. (2017). Prispevek k razpravi o prihodnosti EU in vlogi Slovenije: Priporočila Zavoda Evropa misli. Ljubljana: mimeo.
- Baza podatkov WIOD. (2016). WIOD. Pridobljeno na: <http://www.wiod.org/release16>.
- Bilten Banke Slovenije. Različne številke. (2017, 2018). Ljubljana: Banka Slovenije.
- Bratuž-Ferk et al. (2017). Pregled stanja na izbranih področjih med spoloma. Ljubljana: UMAR. Delovni zvezek 3/2017.
- Breznikar, A. (2016). Čas preizkušenj za slovenski gozd. Objavljeno v: S podeželja.si, januar 2016.
- Cecchini, M., M. Devaux in F. Sassi. (2015). Assessing the impacts of alcohol policies: A microsimulation approach. Pariz: OECD. OECD Health Working Papers, št. 80. Pridobljeno na: <http://dx.doi.org/10.1787/5js1qwkvx36d-en>
- Cilji strategije Evropa 2020. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/targets/index_sl.htm.
- Corruption Perception Index 2017. (2017). Berlin: Transparency international. Pridobljeno na: <https://www.transparency.org/>.
- Čelebič, T. et al. (2017). Položaj žensk na trgu dela v primerjavi s položajem moških v Sloveniji. Ljubljana: UMAR. Ib-revija 2/2017.
- DESI 2017. (2017). Bruselj: EK. Pridobljeno na <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/digital-economy-and-society-index-desi-2017>.
- Diet, nutrition and prevention of chronic diseases. Report of a Joint WHO/(FAO Expert Consultation. (2003). Ženeva: WHO.
- Direktiva Evropskega parlamenta in sveta o zmanjšanju nacionalnih emisij za nekatera onesnaževala zraka in o spremembi direktive 2003/35/ES. (2016). Bruselj: Evropski parlament.
- Doing Business 2018. (2017). Washington: The International Bank for Reconstruction and Development, The World Bank. Pridobljeno na: <http://www.doingbusiness.org/>.
- Dostopnost do storitev, Slovenija, 2016. (2017). Ljubljana: Statistični urad RS.
- Draft 2018 Ageing Report: Economic and budgetary projections for the EU Member States. (2018). Bruselj: EK.
- Drobne, S. (2016). Povprečna dostopnost do najbližjega priključka na avtocesto ali hitro cesto po občinah Republike Slovenije v letu 2015. Projektna naloga. Ljubljana: Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo Univerze v Ljubljani.
- Drugo letno poročilo o izvajanju Operativnega programa ukrepov zmanjšanja emisij toplogrednih plinov do leta 2020. (2017). Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor.
- DRZNA Slovenija. (2011). Nacionalni program visokega šolstva 2011—2020 in Raziskovalna in inovacijska strategija Slovenije 2011—2020. Ljubljana: Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo.
- Državna proračunska sredstva za raziskovalno-razvojno dejavnost, končni proračun 2016 in začetni proračun 2017, Slovenija. (2017). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si>
- Državna volilna komisija. (2014). Pridobljeno na: <http://www.dvk-rs.si/index.php/si/arhiv-drzavni-zbor-rs/leto-2014-predcasne-volitve>.
- Dvoletni akcijski načrt izvedbe strategije razvoja javne uprave 2015–2020 za leti 2016 in 2017. (2016). Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo.
- Eco-Innovation Scoreboard 2016. (2017). Eco-Innovation Observatory. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: <https://ec.europa.eu/environment/ecoap/>.
- Education at a Glance 2017. (2017). Pariz: OECD.

- eGovernment Benchmark 2017. (2017). Bruselj: EK.
- Ekonomsko ogledalo. (2009). Letnik XV, številka 2, februar 2009. Ljubljana: UMAR. Pridobljeno na <http://www.UMAR.gov.si/>.
- Ekonomsko ogledalo. (2017). Letnik XXIII, številka 3. Ljubljana: UMAR. Pridobljeno na: <http://www.UMAR.gov.si/>.
- EPO Annual Report – statistics 2017. (2018). München: Evropski patentni urad. Pridobljeno na: <https://www.epo.org/>.
- EPO Annual Report 2017. (2018). München: Evropski patentni urad. Pridobljeno na: <https://www.epo.org/>.
- Erjavec, J., Manfreda, A., Jaklič, J. in Indihar-Štemberger, M. (2018). Stanje in trendi digitalne preobrazbe v Sloveniji.
- EUIPO Web Page. (2018). Alicante: EUIPO. Pridobljeno na <https://euiipo.europa.eu/ohimportal/>.
- Eurobarometer Standard Survey 88. (2017). Bruselj: EK. Pridobljeno na: http://ec.europa.eu/public_opinion.
- European Innovation Scoreboard 2017. (2017). Bruselj: EK. Pridobljeno na: ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards_en.
- European Institute for Public Administration CAF Database. (2018). Maastricht: European Institute for Public Administration.
- European Securities Exchange Statistics. (2017). Bruselj: Evropsko borzno združenje. Pridobljeno na <http://www.fese.eu/statistics-market-research/historical-data>.
- Eurostat Portal Page – Population and social condition – Income and living conditions. (2018). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
- Eurostat Portal Page (2017–2018). Luksemburg: Eurostat. Pridobljeno na: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
- Evropska družboslovna raziskava 2016 (SJM 2016). (2017). Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede - Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij.
- Evropska raziskava o kakovosti življenja 2012. (2012). Dublin: Eurofound.
- Evropska raziskava o kakovosti življenja 2016. (2017). Dublin: Eurofound.
- Figures for the future. Sustainable development in our everyday lives – a guide for citizens. 2016 edition. (2016). Luksemburg: Eurostat.
- Financial Soundness Indicators. (2016, 2017). Washington: IMF. Pridobljeno na: <http://data.imf.org/?sk=9F855EAE-C765-405E-9C9A-A9DC2C1FEE47>.
- Flash Eurobarometer 447: Perceived independence of the national justice systems in the EU among general public. (2017). Bruselj: EK. Pridobljeno na: http://ec.europa.eu/public_opinion.
- Flash Eurobarometer 448: Perceived independence of the national justice systems in the EU among companies. (2017). Bruselj: EK. Pridobljeno na: http://ec.europa.eu/public_opinion.
- Fran. Statistika. (2017–2018). Ljubljana: Inštitut Frana Ramovša. Pridobljeno na: <http://www.fran.si/o-portalu?page=Statistics>.
- Fratnar, P. (Ur.). (2008). Vodna bilanca Slovenije 1971–2000. Ljubljana : Ministrstvo za okolje in prostor, Agencija Republike Slovenije za okolje.
- Fricke, T. (2016). The Right Incentives for a Low-Carbon Future. Pridobljeno na <http://www.project-syndicate.org/>.
- GEM – Global Entrepreneurship Monitor: Global Report 2017/18. (2018). Babson College, Universidad del Desarrollo, Universiti Tun Abdul Razak and Korea Entrepreneurship Foundation: GERA. Pridobljeno na <http://www.gemconsortium.org/>.
- Global Footprint Network. (2016). Pridobljeno na <http://www.footprintnetwork.org/en/index.php/GFN/>
- Government at a glance 2017. (2017). Pariz: OECD.
- Govor predsednika vlade dr. Mira Cerarja na posvetu slovenske diplomacije. (2018). Ljubljana: Vlada RS. Pridobljeno na: http://www.vlada.si/predsednik_vlade/.
- Grafični podatki RABA za celo Slovenijo. (2017). Ljubljana: MKGP. Pridobljeno na: <http://rkg.gov.si/GERK/>. Izračuni Blaž Repe in Barbara Lampič, FF.
- Green Growth Indicators 2017. (2017). Pariz: OECD.
- Guidelines for Collecting and Reporting Data on Research and Experimental Development. Pariz: OECD.
- GURS. Portal prostor. (2017). Ljubljana: Geodetska uprava RS. Pridobljeno na: <http://www.e-prostor.gov.si/brezplacni-podatki/>.
- Haščič, I. in Migotto, M. (2015). Measuring environmental innovation using patent data. OECD Environment working Papers, No. 89. Pariz: OECD.
- Health at a glance 2017. (2017). Pariz: OECD. Pridobljeno na: <http://www.oecd.org/health/health-systems/health-at-a-glance-19991312.htm>.

- Health at a glance: Europe 2016. (2016). Pariz: OECD. Pridobljeno na: <http://www.oecd.org/health/health-at-a-glance-europe-23056088.htm>.
- Historical dataset 2007–2017. (2017). Ženeva: WEF.
- Hitrorastoča podjetja, Slovenija, 2016 – končni podatki. (2017). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si>.
- Hojnik, J. (2016). Model eko inovacij: določljivke, glavne dimenzije in posledice. Doktorska disertacija. Koper: Univerza na Primorskem, Fakulteta za management.
- How good is your job? Measuring and assessing job Quality. (2017). Pariz: OECD. Pridobljeno na: <https://www.oecd.org/std/labour-stats/Job-quality-OECD.pdf>.
<https://www.insuranceeurope.eu/insurancedata>
- ICTWSS Database. (2017). Amsterdam: Amsterdam Institute for Advanced Labour Studies. Pridobljeno na: <http://www.uva-aias.net/en/ictwss>.
- Implementation Plan on Security and Defence. (2016). Bruselj: Svet EU.
- Industrial relations in Europe 2014. (2015). Bruselj: EK.
- Inovacijska dejavnost v industriji in izbranih storitvenih dejavnostih, podrobni podatki, Slovenija, 2012–2014 – končni podatki. (2016). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si/>.
- Insurance data. (2017). Bruselj: Insurance Europe. Pridobljeno na:
- International Institute for Democracy and Electoral Assistance Database. (2017). Stockholm: International Institute for Democracy and Electoral Assistance (IDEA). Pridobljeno na: <https://www.idea.int/data-tools/data/voter-turnout>.
- Izpusti toplogrednih plinov, interni preliminarni podatki. (2017). Ljubljana: Agencija RS za okolje.
- Jaklič, A., I. Koleča in M. Rojec. (2016). Tuji investitorji o slovenskem poslovnem okolju. Raziskava TNI 2016 za SPIRIT Slovenija. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Jankovič, M. (2017). Bruto domači proizvod po regijah, Slovenija, 2016. Koledar objav SURS. Pridobljeno na: <http://www.stat.si/statweb/News/Index/7131>.
- Javni razpis za sodelovanje srednjih poklicnih in strokovnih šol v programu dvig poklicnih kompetenc učiteljev v letih 2016 in 2017. (2016). Ljubljana: Center Republike Slovenije za poklicno izobraževanje.
- Kakovost zraka v Sloveniji v letu 2016. (2017). Ljubljana: Agencija RS za okolje.
- Kakovost zraka v Sloveniji v letu 2016. (2017). Ljubljana: Agencija RS za okolje.
- Kazalci okolja v Sloveniji. (2017). Ljubljana: Agencija Republike Slovenije za okolje. Pridobljeno na: <http://kazalci.arso.gov.si>
- Kofol Bric, T. in Zaletel, M. (2018). Pričakovano trajanje življenja in zdrava leta življenja. V Neenakosti v zdravju v Sloveniji v času ekonomske krize. Ur.: Lesnik, T. Gabrijelčič Blenkuš, M., Hočevar Grom, A., Kofol Bric, T. Zaletel, M. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje.
- Kogovšek, N. in Petković, B. (2007). O diskriminaciji – Priročnik za novinarke in novinarje. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Končno poročilo o izvajanju Programa ukrepov Vlade Republike Slovenije za preprečevanje korupcije za obdobje 2015–2016 – Ničelna toleranca do korupcije. (2017). Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo.
- Labour Market and Wage Developments in Europe: Annual Review 2017. (2017). Bruselj: EK.
- Lampič, B., Bedrač, M., Cundrer, T., Klun, M., Mrak, I., Slabe Erker, R. (2016). Trajnostna naravnost kmetijstva v slovenskih regijah. GeograFF 20. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Lampič, B., Bobovnik, N. (2017). Dodatni popis funkcionalno degradiranih območij v petih statističnih regijah (Osrednjeslovska, Savinjska, Primorsko-notranjska, Obalno-kraška, Koroška). Končno poročilo. Projektna naloga. Ljubljana: Ministrstvo za gospodarstvo in tehnologijo in Filozofska fakulteta.
- Lampič, B., Kušar, S., Zavodnik Lamovšek, A. (2017). Model celovite obravnave funkcionalno degradiranih območij kot podpora trajnostnemu prostorskemu in razvojnemu načrtovanju. Dela 48. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Lange, S. (2016). Pisni prispevek k razpravi o Brexitu pri predsedniku vlade RS. Ljubljana: Interno gradivo.
- Letni načrt upravljanja kapitalskih naložb. (različni letniki). Ljubljana: Slovenski državni holding (SDH).
- Letno poročilo Ministrstva za obrambo. (različni letniki). Ljubljana: Ministrstvo za obrambo.
- Letno poročilo o delu policije za leto. (različni letniki). Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve, policija. Pridobljeno na: <https://www.policija.si/index.php/sl/statistika/letna-poroila>.
- Letno poročilo o državnih pomočeh za leta 2013, 2014 in 2015 (2016). Ljubljana: Ministrstvo za finance.
- Letno poročilo o učinkovitosti in uspešnosti sodišč 2016. (2017). Ljubljana: Vrhovno sodišče.
- Letno poročilo UIL 2011. (2013). Ljubljana: Urad RS za intelektualno lastnino. Pridobljeno na <http://www.uil-sipo.si/>

- Letno poročilo Uprave RS za zaščito in reševanje za leto 2016. (2017). Ljubljana: Ministrstvo za obrambo. Uprava RS za zaščito in reševanje.
- Mandič, S. (2007). Dostopnost stanovanj in stanovanjska politika v Ljubljani: primerjalna perspektiva. Urbani izziv, letnik 18, številka 1. Ljubljana: Urbanistični inštitut.
- Mandič, S., Filipovič Hrast M. (2015). Alternative socialnemu stanovanju: pogledi proslincev o različnih možnostih. Urbani izziv, letnik 26, številka 1. Ljubljana: Urbanistični inštitut.
- Mednarodna raziskava bralne pismenosti PIRLS 2016. Povzetek rezultatov raziskave. ((2017). Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Mesečna informacija o poslovanju bank. Različne številke (2017, 2018). Ljubljana: Banka Slovenije.
- Močnik D. et al. (2017). Slovenska podjetja in družbena odgovornost. Slovenski podjetniški observatorij 2016. Maribor: Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Nacionalni program varstva okolja 2030. (2017). Gradivo v pripravi. Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor.
- Nagode, M. Zver, E., Marn, S. Jacovič, A. Dominkuš, D. (2014). Dolgotrajna oskrba – uporaba mednarodne definicije v Sloveniji. Delovni zvezek št. 2/2014. let. XXIII. Ljubljana: Urad za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno na: http://www.UMAR.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/dz/2014/DZ_02_14p.pdf.
- Napovednik zaposlovanja 2017/I. Kaj delodajalci napovedujejo za slovenski trg dela za prvo polovico leta 2018? (2017). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. Pridobljeno na: https://www.ess.gov.si/_files/10604/NAP-ZAP_Napovednik_zaposlovanja_2017_II.pdf.
- National Footprint Account. (2018). Global Footprint Network. Pridobljeno na: <https://www.footprintnetwork.org>
- Natura 2000 v številkah. (2017). Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor. Pridobljeno na <http://www.natura2000.si/aktualno/novice-in-dogodki/novica/>.
- Nedovoljene migracije na območju Republike Slovenije. (2017). Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve, Policija.
- Neposredne naložbe. (2014, 2015, 2016). Ljubljana: Banka Slovenije.
- NIJZ Podatkovni portal – Poškodbe pri delu. (2018). Ljubljana: NIJZ. Pridobljeno na: <https://podatki.nijz.si/pxweb/sl/NIJZ%20podatkovni%20portal/>.
- Novinarska soba – Evropska agencija za okolje. (2016). Pridobljeno na <http://www.eea.europa.eu/sl>.
- Ocene učinkov nekaterih strukturnih ukrepov v Sloveniji. (2016). Ljubljana: UMAR. Pridobljeno na: <http://www.UMAR.gov.si/>.
- Odločba št. 406/2009/ES Evropskega parlamenta in sveta z dne 23. aprila 2009 o prizadevanju držav članic za zmanjšanje emisij toplogrednih plinov, da do leta 2020 izpolnijo zavezo Skupnosti za zmanjšanje emisij toplogrednih plinov. Ur. L. 140/136 z dne 5. 6. 2009.
- Odlok o strategiji upravljanja kapitalskih naložb države. (2015). Ljubljana: Uradni list RS, št. 53/2015.
- OECD Development Cooperation Peer Reviews: Slovenia. (2017). Pariz: OECD.
- OECD Digital Economy Outlook 2017. (2017). Pariz: OECD.
- OECD Economic Surveys: Slovenia. (2017). Pariz: OECD.
- OECD Family database. (2017). Pariz: OECD. Pridobljeno na: <http://www.oecd.org/els/family/database.htm>.
- OECD Frascati Manual 2015. (2015). The Measurement of Scientific, Technological and Innovation Activities.
- OECD Oslo Manual. (2005). Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data. 3rd Edition. A joint publication of OECD and Eurostat. Pariz: OECD.
- OECD Patent Statistics Manual. (2009). Pariz: OECD.
- OECD Road Safety Annual Report 2017. (2017). Pariz: OECD.
- OECD Science, Technology and Industry Outlook 2014. (2014). Pariz: OECD. Pridobljeno na: <http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/science-and-technology/>.
- OECD Science, Technology and Industry Scoreboard 2013. (2013). Pariz: OECD.
- OECD Science, Technology and Industry Scoreboard 2015. Innovation for Growth and Society. (2015). Pariz: OECD. Pridobljeno na: <http://www.oecd-ilibrary.org/>.
- OECD Science, Technology and Industry Scoreboard 2017. (2017). Pariz: OECD.
- OECD Stat Database – Health-Health Status-Absence to work due to illness. (2018). Pariz: OECD.
- OECD Statistics Health – Health expenditure and financing. (2017). OECD: Pariz.
- Ogrin, M. (2017). Komentar h kazalcem o kakovosti zraka. Interno gradivo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo.
- Okvir podnebne in energetske politike do leta 2030, Sklepi Evropskega sveta z dne 24. 10. 2014. (2014). Bruselj: Svet EU.

Okvirni program za prehod v zeleno gospodarstvo – OPZG z Akcijskim načrtom izvajanja OPZG (Ani OPZG) in Načrtom aktivnosti resorjev (NAR) za leti 2015–2016. (2015). Ljubljana: Ministrstvo RS za okolje in prostor.

Open Data Maturity in Europe 2017: Opean Data for a European Data Economy. (2017). Bruselj: EK.

Operativni program ukrepov zmanjšanja emisij toplogrednih plinov do leta 2020. (2014). Ljubljana: Vlada RS.

Opravljen prometno delo 2005 – 2015 na državnih cestah v RS. (2017). Ljubljana: Direkcija Republike Slovenije za infrastrukturo.

Otvoritev sodnega leta 2018. (2018). Ljubljana: Vrhovno sodišče.

PISA 2015 Results (Volume I): Excellence and Equity in Education. (2016). Pariz: OECD.

PISA 2015: Full selection of indicators. (2016). Paris: OECD. Pridobljeno na: <http://www.oecd.org/pisa/data/>.

Plut, D. (2014). Sonaravni razvoj Slovenije – priložnosti in pasti. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo.

Po kreativni poti do znanja (PKP). (2018). Javni študentski, razvojni, invalidski in preživninski sklad Republike Slovenije.

Pobuda za povečanje učinka javnih naložb z učinkovitim in profesionalnim javnim naročanjem. (2017). Pridobljeno na <http://ec.europa.eu/growth/content/>.

Podatki Ministrstva za finance o R&R olajšavah v letu 2016. (2017). Ljubljana: Ministrstvo za finance.

Podatki o škodi v gospodarstvu ob naravnih nesrečah. (2017). Ljubljana: Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo.

Podmernik., D., in Kerma, S. (2013). Izzivi ekološkega kmetijstva in turizma na ekoloških kmetijah. Koper: Univerza na Primorskem, Fakulteta za turistične študije.

Polletno poročilo DUTB 2017. (2017). Ljubljana: Družba za upravljanje terjatev bank (DUTB).

Poročilo Mednarodne razvojne pomoči 2016. (2017). Ljubljana: Ministrstvo za zunanje zadeve.

Poročilo o finančni stabilnosti, junij 2016. (2017). Ljubljana: Banka Slovenije. Pridobljeno na: <https://www.bsi.si/iskalniki/porocila.asp?MapaId=285>.

Poročilo o izvajanju nacionalnega programa za kulturo 2014–2017 v letu 2016. (2017). Ljubljana: Ministrstvo za kulturo.

Poročilo o okolju v Republiki Sloveniji 2017. (2017). Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor, Direktorat za okolje.

Poročilo o pregledu izdatkov s predlogi možnih ukrepov na področju kulture in civilne družbe. (2017). Ljubljana: Delovna skupina za pripravo Pregleda izdatkov sektorja država na področju kulture.

Poročilo o razvoju 2013. (2013). Ljubljana: UMAR.

Poročilo o razvoju 2015. (2015). Ljubljana: UMAR.

Poročilo o razvoju 2016. (2016). Ljubljana: UMAR.

Poročilo o razvoju 2017. (2017). Ljubljana: UMAR.

Poročilo o stanju na področju energetike v Sloveniji v letu 2015. (2016). Ljubljana: AGEN-RS.

Poročilo Zavoda za gozdove Slovenije o gozdovih za leto 2015. (2016). Ljubljana: Zavod za gozdove Slovenije.

Pravilnik o razvrstitvi razvojnih regij po stopnji razvitosti za programsko obdobje 2014–2020. (2014)- Ljubljana: Uradni list RS, št. 34/14.

Prebil, R. (2016). S trdimi delci onesnažen zrak. Objavljeno v: GEA, januar 2016.

Pregled izvajanja okoljske politike EU. Poročilo za državo – Slovenija. (2017). Bruselj: EK.

Program Vlade Republike Slovenije za krepitev integritete in transparentnosti 2017–2019. (2017). Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo.

Prvi rezultati mednarodne raziskave PIRLS 2016. (2017). Ljubljana: Pedagoški inštitut. Pridobljeno na: http://novice.pei.si/wp-content/uploads/sites/2/2017/12/PIRLS_povzetek.pdf.

Prvo letno poročilo o izvajanju Operativnega programa ukrepov zmanjšanja emisij toplogrednih plinov do leta 2020. (2016). Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor.

Raziskave onesnaženosti tal Slovenije v letu 2008. Ljubljana: Biotehniška fakulteta. Pridobljeno na: http://www.arso.gov.si/varstvo%20okolja/tla/porocila%20in%20publikacije/ROTS2008_2.del.pdf.

Raziskovalno-razvojna dejavnost, Slovenija, 2016 – končni podatki. (2018). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si/>.

Raziskovanje življenjski pogoji (SILC), 2016. (2017). Ljubljana: Statistični urad RS.

Regional Dynamics of the Global Labour M. The Hays Global Skills Index 2017. (2017). Hays.

Repe, B., Lampič, B. (2017). Dejanska raba tal po regijah. Interno gradivo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo.

Resolucija o mednarodnem razvojnem sodelovanju in humanitarni pomoči Republike Slovenije. (2017). Ljubljana: Uradni list RS, št. 54/2017.

- Resolucija o nacionalnem gozdnem programu. (2007). Ljubljana: Uradni list RS, št. 111/07.
- Resolucija o nacionalnem programu duševnega zdravja 2018–2028. (2018). Ljubljana: Ministrstvo za zdravje. Pridobljeno na: <https://e-uprava.gov.si/.download/edemokracija/datotekaVsebina/323441?disposition=inline>.
- Resolucija o nacionalnem programu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami v letih 2016 do 2022. (2016). Ljubljana: Uradni list RS, št. 75/2016.
- Resolucija o normativni dejavnosti. (2007). Ljubljana: Uradni list RS, št. 92/2007.
- Resolucija o strateških usmeritvah razvoja slovenskega kmetijstva in živilstva do leta 2020 – »Zagotovimo.si hrano za jutri«. (2011). Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.
- Schmoch, U. (2008). Concept of a Technology Classification for Country Comparisons. Final Report to the to the WIPO. Karlsruhe: Fraunhofer Institute for Systems and Innovation Research.
- Sendi, R. (2013). Nizek površinski stanovanjski standard v Sloveniji: nizka kupna moč kot večno opravičilo. Urbani izziv, letnik 24, številka 1. Ljubljana: Urbanistični inštitut.
- Shared Vision, Common Action: A stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy. (2016). Bruselj: EK.
- SI-STAT podatkovni portal. (2016, 2017, 2018). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si>.
- Sixth European Working Conditions Survey – Overview report (2017 update). (2017). Luksemburg: Eurofound.
- Skills Matter: Further Results from the Survey of Adult Skills. (2016). Pariz: OECD.
- Slabe, A. (2015). Razvojni potencial ekološkega kmetijstva v Sloveniji v povezavi z doseganjem trajnostne samooskrbe s hrano: doktorska dizertacija. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Slovenia: Towards a strategic and efficient state. (2012). Pariz: OECD.
- Slovenija – častna članica Mednarodnega knjižnega sejma v Frankfurtu leta 2022. (2017). Ljubljana: Ministrstvo za kulturo.
- Slovenija: Varna, uspešna in v svetu spoštovana. (2015). Ljubljana: Ministrstvo za zunanje zadeve.
- Slovenska strategija pametne specializacije S4. (2015). Ljubljana: Služba vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko. Pridobljeno na http://www.vlada.si/teme_in_projekti/strategija_pametne_specializacije_s4/
- Socialna vključenost. Prva objava, 27. 9. 2016. (2016). Ljubljana: Statistični urad RS.
- Special Eurobarometer 464b: Europeans' attitudes towards security. (2017). Bruselj: EK. Pridobljeno na: http://ec.europa.eu/public_opinion.
- Special Eurobarometer 470: Corruption. (2017). Bruselj: EK. Pridobljeno na: http://ec.europa.eu/public_opinion
- Strakar, A. (2018). Ocena stanja slovenske kulture z vidika ekonomskih vidikov in kulturne politike. Interno gradivo za UMAR. Ljubljana: IER.
- Stanovanjska statistika. (2017). Statistics Explained. Luksemburg: Eurostat. Pridobljeno na: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Housing_statistics/sl.
- State of Health in the EU: Slovenija. Zdravstveni profil leta 2017. (2017). Evropska komisija, OECD, European Observatory on Health Systems and Policies. Pridobljeno na: <https://ec.europa.eu/health/sites/>.
- Statistical data Warehouse. (2017). Frankfurt: Evropska centralna banka.
- Statistični podatki Digitalne knjižnice Slovenije. (2017). Ljubljana: NUK.
- Statistični zavarovalniški bilten. (2017). Ljubljana: Slovensko zavarovalno združenje.
- Strategija prostorskega razvoja Slovenije. (2004). Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor.
- Strategija razvoja Slovenije 2030. (2017). Ljubljana: Služba vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko.
- Strategija upravljanja kapitalskih naložb. (2015). Ljubljana: Vlada RS.
- Strategija za plastiko in krožno gospodarstvo. (2018). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: <http://ec.europa.eu/environment/circular-economy/pdf/plastics-strategy.pdf>.
- Sustainable governance indicators – 2017 Survey (2017). Gutersloh: The Bertelsmann Stiftung. Pridobljeno na: <http://www.sgi-network.org/2017/>.
- System of Health Accounts. (2011). OECD, Eurostat in WHO. Pridobljeno na: <http://www.oecd.org/els/health-systems/a-system-of-health-accounts-2011-9789264270985-en.htm>.
- Štipendije za deficitarne poklice. (2018). Ljubljana: Javni štipendijski, razvojni, invalidski in preživninski sklad Republike Slovenije.
- The 2017 EU Justice Scoreboard. (2017). Bruselj: EK – CEPEJ.
- The 2017 Global Peace Index. (2018). New York: Institute for Economics and Peace.
- The 2018 Ageing Report: Economic and budgetary projections for the 28 EU Member States (2013–2070). (2018). Bruselj: EK. Delovna verzija - marec 2018.

- The Cultural and Creative Cities Monitor. (2017). Bruselj: EK.
- The economic rationale for public R&D funding and its impact (2017). Bruselj: EK.
- The Global Competitiveness Report 2017–2018. (2017). Ženeva: WEF.
- The Household Finance and Consumption Survey. Wave 2. (2017). Frankfurt: ECB.
- The IMD World Competitiveness Yearbook. (2017). Lausanne: Institute for Management Development (IMD). Pridobljeno na: <https://www.worldcompetitiveness.com/>.
- Trends in job quality in Europe. (2012). Luksemburg: Eurofound.
- Trobec, T. (2017). Poraba vode in vodna produktivnost. Interno gradivo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo.
- Urek, G. et al. (2012). Raba fitofarmacevtskih sredstev in preučitev možnosti za njihovo racionalnejšo uporabo v Sloveniji. Ljubljana: Kmetijski inštitut Slovenije.
- Violations by Article and by State. (različni letniki). Strasbourg: Evropsko sodišče za človekove pravice – Svet Evrope.
- Vključevanje javnosti v pripravo predpisov: Priročnik za načrtovanje in izvajanje posvetovalnih procesov. (2015). Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo.
- Vodopivec, M., Laporšek S., Vodopivec M., (2016). Levelling the Playing Field: The Effects of Slovenia's 2013 Labour Market Reform. IZA DP No. 9783.
- WHO Technical Report Series: 916. (2017). Ženeva WHO. Pridobljeno na: <http://www.who.int/dietphysicalactivity/publications/trs916/en/>.
- WJP Rule of Law Index 2017–2018. (2017). Washington: World Justice Project. Pridobljeno na: <https://worldjusticeproject.org/>.
- Working Guidebook to the National Footprint Accounts. (2017). Working paper. Oakland, USA: Global Footprint Network.
- World Bank Governance Indicators Database. (2017). Washington: World Bank. Pridobljeno na: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/>.
- World Insurance in 2016: the China growth engine steams ahead. (2017). Zürich: Swiss Re. Pridobljeno na: http://institute.swissre.com/research/overview/sigma/3_2017.html.
- Z evropskimi sredstvi do vzpostavitve sistema spremljanja zaposljivosti visokošolskih diplomantov. Novica 5. 9. 2017. (2017). Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport.
- Zaključno poročilo delovne skupine za spremljanje izvajanja akcijskega načrta razvoja ekološkega kmetijstva do leta 2015. (2012). Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo in okolje.
- Zakon o davku od dohodkov pravnih oseb. (2006, 2008, 2009, 2010, 2012). Ljubljana: Uradni list RS št. 117/06, 56/08, 76/08, 5/09, 96/09, 43/10, 30/12.
- Zakon o dopolnitvi Zakona o Slovenskem odškodninskem skladu. (2017). Ljubljana: Uradni list RS, št. 55/2017.
- Zakon o integriteti in preprečevanju korupcije. (2011). Ljubljana: Uradni list RS, št. 69/2011.
- Zakon o izobraževanju odraslih. (2018). Uradni list RS, št. 6/2018.
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o ukrepih Republike Slovenije za krepitev stabilnosti bank. (2015). Ljubljana: Uradni list RS, št. 104/2015.
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o uresničevanju javnega interesa za kulturo (ZUJIK-G). (2017). Ljubljana: Uradni list RS, št. 61/17.
- Zakon o spremembi Zakona o visokem šolstvu (ZViS-L). (2017). Ljubljana: Uradni list RS, št. 65/17).
- Zakon o vajeništvu. (2017). Ljubljana: Uradni list RS, št. 25/17.
- Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije. (2018). Poslovno poročilo za leto 2017. Ljubljana: Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije.
- Zdravstveni statistični letopis 2016. Zdravstveno stanje prebivalstva. Bolniške odsotnosti. (2017). Ljubljana: NIJZ. Pridobljeno na: http://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/uploaded/publikacije/letopisi/2016/2.6_bs_2016.pdf.
- Zver, E. in Srakar, A. (2018). Finančna dostopnost do zdravstva v Sloveniji in njen vpliv na neenakosti v zdravju. V Neenakosti v zdravju v Sloveniji v času ekonomske krize. Ured.: Lesnik, T. Gabrijelčič Blenkuš, M., Hočevar Grom, A., Kofol Bric, T. Zaletel, M. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje.

Seznam uporabljenih kratic

ADS = anketa o delovni sili
 ARSO = Agencija Republike Slovenije za okolje
 BDP = bruto domači proizvod
 BIRR = bruto domači izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost
 BND = bruto nacionalni dohodek
 CAF (angl. Common Assessment Framework) = Skupni ocenjevalni okvir
 CEPEJ (angl. European Commission for the Efficiency of Justice) = Evropska komisija za učinkovitost pravosodja
 CH₄ = metan
 CO₂ = ogljikov dioksid
 CPI (angl. Consumer Price Index) = Indeks cen življenjskih potrebščin
 DARS = Družba za avtoceste v Republiki Sloveniji
 DDV = davek na dodano vrednost
 DESI (angl. Digital Economy and Society Index) = Indeks digitalnega gospodarstva in družbe
 DRSI = Direkcija Republike Slovenije za infrastrukturo
 DUTB = Družba za upravljanje terjatev bank
 ECB (angl. European Central Bank) = Evropska centralna banka
 EFQM (angl. European Foundation for Quality Management) = Evropski sklad za upravljanje kakovosti
 EII (angl. European Innovation Index) = Evropski inovacijski indeks
 EIPA (angl. European Institute for Public Administration) = Evropski inštitut za javno upravo
 EK = Evropska komisija
 EMMS = enotna metodologija za merjenje stroškov
 EMU = Evropska monetarna unija
 EPO (angl. European Patent Office) = Evropski patentni urad
 ESS = Ekonomsko-socialni svet
 ET 2020 (angl. Education and Training 2020) = Izobraževanje in usposabljanje 2020
 EU = Evropska unija
 EUIPO (angl. European Union Intellectual Property Office) = Urad EU za intelektualno lastnino
 EUR = evro
 EUROAC (angl. The Academic Profession in Europe: Responsens to Societal Challenges)
 EUROSTAT (angl. The Statistical Office of the European Union) = Evropski statistični urad
 FDO = funkcionalno degradirana območja
 FURS = Finančna uprava Republike Slovenije
 GEM (angl. Global Entrepreneurship Monitor) = Globalni podjetniški monitor
 GFN = Global Footprint Network
 Gg = gigagram (1000 ton)
 GURS = Geodetska uprava Republike Slovenije
 Ha = hektar
 IAP = inovacijsko aktivna podjetja
 ICTWSS (angl. Institutional Characteristics of Trade Unions, Wage Setting, State Intervention and Social Pacts) = Institucionalne značilnosti sindikatov, določanja plač posredovanja države in socialnih sporazumov
 IDS = implicitna davčna stopnja (na delo, na kapital, na potrošnjo, na energijo)
 IER = Inštitut za ekonomska raziskovanja
 IKT = informacijsko-komunikacijska tehnologija
 IMD (angl. Institute for Management Development) = Inštitut za razvoj menedžmenta
 IMF (angl. International Monetary Fund) = Mednarodni denarni sklad
 ISCO (angl. International Standard Classification of Occupations) = Mednarodna standardna klasifikacija poklicev
 KPK = Komisija za preprečevanje korupcije
 KZU = kmetijska zemljišča v uporabi
 MGRT = Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo
 MJU = Ministrstvo za javno upravo
 MKGP = Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano
 MNZ = Ministrstvo za notranje zadeve
 MRA (angl. Master Restructuring Agreement) = sporazum o finančnem prestrukturiranju

MSP = majhna in srednje velika podjetja

MZZ = Ministrstvo za zunanje zadeve

N₂O = didušikov oksid

NATO (angl. North Atlantic Treaty Organization) = Organizacija severnoatlantskega sporazuma

NKMB = Nova kreditna banka Maribor

NLB = Nova ljubljanska banka

NPK gnojila = mineralna gnojila z dušikom, fosforjem in kalijem

NTI = neposredne tuje investicije

NUTS klasifikacija (angl. The Nomenclature of Territorial Units for Statistics) = skupna evropska statistična klasifikacija teritorialnih enot

o. t. = odstotna točka

OECD (angl. Organisation for Economic Cooperation in Development) = Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj

OHIM (angl. Office for Harmonization in the Internal Market) = Urad za usklajevanje na notranjem trgu

OP ROPI = Operativni program razvoja okoljske in prometne infrastrukture

OVE = obnovljivi viri energije

OZN = Organizacija združenih narodov

PIAAC (angl. OECD Programme for the International Assessment of Adult Competences) = Program za mednarodno ocenjevanje kompetenc

PISA (angl. Programme for international student assessment) = Program mednarodne primerjave dosežkov učencev

PKM = pariteta kupne moči

PM delci (angl. Particulate matter) = trdni, prašni delci

PMR (angl. Product market regulation) = regulacija trga proizvodov

PPS (angl. Purchasing power standard) = pariteta kupne moči

PTŽ = pričakovano trajanje življenja

RIA (angl. Regulatory Impact Assessment) = Analiza učinkov predpisov

RISS = Raziskovalna in inovacijska strategija Slovenije

RRD = raziskovalno-razvojna dejavnost

RS = Republika Slovenija

SDH = Slovenski državni holding

SHARE = raziskava o zdravju, procesu staranja in upokojevanju v Evropi

SID = Slovenska izvozna družba

SKD = Standardna klasifikacija dejavnosti

SKM = standard kupne moči

SPIRIT = Javna agencija Republike Slovenije za spodbujanje podjetništva, internacionalizacije, tujih investicij in tehnologije

SPS = Slovenski podjetniški sklad

SRIP = strateška razvojno-inovacijska partnerstva

SRS = Strategija razvoja Slovenije

SURS = Statistični urad Republike Slovenije

TAXUD (angl. Taxation and Customs Union Directorate) = Direktorat za obdavčenje in carinsko unijo

TEA (angl. Total early-stage Entrepreneurial Activity) = zgodnja podjetniška aktivnost

TEŠ = Termoelektrarna Šoštanj

TGP = toplogredni plini

tkm = tonski kilometer

UIL = Urad RS za intelektualno lastnino

UMAR = Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj

USD (angl. US Dollar) = ameriški dolar

WEF (angl. World Economic Forum) = Svetovni gospodarski forum

WIPO (angl. World Intellectual Property Organization) = Svetovna organizacija za intelektualno lastnino

ZGD = Zakon o gospodarskih družbah

ZPIZ = Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje

ZUJF = Zakon za uravnoteženje javnih financ